LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. RIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

VIERZEHNTER BAND

Zweites Heft.

LEIPZIG
VERLAG VON S. HIRZEL
1893.

DE IRRATIONALITATE

STUDIA RHYTHMICA.

SCRIPSIT

HUGO JUSATZ.

PROOEMIUM.

CAPUT I.

Hodierna de Graecorum rhythmica arte doctrina adumbratur.

Rhythmicae Graecorum doctrinae principia petenda esse ab Aristoxeno et veteres consensisse videntur (cf. Blass Kleine Beitr. zur gr. Metrik in annal. philol. CXXXIII p. 451) et eorum, qui nostra aetate ad eam artis musicae partem studia sua contulere, nemo fere est qui neget. At quamquam viri docti haut pauci operam dedere Tarentini celeberrimi reliquiis interpretandis, tamen adhuc tantum abest, ut quidquid praeceperit rhythmica illius doctrina, denuo construere et ad poetarum metra explicanda adhibere nobis liceat, ut ne imaginem quidem satis certam adumbrare possimus doctrinae universae, quae libris[1] *ῥυθμικὰ στοιχεῖα* inscriptis continebatur. Causae autem talis status, in quali cognitio nostra versatur, me iudice cum aliae sunt, tum ea potissimum, quod a nostrae aetatis usu rationes suas adeo non abstinebant viri docti, ut conceptas

1) An dicam libro? Quae enim Aristoxenus in exordio iam pertractata esse dicit, ea facile possunt delegari ad prooemium, in quo disseruit de musicae doctrinae partibus (cf. Bartels, Aristoxeni el. rhythm. fragm. Bonnae 1854, p. 21). Pauciora enim sunt, quam ut librum potuerint explere; Aristides quidem Quintilianus paucis (p. 31 Mb. = p. 47, 5—9 Westph. Fragm. u. Lehrsätze) ea absolvit. Quae autem viri docti (Westphal. p. 26 sq. Bartels p. 18 sqq. Caesar Rh. Mus. N. F. I p. 627) libro primo tribuunt ex Psello maxime petita, ea pertinent ad *τὸν ἐν μουσικῇ ταττόμενον ῥυθμόν,* de quo tum demum disputaturum se esse profitetur musicus (p. 268 init. Mor.). Itaque excerptis nostris inserenda potius erunt quam proprio libro comprehendenda; cf. infra p. 189.

opiniones in veterum rhythmicam inferrent. Ut enim musicos nostros viderant comprehendere uno tactu, quem compositum appellant, numeros complures spatio aequos, ita in eis pedibus, quos Aristoxenus vocat compositos, pedes aut natura aequos inesse arbitrabantur aut arte exaequandos. Nam quoties dactylum inter trochaeos, inter dactylos trochaeum — de his enim imprimis pedibus est lis — invenisse sibi videbantur, statim ab omni dubitatione tutum ac principii instar illis erat, eos pedes ad communem mensuram esse revocandos.

Quae opinio ita tantum in diversas partes disceptabatur, ut quaereretur, utrum trochaeus dactylis traheretur ad pedes tetrasemos an dactylus sequeretur spatium trisemum. Illud volebant pridem J. H. Vossius, ex recentioribus J. H. H. et Maurit. Schmidtii, cum Lehrsio discipuli Bernhard. Brillius et O. Meissnerus, alii; hoc autem praeeunte Apelio Bellermannus et ei imprimis, qui circa Rossbachium et Westphalium sunt; illi nostri usus rationem se habere professi sunt, hi vero documenta potius e rhythmicae et metricae doctrinae ruderibus protraxere et ad usum suum conformavere. A quibus imprimis Dionysii Hal. locus (de comp. verb. c. 17) de anapaesto, qui dicebatur *κύκλος* (sic enim scriptum est in codicibus, non *κύκλιος*) et alius locus (c. 20), qui est de dactylo correpto [1]), male tractati (cf. Spiro Der kykl. Dactylus und die lesb. Lyrik in Hermae vol. XXIII p. 234 sqq.) et quae apud anonymum de musica a Bellermanno editum de longis temporibusque inanibus disemo longioribus extant, licentius adhibita (cf. Buchholtz in Philol. vol. XXXIII p. 461). Tertii autem, velut Christius,

1) Westphalius nunc tandem (Metr. ed. III p. 19) intellexit, locorum illorum auctoritatem non ultra id, quod Dionysius aperte tradidit, patere. Itaque ei libenter adstipulor, ut credam dactylorum thesi correpta utentium usum pertinere ad rhapsodorum declamationem, cum hexametra aut animos excitatura aut motum concitatum verbis imitantia alacrius quam pro solita generis aequi gravitate recitanda erant. In aliis vero hexametris (λ 592) auctore Dionysio insunt *σπονδεῖοι οἱ μέγιστοι* et *ῥυθμοὶ ἐν μήκει θεωρούμενοι,* quoties gravitatem quandam atque molem exprimunt. Quaeritur autem, num in qua re vestigia insint irrationalitatis illius, num forte in brevibus in duo verba non arte conexa dispertitis.

alteram in alteris metris explicandis viam ingressi sunt, quibus Westphalius est adscribendus ratione recenti nuper (Rhythm. ed. III p. 291 sqq.) instituta.

Quotus autem quisque est, qui secum reputaverit, num praecepta Aristoxenea servasset, aut qui inquisiverit accuratius in naturam temporum hoc modo sive productorum sive correptorum? Metrum enim glyconeum, ut exemplo rem doceam, illis pes est ex quattuor pedibus ita compositus, ut ultima syllaba aut trium aut quattuor morarum esse credita pedis seu tactus vicibus fungatur. At Aristoxenus aperte dixit (p. 288 fin. Mor. = 33, 6 Westph.) pedem ex uno tempore [1]) non posse constare. Itaque glyconeum secundum illorum rationes dispositum non poterit dici tetrapodia, sed tripodia potius ex inaequalibus pedibus composita, qualem Aristides Quintilianus (p. 39 Mb. = 59, 3 W.) discripsit.

Cum autem constet dactyli cyclii, qui in hoc metro inesse creditur, thesin, quam disemo minorem putat rhythmicorum pars, solvi in bina tempora brevi syllaba expressa, sequitur si non utrumque at certe alterum eorum temporum tempore primo esse minus. Quod nullo modo ferri poterit, quoniam tempus primum temporum omnium, quotquot ad rhythmicam spectant, brevissimum esse veteres consentiunt (Aristox. p. 280 Mor. = 31, 5 W.; Psell. § 7; Aristid. Quintil. p. 32 Mb. = 49, 3 W.; Bacchius p. 23 Mb. = 66, 25 W.; frg. Parisin. ap. Vincent. p. 234). Qua difficultate sive neglecta sive subterfugita protraxere illi grammaticorum aliquot locos, quibus probarent, tempus primum non esse minimum, sed extare tempora eius dimidia. Quod cum iam Caesar (Grundzüge der gr. Rhythmik pp. 89. 159 sqq.) refutasset, tamen nequaquam statim abolitum, sed repetitum ac propagatum, donec Westphalius, cum rem hoc modo sustineri non posse sentiret, aliam Aristoxeni doctrinam in usum suum conformavit (Rh. ed. III p. 292 sqq.), in novas difficultates incurrens.

---

1) Tempus non *χρόνον πρῶτον*, verum *χρόνον ποδικὸν* hic dici, evicit contra Boeckhium (De metr. Pind. p. 22) Feussnerus (ed. suae pp. 51 et maxime 55) probantibus ceteris.

Solvitur autem glyconei aliorumque metrorum, quae catalectica esse creduntur, thesis ultima quoque. Neque vero brevibus binis trisemum tetrasemumve spatium expleri posse magis consentaneum est.[1]) Quod erant certe, qui inauditum neque ullo veterum testimonio probatum esse concederent (Christ. Metr. ed. II p. 99) nec cur fiat facile intellectu esse confiterentur (id. p. 358), tamen difficultates praeterire quam urgere malebant, cum et exemplorum paucitatem et poetarum artis suae imperitiam atque incuriam excusarent (id. p. 95).

Cui opinioni iure adversatur Blassius (annal. philol. CXXXIII p. 463): rhythmicae enim docendum esse non quomodo poetis carmina componenda fuerint, sed quomodo ab eis composita sint. Alii vero (Fr. Ristschelius apud Brambach. Rh. u. metr.

1) Ultimam illam non ultra spatium disemum productam esse mihi vel eo persuadetur, quod, quoties metrum desinit simul cum verbo, non modo rarissime inveniuntur anceps syllaba et hiatus, sed intercedit etiam ea syllabae positione longae species, in qua vocalis brevis producitur duabus consonantibus, a quibus metri sequentis prima incipit vox. Hunc in modum comparata sunt in Anacreontis glyconeorum reliquiis syllabae ancipitis, quae videtur, exempla tria: 1, 1: *γουνοῦμαί σ᾿, ἐλαφηβόλε|ξανθὴ παῖ Διὸς, ἀγρίων;* 5, 1; 9, 2; adde Pind. Ol. I 1. Py. II 15. Soph. Oed. Col. 684. Eur. Troad. 1063; item in tetrapodiis trochaicis catalecticis, quae videntur: Aesch. Suppl. 796. Ag. 441. Choeph. 801. Quin spatium trisemum parum conveniet cum positione debili, quae inest in verbo binis metris communi, velut Troad. 1064—65:

σμύρνης αἰθερίας τε κα|πνὸν καὶ Πέργαμον ἱράν.

Adde Ant. 815—16: *ἐπινύμ|φειός πώ μέ τις ὕμνος ὕ|μνησεν, ἀλλ᾿ κτλ.* Oed. Col. 685. 687. Eur. El. 445 aliosque locos. Nam si liceret vocalem brevem usque ad trisemum paene spatium producere — consonantibus enim duabus atque adeo mutae cum liquida tantam vim nemo erit qui adscribat —, cur tandem syllaba vel natura brevi disemum maiusve spatium non explevere poetae? Exemplis autem supra allatis Christii (Zur Metrik der gr. Lyriker u. Dramatiker in Sitzungsber. d. bayr. Ak. 1869 I p. 448 sqq.) et Reiteri (de syllabarum in trisemam longitudinem productarum usu Aeschyleo et Sophocleo 1877) redarguitur opinio, quasi tempora illa, quae disemo maiora esse putant, syllabis exprimantur praelongis. Omnino autem alienum a veterum Graecorum elegantia cultuque et dicere et canere *χείλεσιν διεῤῥυηκόσιν* (Ar. Nub. 873). Euripidem videlicet, cum id novaret studio quodam compulsus res verborum sono reddendi (El. 437: *εἱειλισσόμενος* ∼ 447: *Νυμφαίας σκοπιὰς*), comicus carpsit parodia (Ran. 1314).

Messungen praef. p. XI, et B. Brillius Aristox. rh. u. metr. Messungen) poetas liberare, crimen in Aristoxeni doctrinam non iam satis absolutam deferre; omnes autem eadem libidine vexare metra, dummodo tactibus adaptarentur qualibuscunque. Quo saepe factum est, ut metri spatium aliarum syllabarum correptione arbitraria attenuatum productione thesis finalis reficeretur. Hunc in modum venditabant adhuc glyconeum aliaque eiusmodi metra, quibus arsis ultima deesse videtur, furtivo nomine logaoedica appellata, quorum brevissimum dicebant esse choriambum. Quin erant qui choriambi mensurae addendos esse censerent ionicos.[1]) Raro autem extitere, qui doctrina ista corrupta ac metra adulterante se abdicarent, ut Guil. Velcke (De metrorum polyschematistorum natura Marbg. 1877 p. 50). Verum derelinquenda tandem prorsus est rhythmica illa doctrina *μονόῤῥυθμος*, satis commoda ista quidem, sed nec cum praeceptis Aristoxeneis nec cum poetarum usu conveniens.

Ad libidinem autem in rhythmis explicandis et inconstantiam, quae iam inveterascere videntur, illustrandam atque notandam maxime idoneum est, quod dactyli cyclii acerrimus olim propugnator Westphalius nuper (Rh. ed. III p. 292 sqq. et Metr. ed. III p. 26), cum rem eis sustineri non posse sentiret, quibus per plus triginta annos nisus erat, ab irrationalitate confugit ad agogen, per quam dactylus, qui videtur trochaeis esse admixtus in metris pseudologaoedicis, ad par temporis spatium redigeretur. Itaque in glyconeo, eodem scilicet metro, quater mutari credit agogen, temporis autem primi non unam inesse speciem, immo tres. Quid? vir in praeceptis rhythmicis versatissimus nonne meminit loci illius (apud Psell. § 1), quo Aristoxenus exponit, cur syllaba mensurae vicibus fungi non

1) Heimsoethius (De versuum ionicorum mensura p. 3) ionicorum tripertitam (sic!) mensuram et alienam omnino a versuum rhythmo esse contendit et pedum illorum pervertere proprietatem. Quasi vero non ipsius potius mensuris, praesertim cum etiam bacchios dochmiosque iambicis pedibus numerisque admisceret, paene omnes veterum rhythmi ad eundem tactum revocarentur.

possit in re rhythmica: ἡ γάρ, inquit, συλλαβὴ οὐκ ἀεὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέχει, τὸ δὲ μέτρον ἠρεμεῖν δεῖ κατὰ τὸ ποσὸν, καθὸ μέτρον ἐστίν. Quo tandem pacto glyconeum dici potest pes dodecasemus, i. e. e duodecim temporibus primis constans, si duo tempora sunt maiora, quattuor autem minora reliquis sex?

Ex mutationibus (μεταβολαῖς) autem κατ' ἀγωγὴν et κατὰ λόγον ποδικὸν inter se oppositis (Aristid. p. 63, 13 W.), tum ex Aristoxeno ipso (el. harm. p. 34, 12 Mor. = 48, 28 Mqd.: καὶ γὰρ μ'νοντος τοῦ λόγου .... τὰ μεγέθη κινεῖται τῶν ποδῶν διὰ τὴν τῆς ἀγωγῆς δύναμιν) elucet agogen spectare non ad rhythmopoeiam, immo ad usum canentium saltantiumque ita, ut si mutatur agoge, totius metri vel periodi vel denique totius carminis omnia tempora modo tardius modo alacrius pronuntientur aut saltentur (cf. Aristid. p. 62, 5 W.: ἀγωγὴ δ' ᾿στὶ ῥυθμικὴ χρόνων τάχος ἢ βραδύτης, οἷον ὅταν τῶν λόγων σωζομένων, οὓς αἱ θέσεις ποιοῦνται πρὸς τὰς ἄρσεις, διαφόρως ἑκάστου χρόνου τὰ μεγέθη προφερώμεθα). Nihil autem invenire possum, ex quo sequatur agogen valere ad singulos quosdam eiusdem metri pedes ita, ut natura inaequales exaequet; neque vero est, quod pedes proportione diversos, aequos spatio contineri putemus differentia ea, quae dicitur κατὰ σχῆμα, quam loco male correcto perverse interpretatus est Westphalius (Rh.[3] p. 280 sq.). Sed de ea re fusius disputare longum est; satis equidem habeo hoc exemplo demonstrasse, quo ducat Westphalii via a Blassio (annal. phil. 133, 453) laudata ac commendata („die Tradition hervorzusuchen und zwar die möglichst alte und von dieser anzunehmen und anzuwenden, was sich irgend annehmen lässt“). Melior vero ac tutior ea mihi videtur, qua a principiis rhythmicae Aristoxeneae certe definitis proficiscamur et rationibus servatis alia praecepta pedetentim indagemus, tum quae cognoverimus, ad poetarum metra conferamus et examinemus ac denique minutius excolamus.

CAPUT II.

De grammaticorum locis quibusdam, qui sunt de rhythmicae indole.

Absolvendum autem iam nunc de grammaticorum locis[1]), quibus et in pedum differentia, qualem *τὴν κατὰ σχῆμα* esse contendit, declaranda nititur Westphalius et alium aliter abusum esse iam ante hos triginta annos questus est Caesar (Grundzüge der gr. Rh. ed. a. 1861 p. 96); quin erant, qui eisdem locis freti omnino quidquam de veris rhythmicae mensuris ex poetarum carminibus cognosci posse desperarent (Spiro in Hermae vol. XXIII p. 241 sqq.).

Quorum locorum, qui sunt de longa longioribus et brevi brevioribus (Dionys. Hal. de comp. verb. cc. 11 et 15 et Mar. Victor. p. 39 K.) cum non dubium sit, quin ex bono fonte manaverint: qui de rhythmicae et metricae discrimine sunt, inquinati et corrupti sunt grammaticorum inscitia. Haec autem eis significari mihi persuasi. Metricorum rationes ac principia a rhythmicorum sunt diversa. Metrici enim utuntur eadem semper syllabarum dimensione, quam natura in eis inesse credunt (*οἵας φύσει παρείληφε, ... τοιαύτας φυλάττει* Dionys. c. 11 = prout cuiusque syllabae longitudo ac brevitas fuerit, ita temporum spatia definiri Mar. Vict. p. 39), ita ut longam esse longae aequam, brevi alterotanto maiorem, brevem autem brevi aequam, longae dimidiam statuant (Longin. p. 92, 20 W.). Itaque syzygiam trochaicam iambicamve, quae altero pede utitur spondeo, heptasemam esse consentiunt. — Rhythmici vero, cum syllabas rhythmo adaptent (*ἀπευθύνουσι τοῖς χρόνοις τὰς συλλαβάς* Dionys. c. 11 = temporum arbitrio syllabas commit-

---

1) Collecti sunt a Westphalio Fragm. u. Lehrsätze p. 42 sq., excepto eo, qui maximam integritatem ac fidem praestare mihi videtur, frg. Ambrosian. ap. Keil. anal. gramm. p. 12 et in Lex. Vindob. ed. Nauck. append. p. 266 et Studemund. anecd. var. I p. 231. Adde praeterea frg. Parisin. Vincentii § 3, p. 78, 11 W., Dionysii Hal. de comp. verb. c. 15, Longini prol. ad Heph. p. 92, 20 ed. Westph. script. metr. gr.

tunt Mar. Vict. p. 39) i. e. syllabas, e quibus poetarum carmina composita sunt, ad rhythmorum imagines conferant atque ex temporum spatiis, quae rhythmorum natura postulat, definiant spatia syllabarum, universa illa brevium longarumque mensura et proportione acquiescere non possunt (*μήκους καὶ βραχύτητος συλλαβῶν οὐ μία φύσις* Dionys. c. 15 p. 85 R.), sed eo adducuntur, ut hanc syllabam, quae a metricis dicitur longa, ab illa longa non diversam per se, tamen hoc loco longiorem esse ducant, hanc autem brevem illa brevi minorem (*μακρότεραί τινες εἰσὶ τῶν μακρῶν καὶ βραχύτεραι τῶν βραχειῶν* Dionys. ibid.). Compluria igitur extant et longae et brevis syllabae spatia rhythmica. Quae cum ita se habere cognovisset, Aristoxenus — nam eum esse ultimum locorum auctorem Blassio (d. l. p. 451) non refragabor — syllabam rhythmi mensuram esse posse negavit (apud Psell. § 1), quoniam *οὐκ ἀεὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέχει.* Cum autem moris haberet rhythmicae harmonicaeve praecepta comparata litterarum compositione non tam probare quam illustrare (cf. el. rh. p. 274 fin. Mor. = 30, 2 sqq. W.; el. harm. p. 52, 26 Mqd.), eodem modo hic praeceptum illud illustrasse videtur (Mar. Vict. p. 39: (musici) afferunt etiam exempla, quae in metricis pedibus secum faciant, adserentes accessione consonantium momenta temporum crescere; Dionys. p. 85 sq. R.).

Ad quae vero spatia temporum rhythmicorum pertineant mutationes illae syllabarum in rhythmis positarum, id docemur altera classe eorum locorum, qui de rhythmicae a metrica in syllabis metiendis discrimine sunt. Quos si recte disponimus atque conferimus, elucet eos concinere in metricorum rationibus describendis:

frg. Ambros. p. 12 Keil: *τὰ μὲν μέτρα πεπηγότας ἔχει τοὺς χρόνους, μακρὸν καὶ βραχὺν καὶ τὸν τούτων κοινόν·*

Longin. prol. p. 84, 19 W.: *τὸ μὲν μέτρον πεπηγότας ἔχει τοὺς χρόνους, μακρόν τε καὶ βραχὺν καὶ τὸν μεταξὺ τούτων τὸν κοινὸν καλούμενον, ὃς καὶ αὐτὸς πάντως μακρός ἐστι καὶ βραχύς·*

Dionys. de comp. verb. c. 11. p. 64 R.: *ἡ πεζὴ λέξις*

.... *οἵας παρείληφε τῇ φύσει τὰς συλλαβὰς τάς τε μακρὰς καὶ τὰς βραχείας, τοιαύτας φυλάττει·*
Mar. Vict. p. 39 K.: metrici autem, prout cuiusque syllabae longitudo ac brevitas fuerit, ita temporum spatia definiri. discrepare autem in rhythmicorum rationibus:

A.

frg. Ambros. p. 12 K.: *ὁ δὲ ῥυθμὸς, ὡς βούλεται, παρέλκει τοὺς χρόνους,*
Longin. p. 84: *ὁ δὲ ῥυθμὸς, ὡς βούλεται, ἕλκει τοὺς χρόνους,*
Mar. Vict. p. 42, 3 K.: nam (rhythmus), ut volet, protrahit tempora,
Dionys. c. 11: *ἡ δὲ ῥυθμικὴ καὶ μουσικὴ μεταβάλλουσιν αὐτὰς,*
Diomedes p. 468 K.: rhythmi pro nostro arbitrio ....
frg. Parisin. Vincentii § 3: *ὁ δὲ αὐτὸς ῥυθμὸς* ....

B.

frg. Ambros.: *τοὺς μὲν μακροὺς συστέλλων καὶ τοὐναντίον.* —
frg. Parisin.: *τοὺς μὲν ἐκτείνειν κελεύων, τοὺς δὲ συνάγειν,*
Dionys.: *μειοῦσαι καὶ αὔξουσαι,*
Diomed.: nunc brevius arctari, nunc longius provehi possunt. —

C.

frg. Parisin.: *τοὺς δὲ ἴσους ποιεῖν ἀλλήλοις.* —
Dionys.: *ὥστε πολλάκις εἰς τἀναντία μεταχωρεῖν.* —
Longin.: *πολλάκις γοῦν καὶ τὸν βραχὺν χρόνον ποιεῖ μακρόν.* —
Mar. Vict.: ita ut breve tempus plerumque longum efficiat,

D.

Mar. Vict.: longum contrahat. —

Praecepti, quod significavi A littera, sensus aut prorsus aut paene evanuit in frg. Parisino et apud Diomedem, omissum autem B a Longino et Mario Victorino, C deest fragmento Ambrosiano et Diomedi, D solus habet Marius. Ea autem praecepta, quae postremi illius nomine feruntur, minimae sunt auctoritatis, quoniam primum quidem verba, quae traduntur inde a „nam ut volèt“, non sunt causae antecedentibus, quibus

non de rationibus metricorum et rhythmicorum, sed de infiniti rhythmi et metri definiti discrimine agitur (cf. Aristid. c. 23. p. 49 fin. Mb.; frg. Parisin. apud Keil. gr. lat. VI 631, 14; Mar. Vict. p. 183, 27; Diomed. p. 512; Charis. p. 281); deinde quia *πολλάκις* illius sensus etiam ampliatus sit, cum redditus sit per „plerumque“ (cf. Westph. Frgg. u. Lehrss. p. 247). Itaque quae solus habet ille sive Marius sive Aphthonius, ea ex praecepto B petita superaddidit, cum suo loco recte se habeant, hic perversa sint. Porro C praeceptum apud eundem et Longinum non idem spectare, quod B in fragmento Ambrosiano, sequitur e Dionysio, quoniam *πολλάκις* (= plerumque) et illis et Dionysio commune est, in C autem ad pristinum sensum proxime accedere frg. Parisinum mihi persuasum est, sed in hoc solo inde aberravit, quod rem ad tertium temporum genus rettulit (*τοὺς δὲ*), cum ex Dionysii loco (C) appareat (*ὥστε*), de duobus tantum temporum generibus agi. Longino enim dicendum erat, tempus breve non longum fieri, i. e. in longum verti, sed longo interdum aequum fieri; neque vero plura significare Dionysium velim, cum dicit: *ὥστε εἰς τἀναντία μεταχωρεῖν.* Nam brevem usque ad disemum spatium, longam ad monosemum corripi unquam posse, ne audacissimus quidem eorum, qui ex hoc loco praeceptorum suorum argumenta petiere, contendit. Marius autem, ne quid praetermisisse videretur, longi temporis mutationem in breve addidit, nimirum deceptus ea praecepti C specie, qualis tradita est a Longino.

Ex fragmenti autem Ambrosiani loco pretiosissimo liquet, qui fiat, ut longa brevi aequa fieri possit; longa enim cum corripitur, ad productae brevis spatium descendit. Quare ad Dionysii *μειοῦσαι* et frg. Parisini *συνάγειν* supplendum est non *τοὺς βραχεῖς*, verum *τοὺς μακροὺς χρόνους. Τοὐναντίον* autem aut in *συστέλλων* tantum aut in universum illud *τοὺς μακροὺς συστέλλων* conferas, ita ut producantur aut longae aut breves. Illud vero hic intelligi propterea non potest, quod per longae productionem et longae correptionem tempora inter se paria oriri nullo modo possunt, quod tamen fieri cum frg. Parisinum flagitat, tum per productionem et correptionem fieri

Dionysius (*ὥστε*) auctor est. Itaque una illa locorum species Ambrosiana impedit, quominus ex ceteris sumamus rhythmicam illam productionem, de qua agitur, spectare tempora monosemo minora, disemo maiora. Quae cum ita sint, auctorem doctrinae sic fere scripsisse censeo: *ὁ δὲ ῥυθμός, ὡς βούλεται, παρέλκει τοὺς χρόνους* (scil. *τῶν συλλαβῶν*), *τοὺς μὲν μακροὺς συστέλλων, τοὺς δὲ βραχεῖς ἐκτείνων, ὥστε πολλάκις τὸν βραχὺν χρόνον ἴσον ποιεῖν τῷ μακρῷ.* Cuius summa haec esse mihi videtur. Syllabarum longitudines naturales, quas metrici solas respiciunt, saepe non conveniunt cum rhythmorum spatiis; nam saepe, ubi rhythmus monosemum tempus postulat, invenimus syllabam longam. Tum autem et rhythmum et lexin ita inter se conciliari rhythmici aiunt, ut nec monosemum spatium, quod rhythmus legitimus postulat, nec disemum, quod lexis usurpare videtur, sed tertium intermedium occupent et tempus rhythmicum (*ὁ ῥυθμὸς*) et syllaba (*τὸ ῥυθμιζόμενον*). Cf. Aristox. p. 280 Mor. = 28, 20 W.: *ἡ γὰρ αὐτὴ λέξις εἰς χρόνους τεθεῖσα διαφέροντας ἀλλήλων, λαμβάνει τινὰς διαφορὰς τοιαύτας, αἵ εἰσιν ἴσαι αὐταῖς τῆς τοῦ ῥυθμοῦ φύσεως διαφοραῖς.* Cum autem in rhythmo trisemo per stropharum responsionem saepe trisemus pes respondeat tetrasemo correpto, pes trisemus ad correpti tetrasemi spatium accedat necesse est, ut accurata fiat responsio. Idem accidere cogitandum est, quoties spatium disemum, quod rhythmus legitimus exigit, syllaba expletur brevi, quod usu venit in trimetris iambicis a choriambo incipientibus. Sed in ea accuratius postea inquirendum.

De prioris autem illius classis locis etiam addendum est, ne eos quidem spectare longas in trisemum vel tetrasemum spatium productas, ut non dicam breves monosemo spatio minores. Dionysius enim: *μακρότεραί τινες*, inquit, *εἰσὶ τῶν μακρῶν καὶ βραχύτεραι τῶν βραχειῶν.* Qui si a longa disema et brevi monosema profectus ceteras longas brevesque metiretur, certe eas dixisset *μακροτέρας τῆς μακρᾶς* et *βραχυτέρας τῆς βραχείας.* Quod vero plurali utitur numero, inde sequitur eum sive potius auctorem rhythmicum, ex quo sua petiit Dionysius, non ad unam certam quandam longae syllabae men-

suram ceteras longae mensuras contulisse, sed universe loqui de variis syllabarum longarum mensuris rhythmicis. Brevis autem syllabae rhythmica spatia infra temporis primi spatium descendere non possunt; nam tempus primum est omnium temporum, quae spectant ad usum, brevissimum. Itaque brevis varia spatia, quoniam disemum spatium attigisse non est consentaneum, intra monosemum et disemum se continuisse necesse est. Inde sequitur *βραχυτέρας τῶν βραχειῶν* esse syllabas breves eas, quae irrationalia spatia aliis spatiis irrationalibus minora occupant, *βραχυτάτην* autem *τῶν βραχειῶν* esse brevem rationalem. Idem in longis accidere oportet. *Μακρότεραι* igitur *τῶν μακρῶν* erunt longae minimam longam irrationalem spatio superantes; *μακροτάτη* autem *τῶν μακρῶν* utrum disema dicta sit ab Aristoxeno, an fuerit tetrasema auctore Aristide (p. 33 Mb. = 49, 19 W.), an denique pentasema, ut volunt anonymus de musica a Bellermanno editus et Arabs Farabensis (Westph. Rh.³ p. 94), id diiudicare hic non audeo.

Rhythmicus vero is, a quo notiones illae *βραχύτεραι τῶν βραχειῶν* et *μακρότεραι τῶν μακρῶν* repetendae sunt, — fortasse ipse Aristoxenus, — longam et brevem syllabam certe non introduxit in rhythmicam suam, sed eo consilio mutuasse a metricis cogitandus est, ut doceret, earum syllabarum ut ne spatia quidem rhythmica sibi constarent, ita notiones quoque a rhythmica arcendas esse, atque ut illuderet quodammodo illas metricorum notiones, comparativum derivasse atque apposuisse, quod ex sensu metricorum profecto absurdum fuit, qui unam longam unamque brevem esse statuerant.

Pauca iam dicenda sunt de ultimis capitis Pselliani primi verbis, quippe quae viri docti ex Aristoxeni sententia dicta esse arbitrati in praeceptum a rhythmica alienissimum converterint (Caesar Rh. M. N. F. I p. 628, Grundzüge p. 162; Brill p. 23; Westphalius ubique, postremum Rh. ed. III p. 286 sq.). Extant enim haec: *μεγέθη μὲν γὰρ χρόνων οὐκ ἀεὶ τὰ αὐτὰ κατέχουσιν αἱ συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν ἀεὶ τῶν μεγεθῶν, ἥμισυ μὲν γὰρ κατέχειν τὴν βραχεῖαν χρόνου, διπλάσιον δὲ τὴν μακράν.* At inter syllabas eandem semper pro-

portionem intercedere, docuisse Aristoxenum non credo; rhythmicam enim esse doctrinam de temporibus, non de syllabis affirmat (el. rh. p. 268 Mor. = 28, 9 W.; frg. Parisin. § 3: *ὁ δὲ αὐτὸς ῥυθμὸς οὔτε περὶ γραμμάτων οὔτε περὶ συλλαβῶν ποιεῖται τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν χρόνων;* Longin. p. 92, 24 W.). Invehitur autem illic musicus in technicos aetate antecedentes, qui a Psello dicuntur *οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοί*, ab Aristoxeno autem eos sive *τοὺς πρὸ ἡμῶν* (cf. el. harm. p. 52, 15. 20; 64, 24 Mqd.) sive *τοὺς ἔμπροσθεν* (el. harm. p. 2, 15; 46, 23) dictos esse suspicor. Quos cum agogen ignorasse non verisimile esset [1], longas inter se iniquas fieri per mutatam agogen certe non negabant, sed longarum ac brevium spatia non per se esse constantia sive absolute definita, verum ita demum sibi constare dicebant, ut eadem semper proportione continerentur vel relative, ut ita dicam, definita esse volebant. Itaque brevem, quam utique semper monosemam esse aiebant, omnium temporum mensuram statuerunt. Praecepta igitur et quod inest in verbis *λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν ἀεὶ τῶν μεγεθῶν* et id, quo brevis omnium aliarum syllabarum mensura constituitur, ad eandem rationem redeunt, nimirum eam, qua utebantur metrici. Aristoxenus vero, cum brevem ne relative quidem unius utique spatii esse cognovisset, illorum rationibus abiectis mensuram posuit tempus primum, quocum convenit non brevis cuiuslibet spatium, immo solius brevis rationalis. Quodsi syllabas brevem et longam eadem semper proportione uti voluisset, non omnino habuisset, cur tempus primum in doctrinam suam introduceret. Sed fingamus Aristoxenum ad adversariorum notiones descendisse, tum syllabam eam, quam illi appellabant brevem, plerumque monosemum, longam autem plerumque disemum spatium obtinere et tum eas in omnibus mutationibus per agogen factis eandem inter se rationem servare concedendum ei erat, at semper servare profecto negavit. Aristoxeni enim, scriptoris in praeceptis con-

1) Nam agogen iam ante Aristoxenum perspectam ac vulgo adhibitam esse constat; cf. Platonis Rempubl. III p. 400 C: *ἀγωγαὶ τοῦ ποδός*, vid. Caesar, Grdzge. p. 241; Aristot. probl. XIX 22; Aristoph. Thesm. 1186: *αὔλει σὺ θᾶττον;* Xen. Conviv. 2, 22: *θάττονα ῥυθμὸν ἐπάγειν.*

cipiendis cautissimi ac diligentissimi, non fuisse credo legem universe edicere, cum violari eam et ipsi statim concedendum sit et Westphalius (Rh.[3] p. 63. 287) aliique concesserint.

Porro in verbis illis mutilis: *λόγον μέντοι* et qu. seq. non licet subaudire *κατέχουσιν αἱ συλλαβαί*. Nam si verba *τῶν μεγεθῶν* ad *λόγον* attributive addita essent, nec tantum ab eo distare et articulo *τὸν* praedita esse posceremus. Quae cum ita sint, et ad sensum et ad verborum compositionem multo aptius erit, si non ex Quinctiliano (IX 4, 45) petita *καὶ οἱ παῖδες ἴσασι* in fine addimus Westphalium (Rh.[3] p. 62) sequentes, sed *τῶν μεγεθῶν* praedicative dictum esse rati inserimus post id ipsum sive e Pselli sententia: *εἶναι οἱ παλαιοὶ ἔφασαν ῥυθμικοὶ* sive e sensu Aristoxeni: *εἶναι οἱ πρὸ ἡμῶν ἔφασαν*. Delebis igitur *μὲν* illud post *μεγέθη* in antecedente sententia, nisi forte eam quoque non tam Aristoxeno quam adversariis illis tribues.[1])

---

1) Ern. Grafius in libello nuper edito, qui inscribitur „Rhythmus und Metrum. Zur Synonymik.“ Marburg 1891, ex eodem Pselli loco, de quo locuti sumus, effecit (p. 38) Aristoxenum, quod diceret *μεγέθη μὲν γὰρ κτλ.*, primum docuisse, syllabas inter se non esse aequas, nam esse duo genera — nimirum exclusis irrationalibus et disemo spatio maioribus —, longas et breves, quas tamen eadem semper proportione inter se teneri. Quod rem tam cotidianam ac tritam Aristoxenus elocutus sit, excusat Grafius rei novitate, quae tum fuerit. Quasi vero aequales ab Aristoxeno id edoceri debuerint, quod illa aetate nec novum erat et recte se habere negavit Aristoxenus. — Idem Grafius (p. 24) contendit, musicam et rhythmicam ita abhorrere a prosa oratione (*πεζὴ λέξις* Dionys. c. 11), ut syllabarum communium, quae dicuntur, illae rationem habeant, haec non item. Sane quidem, at qui locos illos supra allatos huius rei testes afferre potuerit, non intellego. Nam in pristino locorum illorum exemplo oppositas fuisse inter se non pedestrem sermonem et poetarum usum, verum rhythmicorum et metricorum de eisdem verbis quibuslibet poeticis iudicia ac rationes, docent omnes praeter Dionysium loci, quos parum curavit G. Prosa autem oratio a Dionysio inducta est metricae artis loco, ut metricae de universa syllabarum mensura praecepta ad rhetoricam quoque pertinere ostenderentur et ad oratorum usum conferrentur.

CAPUT III.

De fontium rhythmicorum auctoritate.

Cum igitur eis locis, de quibus verba fecimus, neque rhythmicam in poetarum verbis positam omnino tolli neque infinitas ei licentias praestari cognoverimus, iam in id inquirere conemur, quatenus modicae illae temporum syllabicorum mutationes, quas grammaticorum loci spectant, pertineant ad pedes rhythmosque. Ad quod propositum antequam me convertam, absolvendum est breviter, quid de fontibus rhythmicis iudicem et quemadmodum eos tractandos esse arbitrer.

A.

De elementis rhythmicis Aristoxeneis et excerptis Psellianis.

De harmonica Aristoxeni doctrina quae supersunt, non ab ipso musico conscripta esse probavit Studemundio assentiente Marquardius (De Aristoxeni Tarentini fragmentis harm. 1863 et in editionis suae (die harmon. Fragmente des Aristoxenus 1868) excursibus p. 260 sqq.); excerpta enim esse de libris genuinis. Rhythmica autem praecepta, quae ab editoribus libro *τῶν στοιχείων ῥυθμικῶν* tribuuntur alteri, non continuas libri in fine tantum mutilati esse reliquias, verum excerpta esse sparsim delibata liquebit, si ad Pselli *προλαμβανόμενα εἰς τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην* conferimus. In his enim extant, quae ab illis absunt, neque ad librum priorem aliquem delegenda esse supra (p. 175 adn.) monui; verum enim vero ea ex uno eodemque libro petita et fragmentis alteris inserenda esse documenta sunt et quod praecepta utrique epitomae communia servant aequalem ordinem et quod cetera praecepta ordine suo servato facile ita possunt disponi, ut capitibus compluribus contineantur. Sola enim § 13 Pselliana delapsa est nescio quo casu in inferiorem locum; transponendam enim esse post § 2, docet locus is (el. rh. p. 28, 13 W.), cui respondet.

Hunc autem statuo praeceptorum, quotquot in utraque epitoma extant, fuisse ordinem:

El. rhythm.	Psell.	
p. 28, 4—8	—	Recapitulatio eorum, quae de rhythmica universe iam prolata erant in praefatione librorum de musica conscriptorum.
		Caput I: De rhythmica, de rhythmo et rhythmizomeno.
p. 28, 9—12	—	Rhythmicam esse doctrinam de temporibus,
—	§ 1	non de syllabis. Cf. frg. Parisin. § 3.
p. 28, 13—29, 19	§§ 2. 13	De rhythmi et rhythmizomeni discrimine.
p. 29, 20—30, 21	§ 3	Definitio et rhythmi et rhythmizomeni.
—	§ 4	Rhythmum ex uno tempore non constare.
p. 30, 22—31, 4	§ 5	De rhythmizomenorum elementis (frg. Par. § 1).
—	§ 6	De eorundem elementorum natura (frg. Par. § 4?).
		Caput II: De temporibus.
p. 31, 5—31, 24	§ 7	De tempore primo et temporibus eo commensurabilibus.
p. 31, 25—32, 34	—	De temporibus incompositis, compositis, mixtis.
—	§ 8	De temporum et podicorum et rhythmopoeiae propriorum natura.
		Caput III: De pedibus.
p. 33, 1—2	—	Pedis definitio (frg. Par. § 5).
—	§ 9	De pedum proportionibus quinque.
—	§ 10	Praeceptum obscurum.
—	§ 11	Proportiones pedum cum consonantiarum proportionibus convenire.
—	12 a (p. 76, 17—26)	De spatio maximo et minimo in suo cuiusque pedis genere (frg. Par. § 11).
—	§ 12 b (p. 76, 26—29)	De numero *τῶν σημείων ποδικῶν*.
p. 33, 2—9	§ 14	De numero *τῶν χρόνων ποδικῶν*.
p. 33, 9—34, 5	—	*Περὶ σημείων* et *χρόνων ποδικῶν* alia praecepta.
p. 34, 6—16	§ 15	De pedum rationalitate et irrationalitate (frg. Par. § 6).

El. rhythm.	Psell.	
p. 34, 17—35, 8	—	De irrationalitate, quemadmodum spectet ad rhythmos.
p. 35, 9—36, 8	§ 16	De pedum differentiis septem.
p. 36, 9—13	§ 17	De tribus generibus pedum, qui apti sunt ad rhythmopoeiam continuam (frg. Par. § 10).
p. 36, 14 – fin.	—	De variis pedum spatiis, nempe quae apta sunt ad rhythmopoeiam continuam.

Apparet igitur libri Aristoxenei initium, quod vulgo fertur, non esse Aristoxeni ipsius continuam explanationem, Psellum autem non e codice nostris cognato sua hausisse, verum ex integro musici ipsius compendio. Ex quo libro is, cui maiora illa excerpta debemus, alia delibavit, alia Psellus, ita ut novem tantum capita conveniant inter utrumque, cetera modo ab hoc, modo ab illo sint praetermissa. Quae cum ita sint, fontes habemus duos, qui aequo iure eademque auctoritate utuntur et nisi communis originis vinculo inter se non cohaerent. Quapropter non est mirum, si, quae in utrisque excerptis omissa sint, tamen extiterint in pristinis Aristoxeni elementis rhythmicis atque in ea ipsa eorum parte, ex qua epitomarum illarum utraque decerpta est. Huc refero nonnulla quae insunt in fragmentis Parisinis a Vincentio editis: § 6 inde a verbis *ὥστε εἶναι φανερὸν,* § 7 de temporibus eurhythmis, rhythmoidibus, arrhythmis, quae apud Aristiden (p. 33 sq. Mb. = 50, 4 sqq. W.) quoque inveniuntur; § 12 autem videtur petita esse ex parte *τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων* deperdita, qua de differentiis pedum accuratius exposuerat, cuius initium tantum in fragmentis rhythmicis maioribus servatum est.

Sed lacunae, ut exerptorum ratio secum fert, magis ad universam explanationem ac tota capita, quam ad singula praecepta pertinent. Itaque quoties praeceptum extat in neutris excerptis plenius, argumentis firmissimis opus erit, si mutare quicquam vel addere vis.[1]) Cautissime autem omnino pauca,

1) Veluti si el. rh. p. 33, 2 W. concinunt cum Pselli § 4 in eo, quod temporum podicorum maximum numerum tria esse affirmant, non erat,

quae de rhythmica cum Aristoxeni tum aliorum doctrina supersunt, tractanda. In quo multifariam peccavit Westphalius, rhythmicae disciplinae post Boeckhium mortuum antistes (cf. Susemihl in annal. phil. LXXXVII p. 871) nunc unicus, ex quo adversarium atque aemulum, Jul. Caesarem, fata abripuerunt.[1]) Ille enim Aristoxeni fragmentis adeo non pepercit, ut quae ipse animo finxerat, ea Aristoxeno imputare non vereretur. Quo saepe factum est, ut pro verbis genuinis sensum luculentum praebentibus substitueret sua, velut in definitionibus differentiarum *κατ' ἀντίθεσιν* (Fragm. u. Lehrss. p. 229) et *κατὰ σχῆμα* (Rh.[3] p. 280 sqq.); alia autem, quae non erant in rem suam, ita relegavit, ut scholium a nescio quo adscriptum in verborum contextum illapsum esse diceret (Rh.[3] pp. 117. 146 de Psell. § 12, p. 76, 24—26; Rh.[3] p. 24 de Mart. Cap. p. 194). Saepe autem factum est propter nimiam in reliquiis rhythmicis corrigendis atque interpretandis libidinem, ut luminibus suis ipse officeret.

B.

De Aristide Quintiliano et Martiano Capella.

Neque vero de ceteris rhythmicae doctrinae auctoribus sine ira et studio iudicavit Westphalius. Nam exempli causa quaecunque apud Marium Victorinum praecepta rhythmicam sapiunt, ea ex Aristoxenei alicuius libro desumta esse statim ei certum est. Item anonymo Bellermanniano, Byzantinae aetatis scriptori et Arabi cuidam Farabensi magis credit de temporum incompositorum maximo spatio quam Aristidi Quinctiliano (Rh.[3] p. 94). Quem auctorem omnino inaequaliter aestimavit. Modo enim (Rh.[3] p. 23) maximam partem ad Aristoxenum referenda esse censet, quae ab illo traduntur, modo dissentire ab Aristoxeno compilatorem in rebus gravissimis, de quibus

---

quod quartum adderent viri docti plerique (excepto Iul. Caesare, Ind. lect. Marbg. 1884/85 p. X) ex eo loco, qui est *περὶ σημείων ποδικῶν* (Psell. § 12 b).

1) Quae scripta sunt, antequam Westphalius quoque diem obiit supremum mense Augusto a. MDCCCXCII.

ab hoc solo docemur,[1]) velut in ratione pedum compositorum. Attamen unicam inter Aristoxenum et Aristiden dissensionem, quae manifeste deprehendi liceat, non perspexit, dico eam, quae est de temporibus incompositis et compositis (Rh³. p. 90 sqq., maxime p. 93). Confudit enim mirum in modum utriusque rationes, ita ut nec legenti intellegantur et scriptori ipsi obscuras fuisse suspicemur.

Perversum autem mihi videtur de Aristidis fontibus iudicare, priusquam rhythmica doctrina Aristoxeni, quatenus licet, restituta sit. Satius vero duco singula Aristidis praecepta accurate conferre cum Aristoxeni rationibus, quam, id quod viri docti plerique (Westphalius Metr.¹ praef. p. XL, Rh.¹ p. 13 sqq. 124 sqq. alias; Weilius in annal. phil. XC p. 649 sqq.; Susemihl in ind. lect. Gryphisw. 1866/7 p. 12) fecerunt, totum compen-

---

1) Paeonem epibatum, quem in incompositis pedibus numerat Aristides (p. 58, 12 W.), ex Aristoxeni ratione compositum esse decrevit Westphalius (Rh.³ p. 251); contra ionicos, quos Aristides (p. 55, 6) compositos dicit, Westphalius incompositis adscripsisse Aristoxenum opinatur (Rh.³ p. 102), nimirum quod is pedem disemum a rhythmopoeia continua exclusisset. Nam cum pedem idem sibi velle quod tactum, quem dicimus, opinaretur, eo inductus est (Rh.³ p. 202), ut crederet pedes compositos non constare nisi ex eis pedibus, qui vel per se spectent ad rhythmopoeiam continuam. Atque in hac ipsa re abscedere ab Aristoxeni doctrina Aristiden. Sane is proceleusmaticum simplicem, i. e. pyrrhichium in rhythmis, i. e. in pedibus rhythmopoeiae continuae habet, sed id peculiari eius errore factum esse elucet e Martiano. Apud hunc enim est (p. 194): Quare proceleusmaticus, qui ad numeros aptatur, ⟨a⟩ quadrisemo exordium debet accipere. Quod aperte convenit cum Aristoxeni verbis (p. 302 Mor. = 36, 16 sqq. W.). Cf. frg. Ambros. p. 4 K.: *οὗτος δὲ ὁ πυῤῥίχιος κατὰ πόδα μὲν οὐ βαίνεται, διὰ τὸ κατάπυκνον γενέσθαι τὴν βάσιν καὶ συγχεῖσθαι τὴν αἴσθησιν.* Itaque in ceteris quoque Martiani fontem declinasse ab Aristoxeno non consentaneum est, quod paulo ante de pyrrhichio disserens idem: in permixtione vero, inquit, aliorum pedum, qui longiores ponuntur, decenter aptatur, ut illorum prolixam moram interveniente sua celeritate compenset. Quod ionicos spectare manifestum est. Itaque persuasum mihi est Aristoxenum, quamvis pyrrhichium a rhythmopoeia continua excluserit, tamen eum pedem duxisse ad pedes compositos faciendos idoneum, i. e. *πόδα ῥυθμοποιίας ἴδιον*, ionicos autem e pedibus *ῥυθμοποιίας ἰδίοις*, pyrrhichio et spondeo, alternantibus compositos.

dium rhythmicae in complures partes dividere easque diversis fontibus adscribere. Mihi equidem in Caesaris (annal. phil. LXXXVII p. 884 sqq.) sententiam eundum esse videtur, praeter quam quod, quae de Aristide iudicat, ea in auctorem potius, quem is exscribit, transferemus; negat enim Caesar fontes dignosci posse, quasi quovis loco ex uno tantum fonte hauserit.

Maxima autem videlicet rhythmicae Aristideae pars est de ea doctrina, de qua cum nihil restat in fragmentis illis rhythmicis, quae Aristoxeni nomine feruntur, tum in ceteris excerptis reliquiisque vix extant vestigia. Itaque compendium Aristideum, praeceptorum de rebus singulis fons fere unicus, sequendum erit, quoad ab Aristoxeni doctrina sive per neglegentiam sive consulto abhorrere convincetur.

De ratione autem, quae inter Aristidis et Martiani Capellae rhythmicas explanationes intercedat, non recte viros doctos sensisse puto. Aristidis rhythmicam latine redditam esse a Martiano omnes consentiunt, ac Westphalius (Rh.[3] p. 24) quidem librorum Aristideorum codicem nostris uberiorem adhibitum esse censet. Quod parum probabile. Primum enim constat, eum harmonica sua non ex Aristide sumsisse (cf. Deiters, De Aristidis Quint. doctrinae harmonicae fontibus, in prg. gymn. Duerensis 1870 p. 20; Gevaert. apud Alb. Jahnium in edit. Aristid. praef. p. XXVII sq.). Nam — ut praeceptorum quorundam dissensiones, quatenus ad res ipsas spectant, omittam — alia quae ille perhibet[1]), apud hunc non extant, aliorum autem ordo est prorsus diversus.[2]) Quae cum ita sint, mirum est, si rhythmica Aristidis praecepta accurate expresserit Martianus, in harmonicis Aristiden non sit secutus. At ne rhythmi-

---

1) Martian. pp. 358, 23 sqq.; 360, 19—362, 16 Eyssenh.

2) Mart. p. 348, 28 sqq. Eyssenh. : Ar. 12, 13 Jahn; 349, 14 sqq. : 6, 11 sqq.; 350, 17 sqq. : 5, 30 sqq.; 350, 20 sqq. : 10, 17 sqq.; 351, 17 sqq. : 14, 13 sqq.; 352, 13 sqq. : 5, 9 sqq.; 353, 5 sqq. : 5, 1 sqq.; 353, 14 sqq. : 6, 2 sqq.; 353, 22 sqq. : 5, 26 sqq.; 354, 8 sqq. : 6, 22 sqq.; 354, 20 sqq. : 11, 25 sqq.; 355, 28 sqq. : 7, 24 sqq.; 357, 3 sqq. : 8, 15 sqq.; 357, 22 sqq. : 10, 21 sqq.; 359, 11 sqq. : 11, 19 sqq.; 360, 19 sqq. : 14, 5 sqq.; 362, 17 sqq. : 19, 8 sqq.

cam quidem Aristideam ante oculos eum habuisse verisimile est. Nam rhythmicae Martianae loci, quos apud Aristiden scriptos non videmus[1]), graviores sunt, quam ut intellegamus, cur ei potissimum praetermissi sint a scribis eorum librorum, qui ad nos pervenere; Martianum autem eos de suis addidisse aut duplicem fontem adhibuisse parum credibile. Qui Martianus interdum eandem rem[2]) melius tradidit quam Aristides. Quamvis Martiano errores etiam cum Aristide communes esse viderentur[3]), tamen iam in communi fonte inesse poterant et compilatorum, quibus omne iudicium nemo est quin abiudicet, utrumque facile poterant fugere. Sed haec omnia ut non iam satis certa novae examinationi atque subtiliori quidem quam Deitersii (Üb. d. Verh. des Mart. Cap. zu Ar. Quint., prg. gymn. Posniens. 1881) subicienda erunt. Quaestionem autem ea de causa perstringendam esse censui, ut monerem, ne in quibus Martianus Aristide uberior est, ea indicta causa statim damnarentur ac reicerentur, ut fecit Westphalius (Rh.[3] praef. p. 24).

Sed iam ad rem ipsam, quam proposuimus. Ac primum quidem definiamus temporum irrationalium naturam, tum eorum sedes indagemus ac vestigia, ac quibus causis in rhythmi natura positis oriantur mutationes illae, cognoscamus.

---

1) Velut p. 193 de differentiis pedum eorum, ex quibus constant pedes compositi; p. 195 explanatio de pedibus generis dactylici non aspernanda (cf. supra adn. ad p. 193).

2) P. 196: pedes duos compositos in genere iambico recte vocat duplices bacchios, cum Aristidis libri omnes tradant *ἁπλοῦς βακχεῖος*. — Paulo autem infra paeoni epibato unam thesin unamque arsin tribuit, quod convenit cum Aristidis loco lib. II p. 98 Mb. = 64, 21 W., non cum eo, quem reddidisse Martianum contendunt. — P. 197: „iambus primus aptetur“ Mart.: *ἴαμβον προστιθεμένου* libri Aristid. p. 59, 11 W.; *προτιθεμένου* recte Jahnius. Adde quod Martianus (p. 194) recte proceleusmaticum disemum dicit ad numeros non aptum esse, Aristides vero pari iure eum uti ac ceteros dactylici generis pedes iudicasse videtur.

3) Verborum ordinem mutandum esse apud utrumque in descriptionibus et prosodiaci et choreorum irrationalium (Ar. p. 39 = Mart. p. 197) consentiunt viri docti. Alii autem errores non satis explorati esse mihi videntur.

Pars prima.

De irrationalitatis natura.

CAPUT IV.

De virorum doctorum de irrationalitate iudiciis.

Quamvis de irrationalitatis natura et sedibus multa iam sint prolata, tamen ea tantum aberant, ut certis legibus subicerentur, ut modo rationalitas, quae oculis obiciebatur, causis levissimis non tam probaretur quam excusaretur, modo, etiamsi ulla irrationalitatis vestigia neque oculis neque rationi offerebantur, tamen ibi extare crederetur, ubi postulare videbatur numeri aequabilitas. Quam aequabilitatis rationem, qua omnes deinceps pedes inter se spatio aequi esse creduntur, ex omnibus eis, qui nostra aetate de re rhythmica scripsere, unus servare studuit Boeckhius. Nam in pedibus trochaicis iambicisque irrationalibus quanto producitur supra modum legitimum arsis, tanto minui eiusdem pedis thesin statuit (de metr. Pind. p. 106 sq.; Ind. lect. aest. Berolin. 1825 p. 39). Quod praeceptum, quamvis e sincera mente profectum, tamen non prorsus accipiendum est. Thesin enim chorei irrationalis corripere vetamur ipsis Aristoxeni verbis luculentis p. 34, 11 W.: *τὴν μὲν βάσιν ἴσην αὐτοῖς ἀμφοτέροις ἔχων*, i. e. aequam thesibus et spondei et chorei rationalis, quae sunt disemae; neque vero vel argutissima loci interpretatione probari poterit, eum pedem, qui *χορεῖος ἄλογος* vocatur ab Aristoxeno, supra spatium trisemum non excedere. Quo imprimis argumento prolato Hermannus (diss. de metrorum quorundam mensura rhythmica Opusc. II 105 sqq.; de epitritis doriis, Opusc. III 83 sqq.) Boeckhii sententiam omnino sustulisse sibi videbatur; aliam vero viam ingressus dicit ad sensum sibi innatum provocans irrationalitate moram adici numero; quod non fieri nisi in fine numeri, quoniam ibi pausa accederet. At ubinam finitur nu-

merus? an quibus locis pedes dirimuntur a metricis? At in mediis syzygiis et pedibus (antispastis, ionicis a maiore in sotadeis, creticis, aliis) invenitur irrationalitas.[1]) Sin autem nostrorum musicorum more rhythmi dirimentur, saepe in mediis tactibus inerunt tempora irrationalia, velut in ionico dimetro anaclomeno (⏑⏑|–́⏑̆ˣ–⏑|–́–). Pausa autem numeros non dirimit nisi qui versus scandit, quod est ludimagistri et tironis, non poetae vel histrionis.

Tamen in Hermanni sententiam temere cessere omnes, qui adhuc rhythmicam tractavere; imprimis eam defendit Westphalius (Rh.[1] p. 120; Frg. u. Lehrss. p. 226; Rh.[3] p. 133). Nemo autem eorum intellexit hac ratione everti numerorum aequalitatis legem, quam principalem omnis rhythmicae et veteris et hodiernae esse statuunt, utpote cui indulgentes dactylum cyclium introduxerint aliaque novaverint. Nam pede, qui est dimidio temporis primi auctior, non minus inquinatur numerus trisemus, quam si tetrasemus pes ei immisceatur. Westphalius autem, cum heptasemos pedes in strophis dactyloepitriticis inesse iure negasset, quoniam pedes heptasemi abessent a rhythmopoeia continua, tamen pedem ex sex moris et dimidia constantem in rhythmopoeia continua locum habere tacite concessit. At id quoque pedis spatium ab Aristoxeno inde exclusum esse constat.

Boeckhius autem in eo tantum errasse mihi videtur, quod in thesi eiusdem ipsius pedis, cuius arsis est irrationalis, corripienda acquievit. Nam quoniam constat iambos trochaeosque maxime cum irrationalibus uti possunt arsibus, non singulis

1) Circulo vitioso rursus ex sedibus irrationalibus, quae oculis obiciebantur, fines numeri constituebantur, velut in metris glyconeis et asclepiadeis incidere solent post alteram syllabam, cum inventa sit irrationalis. Item Westphalius (Rh.[3] p. 181), cum in medio cretico irrationalitatem inesse posse negaret, Hermanniana ratione illa fretus dochmium divisit in bacchium et iambum (i. e. bacchium catalecticum), quoniam in prima et quarta sede inveniretur irrationalitas (⏑̄––|⏑̄–‾∧). At cum ex. gr. in glyconeo tertio, quod vocatur, primi duo pedes arsi utantur irrationali, numerum irrationalem iterari atque idcirco ad rhythmopoeiam continuam spectare credamus?

pedibus metiendos esse, sed binos demum pedes efficere metrum, licuit ei vel alteram syzygiae thesin corripere aut potius thesin corripiendam conferendamque ex eo maiore temporum ambitu petere, quo maior numerus inesse putatur. Velut si numerus est hexasemus, intra hexasemum spatium quaerendum erit supplementum, sin dodecasemus, intra *μέγεθος δωδεκάσημον*. Quomodo ut singulorum pedum aequitas tollitur, ita non turbatur totius numeri aequabilitas et rationalitas. Sed etsi sententia Boeckhiana ita temperata gratior omnino acceptiorque mihi videtur, tamen ne Hermannianam quidem prorsus reiciendam esse arbitror, quandoquidem accidere cognoscemus, ut aut temporibus irrationalibus de industria praeter legem adhibitis fiat rhythmi retardatio, aut eis locis, quibus rhythmus sive non iam vinculis coercetur sive nondum, dico in versuum et periodorum initiis et finibus, arsis supra spatium vagetur legitimum.

Sed priusquam eo progrediar, ut ostendam, ubi tempus irrationale alterum altero irrationali tempore suppleatur quibusque condicionibus, ante omnia exponendum mihi erit, quibus causis commotus ea proferam.

CAPUT V.

De priore capitis de irrationalitate Aristoxenei parte.

Nemo adhuc ex Aristoxeni fragmentis multo plura de irrationalitatis rhythmicae natura hauriri posse atque haurienda esse vidit, quam hausta sunt. Atque in priore quidem parte (p. 34, 6—16 W.) eius capitis, quo de irrationalitate exposuit Aristoxenus, nunc quidem, quod attinet ad res notionibus subiectas, nihil fere obscuri aut ambigui restat. Choreus enim irrationalis habet thesin disemam, arsin monosemo spatio maiorem, disemo minorem. Itaque spatio superat eum pedem rationalem, a quo nomen mutuatus est[1]), sed relinquitur eo, qui

1) Qui utrum sit trochaeus an tribrachys ex Aristoxeni verbis neque elucet nec scire hic attinet. Trochaei scilicet vox ab Aristoxeno non

uno tempore illum rationalem pedem excedit. Quantum vero sit augmentum illud irrationale, nullo modo definiri potest. Quo autem pacto ex Aristoxeni verbis sequatur irrationale esse illud medium, quod dicitur arithmeticum, non intellego. Quod cum iam Boeckhius mensurae suae subiecisset et adaptavisset, quamquam ab Hermanno (de epitr. dor. Op. III 84 sq.) est redargutum, tamen adhuc plerique (Caesar Grdzge. p. 144, Westphal. Rh.[3] p. 132. 145; Susemihl. in annal phil. LXXXVII p. 872. alii) retinuerunt. At, si arsis, quae inter monosemam et disemam est *ἀνὰ μέσον,* ex tribus temporis primi partibus dimidiis utique constaret, quis dubitat, quin tempus primum usque ad brevis syllabae dimidium deminuturus fuerit Aristoxenus, ut irrationalitate omnino posset carere? Iam vero cum apud alios Graecos (cf. Hermann. Op. III p. 83 adn.) tum apud Aristoxenum *τὸ μέσον* vel *ἀνὰ μέσον* vel *μεταξὺ* nusquam invenitur dictum de medio arithmetico, sed de qualibet medietate, quae intra certos fines continetur, velut el. harm. p. 64, 24 Mqd.: *τὰ δὲ τούτων* (sc. *τῶν συμφώνων*) *ἀνὰ μέσον διάφωνα εἶναι λέγομεν*; et p. 84, 11; 86, 6; *μεταξὺ*: p. 72, 2; 84, 7; 92, 2 alias. Neque vero dubium, quin si medium arithmeticum intellegi voluisset, non usurus fuerit praepositione *ἀνὰ,* qua locum finibus definitum, per se autem indefinitum esse significari docent locutiones *ἀνὰ στρατὸν, ἀνὰ μάχην* iam Homero (*Α* 10, *Ε* 824, *Ν* 270) usurpatae; immo dixisset musicus *ἐν τῷ μέσῳ.* Illud quoque animadvertendum, quod a verbis et *μέσον μέγεθος* et *ἀνὰ μέσον* abest articulus, nempe ut indefinitum quoddam et inconstans significetur. Quid? nonne eodem iure liceret ex verbis *ἡ ἀλογία ἔσται μεταξὺ δύο λόγων* efficere, inter proportiones quoque duas proportionem sumendam esse accurate mediam? Media autem proportione gignitur medium spatium geometricum; tum diversa eiusdem arsis procrearentur spatia ($1\frac{1}{2}$ et $\sqrt{2}$), quod nullo modo ferri potest.

Denique et Dionysius (de comp. verb. c. 17: *οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν πόσῳ, καλοῦσιν* (*οἱ ῥυθμικοὶ*) *αὐτὴν ἄλογον*) et Aristides

---

aliena fuisse videtur (frg. ap. Porphyr. p. 256 Wallis = 40, 8 W.; et apud Plut. de mus. c. 33: *γινομένου τροχαίου ἀντὶ παίωνος*).

p. 51, 12 W.: *ἀλόγων, ὧν οὐκ ἔχομεν διόλου τὸν λόγον τὸν αὐτῶν* (*αὐτὸν* libri) *τῶν χρονικῶν μερῶν εἰπεῖν πρὸς ἄλληλα*) et Bacchius (p. 23 Mb., = 66, 28 W.: *ὁπόσῳ δέ ἐστιν ἐλάσσων ἢ μείζων διὰ τὸ λόγῳ εἶναι δυσαπόδοτον, ἐξ αὐτοῦ τούτου συμβεβηκότος ἄλογος ἐκλήθη*) una voce affirmant rhythmicos omnino non potuisse dicere, quanto irrationalia tempora a rationalibus discrepent. Quos locos omnes Westphalius (Frg. u. Lehrss. p. 221, alias; item Grafius p. 39) ex perversa vocis *ἄλογος* interpretatione ortos esse contendit; nimirum provocat ad Aristoxenum ipsum (item Brambachius Rh. u. metr. Untersuchungen p. 15), quippe qui dicat *τὸ ἄλογον* esse *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν*, i. e. numerorum proportione exprimi posse. Quae verba quam perperam perspexerit Westphalius, infra demonstrabo. Quomodo autem erroris, qui ipsi videtur, consensum ortum esse cogitaret, ne verbo quidem indicavit. Ego quidem causam aliam cogitare nequeo quam originis communionem. Atqui a quo repetierunt omnes tres, ultimus auctor alius esse non potuit nisi Aristoxenus. Sed utut id est, constat Dionysium, qui Aristoxeni vel Aristoxeneorum libros inspexisse videtur, nihil compertum habuisse de certa quadam temporum irrationalium mensura.

CAPUT VI.

De irrationalitate harmonica.

Cum autem de choreo irrationali exposuisset musicus, rationalitatem et irrationalitatem, quae *λαμβάνεται περὶ τοὺς ῥυθμούς*, explicat eo, ut cum rationalitatis et irrationalitatis harmonicae natura conferat. Si igitur illo duce harmonica praecepta cum rhythmicis comparare volumus, ante omnia quaerendum nobis est, quaenam utriusque disciplinae elementa conferri possint. Pluribus locis aliis Aristoxenus cum temporibus rhythmicae contulit intervalla harmonicae: el. rh. p. 264 Mor. = 32, 11 W. confert intervalla *ἀσύνθετα* et *σύνθετα* cum temporibus incompositis et compositis. Ibidem p. 29, 22 W.,

quemadmodum non omnis *χρόνων τάξις* sit *ἔρρυθμος*, ita ne *ἐν τῷ μελῳδεῖν* quidem quovis modo componi intervalla notum esse ait. Eodem modo in hac temporum irrationalium tractatione respicit eam partem *τῶν ἁρμονικῶν στοιχείων*, quae erat de irrationalitate intervallorum. Sed cum ea disputatio interierit, rei cognitio penderet ex nostro loco solo, nisi magnopere adiuvaremur eo, quod notiones hic inventae elementorum harmonicorum reliquiis illustrantur.

Atqui ut an tempus quodpiam rhythmo aptum sit necne, non ostenditur nisi in pedibus rhythmicis, ita utrum intervallum certum quoddam harmonicae aptum sit (*μελῳδεῖται*) necne, non cognoscitur nisi in systematis symphonis, quorum brevissimum est tetrachordum (p. 33, 11; 66, 17 Mqd.). Ut autem unum tetrachordi intervallum non potest aut augeri aut minui, cum alterum intervallum non aut minuatur aut augeatur — nisi forte totius tetrachordi spatium aut transitur aut non expletur, id quod a modulatione abhorrere (*ἐκμελὲς εἶναι*) pluries profitetur Aristoxenus (p. 40, 20. 78, 13. 90, 17. 92, 23 Mqd.) — ita ne rhythmus quidem tempore iusto longiore admixto spatium legitimum superare potest. Ergo qui tetrachordum modo decem modo undecim dieses enharmonias complecti posse crederet, non maiore absurditate teneretur, quam qui numerum ditrochaicum hexasemum arsis alterius productione usque ad sex moras et dimidiam extendi opinatur.

A.

De intervallis ac systematis rationalibus.

Intervalla rationalia commensurabilia esse oportere intervallo aliquo primo ac brevissimo, quicunque hanc rem tractavere, consentiunt. Cui documentum afferre potuerunt nullum. *Διάστημα* enim *πρῶτον*, quod conferatur cum *χρόνῳ πρώτῳ*, ab Aristoxeno positum esse nusquam scriptum videmus. Quo factum est, ut viri docti de intervallo isto primo, quod ipsi, non Aristoxenus, statuere, dissentiant. Tonum enim esse credit Aristoxeni verbis (el. rh. p. 34, 22 W.) fretus Bellermannus (ad anonymum de mus. p. 72), diesin enharmoniam Westphalius

(Rh.[3] p. 138. Harm.[3] p. 54), Marquardius (p. 241) autem duodecimam vel vicesimam quartam toni partem. Qui quidem, quae intervalla sint rationalia, iam perspexisse videtur, item Bartels p. 47 sq., sed argumenta neuter protulit; Westphalius vero solus fusius rem tractavit, sed quae iterum atque iterum protulit (Aristox. v. Tarent p. 288; Harm.[3] p. 56 sq.; Rh.[3] p. 140), non conveniunt cum eis, quae tradita sunt. Itaque operae pretium facturus sum in hac quoque musicae parte Westphalio obsistere, et quamvis pluribus fortasse quam rhythmicae cognitio postulat, tamen ad notionem vocis *ἄλογος* recte intellegendam eis carere non posse mihi videbar.

Ac primum quidem in Pseudo-Euclidis introductione in mus. (p. 10, 18 Mb.), quam pendere ab Aristoxeni libris harmonicis constat, omnes sex, quae enumerantur, tetrachordi divisiones vocantur *ῥηταὶ καὶ γνώριμοι.* Deinde Aristoxenus ipse p. 72, 18 Mqd.: *τετραχόρδου δέ εἰσι,* inquit, *διαιρέσεις ἐξαιρετοί τε καὶ γνώριμοι αὗται, αἵ εἰσιν εἰς γ ν ώ ρ ι μ α δ ι α ι ρ ο ύ μ ε ν α μ ε γ έ θ η δ ι α σ τ η μ ά τ ω ν.* Quibus praemissis statim sonorum mobilium intervalla definiuntur, quae in genere unoquoque et chroa unaquaque insint atque eorundem intervallorum spatia toni partibus designantur, ita ut ex eis intervallis aut systematis quaedam eximenda esse non in mentem veniat lectori incorrupto. Apertis autem verbis ea ipsa intervalla, quae irrationalia duxisse Aristoxenum Westphalius docuit, dico intervalla chromatis mollis et hemiolii, ab Aristide (p. 19 fin. Mb.) dicuntur *ῥητά: τὸ δὲ χρῶμα διαιρίσεται εἰς διαστήματα, ὅσα ἂν ῥ η τ ὰ μεταξὺ τοῦ τε ἡμιτονίου καὶ τῆς ἐναρμονίου διέσεως εὑρίσκεται, ... γίνεται τοίνυν τοῦ μὲν χρώματος εἴδη γ΄.* Quod Aristides sive is, quem sequitur ille, non petere potuit nisi ex doctrina Aristoxenea. Nam alii musici, nisi forte Aristoxenum sequuntur, quamvis rationalium et irrationalium intervallorum notiones mutuaverint ab Aristoxeno, tamen variis numerorum proportionibus tetrachordi intervalla definientes, alias chroas *ῥητὰς καὶ γνωρίμους* esse aiunt numero octo (Ptolem. apud Man. Bryenn. ed. Wallis. opp. math. vol. III p. 387), quibus praeter nomina quaedam cum Aristoxeneis cummune est nihil.

Verum etiamsi testimonia illa non extarent, vel e solis notionum definitionibus res potuit cognosci. *Ῥητὸν* enim atque *ἄλογον διάστημα* quale sit, prorsus luculenter enuntiavit Aristoxenus apud Ps-Eucl. introd. p. 9, 18: *ῥητὰ μὲν διαστήματα οὖν ἐστιν, ὧν οἷόν τε ἐστὶ τὰ μεγέθη ἀποδιδόναι, οἷον τόνος, ἡμιτόνιον, δίτονον, τρίτονον καὶ τὰ ὅμοια· ἄλογα δὲ παραλλάττοντα ταῦτα τὰ μεγέθη ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλατον ἀλόγῳ*[1]) *τινὶ μεγέθει.* Quas definitiones ab Aristoxeno profectas esse sequitur et ex auctoritate libri, cuius auctorem plurima sua debere Tarentino consentiunt viri docti et ex Man. Bryennio (p. 383 Wallis), qui definitionibus illis opposuit adversariorum definitiones:

	Ῥητὰ	Ἄλογα
Aristoxeneorum (*μουσικῶν*)	*μὲν οὖν ἐστι, ὧν οἷόν τε τὰ μεγέθη ἀποδιδόναι, οἷον δίτονον, ἡμιτόνιον, τόνον, τριημιτόνιον, διὰ τεσσάρων καὶ τὰ ὅμοια·*	*δὲ τα παραλλάττοντα ταῦτα τὰ μεγέθη ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ τὸ ἔλαττον ἀλόγῳ τινὶ μεγέθει·*
Pythagoreorum (*κανονικῶν*)	*ταὐτὸ δ' εἰπεῖν, ὧν καὶ λόγον ἐστὶν εἰπεῖν οἷον· λόγον δέ φημι τὴν πρὸς ἄλληλα κατ' ἀριθμὸν (ἀριθμῶν* libri) *σχέσιν.*	*ἤτοι ὧν οὐδεὶς πρὸς ἄλληλα λόγος εὑρίσκεται.*

Quae definitiones inter se pugnantes (quod non intellexisse videtur Byzantinus, cum dicat *ταὐτὸ δ' εἰπεῖν*) proficiscuntur e diversis musicorum veterum rationibus harmonicis. Canonici enim sive Pythagorei proportionibus sonorum in numeris positis (*λόγους τινὰς ἀριθμῶν* Aristox. el. harm. p. 46, 26 Mqd.) tetrachorda componebant, Aristoxenei vero intervallorum spatiis (*μεγέθεσι*) toni partibus expressis (cf. Claudium Didymum

---

1) Westphalius pertaesus, quod vox explicanda in ipsa explicatione repetitur, pro *ἀλόγῳ* scribit *ἀμελῳδήτῳ* (Ar. v. Tarent p. 289; Rh.³ p. 142 sq.). At Aristoxeni definitiones saepe ita comparatae sunt, ut vox explicanda quo pertineat, enuntietur, velut in differentiis pedum *κατὰ μέγεθος* et *κατα διαίρεσιν.* Quin ipse Westphalius (Rh.³ p. 280 sq.) huius usus non ignarus definitioni eius pedum differentiae, quae dicitur *κατὰ σχῆμα,* addi iubet *σχηματισθῇ,* nimirum aspernatus Pselli testimonium, quippe quod non sit in rem suam.

περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν Ἀριστοξει⟨ε⟩ίων καὶ Πυθαγορ⟨ε⟩ίων apud Porphyr. p. 207 sqq. Wallis et Ptolem. I 9 p. 20). Nam intervalla Pythagoreis sunt *ἀσώματα*, Aristoxeneis autem *σώματα* (Ptol.) et *τόποι* (el. harm. p. 20, 28 Mqd.), per quos fit *ἡ τοπικὴ τῆς φωνῆς κίνησις*, ita ut *μέγεθος* habeant, cum contra Pythagorei aliique musici spatium (*πλάτος*) quoddam adscripsisse videantur sonis (el. harm. p. 6, 22 Mqd., cf. editoris adnot. p. 201). Intervalla igitur sunt Aristoxeneis instar longitudinum, canonicis vero numerorum discrimina, quae aut revocari possunt ad calculos (*λόγοι*) aut non possunt (*σχέσεις*).[1] Quae cum ita sint, non est dubium, quin posteriores definitiones sint canonicorum, priores autem Aristoxeni. A quo intervalla dicta sunt *ῥητὰ*, quorum spatia (*μεγέθη*) possint reddi (*ἀποδίδοσθαι*). Quid autem dicat *ἀποδιδόναι*, exemplis illustretur e doctrina harmonica desumptis. Nam el. harm. p. 53, 33 Mqd. dicit *τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν* (*τῶν τόνων*) *ἀποδοτέον ἐστὶ*, scimus autem tredecim tonos esse positos ab Aristoxeno (Aristid. p. 22 extr. Mb., Bryenn. p. 476). Quod autem sibi proposuit, cum dicit el. harm. p. 6, 17: *ἀποδοτέον δὲ καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς κινοῦνται* scil. *οἱ κινούμενοι τῶν φθόγγων*, id executus est (p. 30, 27 sqq.), cum demonstraret lichani *τόπον* esse *τονιαῖον*, parhypates autem *διέσεως ἐλαχίστης*, lichanorum enharmoniarum *τόπον* sexta toni parte mensurari (p. 34, 25), chromaticarum hemitonio et duodecima toni parte (p. 36, 3), diatonarum denique diesi (p. 36, 12). Itaque si ad numeros revocari poterit intervalli alicuius *μέγεθος*, *ἀποδοθήσεται τοῦτο τὸ μέγεθος;* si minus, intervallum erit irrationale. Definiuntur autem quemadmodum sonorum mobilium regiones, ita intervalla tono sive toni partibus. At non quodcumque toni par-

---

1) Ceterum Pythagoreorum illa *λόγου* definitio in Pseudo-Euclidis codicibus duobus (cf. Meibomii adn. ad p. 56) addita est definitioni intervallorum irrationalium Aristoxeneae supra allatae; eadem irrepsit in Aristidis (p. 13 Mb.) intervallorum discrimina secundum Aristoxenum relata (cf. Deiters De Ar. Quint. doctr. harm. fontibus p. 20), denique in eiusdem definitionem temporum eurhythmorum (p. 33 Mb. = 50, 8 W.), ubi *ἀνομοίων* de sonis *τάσει* diversis intellegendum non eget variis virorum doctorum emendationibus.

tibus exprimitur, id per se rationale esse liquet. Nam exciperentur rationalitate toni partes quaecunque et quantulaecunque. Atqui in illo *ἀποδιδόναι* ipso inest, intervallorum spatia ad numeros redigi non arbitrio, sed accedere debere aliud quid, quo spatiorum definitionibus fides additur, dico *αἴσθησιν*. Quodcunque igitur ad numeros revocatur, id auribus distincte antea perceptum esse oportet. Qua de causa in definitione Aristoxenea apud Ps.-Euclidem (p. 10, 18 Mb.) coniunctae sunt notiones *ῥητὸς* et *γνώριμος*, scil. *τῇ αἰσθήσει*. Semper autem *τὸ ῥητὸν* per se comprehendere *τοῦ γνωρίμου* notionem putandum est. Neque enim a numeris pendere irrationalitatis naturam, sed a perceptione, tota Aristoxeni doctrina docet, cuius principium summum esse *αἴσθησιν* saepenumero (velut el. harm. p. 48, 15 sqq. Mqd.) ipse profitetur. Quo fit, ut intervallum certum quoddam sit quinque toni partium duodecimarum, tamen cum an tanti spatii sit necne, dignoscere aures non valeant, in irrationalium numero sit habendum.[1])

Atqui Aristoxenus omnium eorum intervallorum, quae in sex illis tetrachordi divisionibus *ἐξαιρέτοις τε καὶ γνωρίμοις* (p. 72, 19) inveniuntur, spatia toni partibus definivit, mihi ergo constat, percepta adeo esse spatia, qualia definivit. An dieses illas primum omnes pariter numeris reddidisse, tum vero, cum de irrationalitate loqueretur, earundem diesium quasdam, quia percipi non possent, propterea ne numeris quidem exprimi posse, sed antea tamquam ludibrii causa numeros eis se indidisse Aristoxenum confessum esse arbitremur? Atque si parhypate chromatis mollis, quae in suo genere est gravissima, irrationali intervallo distaret ab hypate, ne *τόπος* quidem parhypatarum enharmoniarum a chromaticarum regione

1) Quae exempla Ps.-Euclidis et Bryennius afferunt intervallorum rationalium, ea non ab Aristoxeno sunt repetita; nam alter diesin omnino praetermisit, alter protulit neque utrum una an plures essent, addidit. Aristoxenus vero voce *δίεσις* non utitur absoluta, cum innumerabiles esse dieses statueret (frg. apud Porphyr. p. 256 = 40, 18 W.). Neque vero exempla definitioni eum addidisse docent el. harm. p. 22, 19 Mqd., immo accuratiori praecepti explanationi ea relinquenda esse censuit.

certo disiungeretur termino, neque aurium iudicio permittendum esset, utrum tetrachordum quoddam esset enharmonium an chromaticum. Itaque quod gloriatur Aristoxenus (p. 50, 16 Mqd.), id quod priores fugisset, primum se invenisse litterisque mandasse, *πότε ἄρχεται ἐξ ἁρμονίας χρῶμά τι γίγνεσθαι*, vanum circulatoriumque esset, si terminum ipsum nec cognosci (*γνώριμον εἶναι*) nec probe exprimi posse numeris (*ῥητὸν εἶναι*) erat confitendum. Neque vero cum viris doctis litigabo de eo, quantulum intervallorum discrimen auribus percipi sive a nobis possit sive potuerit a veterum quopiam sive a musicorum Graecorum subtilissimo. Enucleandum potius e solis testimoniis, quae intervalla ab Aristoxeno dicta sint rationalia, quae irrationalia.

Iam vero *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν* harmonicum duabas rebus praeditum esse postulatur loco nostro p. 34, 20 W.: *πρῶτον μέν ἐστι μελῳδούμενον, ἔπειτα γνώριμον κατὰ μέγεθος*. Quorum huic satisfacere intervalla, quae sex illis tetrachordi divisionibus gignuntur, iam demonstratum est; sequitur, ut eadem esse *μελῳδούμενα* probemus. Dicit autem Aristoxenus (el. h. p. 66, 6 Mqd.: *τοῦ δὲ τόνου μερῶν μελῳδεῖται τὸ ἥμισυ, ὃ καλεῖται ἡμιτόνιον, καὶ τὸ τρίτον μέρος, ὃ καλεῖται δίεσις χρωματικὴ ἐλαχίστη, καὶ τὸ τέταρτον* (cf. ibid. p. 30, 3 et Bryenn. p. 478). Unde statim sequitur diesin tam enharmoniam quam chromatis mollis, cum eaedem sint *γνώριμοι κατὰ μέγεθος*, esse rationales, porro intervallum, quod est inter mesen et lichanum chromatis hemiolii; neque enim, ut vult Westphalius, ex undecim toni partibus sextis constat, immo *δύο μέτροις μετρεῖται, ἡμιτονίῳ μὲν τρὶς, χρωματικῇ δὲ διέσει ἅπαξ* (p. 72, 26 Mqd.). Sola diesis superest, quae est in chromate hemiolio. Atqui loco supra laudato agitur de partibus toni singulis, tres autem partes octavae non sunt pars totius ex veterum dicendi usu, sed partes, non minus quam tres partes quartae, quod intervallum in diatono molli *μελῳδεῖσθαι* conceditur. Itaque locus non impedit, quominus diesin chromatis hemiolii quoque inter *μελῳδούμενα* atque rationalia referamus. Pari autem iure eam uti ac ceteras dieses, inde sequitur, quod

πυκνὸν χρωματικὸν ἡμιόλιον inter cetera rationalia pycna tertio loco enumeratur, ubi regiones (*τόποι*) sonorum mobilium definiuntur (p. 34, 13 sqq. Mqd.), quamvis solius chroae illius soni mobiles non terminent regiones, sed insint mediis in regionibus chromaticis. Quo in loco quod Noster iterum atque iterum repetit verbum *λαμβάνειν* (*πρὸς τῷ βαρυτέρῳ τῶν μενόντων* (scil. *φθόγγων*) *εἰλήφθω* (= iuxta hypaten sumitor) *τὸ ἐλάχιστον πυκνόν, . . . τρίτον εἰλήφθω πυκνὸν πρὸς τῷ αὐτῷ* (scil. *φθόγγῳ*), ... *τὰ πρῶτα ληφθέντα πυκνά, ... τὸ πέμπτον* et *ἕκτον ληφθὲν σύστημα*), sex illa pycna et apycna inter se non natura sese excipere vult, sed sive statuta sive sumpta sive electa esse (cf. *ἐξαίρετοι διαιρέσεις* p. 74, 19) ex innumerabilibus pycnis et apycnis certa de causa; quid autem aliud causae esse potuit, quam quod ea omnia sunt rationalia?

Apparet igitur, *πρῶτον ληφθὲν πυκνὸν* ab Aristoxeno dictum esse pycnum enharmonium rationale, *δεύτερον ληφθὲν πυκνὸν* chromatis mollis, tertium hemiolii e. q. s. Eodem modo dieses, quae statuuntur (*λαμβάνονται*), eum numerasse per se liquet. Quae cum ita sint, eae intervallorum significationes, quibus intervalla diesi enharmonia commensurabilia dicuntur *πρῶτον, δεύτερον, τρίτον* et q. s. *μέγεθος* (Plut. de mus. c. 38), unde effecit Westphalius (Rh.[3] p. 138) diesi enharmonia tamquam intervallo primo usum esse Aristoxenum, Aristoxeneae nequaquam esse possunt. Immo positae sunt in ratione eorum, quos illic reprehendit Aristoxenus, quod diesin enharmoniam omnino percipi posse negantes tamen ea uterentur intervallorum mensura. Eidem, qui dicuntur *ἁρμονικοὶ* (p. 2, 16 Mqd. et alias), vituperantur alias quoque ab Aristoxeno, quod consonantiarum intervalla in partes diesi enharmoniae aequas dividunt (p. 76, 21) et *καταπυκνώσεσιν* (i. e. eodem intervallo continuato, scil. *τεταρτημορίῳ τοῦ τόνου*, ita ut systematorum spatia solvant in pycna enharmonia) *ἀποδιδόναι πειρῶνται τὸ συνεχὲς* (p. 38, 25)[1]; eorundem autem rationem iam

---

1) Ad harmonicorum, qui dicuntur, *καταπύκνωσιν* („chromatische Tonleiter in Vierteltönen") nostrorum musicorum modulatio aequabilis (temperierte Stimmung) multo propius accedit quam ad doctrinam *περὶ συνε-*

commemorat Plato (de republ. VII p. 531 A: οἱ μέν φασι ἔτι κατακούειν ἐν τῷ μέσῳ (scil. hemitonii, intervalli minimi eorum, quae per consonantiarum proportiones inveniuntur a canonicis, quos sequitur Plato) τινὰ ἠχὴν καὶ σμικρότατον εἶναι τοῦτο διάστημα, ᾧ μετρητέον), iam sequitur Aristoteles (Metaph. N 1. p. 1087 b 36 et alias).

Neque vero omnino ἀμελῳδήτου notio permittit, ut ei subiciamus diesin chromatis hemiolii. Ἀμελῴδητον enim, inquit Ar. p. 36, 2, λέγομεν, ὃ μὴ τάττεται καθ᾽ αὑτὸ ἐν συστήματι. Diesis vero in suo quaeque systemate per se invenitur. Atque quaecunque intervalla nominatim ἀμελῳδήτοις adscribit musicus, omnia sunt diesi enharmonia, intervallo minimo, quod per se ponitur in systemate (p. 66, 28), minora; nam ea nec voce cantari neque auribus percipi posse ait (p. 20, 4). Octava igitur toni pars erit ἀμελῴδητον, quae si ter sumitur, intervallum fiet diesi brevissima maius, quod quominus in numero cum τῶν μελῳδουμένων, tum τῶν ῥητῶν habeamus, nihil impedit. Quin τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν, quod illic dicitur ἀμελῴδητον, non omnino spectare ad intervalla irrationalia, sed alia minuscula, invito Westphalio, quippe qui ad additamenta confugiat, postea probabimus.

Ac denique chromatis hemiolii perceptio non difficilior fuisse Aristoxeno quam generis enharmonii videtur. Qui enim quartam toni partem percipere valet, si hemitonio eam addit vel de tono detrahit, inveniet πυκνὸν chromatis hemiolii, ex quo tum eodem modo, quo ex hemitonio diesis enharmonia, efficietur diesis hemiolia. Aristoxenum autem non duplicanda diesi quaesivisse πυκνὸν, sed contra e pycno dimidiato derivasse diesin et par erat et probatur locis his: el. harm. p. 34,

---

χείας sive τοῦ ἑξῆς Aristoxeni, quem modulationis illius inventorem esse laudibus ferunt immeritis Marquardius p. 259 et Ambros, Gesch. d. Musik I p. 214. — Ad harmonicorum doctrinam referenda esse mihi videntur et intervallorum discrimen, quo sunt aut ἄρτια aut περιττὰ (Aristid. p. 14), et praecepta de eclysi, spondeasmo, ecbole (Bacch. p. 11; Aristid. p. 28: καὶ γὰρ τούτων τῶν διαστημάτων (!) χρεία πρὸς τὰς διαφορὰς τῶν ἁρμονιῶν παρείληπτο τοῖς παλαιοῖς; Plut. de mus. c. 11).

5 sqq., et frg. el. rh. apud Porphyr. p. 256 = 40, 18 W.[1] Quomodo succurritur perceptioni in eiusmodi intervallis percipiendis, in eis vero quae ex toni partibus quintis septimisve componuntur, sunt adiumenta nulla; ea autem, quae ex. gr. ex quinque septemve partibus octavis constant, neque ad diesin spectare possunt, cum maiora sint hemitonio, neque ad pycna rationalia, quoniam in aequas partes dividi nequeunt. Quo fit, ut ex variis toni partium compositionibus paucae percipi et in definita tetrachordorum modulatione poni possint atque ut ea tantum pycna sint rationalia, quae cum tono proportionibus continentur eisdem, quae inveniuntur in pedibus rationalibus, diplasia, hemiolia, epitritica, aequali, inter apycna autem rationalia et tonum intercedant *λόγοι ἐπιμόριοι* (5/4, 3/2).

Quid? si haec vel illa ex sex illis tetrachordi divisionibus uteretur intervallis irrationalibus, an silentio id praeteritum esse putamus sive ab Aristoxeno ipso sive ab eorum musicorum, qui illi sua debent, aliquo (Aristid. p. 19 sqq. Mb.; Ps.-Euclid. introd. p. 10, 18 sqq.; Anonym. de mus. c. 52—55) sive a Claudio Ptolemaeo, qui Aristoxenearum in tetrachordo secando rationum censuram egit? Qui quidem „culpat Aristoxenum, quoniam in chromate molli et in chromate hemiolio tales posuerit primas secundasque a gravi nervo proportiones (!), quae a se minimo et quantum sensus non possit internoscere, distarent“ Boët. de mus. p. 370, 19 Frdl. (= *εἰκοστοτετάρτῳ μέρει τόνου διαφερουσῶν, ὡς μηδεμίαν ἀξιόλογον ταῖς αἰσθήσεσι ἐμποιεῖν παραλλαγὴν* Ptol. c. 14 p. 33 Wall.). Idem eum vituperat, quod plures in chromatico genere, in diatono pauciores chroas rationales statuerit, quam extare ipse ratus est (*ὑπερβάλλειν ἔοικε μὲν ἐπὶ τοῦ χρωματικοῦ, ... ἐνδεῖν δὲ ἐπὶ τοῦ διατονικοῦ, πλειόνων φαινομένων σαφῶς τῶν μελῳδουμένων*). Quodsi ipse Aristoxenus se illas accurate auditu dignoscere posse negasset,

1) Sequitur de intervallo primo quidquam efficiendum esse ne ex nomine chromatis hemiolii quidem (p. 74, 2: *πυκνὸν ἡμιόλιόν ἐστι τοῦ ἐναρμονίου καὶ τῶν διέσεων ⟨ἑκατέρα ἡμιολία⟩ ἑκατέρας τῶν ἐναρμονίων*). Fac ne omittas, quod hic quoque pycnum anteposuit diesi, nempe hanc ex illo derivabat, non contra.

non erat, quo ansam daret Ptolemaeo ad impugnandum. Denique quod Vitruvius, qui Aristoxeni libros inspexisse videtur (cf. V 5, 9), e chromaticis chrois unam profert toniaeam, e diatonis syntonam (V 4), id factum esse mihi videtur, ne explanationis perspicuitati officeret rerum abundantia, quoniam ad usum suum una in quovis genere chroa ei sufficiebat. Argumentum vero de ceterarum chroarum chromaticarum irrationalitate ne inde quidem capere poteris, ni forte diatonum molle quoque sequi chroas irrationales putare vis.

Ac ne in mixtis quidem tetrachordis irrationalia intervalla inesse arbitror, si modo eis utuntur sonis, quae in tetrachordis illis sex simplicibus inveniuntur. Constat enim tetrachorda mixta ita oriri, ut non tam intervalla quam soni mobiles e diversis generibus chroisve petantur unoque tetrachordo componantur.

Si igitur lichani sex cum parhypatis quattuor varie uno tetrachordo coniunguntur, media intervalla interdum accipient octavas duodecimasve toni partes, tamen ceteris intervallis de tetrachordi spatio subtractis statim fient *γνώριμα κατὰ τὰ μεγέθη*. Nam intervalla non metitur Aristoxenus, nisi ut definiantur *τάσεις* sonorum; si autem quae *τάσις* definita erit ab illa parte, manifestum est eam infinitam non ita fieri, si ab hac parte continetur intervallo indefinito atque alterius soni mobilis *τάσις* mutatur. Sed quomodo mixtionem tetrachordorum non tam ab intervallis quam a sonis pendere voluit Aristoxenus, eodem in irrationalitate egisse eum conicio, ita ut ex. gr. tertia toni pars in chromate molli sit intervallum rationale, in aliis tetrachordi sectionibus irrationale, velut si diesi enharmoniae additur *ἐπὶ τὸ ὀξύ*. Atque quamquam vel alii soni reperiri possunt, qui terminentur intervallis *γνωρίμοις τῇ αἰσθήσει* — velut si diesi tritemoriae in acutiore parte addas hemitonium vel tonum —, tamen eis quas protulit tetrachordi sectionibus rationalibus se continuisse Aristoxenus videtur, quoniam quaecunque unquam excogitari possent, arte sua complecti et doctrina usum excedere ac praeire certe noluit. Verisimile igitur est rationalitatem sonorum potius quam

intervallorum naturae tribuisse Aristoxenum et ea intervalla duxisse rationalia, quae hypate, sex parhypatis, quattuor lichanis, mese terminentur; quae aliis sonis, irrationalia.

B.

De intervallis irrationalibus.

Atque praeter sonos illos, qui insunt in tetrachordis simplicibus et mixtis, multos alios atque adeo innumerabiles extare sequitur e doctrina de regionibus (*τόποις*) sonorum mobilium, de qua Noster p. 36, 13 Mqd. et maxime v. 18: *νοητέον γὰρ ἀπείρους τὸν ἀριθμὸν τοὺς λιχανούς. οὗ γὰρ ἂν στήσῃς τὴν φωνὴν τοῦ ἀποδεδειγμένου λιχανῷ τόπου, λιχανὸς ἔσται, διάκενον δ᾽ οὐδέν ἐστι τοῦ λιχανοειδοῦς τόπου οὐδὲ τοιοῦτον οἷον μὴ δέχεσθαι λιχανόν.* Idem de parhypates regione docet. Cf. p. 76, 27; 100, 7 sqq. Porphyr. p. 255. Tot igitur parhypatae totque lichani extare possunt, quot in utriusque soni regione, quam linea designatam cogites, extant puncta.[1])

E quibus, praeter quattuor illas parhypatas sexque lichanos rationales, alias quasdam non modo doctrina esse positas, verum etiam ad usum pertinuisse ipse Aristoxenus auctor est compluribus locis. El. harm. p. 70, 18 Mqd.: *οὐ γὰρ δὴ πρὸς τὴν αὐτὴν διαίρεσιν βλέποντες πάντες οὔτε τὸ χρῶμα οὔτε τὴν ἁ ρ μ ο ν ί α ν ἁρμόττονται· ὥστε τί μᾶλλον τὴν δίτονον* (obiectum; *διάτονον* libri) *λιχανὸν* (praedicatum) *λεκτέον ἢ τὴν μικρῷ συντονωτέραν; ἁρμονία* (i. e. genus enharmonium quoddam, non, ut vertit Marquardius, „Wohlklang", qua significatione vox nusquam invenitur apud Aristoxenum) *μὲν γὰρ εἶναι τῇ αἰσθήσει κατ᾽ ἀμφοτέρας τὰς διαιρέσεις φαίνεται, τὰ δὲ μεγέθη τῶν διαστημάτων δῆλον ὅτι οὐ ταὐτὰ ἐν ἑκατέρᾳ τῶν διαιρέ-*

---

1) Consonorum vero intervallorum *μεγέθη* dicit (p. 80, 2) *ἤτοι ὅλως οὐκ ἔχειν τόπον* (nos: „Spielraum") [*ἀλλ᾽ ἢ ἐν μεγέθει ὥρισται* secludenda] *ἢ παντελῶς ἀκαριαῖόν τινα.* Quod a Marquardio non intellectum esse docet eius versio. Cur autem additum sit *ἢ παντελῶς ἀκαριαῖόν τινα,* pro certo dicere nequeo; sed id ipsum testatur summam et aurium et explanationis subtilitatem fuisse in musico.

σεων, τὸ δ' εἶδος τοῦ τετραχόρδου ταὐτὸ, δι' ὅπερ καὶ τοὺς τῶν διαστημάτων ὅρους ἀναγκαῖον εἰπεῖν τοὺς αὐτούς. Concessit igitur musicus, qua ipse uteretur enharmonii generis modulatione, eam non unicam esse, sed vel aliam esse, quae in idem genus caderet. Lichani autem enharmoniae dicuntur et lichanus, quae ditono distat a mese et ea lichanus, quae paulo acutior est et invenitur in tetrachordo enharmonio illo irrationali, quo usos esse aequales commemorat pluribus locis, quibus, quod *δίτονον* scripsimus, probatur. P. 36, 33 Mqd.: *οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι διαφέρονται περὶ διαστήματος μόνον, οἷον πότερον δίτονός ἐστιν ἡ λιχανὸς ἢ συντονωτέρα, ὡς μιᾶς οὔσης ἐναρμονίου* = inter se pugnant, utrum lichanus enharmonia sit ea, quae ditono a mese distet, an ea quae sit illa acutior, quasi vero una tantum extet lichanus enharmonia. — P. 32, 10: *οἱ μὲν γὰρ τῇ νῦν κατεχούσῃ μελοποιίᾳ συνήθεις μόνον ὄντες εἰκότως τὴν δίτονον λιχανὸν ἐξορίζουσιν· συντονωτέροις γὰρ* (scil. *λιχανοῖς ἐναρμονίοις*) *χρῶνται σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν νῦν· . . . . ὅταν δ' ἀφίκωνταί ποτε εἰς τὴν ἁρμονίαν, ἐγγὺς τοῦ χρώματος ἐπάγουσι.* Nec non p. 40, 1, ubi dicit, intervallum inter lichanum et mesen in genere enharmonio esse *ἤτοι ὀκταπλάσιον τῆς ἐλαχίστης διέσεως ἢ μικρῷ τινι καὶ παντελῶς ἀμελῳδήτῳ ἔλαττον.* Verba ultima Westphalius (Rh.[3] p. 143) rettulit ad chroma molle. At enharmoniam quandam chroam eis quoque significari cum testantur ceteri loci tum totus locus ipse, quem exscribere longum.

Aristoxenus igitur dicit aequales suos adhibere lichanum acutiorem enharmonia rationali, quae distat ditono a mese. Mese autem, quippe a qua profectus lichani intervallum dimetiatur, sibi constare debet. Pluribus autem locis (p. 40, 20; 78, 13; 90, 17; 92, 23) dicit esse *ἐκμελὲς,* i. e. a legibus harmonicis alienum et propterea ab usu legitimo exclusum, si *οἱ τέταρτοι φθόγγοι τῷ διὰ τεσσάρων* non concinant. Atqui Aristoxenus irrationalium intervallorum systematumque proprium genus certe non ideo statuit, ut e doctrina sua statim excluderet. Neque enim intellegeremus, cur de regionibus sonorum mobilium tam plene atque accurate dissereret ac cur

infinitum esse numerum sonorum mobilium tantopere premeret (p. 36, 19 sqq; 68, 27; 100, 8 sqq.; Porphyr. p. 255: *περὶ τῆς ἀπειρίας τῶν τάσεων πολλαχοῦ διείλεκται*). Itaque si systemata intervallis irrationalibus utentia excepisse eum putamus doctrina, facere non poterimus, quin tetrachordi diatessaron spatium irrationalibus intervallis non mutari, verum in eo alterum intervallum tanto augeri, quanto alterum minuitur, putemus. Itaque aut acutior sola diesis augenda aut augmentum inter utramque diesin pro rata parte distribuendum est. Quo fit, ut modo lichanus sola, modo uterque sonus mobilis sit irrationalis. Totius autem tetrachordi spatium nec minuitur neque augetur; si tamen accidit, tetrachorda fient *ἐκμελῆ*, velut ea, quae a quibusdam musicis adhibita sunt, ut auctor est Aristoxenus apud Plut. de mus. c. 39: *καὶ τῶν ἑστώτων τινὰς παρανιᾶσι* (remittunt contra legem) *φθόγγων ἀλόγῳ τινὶ διαστήματι.* Quo loco easdem quas locis supra allatis divisiones, enharmonias scilicet, significatas esse voluit Marquardius (p. 270). At apud Plutarchum quidem Noster dicit ab istis musicis lichanos semper molliri (*μαλακίζουσι*), i. e. graviores in suo quasque genere sumi et ad lichanum diatoni mollis vel chromatis mollis quam proxime accedentes; locis autem supra allatis de lichano enharmonia quadam sermo est. Neque *μαλακίζουσι* illud convenit cum generis enharmonii natura, nam „cantio eius maxime gravem et egregiam habet auctoritatem“ Vitruv. V 4. Multo similiores eae tetrachordi divisiones fuisse mihi videntur, quas significat p. 30, 14, cum dicit aequales suos plerumque in chromate versari propter dulcedinis quoddam studium (*διὰ τὸ γλυκαίνειν*). Habemus igitur irrationalia intervalla chromatica. Extitisse autem in diatono quoque genere chroas irrationales, inde sequitur, quod in diatono plures quam duas illas chroas rationales esse significat p. 98, 26: *ἐπὶ τὸ μέσης καὶ λιχανοῦ διάστημα, ὅ τι ἂν ποτε τυγχάνῃ ὂν καθ' ἑκάστην χρόαν τῶν διατόνων.*

C.

De systematis harmonicis irrationalibus.

Diatessaron semper habere *ῥητὸν μέγεθος* contendi. Cui non obstat, quod Aristoxenus de systematis rationalibus et irrationalibus (p. 24, 1) dicit: *τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀλόγῳ διαστήματι ὥρισται, τὰ δὲ ῥητῷ,* quod recte intellegemus ita, ut intervallum, quo systema definitur (*ὥρισται*), interpretemur intervallum id, quod interest inter summum et infimum systematis sonum. Systemata enim ab Aristoxeno non modo *συμφωνίαι* dicuntur, verum etiam *πυκνὰ*[1]) et *ἄπυκνα* (cf. p. 34, 21. 24 et ipsam systematis definitionem p. 22, 2: *τὸ δὲ σύστημα σύνθετόν τι νοητέον ἐκ πλειόνων ἢ ἑνὸς διαστημάτων*). Systemata igitur irrationalia e duobus intervallis composita erunt aut inter hypaten et irrationalem lichanum, aut inter irrationalem parhypaten et mesen aut inter lichanum irrationalem et paramesen aut inter alios sonos eis similes; ex tribus autem ea, quae duobus sonis mobilibus irrationalibus non *διὰ τεσσάρων* concinentibus terminantur, velut tetrachordum inter lichanum meson irrationalem et triten synemmenon irrationalem; rationale vero erit systema inter lichanum meson irrationalem et lichanum hypaton irrationalem. Discimus autem ex hoc loco systemata irrationalia non ea dici, quae intervalla irrationalia complectantur vel ex eis composita sint, sed quorum universum spa-

1) Item *πυκνὸν* latius patet, quam vulgo putatur. Nam summa est non modo intervallorum inter hypaten et lichanum in harmonia et chromate positorum, sed omnino duorum quorumlibet continuorum, si modo tertio eiusdem tetrachordi intervallo minor est. Quod accidit in harmonia et chromate (excluso toniaeo); atqui de eis solis generibus loquitur musicus p. 90, 23 Mqd., cum dicit: *οἱ δὲ τὸν τόνον* (scil. *διαζευκτικὸν*) *περιέχοντες* (*φθόγγοι*) *ἀμφότεροί εἰσι πυκνοῦ βαρύτατοι,* cui interpretando, cum tetrachordum cum diatessaron confunderet, imparem se praebuit Marquardius (pp. 348. 350). Nam intervallum inter mesen et lichanum maius est intervallo inter mesen et triten ($2 > 1 + {}^1/_4$, $1{}^5/_6 > 1 + {}^1/_3$, $1{}^3/_4 > 1 + {}^3/_8$, sed $1{}^1/_2 = 1 + {}^1/_2$).

tium abest a sex chroarum simplicium intervallis compositis. Quocum pugnat Pseudo-Euclidis (p. 16) et Bryennii (p. 385) systematum irrationalium definitio: *τῇ δὲ τοῦ ῥητοῦ καὶ ἀλόγου διαφορᾷ διοίσει συστήματα ὅσα ἐκ ῥητῶν διαστημάτων σύγκειται τῶν ἐξ ἀλόγων· ὅσα μὲν γὰρ ῥητά, ἐκ ῥητῶν ἐστίν· ὅσα δὲ ἄλογα, ἐξ ἀλόγων* (*ὅσα δὲ ἐξ ἀλόγων, ἄλογα* Bryenn.). At eam non Aristoxeneam esse vel elocutio coarguit.

CAPUT VII.

De vocibus λόγος et ἀλογία.

Cum igitur cognoverimus, quae intervalla, quae systemata dicantur rationalia, quae irrationalia, sequitur, ut quaeramus, cur ita sint dicta. *Ἄλογον* esse, quod *λόγον* non habet, per se liquet: *λόγον* vero proportionem (Verhältnis) interpretari haud cunctati viri docti temporum irrationalium notionem Aristoxeneam a Dionysio, Aristide, Bacchio locis supra allatis perverse explicatam esse contenderunt (Westphal. Frg. u. Lehrs. p. 221, alias; alii, velut Caesar pp. 110. 286, Grafius p. 39, Dionysium imprimis impugnant). At cum Halicarnassensem illum quidem in graeca lingua litterisque haud mediocriter versatum et edoctum esse sciamus, dubium est, an illi *λόγον* rectius explicaverint quam nostri homines. Id autem tenendum esse puto, ut Aristoxeni notiones ac verba ex ipsius tantum usu ac ratione interpretemur, neque vero acquiescamus in mathematicorum, qui tum erant, usu, velut Euclidis, qui libro decimo doctrinam de linearum rationalitate et irrationalitate tractavit atque artificiose excoluit, et libri, qui inter Aristoteleos invenitur et inscribitur *περὶ ἀτόμων γραμμῶν*, auctoris, qui Euclidis rationes sequitur.

Quaeritur autem, quocum intervallis rationalibus intercedat proportio. An cum intervallo primo? At monadem ad usum spectantem, qua intervalla rationalia commetiretur, irrationalia commetiri se posse negaret, non posuisse Aristoxenum supra docuimus. Atque etiamsi intervalla rationalia omnia ad vicesi-

mas quartas toni partes redigi possunt et rediguntur a Ptolemaeo (I 12 p. 30) et Aristide (p. 19), tamen an id Aristoxeni ipsius fuerit dubium; alii enim (velut Porphyrius p. 311) tonum dividunt in partes duodecimas, quibus intervalla singula exprimant (*ὑποκειμένου κατὰ τὸν τόνον ἀριθμοῦ τοῦ τῶν δώδεκα κατὰ τὸν Ἀριστόξενον*). Ptolemaeus autem et Porphyrius in eo concinunt, quod rationem propositam statim miscent cum alia ita, ut cum generis enharmonii intervalla ille bis sex, semel duodequinquaginta toni partibus vicesimis quartis, hic bis tribus, semel viginti quattuor partibus duodecimis expresserit, iam chromatis mollis dieses ex tritemorio, *ὑπερέχον* e tono, dimidia tertiaque toni partibus componi dicant. Quarum rationum in elementorum harmonicorum fragmentis haec sola invenitur. Sed utut id se habet, id certum est non omnia intervalla rationalia habita esse ab Aristoxeno, quaecunque duodecimis vel vicesimis quartis toni partibus commensurabilia essent; quod si factum esset, multo plures tetrachordi divisiones adhibendae atque plura intervalla in rationalium numero erant habenda, quam statuit. Itaque non sunt audiendi, qui *τὸ ῥητὸν* commensurabile, *τὸ ἄλογον* autem incommensurabile interpretari iubent (Westph. Rh.[3] p. 132, Marquard. p. 240).

Ac ne inter eiusdem quidem systematis intervalla rationalia intercedere proportiones voluit musicus; nam si quas statuas, eas plerumque non tam simplices esse, ut inde de intervallorum spatio liceat cognosci, invenies, simplicissimarum autem quasdam non adhibitas esse. Nam si forte efficias e loco Aristoxeneo apud Porphyrium p. 256 Wall. = 40, 22 W., proportiones intercedere inter *πυκνὰ*, quae sunt inter hypaten et lichanum, et *ὑπερέχοντα*, ad rationalia intervalla spectabunt hae proportiones: 1 : 4, 4 : 11, 3 : 7, 2 : 3, ad irrationalia vero 1 : 2, 1 : 3, 3 : 4 aliae. Ceterum is locus ita comparatus est, ut non magis ad rationalia intervalla, quam ad irrationalia pertinere videatur; quem autem ad modum sit intellegendus, postea (p. 222) apparebit. — Unica autem proportionum concinnitas, ut iam supra (p. 209) memoravimus, inest in eis proportionibus, quae pycnis sunt ad tonum; attamen latius non

patet. Nam si omnia intervalla rationalia proportione definirentur, quae cum tono, mensura scilicet, intercederet, ita simpliciorum quoque proportionum complures a rationalibus tetrachordi modulationibus exclusae, earum autem, quae propter numerorum magnitudines sunt difficiliores perceptu, quaedam (3 : 8, 7 : 4, 11 : 6) in maioribus tetrachordi intervallis adhibitae esse putandae sunt. Atqui constat Aristoxenum maiora illa intervalla non ad unum numerum redegisse, quo, quot quantaeque toni partes inessent, diceret, verum ex minoribus intervallis composuisse, ex. gr. intervallum inter lichanum chromatis mollis et mesen non ex $^{11}/_{6}$ toni partibus, sed ex $^{1}/_{2} + ^{1}/_{2} + ^{1}/_{2} + ^{1}/_{3}$ (cf. el. harm. p. 38 Mqd.). Quae cum ita sint, Aristoxenus intervalla rationalia non ad praestitutas quasdam proportiones conformavit neque alia intervalla, quae proportionis expertia essent, in ordine irrationalium habuit. Immo auribus subtilissimis ea quae in usu erant, censuit ac de eorum rationalitate decrevit, cum in cognoscendis atque definiendis spatiis ingrederetur eam, quam supra (p. 208) demonstravi, rationem ac viam, ut a consonantiis profectus intervallorum iam perceptorum atque definitorum spatia partiretur in duas vel tres partes aequas componeret, aliud de alio subtraheret, custodibus semper usus perceptione et ratione (*ἀκοῇ* et *διανοίᾳ*, p. 48 sqq. Mqd.). Quae autem hac via non assecutus est auribus neque ex aliis derivare poterat, ea vocavit irrationalia.

Quod autem alia intervalla dixit rationalia, alia irrationalia, eius rei causa idonea ac sufficiens in ipsa definitione, quae apud Pseudo-Euclidem et Bryennium extat, inesse mihi videtur. Itaque intervalla atque, quoniam intervallo terminantur, systemata quoque propterea sunt rationalia, quod eorum *μεγέθη ἀποδιδόναι*, i. e. spatia, cum auribus accurate percipi possint, numeris exprimere licet; irrationalia autem, quod eorum spatia neque accurate percipi nec numeris dici possunt, ac ne minuta quidem illa intervalla, quibus differunt a rationalibus (*παραλλάττουσι ταῦτα τὰ μεγέθη*), numeris reddi possunt. Quodcunque igitur spatium harmonicum *λέγεσθαι*

i. e. per praedicatum (ῥῆμα) pro certo definiri potest, id erit ῥητόν.[1])

Ac de harmonica quidem doctrina constat notiones ῥητὸς et ἄλογος pertinere ad spatium vel uniuscuiusque intervalli vel systematis universum, proportionis autem significationem eis nec per se subesse neque usu supperaddi, sed inesse in eis sensum definiti spatio et indefiniti (der Grösse nach bestimmt und unbestimmt). Quoniam autem notiones suas in omnibus doctrinae musicae partibus eodem sensu adhibuisse Aristoxenum consentaneum est, in rhythmica quoque ῥητὸν et ἄλογον id esse putandum est, cuius spatium numeris definiri aut potest aut non potest. Quae vis non modo satisfacere verbis usuique, sed etiam vestigia fecisse mihi videtur maxime in definitione pedum rationalium irrationaliumque. In qua etiamsi proportionis vim subesse notionibus λόγος et ἀλογία concedamus, non offendimur illo ὥρισται λόγῳ; illud vero ὥρισται ἀλογίᾳ nonne si non contradictionis in adiecto, quam vocant, at certe zeugmatis crimen contraheret Aristoxeno? at ne id quidem in notionum definitionibus ferri potest. Mire autem confunderentur verba, si ὥρισται ἀλογίᾳ dictum esse putaremus pro οὐχ ὥρισται λόγῳ, quippe quod expectaremus, si λόγος esset proportio. Erant certe, qui ἀλογίαν, quamvis opposita esset proportioni, tamen quodammodo certam quandam proportionem esse vellent. Quod absurdissimum esse breviter monuisse hic satis esto; postea enim repetendum ac pluribus refutandum. Tollitur autem omnis difficultas, quae inest in illo ὥρισται de pedibus irrationalibus dicto, si rem redactam esse credimus ab Aristoxeno non tam ad arithmeticam quam ad geometricam, λόγον et ἀλογίαν non ad proportionem quandam, sed ad spatium pedis conferimus. Ut enim quodvis intervallum atque systema

1) Cui verbo cum proportionis sensum, si modo subest, per se non inesse apertum sit, ex ἀλόγου notione opposita irrepsisse oportebat. At non tam ῥητὸν sequi ἀλόγου sensum, quam hoc illius, inde cognoscimus, quod illi oppositum est a quibusdam τὸ ἄῤῥητον, nempe de rebus mathematicis nescio quibus usurpatum (Plat. Hipp. mai. p. 303 B: οὐδὲν κωλύει ...... ἀῤῥήτων ἑκατέρων ὄντων τάχα μὲν ῥητὰ τὰ συναμφότερα εἶναι).

continetur duobus terminis, sonis, ita temporum quoque omnium ac pedum spatia includuntur terminis (*ὅροις*), qui dicuntur *μεταβάσεις* (Psell. § 6, p. 75, 25 W.: *οἱ δὲ ὑπὸ τῶν κινήσεων (κατεχόμενοι χρόνοι) ἄγνωστοι διὰ σμικρότητα ὥσπερ ὅροι τινὲς ὄντες τῶν ὑπὸ τῶν ἠρεμιῶν κατεχομένων χρόνων*). Itaque quemvis pedem *ὡρισμένον* esse dicere ei licuit.

Si autem *ὥρισται* de pedis spatio universo dictum est, *λόγον* et *ἀλογίαν* eodem pertinere par est. Atqui tam in rhythmica irrationalitatis definitione invenitur illud *ὥρισται* quam in harmonica systematum definitione, quam supra (p. 214) attulimus, quae res documento est utramque definitionem ex eadem ratione profectam eodemque modo intellegendam esse. Concinnitas autem definitionum clarior etiam erit atque evidentior, si quid aliud pro *λόγῳ* et *ἀλογίᾳ* substituerimus. Nam in definitione pedum *κατὰ γένος* differentium (p. 35, 19 W.: *ὅταν ὁ μὲν τὸν τοῦ ἴσου λόγον ἔχῃ, ὁ δὲ τοῦ διπλασίονος, ὁ δὲ ἄλλον τινὰ τῶν εὐρύθμων χρόνων*) in *λόγου* iura aperte succedit *χρόνος εὔρυθμος*. Nempe eadem res illo abstracte, hoc concrete significatur. Neque igitur ab Aristoxeni sententia aberrabimus, si in hac quoque pedum rationalium et irrationalium definitione notionem *λόγον* idem fere sibi velle credimus, quod *χρόνον εὔρυθμον*, cui, ut infra docebimus, oppositus est et ad *ἀλογίαν* convenit *χρόνος ἄρρυθμος*. Si igitur pedes rationales et irrationales terminantur, i. e. exaequantur temporibus singulis, — quae quidem qualia esse oporteat, hic omittimus, — apertum est voces *ῥητὸς* et *ἄλογος*, porro *λόγον* et *ἀλογίαν* referenda esse ad universum pedis spatium, non minus quam ad systematum harmonicorum. Itaque pes irrationalis, qualem descripsit exemplo chorei irrationalis, accurate convenit cum spatio systematis irrationalis, velut pycni, quod hypate et parhypate rationalibus, lichano irrationali utitur. Nam in utroque alterum spatium est definitum, alterum indefinitum, universum autem et systematis et pedis spatium indefinitum. Ut autem systemata sunt, quae ex intervallis compluribus irrationalibus composita sint, tamen cum intervallo terminentur (*ὥρισται*) rationali, non dicuntur *ἄλογα*, sed *ῥητὰ ἀλόγως διαιρούμενα* dicta

esse conicio (secundum el. harm. p. 72, 8 Mqd.), ita pedes cogitare possumus atque extitisse postea cognoscemus, qui, cum ex irrationalibus temporibus componantur, tamen non dicantur *ἄλογοι*.

Quae cum ita sint, ea pedum irrationalium definitio, quae inter *διαφορὰς ποδικὰς* septem est tertia (in excerptis maioribus et Psellianis, apud Aristiden quarta), aut nimis aut parum late patere videtur. Tres enim irrationalium temporum compositiones (*συστήματα*) cogitari possunt:

1. *ἄρσις ἄλογος πρὸς θέσιν ῥητὴν* (◡̽ ⊥́ vel ⊥́ ◡̽),
2. *θέσις ἄλογος πρὸς ἄρσιν ῥητὴν* (–̽́ ◡́ vel ◡ –̽́),
3. *ἄρσις ἄλογος καὶ θέσις ἄλογος* (◡̽ ⊥̽ vel ⊥̽ ◡̽).

Si igitur verba definitionis *τὸν ἄνω χρόνον πρὸς τὸν κάτω μὴ εἶναι ῥητὸν* latissime patere statuimus (= *τὰ μέρη ἐστὶν αλογα πρὸς ἄλληλα*), omnes tres species eis excipiuntur; sin autem thesin, ad quam confertur arsis, antea definitam (*ῥητὴν*) esse subaudimus — ut subaudiendum est in priore illo loco (*ὁ γὰρ τοιοῦτοςποὺς ἄλογον μὲν ἕξει τὸ ἄνω πρὸς τὸ κάτω* [scil. *ῥητὸν* et *δίσημον*]) —, ad irrationalium temporum compositorum speciem primam tantum spectabit definitio. Qua si alteram speciem comprehendi voluisset musicus subtilissimus, non dubito, quin addidisset *ἢ τὸν κάτω χρόνον πρὸς τὸν ἄνω* scil. *μὴ εἶναι ῥητόν*. Sed ea supplenda esse non videntur, quoniam et ab utrisque excerptis absunt neque ab Aristide (p. 34 Mb. = 51, 11 W.: *τετάρτη ἡ τῶν ῥητῶν, ὧν ἔχομεν λόγον εἰπεῖν τῆς ἄρσεως πρὸς τὴν θέσιν*) lecta esse apparet.

Ac profecto verisimile est pedum irrationalium unicam speciem fuisse primam illam, quae arsi utitur irrationali, thesi rationali; secunda autem propterea non respicitur, quod nusquam facit pedem, sed *χρόνον ῥυθμοποιίας ἴδιον*; tertia vero, quamvis sit in pedum numero, non est pes *ἄλογος*, sed *ῥητὸς*, quandoquidem bina tempora irrationalia tantum temporis spatium commune habent, quantum rationalia bina, ex quibus vel augendo vel deminuendo orta sunt, i. e. *χρόνον* et *ποδικὸν* et *ῥητόν*. Verum de eis postea accuratius. Agi autem in ter-

Πόδες

- μεγέθει διαφέροντες
  - γένει οὐ διαφέροντες
    - ἀγωγῇ διαφ.
  - γένει διαφέροντες
    - λόγῳ τινὶ ὡρισμένοι — ῥητοί
    - ἀλογίᾳ ὡρισμένοι — ἄλογοι
      - 1) στρόγγυλοι
      - 2) περίπλεω
    - ῥητοί:
      - καὶ συνεχῆ ῥυθμοποιίαν ἐπιδεχόμενοι
        - δακτυλικοί
        - ἰαμβικοί
        - παιωνικοί
      - συνεχῆ ῥυθμοποιίαν οὐκ ἐπιδεχόμενοι
        - τριπλάσιοι
        - ἐπίτριτοι
  - ἀσύνθετοι
  - σύνθετοι
- μεγέθει οὐ διαφέροντες
  - διῃρημένοι εἰς μέρη ἄνισα
    - 1) κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μεγέθη.
    - 2) κατὰ τὸν ἀριθμόν.
    - 3) κατὰ τὰ μεγέθη.
  - διῃρημένοι εἰς μέρη ἴσα
    - μὴ ὡσαύτως τεταγμένα — σχήματι διαφέροντες
    - ἀντικείμενα πρὸς ἄλληλα — ἀντιθέσει διαφέροντες

tia illa pedum differentia de pedibus et *γένει* et *μεγέθει* diversis, documenti loco proponatur hoc pedum inter se differentium, quos statuit Aristoxenus, stemma, quod illustrare ac verbis persequi nolo, ne totam rem rhythmicam hac dissertatiuncula complecti cogar.

Pedes irrationales dictos esse, quod indefinita sunt universa eorum spatia, denique apparet ex postremis capitis illius verbis. Cum enim ad irrationalitatem, *τίνα τρόπον ἐν τοῖς περὶ τοὺς ῥυθμοὺς λαμβάνεται*, explanandam aberrasset, ad choreum irrationalem reversus haec addit p. 35,5 W.: *φανερὸν δὲ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ μέση ληφθεῖσα τῶν ἄρσεων οὐκ ἔσται σύμμετρος τῇ βάσει· οὐδὲν γὰρ αὐτῶν μέτρον ἐστὶ κοινὸν εὔρυθμον* (*ἔῤῥυθμον* temere Westphalius).[1] Infra autem docebimus *χρόνους εὔρυθμον, ῥυθμοειδῆ, ἄῤῥυθμον* non spectare posse nisi ad tempora composita. Communis igitur temporum rationalium duorum mensura *εὔρυθμος* non inest in tempore primo, neque ei opposita esse putanda est mensura communis *ἄῤῥυθμος* talis, ut pertineat ad tempora primo minora; verum *μέτρον* illud *κοινὸν* inesse debet in toto temporis spatio, quo thesis arsisque comprehenduntur. *Σύμμετρα* autem hic duo spatia dicuntur, non quod eadem mensura utatur utrumque semel pluriesve, sed quia commune habent spatium, quod rhythmi mensura esse potest. Eodem autem modo Aristoxenus apud Porphyr. p. 256 = 40, 21 W.: *ὡσαύτως δέ*, inquit, *καὶ τῶν ἀπείρων ἐκείνῳ* (scil. *τῷ ληφθέντι πυκνῷ*) *ὑπερεχόντων ἕν τι λήψεται μέγεθος τόδε τι* (*τὸ* libri) *σύμμετρον τῷ ληφθέντι πυκνῷ. Πυκνὸν* igitur quodlibet est *σύμ-*

---

1) Quae fortasse in pristino libro Aristoxeneo statim insecuta sunt verba *καλεῖται δ᾽ οὗτος χορεῖος ἄλογος*, ab excerptore autem suo loco omissa et postea hic addita sunt. Nam *τὰ εἰρημένα* non ad eam explanationem, quae proxime antecedit, spectare posse postea liquebit. Item illic intercidisse mihi videtur praeceptum, quod extat in fragmentis Parisinis § 6: *ὥστε εἶναι φανερὸν — εἰρημένον ἀφορισμὸν ἔχουσα;* ac nescio an uno enuntiato olim coniunctum fuerit cum illo hunc fere in modum: *φανερὸν δὲ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ μέση — εὔρυθμον, καὶ ὅτι ὁ ποὺς λόγος — ἔχουσα.*

μετρον suo *ὑπερέχοντι*, quoniam mensura eorum communis eadem semper ac definita est, dico *τὸ διὰ τεσσάρων*.

Quae si recte disputata sunt, apertum est Aristoxenum in utraque musicae parte usum esse rationibus eisdem eodemque consilio, ac notiones *τοῦ ῥητοῦ* et *τοῦ ἀλόγου* utrimque eodem sensu usurpasse; illud enim dixisse id, quod spatio definito est, hoc, quod indefinito.

Verum enim vero ab harmonica differt rhythmica eo, quod illa singulis intervallis utitur per se definitis aut indefinitis, quoniam mensura, tonus, cum ex consonantiarum minimarum, diapente et diatessaron, discrimine oriatur, constanti est spatio et eodem semper; in hac vero propter variam agogen mensura non gignitur nisi eis ipsis temporum spatiis, quae metienda sunt. Itaque cum *λόγος* vel *ἀλογία* in harmonica vel in singulis atque absolutis spatiis insit, in rhythmica compositis demum potest tribui. Quamobrem singula tempora per se nec *ῥητὰ* neque *ἄλογα* sunt, sed *λόγος* eorum ita fit, ut alterum tempus alterius comparatione definiatur. Quodsi igitur in fragm. Parisin. § 6 scriptum esse videmus, pedum esse *λόγον ἐν χρόνοις κείμενον* aut *ἀλογίαν ἐν χρόνοις κειμένην* — quod praeceptum non est cur Aristoxeneum esse negemus —, inde elucet, cur a nostrorum musicorum usu, quo totus numerus sive tactus unus pluresve uno tempore interdum explentur, abhorrens Aristoxenus nisi temporis alicuius[1]) divisione pedem i. e. *λόγον* vel *ἀλογίαν* oriri posse negaverit (p. 280 Mor. = 33, 8 W.: *ἄνευ διαιρέσεως χρόνου ποὺς οὐ δοκεῖ γίγνεσθαι*). In eadem autem rhythmicae condicione positum est, quod tempus quoddam non simpliciter *ῥητὸν* vel *ἄλογον* dicit, sed cuius temporis comparatione definiatur, addit p. 294: *ὁ γὰρ τοιοῦτος ποὺς ἄλογον μὲν ἕξει τὸ ἄνω πρὸς τὸ κάτω* et p. 298: *οἱ δὲ ἄλογοι (πόδες) διαφέρουσι τῶν ῥητῶν, τῷ τὸν ἄνω χρόνον πρὸς τὸν κάτω μὴ εἶναι ῥητόν*. Sed in eis comparationis sive proportionis significatio non tam in vocibus *ῥητὸς* et *ἄλογος* inesse putanda est quam in praepositione adiecta. Item in notionibus *λόγος ὁ τοῦ*

1) Non, quod vertit Westphalius (Rh.³ p. 110), temporis universi = *τοῦ χρόνου*.

ἴσου, διπλασίου cet.[1]) — sic enim solum elocutus esse videtur Aristoxenus —, proportionis significatio in numeralibus inerit, non in *λόγῳ*. *Λόγος* igitur in rhythmica quoque non est proportio, sed definitio proportione quadam constituta, quam definitionem nuncupamus relativam. Quae cum ita sint, in *λόγον* irrepsisse potius mihi videtur proportionis vis quam ei subesse. Attamen non refragabor, si quis *λόγον* proportionem interpretatur, modo bene meminerit subditiciam esse eam vim propter rhythmicae singularem condicionem neve vero ad harmonicam transferre studeat. Neque autem mihi est dubium, quin Aristoxenus praeceptum suum ita comparaturus fuerit, ut pedem quemvis aut definito aut indefinito *χρόνου μεγέθει* terminari (*ὡρίσθαι*) diceret, nisi bene scivisset, temporis spatium, quod in hac agoge positum est definitum, idem in illa indefinitum esse posse et contra; choreum autem irrationalem inter trisemum et tetrasemum pedes spatio esse intermedium dixisset, nisi per variam agogen tetrasemum pedem trisemo aequum fieri posse cognovisset. At cum praeceptum universum ita comparare non posset, tamen ita intellegendum esse exemplo docuit ita, ut statueret tempus primum in pedibus rationalibus esse eiusdem spatii atque in irrationali, quem cum illis compararet. Quae cum ita sint, persuasum mihi est harmonicam illam irrationalium spatiorum definitionem quadrare in rhythmicae quoque usum; nam *ἄλογος* is erit *χρόνος*, cuius *μέγεθος* (relativum scilicet) *ἀποδιδόναι*

---

1) Sic enim extat el. rh. p. 35, 20 sq.; 36, 18. 21; 37, 3. 4. 5. 9. 11. 12. 15, Psell. § 9. Illud vero *ὁ ἴσος, διπλάσιος* sive *διπλασίων* cet. *λόγος*, quo solo utuntur Aristides et frg. Parisin., ab Aristoxeno alienum esse videtur. Nam p. 34, 15: *μεταξὺ δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου* et p. 37, 9: *τριῶν λαμβανομένων λόγων, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ πενταπλασίου* non supplendum est *λόγου*, sed neutro genere accipiendum. Semel scriptum videmus in excerptis rhythmicis maioribus p. 36, 12: *δακτυλικὸν μὲν οὖν ἐστι τὸ ἐν ἴσῳ λόγῳ, ἰαμβικὸν δὲ τὸ ἐν τῷ διπλασίῳ, παιωνικὸν δὲ τὸ ἐν τῷ ἡμιολίῳ*, semel apud Psell. § 9: *γίνεται δέ ποτε ποὺς καὶ ἐν τριπλασίῳ λόγῳ, γίνεται καὶ ἐν ἐπιτρίτῳ*. At in pristino libro extitisse *τὸ ἐν ἴσου λόγῳ* cet., articuli absentia adhuc significare videtur. *Λόγος* igitur Aristoxeno non est *ἴσος* aut *διπλάσιος*, sed *τὸ ἴσον* aut *τὸ διπλάσιον*.

οὐχ οἷόν τε ἐστίν, et qui *παραλλάττει τοὺς χρόνους ῥητοὺς ἀλόγῳ τινὶ χρόνῳ*, i. e. quanto sit rationalibus temporibus maior minor, dici non potest. Quod in definitione supra allata Bacchius aperte tradidit, idem Aristides et Dionysius testati sunt.

CAPUT VIII.

Quid sit τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν.

Irrationalia spatia auribus distincte atque accurate percipi non posse contendimus et consentiunt viri docti, quatenus ad harmonicam attinet. Itaque notio *τοῦ ἀλόγου* complectitur notionem *τοῦ ἀγνώστου τῇ αἰσθήσει, τὸ ῥητὸν* autem comprehendit *τὸ γνώριμον*. Quod cum ex definitionibus illis apud Pseudeuclidem et Bryennium aliisque ex locis effecerimus, tum inde liquet, quod quoties certi cuiusdam intervalli vel soni irrationalis mentionem facit Aristoxenus, indefinitis utitur verbis (*μικρῷ συντονωτέραν, μικρῷ τινὶ καὶ παντελῶς ἀμελῳδήτῳ ἔλαττον*, cf. p. 211 sq.). Itaque quod *ἀλογίαν* dicit esse *δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει ἀνὰ μέσον, ἀλογίαν* ipsam esse *ἄγνωστον τῇ αἰσθήσει* professus est. Quod autem accurate percipi non potest, id numeris exprimi non posse per se liquet.

At, inquiunt, intervalla et tempora irrationalia ad numeros revocata esse a musico sequitur cum inde, quod *ἄλογον* esse *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* profitetur, tum quod id cogitandum esse dicit velut *τὸ δωδεκατημόριον τοῦ τόνου*. At quidnam dictum sit notione illa videamus. *Τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* ad harmonicam spectans dicitur primum esse *ἀμελῴδητον*, postea autem cogitandum esse ut *ἐν τοῖς διαστηματικοῖς τὸ δωδεκατημόριον τοῦ τόνου καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐν ταῖς τῶν διαστημάτων παραλλαγαῖς λαμβάνεται*. Itaque intervalla irrationalia, quae ad usum pertinent, eo significari non possunt, cum sint neque *ἀμελῴδητα* et duodecima toni parte multo maiora. Tamen Westphalius in capite nostro *μεγέθη* irrationalia rationalibus opponi arbitratus, ut *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* ad spatia ipsa irrationalia referre posset, ad *ᾧ συνέβαι-*

νεν ἀμελῳδήτῳ εἶναι supplevit: *ῥητοῦ τινὸς διαστήματος μεῖζον ἢ ἔλαττον* (Rh.[3] p. 143). Cui obstat illud *δωδεκατημόριον τοῦ τόνου,* nisi forte hic quoque verbis vis infertur. At locorum consensus mala correctoris artificia ab utroque arcet. Ergo certum est *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* esse illud *ἄλογον μέγεθος, ᾧ παραλλάττεται τὰ διαστήματα ῥητὰ ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ τὸ ἔλαττον* (Ps.-Eucl. p. 9; Bryenn. p. 383).

Sed cum vel per se non sit verisimile, Aristoxenum quidquam quod aures fugeret, tamen numeris definire studuisse, eo magis improbabitur, si quaerimus, quo commotus partem proferat duodecimam. Delegat enim ad harmonicae institutionis caput de irrationalitate et de parallage, quod intercidisse lugemus. In quo rem ita instituisse eum conicio, ut pycna et apycna (i. e. intervalla inter hypaten et lichanum) rationalia inter se conferret et cum pycnis et apycnis irrationalibus. A pycnis enim et apycnis, ut supra demonstratum est, proficiscebatur, non a diesibus. Atqui omnia pycna et apycna rationalia possunt redigi ad toni partes duodecimas. Quaesivit autem musicus, cur, si pycna ex duodecimis partibus constare cogitantur, alia sunt rationalia, alia irrationalia; rationalia enim sunt pycna, quorum et totum spatium et dimidiatum ad maiores toni partes redigi possunt, irrationalia autem, quae aut per se aut in dieses aequas divisa duodecimis partibus egere non possunt. Itaque ex multiplicatis duodecimis partibus pycna et apycna sex tantum oriuntur ($^6/_{12} = {}^1/_4 + {}^1/_4$, $^8/_{12} = {}^1/_3 + {}^1/_3$, $^9/_{12} = {}^3/_8 + {}^3/_8$, $^{12}/_{12} = {}^1/_2 + {}^1/_2$, $^{15}/_{12} = {}^1/_2 + {}^3/_4$, $^{18}/_{12} = {}^1/_2 + 1$), cetera autem omnia ($^7/_{12}$, $^{10}/_{12}$, $^{11}/_{12}$, $^{13}/_{12}$, $^{14}/_{12}$, $^{16}/_{12}$, $^{17}/_{12}$) aut omnino ad maiores toni partes non possunt redigi, aut si possunt, tamen dimidiae partes vel excedunt spatium diesi concessum, hemitonium, vel rursus duodecimis utuntur partibus.[1]) Ex meris igitur partibus duodecimis intervallum rationale non oritur, ex octavis oritur. Duodecima igitur pars est maxima earum, quae per toni partium

1) Nimirum pycna et apycna illa irrationalia e duodecimis toni partibus composita paene omnia ita dividi possunt, ut constent ex intervallis iniquis talibus, qualia in aliis systematis simplicibus inveniuntur rationalia:

simplicium dimidiationem continuatam inventae non omnino spectent ad intervalla rationalia, nimirum quia intervallorum discrimen minutius fit, quam ut auribus distincte percipi possit.

Neque vero interest, utrum pycnum quoddam irrationale ex duodecimis toni partibus compositum esse dicamus an ita ortum, ut pycno rationali addita sit duodecima toni pars vel demta, qua in re inest *παραλλαγή*. Nam ex. gr. pycnum enharmonium irrationale e septem partibus duodecimis compositum duodecima toni parte maius est rationali, eadem parte minus chromatico molli, hyperechon autem irrationale eodem spatio minus est enharmonio rationali, chromatico maius. Idem fit in diesibus, velut si tonum divido in partes duodecim, bis senae partes duodecimae vel quattuor et octo efficiunt dieses rationales, ex illis enim fit pycnum chromaticum toniaeum, ex his mixtum quoddam, quod utitur parhypate chromatis mollis et lichano toniaei; ex quinque autem et septem partibus oritur chromaticum quoddam irrationale. Quomodo videtur Aristoxenus explicasse naturam *παραλλαγῆς*, quam in rhythmica etiam latius patere cognoscemus. Cui notioni id semper subiecit Aristoxenus, ut non ad singula intervalla pertineret, sed ad bina; nam tum demum usurpatur, cum alterum spatium tanto minuitur, quanto alterum augetur, non vero, cum unum mutatur, cetera manent.

Quod autem Aristoxenus doctrina de sonorum mobilium regionibus (*τόποις*) instituta utrique tetrachordi sono mobili innumerabiles a sonis immobilibus distantias tribuit, inde se-

---

$1/4 + 1/3 = 7/12$, $1/3 + 1/2 = 10/12$, $1/4 + 2/3 = 11/12$, $1/3 + 3/4 = 13/12$, $1/2 + 2/3 = 14/12$, $1/3 + 1 = 16/12$. Illorum autem systematum primum est simplex, quoniam soni eius mobiles cadunt in eiusdem generis (enharmonii) regiones, cetera mixta. Sed in mixtis systematis Aristoxenus non plures lichanos rationales admisit quam in simplicibus. Si enim systemata illa mixta essent rationalia, rationalis item esset pycnum simplex enharmonium illud e quarta et tertia toni partibus compositum. At pycna simplicia rationalia omnia enumerasse Aristoxenum certum est. Quae cum ita sint, dieses nisi in suo genere ac chroa non esse rationales putandae sunt, rationalitatem autem diesium ita tantum fieri, ut pycnum rationale in dimidias partes dissecetur. Nam aures aequitatis percipiendae facile assuescunt, iniquitatis non item.

quitur irrationalitatem non tam angustis finibus ab eo circumscriptam esse, ut certis quibusdam paucisque divisionibus (*διαιρέσεσι*) adscribenda sit, nedum ut nisi in duodecimas regionum partes non cadat. Duodecimam igitur partem protulit, non ut certam *παραλλαγῆς* mensuram ederet, sed ut exemplum non tam auribus quam menti manifestum statueret. Quod voluit musicus, cum diceret: *τὸ δὲ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν λόγους λαμβανόμενον ῥητὸν τοιοῦτόν τι δεῖ νοεῖν, οἷον ἐν τοῖς διαστηματικοῖς τὸ δωδεκατημόριον τοῦ τόνου καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐν ταῖς τῶν διαστημάτων παραλλαγαῖς λαμβάνεται.* Nam *εἴ τι* non condicionaliter dictum esse (= si quid), sed idem sibi velle quod *ὅ τι* (quodcunque), testatur similis locus rhythmicae p. 278 fin. Mor. = 31, 3 W.: *ἡ δὲ κίνησις (διαιρήσει τὸν χρόνον) σημείοις τε καὶ σχήμασι καὶ εἴ τι τοιοῦτόν ἐστι κινήσεως μέρος.* Verbum autem *λαμβάνειν*, quoties de subiecto personali dicitur, duabus maxime notionibus usurpatur ab Aristoxeno. Plerumque apte interpretaberis verbo statuere (annehmen), cui documenta e doctrina harmonica petita sunt haec: pp. 46, 31 et 62, 24 Mqd.: *πειρώμεθα ἀρχὰς λαβεῖν*, principia statuere; p. 20, 9: *ἐπ᾽ ἀμφότερα (εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ εἰς τὸ μέγιστον) δεῖ ταὐτὸν λαμβάνειν πέρας τῆς διαστάσεως εἴς τε τὴν φωνὴν καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν βλέποντας* = intervallum et maximum et minimum, quod vox cantare valet eiusdem spatii esse statuendum est, ac quod aures percipere possunt; p. 66, 20: *ἐπεὶ δ᾽ ἀναγκαῖον τὸν κινούμενον φθόγγον ἐν τόπῳ τινὶ κινεῖσθαι, ληπτέος ἂν εἴη τόπος ὡρισμένος ἑκατέρου τῶν εἰρημένων φθόγγον* = regio definita erit statuenda; p. 66, 17: *αἱ τῶν γενῶν διαφοραὶ λαμβάνονται ἐν τετραχόρδῳ.* Commemorata sunt iam supra (p. 207) pycna et apycna sex *λαμβάνεσθαι πρὸς τῷ βαρυτέρῳ τῶν μενόντων*, statui iuxta hypaten. Item in rhythmicae capite nostro: *εἰ ληφθείησαν δύο πόδες; τρίτος τις ληφθείη πους παρὰ τούτους*, tertius statuatur pes praeter eos, qui antea statuti sunt; *ἡ μέση ληφθεῖσα τῶν ἄρσεων*, arsis, quam inter duas arses rationales mediam statuimus. P. 302 Mor. = 36, 20 W.: *ἐν τοῖς τέτρασι δύο λαμβάνονται λόγοι*, non inveniuntur, alter enim prorsus exclusus est, immo statuuntur; in

sequentibus pluries. In frg. apud Porphyr. p. 256: *ὅς ἂν ληφθῇ τῶν ῥυθμῶν*, quicunque statuitur, sumitur rhythmus; *χρόνον σύμμετρον τῷ ληφθέντι* (statuto) *πρώτῳ*. — Altera notio est technica (= vocis vel instrumenti cantu exprimere): *φθόγγους διὰ συμφωνίας λαμβάνειν* (el. harm. p. 34, 1; 80, 21. 29), *φθόγγῳ τινὶ λαβεῖν τὸ διὰ τεσσάρων* (82, 7, alias), *τὸ δίτονον ἀπὸ τοῦ ληφθέντος* (a statuto sono = *δοθέντος* p. 80, 8) *φθόγγου εἰλημμένον* (p. 82, 17, alias), *λαβεῖν τρίτον μέρος φθόγγου* (66, 14), similia. At ea non cadit in nostrum locum, quoniam duodecima pars nec voce nec fidibus tibiisve cani potest. — Nusquam autem *λαμβάνεσθαι* reperitur ita, ut interpretandum sit „inveniri = vorkommen", quo verbo redditum est a Westphalio (Rh.[3] p. 137).

Licuit igitur intervalla irrationalia ad omnes toni partes octava minores redigere, quin e maioribus quibusdam, quintis septimisve, item oriuntur irrationalia. At si praevidisset, quantos errores ex illo *δωδεκατημορίῳ* exempli causa prolato procreaturae essent nostratium mentes, nescio an intervallum in parallage statutum indefinitum relicturus ($^1/_x$) numeroque omnino non expressurus fuerit.

Cum enim a diesi enharmonia differret chromatica mollis forte duodecima toni parte, inter eas intercedere *παραλλαγὴν*, hanc autem irrationalem esse opinatus est Westphalius (p. 140). At quoniam utramque chroam legitimam esse habitam ab Aristoxeno et rationalibus uti intervallis evicimus, *παραλλαγή* autem non nisi inter legitimum et illegitimum vel inter rationale et irrationale intercedat, corruet illa quoque sententia. Itaque diesium illarum alteram non ex altera esse derivatam addito intervallo *ἀμελῳδήτῳ*, immo utramque suo iure ac potestate per toni partitionem quandam ortam esse eadem ratione contendimus, quo rhythmus dactylicus e trochaico progenitus esse negatur. Iam illud quoque luculenter apparet recte se habere, quod in definitione illa intervallorum irrationalium scriptum videmus *ἄλογα δὲ παραλλάττοντα ταῦτα τὰ μεγέθη* (*τὰ ῥητὰ*) *ἀλόγῳ τινὶ διαστήματι*. Nam *ἀμελῴδητον*, quod huc intulit Westphalius (p. 142), non cum *ἀλόγῳ* concidit; illud enim in-

est in rationalium duorum intervallorum discrimine, sed an accurate percipi possit necne, non refert; ἄλογον vero intervallum non potest definiri. Itaque omne ἄλογον, scilicet quodcunque statuitur inesse in parallage, est ἀμελῴδητον, sed non quodvis ἀμελῴδητον est ἄλογον. Aristoxenus autem quemadmodum saepius (cf. p. 203 adn.), ita hanc quoque definitionem ita comparavit, ut notionem definiendam non aliis verbis circumscriberet, sed quo pertineret, pronuntiaretur. Neque igitur dubium, quin definitio illa recte se habeat.

Atque aliud est intervallum, quamvis antea numeris dixeris, tamen irrationalibus adscribere, cum eius spatium a te distincte percipi posse neges; aliud vero, intervallo, cum accurate percipere te posse neges, tamen numeros tribuere numerisque definire, quod auribus definiri posse negasti. Illud me iudice fecit Aristoxenus, hoc eum commisisse aiunt, qui de irrationalitate adhuc scripsere, cum ad notionem provocent, quae dicta est *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν*. At demonstrandum est, virorum doctorum sententiam nec cum universa Aristoxeni ratione atque indole convenire, neque in verba ipsa quadrare.

Ac primum quidem quaerimus, quondoquidem spatia irrationalia auribus accurate percipi non posse constat, quo tandem modo eis inveniri potuerint numeri certi quidam, quo iure attribui? Atque quod ad harmonicam attinet, si intervalla irrationalia numerorum proportionibus definiri voluisset musicus, nonne obfecisset universae doctrinae suae, qua numerorum proportiones in intervallis definiendis aspernatus est, in aurium iudicio solo doctrinae fundamenta posuit? Dicit enim el. harm. p. 46, 24 sqq. Mqd. de Pythagoreis: *ὡς ἔτυχε διάστημα τιθέασι, τὴν μὲν αἴσθησιν ἐκκλίνοντες, νοητὰς δὲ κατασκευάζοντες αἰτίας καὶ φάσκοντες λόγους τέ τινας ἀριθμῶν εἶναι καὶ τάχη πρὸς ἄλληλα, ἐν οἷς τό τε ὀξὺ καὶ βαρὺ γίγνεται, πάντων ἀλλοτριωτάτους λόγους φάσκοντες καὶ ἐναντιωτάτους τοῖς φαινομένοις.* Quae si recte intellego, praeter diversam de sonorum et intervallorum natura sententiam id potissimum erat causae, cur canonicorum rationes impugnaret, quod

numeri, quibus sonorum *ὑπεροχαὶ* sive *τὰ κατὰ δύναμιν διαστήματα* (Porphyr. p. 313) exprimuntur, non ab aurium perceptione pendent, sed prorsus arbitrario statuuntur (*ὡς ἔτυχε, διάστημα τιθέασι*), si modo eae proportiones inter se multiplicatae efficiunt totius tetrachordi diatessaron proportionem (3:4). Si enim ex. gr. enharmonii generis intervalla a Ptolemaeo exprimuntur proportionibus his: $^{45}/_{46} \times {}^{23}/_{24} \times {}^{4}/_{5} = {}^{3}/_{4}$, non intellegimus, cur eas potissimum statuerit, cum aliae multae eiusmodi (*ἐπιμόριοι*) efficiant eandem proportionem universam, velut $^{39}/_{40} \times {}^{25}/_{26} \times {}^{4}/_{5} = {}^{3}/_{4}$, $^{35}/_{36} \times {}^{27}/_{28} \times {}^{4}/_{5} = {}^{3}/_{4}$, $^{31}/_{32} \times {}^{30}/_{31} \times {}^{4}/_{5} = {}^{3}/_{4}$, aliae. Numerorum igitur proportiones illas incertissimas esse, id maxime canonicis opprobrio dedisse videtur Aristoxenus. Ac cum rationalitas harmonica non posita sit in proportionibus neque ita, ut intervalla singula per se in proportione quadam insint[1]) neque, ut supra docuimus, ita, ut inter se teneantur proportione, tamen in irrationalitate eo descendisse Aristoxenum putemus? Nonne doctrinam suam rebus ipsis adeo non satisfacere concessisset, ut ad adversariorum rationes confugere cogeretur? At tale quidquam non esse factum cognoscere licuit vel inde quod canonicorum proportiones in numeris positas dicit *λόγους τινὰς ἀριθμῶν* (cf. Aristot. Metaph. A 9 p. 991 b 13: *λόγοι ἀριθμῶν, οἷον ἡ συμφωνία* et N 5 p. 1092 b 14: *λόγος ἡ συμφωνία ἀριθμῶν*), de suis vero *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους*; quod vertit Westphalius (p. 137): „bloss den Zahlenverhältnissen nach", Caesar p. 144: „durch Zahlen gemessen." Quae si verbo tenus vertere voluissent („nach den Verhältnissen der Zahlen"), nescio an in interpretando statim haesitaturi fuerint. Atque quoniam Aristoxenus et *ἀριθμοὺς*

---

1) Ac ne symphona quidem intervalla Aristoxenus constituit numerorum proportiones secutus, sed solam voluptatem e sonorum symphonorum concentu ortam. Itaque quod Psellus § 11 dicit: *ἔστι δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ ῥυθμοῦ φύσει ὁ ποδικὸς λόγος ὥσπερ ἐν τῇ τοῦ ἡρμοσμένου τὸ σύμφωνον*, id praeceptum non referendum erit ad Aristoxenum, sed ad canonicorum doctrinam; neque ullo iure Westphalius in eis, quae Porphyrius (p. 219; Frg. u. Lehrss. p. 46, 15) e Dionysii Halicarnassensis minoris musici libro *περὶ ὁμοιοτήτων* primo petiit, eandem comparationem tribuit musicis, i. e. Aristoxeneis, cum in libris ea quoque ad canonicos referantur.

et *λόγους* suos articulo definito praedita esse voluit, certam quandam rem ac definitam utrisque subesse apertum est. At quales numeros intervallis eis, quae ipse credit irrationalia esse, Westphalius excogitavit[1])! Proportiones vero nullo modo invenit. At operae non pretium est, quae Westphalius nugatus est, refutare ac refellere, quandoquidem apertum est in principiis eum erasse, cum intervalla chromatis mollis et hemiolii in irrationalium numero esse opinaretur. Neque vero aliis intervallis, qualia Aristoxenus irrationalia esse iudicavit, ille inveniet numeros, neque Aristoxenum ipsum indagasse confido. Quod autem Westphalius ad istas nugas descendere coactus est, ut interpretationem suam tueretur, id mihi certissimo est argumento, aliud quiddam verbis illis *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους* subesse ac proportiones in numeris positas.

Atque ad argutias illis similes prolapsi sunt, qui notionem illam in rhythmica sola persecuti sunt. Quodsi enim Caesar (Grdzge. p. 144) explicat *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* his: „die durch Zahlen, aber nicht nach den durch die festgestellten Verhältnisse bestimmten Rhythmusformen gemessenen Füsse", nescio quanam alia re formarum rhythmicarum proportiones constituantur nisi numeris. Qua tandem re pedes rationales irrationalibus potiores sunt, si utrique rediguntur ad numerorum proportiones? Cum enim formarum rhythmicarum natura in eo insit, ut proportiones rhythmicae in numeris positae accurate serventur temporibus, sequeretur, ut *τὸ κατὰ τοὺς*

1) Qui (Ar. v. Tar. p. 255. Rh.³ p. 139) solam diesin enharmoniam mathematicis rationationibus posse reperiri contendit, nam esse $= \sqrt[24]{2}$, dieses vero chromaticas, quas irrationales esse opinatur, esse $= (\sqrt[24]{2})^{1 + 1/3}$ et $(\sqrt[24]{2})^{1 + 1/2}$. At ea aeque ad simplices radices revocantur ($\sqrt[18]{2}$ et $\sqrt[16]{2}$), quae num ab Aristoxeno tabularum logarithmicarum experti ad calculos revocari non potuerint, diesis enharmonia ($\sqrt[24]{2}$) potuerit, de eo cum aliis disceptato. Mihi equidem certum est, Aristoxenum ad rationationes non descendisse, ne dicam ad Westphalianas. Nam cum alia intervalla tum dieses illae toni partibus satis definita esse censebat, neque eorum proportiones ad intervallum primum, quod non posuit, indagandae ei erant.

τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν et τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν ad unum idemque redirent, id quod Aristoxenus certe noluit. — Atque quaenam et quales sunt formae illae rhythmicae constitutae, quas dixit Caesar? Proportiones enim epitritam et triplasiam in rhythmopoeia continua non inventas (= οὐκ ἐρρύθμους) esse (el. rh. p. 36, 10 W.), tamen a pedibus non afuisse (Psell. § 9) constat. Sunt igitur pedes epitriti et triplasii, quoniam non cadunt in rhythmi formas proportionibus praestitutis definitas, numerorum tantum proportionibus rationales, tamen irrationales eos esse nemo erit, qui inde efficiat. Quas proportiones etiamsi rhythmicis adscribimus — sunt enim, ut infra docebo, εὔρυθμοι —, tamen irrationales pedes in proportionibus aliis praeter quinque illas non inerunt, quandoquidem λόγον γνώριμον τῇ αἰσθήσει latius patere quam λόγον εὔρυθμον et proportiones velut quinque ad tria, sex ad quinque omnesque alias, quaecunque numeris exprimuntur, complecti liquet.[1])

Ita autem sibi fingunt illi rem, ut pedum rationalium tempora ad tempus primum redigant, irrationalium vero tempora ad temporis primo minoris certi cuiusdam spatium revocent. Itaque pedem, in quo trisemum tempus ad tetrasemum confertur, rationalem esse ducunt, irrationalem vero, qui habet thesin disemam et arsin monosema arsi maiorem dimidio. An

1) Nihil valet contra ea Aristides, cum dicit (p. 35 Mb. = 53, 10 W.) γένη ἄλογα esse dicta οὐχὶ τῷ μηδένα λόγον ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μηδενὶ τῶν προκειμένων (aequi, duplicis, sesquitertii, epitriti) λόγων οἰκείως ἔχειν. Nam cum ea λόγον habere ait, nescio an λόγον idem esse voluerit quod σχέσιν (ein Verhältnis im allgemeinen, ohne Zahlangabe) ut in pedum irrationalium definitione p. 51, 13. Illud autem μηδενὶ τῶν πρ. λ. οἰκείως ἔχειν turgidius atque insolentius dictum esse mihi videtur, quam ut pro scriptoris ieiunitate recte se habere possit. Fortasse scribendum μηδένα, i. e. nullam ex illis proportionibus habent οἰκείως, iure ac natura, sed ita tantum, velut si choreus irrationalis inest in rhythmo trochaico. Sed utut id est, Aristoxenus irrationalitatem non proprium γένος duxisse apertum est, quoniam pedes irrationales a rationalibus non γένει, verum ἀλογίᾳ differre statuit. Γένει autem differunt duo pedes, ὅταν οἱ λόγοι διαφέρωσιν ἀλλήλων, ἀλογία vero non est λόγος. In harmonica quidem irrationalitas generibus tribus ipsis comprehenditur, item, ut videtur, in rhythmis.

vero in illo pede λόγος ὁ τοῦ ἐπιτρίτου est γνώριμος τῇ αἰσθήσει, in hoc idem est ἄγνωστος? Quid autem obstabat, quominus Aristoxenus tempus primum in hoc dimidium eius spatii habere statueret, quod statuit in illo? An cum pedes illi, quos exemplo protulimus, differant μεγέθει, conveniant inter se γένει, irrationalitatem inesse credamus in agoge celeriore? Apparet autem illos a metricis rationibus adeo non liberos ac dissuefactos esse, ut eas in rhythmicam intulerint. Neque enim proficiscuntur a tempore primo, sed a syllaba brevi; ea enim utuntur mensura, ea profecto quodcunque incommensurabile est, irrationale esse statuunt. Quae cum Aristoxeno imputant, quam illiberali animo et rationibus praestitutis ac praeiudicatis misere obstricto fuisse eum insimulant, si rationalia et legitima ea sola iudicasset, quae mensurantur spatio minimo eorum, quae ad usum spectant, quamvis alia permulta non minus certa sint ac definita. Tempus igitur quoddam est irrationale non propterea, quod tempore primo sit incommensurabile, verum quia irrationale est, i. e. spatium proportione cum aliis intercedente certa non definitur, non excipit tempus primum, quantumcunque id esse statuitur.

Quod autem in harmonica inter minimum spatium, quod spectat ad usum et eius duplum duo alia spatia rationalia intersunt, in rhythmica non item, mirum non est, quoniam altera disciplina musica alteris utitur conditionibus. In harmonica enim ad intervallorum spatia accurate percipienda multum adiuvamur sonorum repetitione, in rhythmica vero num spatium idem quod antea sit redditum, non est exploratum. Accedit quod temporis unius perceptio nisi in complurium temporum accurata proportione non posita est, et quod aures multo facilius dignoscunt sonorum varias qualitates (τάσεις) quam quantitates (χρόνους). Itaque rationes notionesque utriusque disciplinae musicae sunt communes, diversae conditiones ac res.

Denique qua inconstantia in notionibus adhibendis Aristoxenum egisse illi putant, cum in definitione intervallorum dixerit irrationalia differre (παραλλάττειν) a rationalibus ἀλόγῳ τινὶ διαστήματι, in alia autem operis parte unum idemque

intervallum illud *ἄλογον*, quod statuitur in *παραλλαγῇ*, quodammodo esse *ῥητὸν* confessus sit? Reperiendum autem est quidpiam, quo diluatur inconstantia illa, quae inesse videtur, ita ut doceatur, quae conditiones diversae accidant, ut *ἄλογον* possit esse *ῥητόν*. At inde tantum aberat, ut de altera re in altera capitis illius Aristoxenei parte sermonem esse illi non perspexerint.

Quod sensisse videtur unus Feussnerus, cum rationem ab illis diversam ingressus negaret *τοὺς ἀριθμοὺς* loco nostro esse numeros mathematicos (Aristox. ed. F., addit. V p. 64 sqq.). Sed ingressus viam nec peregit nec, si voluisset, potuit. Notionem enim rhythmicae propriam, quam in ea voce latere suspicatus est, in omnibus fere rhythmicae locis inesse putavit, tamen ad harmonicam quoque, ut par erat, non rettulit. Atque cum quae parum perspicue exposuerat, parum probabilia essent, haud difficile a Caesare (Zeitschr. f. d. Alt. 1844, p. 19 sqq.) [1]) refutata et postea prorsus abiecta sunt.

Id igitur ante omnia tenendum erit, in *τῷ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητῷ* eam notionem inesse debere, quae

---

1) Is Feussneri sententiam recte interpretatus esse mihi videtur ita, ut Feussnerus irrationalitatem non in rhythmo, sed in verbis inesse diceret. Velut syllabas verbi *Ἑλλάδα*, si dactylum efficiant, esse *κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν ῥητὸν*, sin choreum irrationalem, *κατὰ τοὺς τῶν ἀρ. μόν. λόγ. ῥητόν*. *Ἀριθμὸν* enim de rhythmi spatio et proportione tum potissimum usurpare Aristoxenum dicit Feussnerus (p. 66), quoties sine rhythmizomeno, i. e. sine verbis, sed absolutum cogitaverit rhythmum; *ἀριθμὸν* esse tanquam imaginem rhythmi, quemadmodum proportiones, quae tactibus nostris praeponantur; pedum autem irrationalium formas naturales abesse a rhythmo suo, (velut si choreus irrationalis expressus est dactylo vel spondeo, abest a rhythmo trochaico), quadrare autem in eum *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν λόγους*, cum subiectae sint proportioni rhythmi trochaici praestitutae ($^3/_4$ vel $^3/_8$). Contra ea Caesar suo iure monuit, et differentias e rhythmi natura ortas easdem esse ac rhythmizomeni (el. rh. p. 270 Mor. = 28, 19 W.); quapropter irrationalitatem in lexi sola inesse non posse; neque illam *ἀριθμοῦ* significationem usu Aristoxeneo comprobari. Gravissimum autem argumentum omisit: in harmonica enim ne cogitari quidem potest quicquam, quod respondeat *τῷ κατὰ τ. τ. ἀρ. μόν. λόγ. ῥητῷ*, quale in rhythmica usurpari opinatus est Feussnerus.

tam ad rhythmicam quam ad harmonicam pertinere possit. Atqui iam supra ostendimus in harmonica unius soni irrationalitate duo intervalla, quae eo sono dissecantur, fieri irrationalia, cum soni extremi maneant rationales. Item in rhythmis duo tempora irrationalia esse debere, quorum alterum augetur tanto, quanto alterum minuitur, id postulari lege ea, quae de rhythmi aequabilitate statuitur. Itaque in utraque disciplina *μεγέθη* irrationalia singula sunt spatiis indefinitis, coniuncta vero spatio definito. Habemus igitur vel in hac duplici irrationalitate spatium quoddam rationale, ad quod illud *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* pertinere aliquo modo putandum erit.

Ac novi aliquid altera capitis parte addere Aristoxenum verba ipsa declarant. Nam *δεῖ μὴ διαμαρτεῖν* et similia tum scripta videmus, quoties praevenire vult errores obtrectationesve, quae ex eis, quae antea dixerat, oriri posse sperat. Velut el. harm. p. 66, 11: *δεῖ δὲ πρῶτον μὲν τοῦτο αὐτὸ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι πολλοὶ ἤδη διήμαρτον ὑπολαβόντες ὑμᾶς λέγειν, ὅτι ὁ τόνος εἰς τρία ἢ τέσσαρα ἶσα διαιρούμενος μελῳδεῖται;* p. 78, 14: *οὐ δεῖ δ' ἀγνοεῖν ὅτι οὐκ ἔστιν αὔταρκες τὸ εἰρημένον πρὸς τὸ ἐμμελῶς συγκεῖσθαι τὰ συστήματα ἐκ τῶν διαστημάτων*; apud Porphyr. p. 255 Wall. = 39, 20 W.: *δεῖ οὖν ἐνταῦθα εὐλαβηθῆναι τὴν πλάνην καὶ τὴν . . . . ταραχήν.* In rhythmica autem paulo ante (p. 33, 19 W.) de praecepto suo, quo pedem e plus quattuor *σημείοις* constare negaverat, aliquid derogavit, cum per rhythmopoeiam pedem dividi posse concederet in partium numerum duplicem multiplicemve eius, quem pes *κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν* acciperet. Simile quoddam nostro loco accidit. Aperte enim *μηδ' ἐνταῦθα* respicit illud, quod supra (p. 33, 19 W.) dictum est, *δεῖ μὴ διαμαρτεῖν.* In priore autem capitis parte loquitur de irrationalitate, quomodo se habeat in pedibus singulis (*ποδὶ ἑκάστῳ*), in posteriore vero, quomodo statuatur *ἐν τοῖς περὶ τοὺς ῥυθμούς.* Quae quomodo differant hic exponere praematurum esse mihi videtur. Verum redeamus ad *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν.*

Ac primum quidem id intellegitur ex notione opposita. De

rationalitate enim, quatenus ad harmonicam spectat, dicitur *τὸ κατὰ μέρος ῥητόν*. Westphalius ille quidem, ut haberet in harmonica, quod accurate responderet *τῷ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν ῥητῷ*, pro *κατὰ μέρος* scripsit *κατὰ μέλος*, quod quidem idem sibi velle ac *κατὰ τὴν τοῦ μέλους φύσιν* (Frgg. u. Lehrss. p. 214, alias). At cum in illa notione (*κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν*) maximam vim habeat *φύσις*, mirum esset, si in hac esset omissa; ceterum expectaremus non *κατὰ μέλος*, verum quemadmodum *ἐν τοῖς ῥυθμοῖς* (v. 24) vel *ἐν ῥυθμῷ* (v. 27), ita *ἐν μέλει*. Sed recte se habere illud *κατὰ μέρος* vel inde liquet, quod postea repetitur vox *μέρος*, cum de temporis rationalitate exponitur; nam *τὸ ἐν ῥυθμῷ λαμβανόμενον ῥητὸν χρόνου μέγεθος* debet *τοῦ ποδός, ἐν ᾧ τέτακται, μέρος εἶναι ῥητόν*. *Μέρη* autem scil. *χρονικὰ* sunt eae temporis rhythmo subiecti partes, quae per rhythmizomenum non dividuntur *γνωρίμως* in partes minores (*χρόνοι ἀσύνθετοι*), ut sunt syllabae in lexi. Cum autem verba *κατὰ μέρος* non dicantur nisi partibus pluribus positis, *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν* respiciet eam temporum vel intervallorum compositionem, in qua singula *μέρη*, i. e. tempora vel intervalla incomposita sunt *ῥητά*, sive eius compositionis partem unamquamque. *Μέρεσιν* autem oppositos esse non tam *τοὺς τῶν ἀριθμῶν λόγους* quam *τοὺς ἀριθμοὺς* solos, indicat verborum ordo, quo *μόνον* ad *τῶν ἀριθμῶν* solum pertinet.

Iam vero compluribus locis ad Aristoxeni doctrinam spectantibus *ἀριθμὸς* notio invenitur partibus opposita et eo sensu usurpata, ut numerum mathematicum significare non possit. Ac primum quidem in el. harm. p. 76, 28 Mqd. (p. 53 fin. Mb.): *Πιθανὸν γὰρ τὸ μηδὲν εἶναι διάστημα, ὃ μελῳδοῦντες εἰς ἄπειρα τέμνομεν, ἀλλὰ εἶναί τινα μέγιστον ἀριθμόν, εἰς ὃν διαιρεῖται τῶν διαστημάτων ἕκαστον ὑπὸ τῆς μελῳδίας. Εἰ δὲ τοῦτό φαμεν ἤτοι πιθανὸν ἢ καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, δῆλον ὅτι προειρημένου ἀριθμοῦ μέρη περιέχοντες φθόγγοι ἑξῆς ἀλλήλων ἔχονται.* Praecepta dat de synechia sive *περὶ τοῦ ἑξῆς*, de modulatione continua, quam scalam appellare consuevimus. Exempli causa maximus intervallorum numerus in dia-

tessaron sunt tria, in diapente quattuor, duo in intervallis *τοῦ διὰ τεσσάρων* minoribus, unum in intervallis hemitonio minoribus. In ultimis vero verbis — in codicibus scilicet scriptum est *ὅτι προειρημένοι ἀριθμοὶ*, quod quin a Meibomio et Marquardio recte emendatum sit, non dubium — idem *ἀριθμὸς* affirmatur habere partes sonis circumdatas, nempe intervalla. Ergo *ἀριθμὸς* hic significat non tam numerum, quo quot sint in toto partes, indicatur (Anzahl), quam totum ipsum ex partium vel inaequalium coniunctione effectum, quod dicimus summam. Contaminati sunt igitur ac coniuncti una voce duo sensus, alter abstractus (Zahl, Anzahl), alter concretus (Summe) nobis esse videtur. Illam nomini subicimus vim, quoties colligimus monadas inter se aequas (*συμβλητὰς καὶ ἀδιαφόρους* Aristot. Metaph. M 6. p. 1080 a 20. 1081 a 5), hanc, non modo cum partes ut iniquas, ita genere cognatas copulamus una sive re sive notione, sed etiam cum respicimus totum ex monadibus aequis compositum potius quam numerum monadum.[1])

Quae si sequemur, *ἀριθμὸς* erit summa intervallorum complurium in harmonica, temporum in rhythmica. Quaeritur quot et qualium. Significationis illius exemplum praeter locum supra allatum in harmonica Aristoxenea inveni nullum. In rhythmica autem primum adeamus Aristidem. Apud quem scriptam videmus vocem *ἀριθμὸν* alio sensu ac numeri mathematici in rhythmicae parte ea, quae ad rhythmorum *ἦθος* spectat lib. II. p. 98 Mb.: *οἵ γε μὴν σύνθετοι (ῥυθμοὶ) παθητικώτεροί τέ εἰσι τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ῥυθμοὺς* (= *πόδας*, cf. Aristox. p. 35, 25 W.) *ἐν ἀνισότητι θεωρεῖσθαι*,

1) Summae vi *ἀριθμὸν* usurpat Xenoph. Anab. II 2, 6. VII 8, 26: *ἀριθμὸς τῆς ὁδοῦ σταθμοὶ τρεῖς καὶ ἐνενήκοντα* (cf. *πλῆθος τοῦ ὁδοῦ* V 5, 4; *χρόνου πλῆθος* VII 8, 26), quamvis hos locos interpolatos esse consentiant viri docti; Polyb. libri XL fin.: *ὁ ἀριθμὸς τῆς ὅλης πραγματείας*; Aristot. Metaph. *N* 1. p. 1088 a 10: *ἄνθρωπος καὶ ἵππος καὶ θεός, ζῷον ἴσως, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔστι ζῷα* (cf. Metaph. *Δ* 26. p. 1023 b 29: *τὸ καθόλου καὶ τὸ ὅλως λεγόμενον .... οἷον ἄνθρωπον ἵππον θεόν, ὅτι πάντα ζῷα*). Item quod Plato ideas suas appellat *ἀριθμούς*, non numeros, verum summas intellegi voluit (Ar. Met. *M* 7. p. 1081 a 35).

καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῷ μηδὲ τὸν ἀριθμὸν (correxit Rossbach, *ἄρρυθμον* codd.), *ἐξ οὗ συνεστᾶσι, τὰς αὐτὰς ἑκάστοτε διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ὅτὲ μὲν ἀπὸ μακρᾶς ἄρχεσθαι* (scil. *τὸν ἀριθμὸν*), *λήγειν δ' εἰς βραχεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτὲ μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτὲ δὲ ὡς ἑτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι.* Quo loco aperte dignoscuntur duae compositorum pedum species, alteri enim ac plurimi (*κατὰ τὸ πλεῖστον*) ex iniquis pedibus compositi sunt, alteri ex aequis spatio. Atque haec quidem species huc attinet. Quae ut illustretur, conferenda sunt ea, quae in priore institutionis suae parte (p. 37 Mb. = 56, 13 sqq. W.) de pedibus *κατὰ περίοδον* compositis in genere iambico Aristides prodidit. Unde quis est quin intellegat iambi et trochaei, quorum varia mixtione numeros dodecasemos illos componit, commune spatium nuncupari *ἀριθμόν*? Westphalius (Frgg. u. Lehrss. p. 197) vero *ἀριθμὸν* hic idem sibi velle contendit quod *μέγεθος*, scil. dodecasemum; at quid ad *ἦθος* uniuscuiusque ex duodecim illis, quos enumerat Aristides, pedibus dodecasemis attinet, num praeter eum alii eiusmodi pedes extent? Neque enim hic duodecim illi pedes compositi inter se conferuntur, verum dicturus est auctor, quid singuli ex eis per se proprium habeant et ab incompositorum rhythmorum natura abhorrens, unde oriatur *ταραχή*. Ut interpretationem suam tueatur Westphalius, confert *τὸν σύμπαντα ἀριθμόν* (Aristid. p. 41 Mb. = 61, 12 W.); at eo ipso, quod additur *σύμπας*, et quod infra (p. 61, 28) in hoc *σύμπαντι ἀριθμῷ* minores *ἀριθμοὶ* inesse dicuntur velut *τριὰς* et *ἑπτάς*, declaratur *ἀριθμός* minora spatia comprehendere. *Ἀριθμὸς* igitur, qui in singulis et absolutis illis pedibus dodecasemis non eosdem ordines (*τάξεις*) servare, sed modo trochaei, modo iambi speciem praebere affirmatur, est commune trochaei et iambi spatium trisemum sive trium morarum varie dispositarum summa. Ac nescio an spatium trisemum liceat appellare *ἀριθμὸν τρίσημον* ita etiam, si in duo tempora irrationalia dispertitur.

Supersedeo disserere de locis Aristideis p. 97 Mb. = 64, 3 W. (de generis iambici indole ac natura) et p. 39 Mb. = 59,

13 W. (de choreis irrationalibus), in quibus vox *ἀριθμὸς* invenitur; uterque enim locus luce egere potius mihi videtur quam lucem afferre aliis.

Obiter affero locum frg. Ambrosiani p. 10 Keil., ubi de proceleusmatico: *τίνες δ' αὐτὸν καὶ εἰς ἀριθμὸν καλοῦσι,* in quo latet vox *ἰσάριθμος.* Ita enim appellatum esse proceleusmaticum, quod eandem morarum summam in arsi atque in thesi habet, probabile est.

Sed redeamus ad Aristoxenum. Maxime laborabant interpretes in loco, qui est de pedum differentia *κατὰ διαίρεσιν.* Est autem p. 298 Mor. = 35, 26 W.: *διαιρέσει δὲ διαφέρουσι* (scil. *δύο πόδες*) *ἀλλήλων, ὅταν τὸ αὐτὸ μέγεθος εἰς ἄνισα μέρη διαιρεθῇ ἤτοι κατ' ἀμφότερα, κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μεγέθη, ἢ κατὰ θάτερα.*

Quo in loco *ἀριθμὸν* de numero eo, quo, quot *μέρη* insint in universo spatio varie diviso, indicatur, usurpatum esse rati eo inducti sunt viri docti (Caesar p. 111, Westph. Rh.[3] p. 169), ut *θάτερα* non ad utrumque, sed ad unum tantum spectare consentirent, in quo partium numerus aequus, spatia iniqua essent. Nam si ex duobus eiusdem spatii pedibus alter in duas, alter in tres partes dividatur, partes in utroque aequas esse nullo modo cogitari posse. At si unum tantum spectasset musicus, multo brevius ac luculentius eloqui non modo ei licuit, verum etiam, ut in definitione, oportuit. Accedit quod tum debuit dicere *θάτερον.* Nam pluralis *θάτερα* ita adhiberi non potuit, ut duarum rerum condicionumve statutarum altera plane excluderetur.[1]) Quae cum ita sint, facere non poterimus, quin locum illum ad tres diaeresis species pertinere existimemus:

1) Nam quamvis grammatico quodam auctore (schol. Soph. El. 345) *το θάτερα ἀντὶ τοῦ θάτερον ἀττικῶς* dicatur, tamen ipse locus ille Sophocleus et alii multi docent usum esse talem, ut pluralis *θάτερα* (*οὐδέτερα, μηδέτερα*) semper pertineat ad duas res, quarum modo haec modo illa fieri potest, sed utra fiat in medio relinquitur, nusquam vero unam certam quandam rem ita spectat, ut simul alteram nullo pacto complectatur, sed excludat. Itaque particulas disiunctivas (*ἢ—ἢ*) eo pertinere necesse est, velut Plato Phileb. p. 43 E: *τὸ δὲ μηδέτερα τούτων* (scil. *ὂν*) *ἔσθ' ὅτε θάτερα γένοιτ' ἄν, χρυσὸς ἢ ἄργυρος;* Crit. p. 52 A: *ἐφιέντων*

ὅταν τὸ αὐτὸ μέγεθος διαιρεθῇ εἰς μέρη

1. *ἄνισα κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μεγέθη,*
2. *ἄνισα μὲν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἴσα δὲ κατὰ τὰ μεγέθη,*
3. *ἄνισα μὲν κατὰ τὰ μεγέθη, ἴσα δὲ κατὰ τὸν ἀριθμόν.*

Si igitur duo tempora alterius pedis eandem habent summam, quam duo ab illis diversa in pede altero, *ἀριθμὸς* erit aequus; in quo inerit tertia diversae diaeresis species; velut si *ἀριθμὸς τετράσημος* in altero pede dividitur in monosemum et trisemum *χρόνον ἀσύνθετον*, in altero autem in disemos duos. Quod si invenitur in pede composito, cadet in variam diaeresin, sin in simplici accideret, ad *διαφορὰν κατὰ γένος* spectare putandum est. Trisemus autem *ἀριθμὸς* diversas divisiones non admittit nisi cum dividitur modo in monosemum et disemum, modo in duo irrationalia tempora, quorum alterum monosemo maius, alterum disemo minus est eodem spatio. Nam trisemi *ἀριθμοῦ* divisio in partes ut in utroque pede aequas, monosemum et disemum, ita in altero pede aliter collo-

---

δυεῖν θάτερα, ἢ πείθειν ἡμᾶς ἢ ποιεῖν, τούτων οὐδέτερα ποιεῖ. Theaet. p. 187 B.; Legg. VIII p. 841 D; Epin. p. 983 E. Cum vero duarum rerum altera tantum respicitur, *θάτερον* dici necesse est, velut Aesch. Prom. 867; *δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται, κλύειν ἄναλκις μᾶλλον ἢ μιαιφόνος,* nisi forte in ea ipsa vel per se inest plurale quoddam, velut Soph. Phil. 503: *παθεῖν μὲν εὖ, παθεῖν δὲ θάτερα* (= *κακά*), maxime in locutionibus, quae ad loca pertinent, cum praepositione coniunctis: Xen. Hell. III 7, IV 30: *ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ*, ab illa parte; Thuc. I 87: *ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα*, VII 37: *ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα*, Plat. Prot. p. 315 A: *ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα — ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα*, Phileb. p. 15 E: *τότε μὲν ἐπὶ θάτερα — τότε δὲ πάλιν.* Qui pluralis aeque explicandus erit ac qui est in *τὰ ἄνω, τὰ κάτω,* similibus, de una regione dictis. Atque ipse quidem Aristoxenus, cum pluralem posset adhibere, tamen singularem numerum plerumque praetulit: el. harm. p. 46, 10: *οὐδέτερον δὲ τούτων ἀληθές ἐστιν· οὔτε γὰρ ..... οὔτε .....;* p. 78, 23: *δεῖ ἐσομένοις δυοῖν θάτερον ὑπάρχειν, ἢ .... ἤ;* 84, 18: *δεῖ δ' ἕτερον πότερον ὑπάρχειν* scil. aut quartum sonum *διὰ τεσσάρων* concinere, aut quintum *διὰ πέντε;* de eisdem condicionibus p. 83, 17: *δεῖ δ' ἕτερον κτλ.*, p. 92, 22: *μηδετέρου δὲ τούτων συμβαίνοντος*, p. 94, 3: *τούτων δ' οὐδέτερον γίγνεται;* de synaphe et diazeuxi p. 84, 13: *ἀναγκαῖον ἕτερον πότερον συμβαίνειν τοῖς ἑξῆς τετραχόρδοις.* Semel tantum usus est plurali p. 78, 12: *ᾧ δ' ἂν μηδέτερα τούτων συμβαίνῃ.*

catas cadere videtur aut in *διαφορὰν κατὰ σχῆμα* aut *κατ' ἀντίθεσιν*.

Alteram autem variae diaeresis species, si Aristidem sequimur, ea cogitanda est, in qua spatium pedis compositi idem in pedes simplices spatio diversos dividitur, velut si dodecasemum spatium accipit modo tetrasemos pedes sive *ἀριθμοὺς* tres, modo trisemos quattuor, tamen utrimque eadem tempora incomposita inesse poterunt, velut disema quaterna et monosema quaterna (– –|⏑⏑ –|⏑⏑ –: – ⏑|– ⏑|⏑ –|⏑ –). Sed an ea Aristoxeni ipsius fuerit sententia, dubium est; *ἀριθμὸς* enim summa est non temporum quorumlibet vicinorum, verum certorum quorundam, atque certa quadam notione technica adhibita esse putanda est.[1]) Porro in dubio est, quomodo differat haec altera diversae diaeresis species a differentia *κατὰ σχῆμα*, velut ambigitur utrum syzygia iambica a choriambo, trochaica ab ionicis differat *διαιρέσει* an *σχήματι*. Sed eas quaestiones nunc in medio relinquamus. Neque enim trium differentiarum podicarum, quae dicuntur *κατὰ διαίρεσιν, κατὰ σχῆμα, κατ' ἀντίθεσιν*, quae omnes de eodem temporis spatio varie disposito sunt, per se quamque licet absolvere longiusque abest a proposito de omnibus tribus accuratius disserere[2]), neque in usu

---

1) Tum definitam esse alicubi ab Aristoxeno *ἀριθμοῦ* notionem exigimus. Cuius definitionis vestigia inesse putes in praecepto obscuro apud Psellum § 10: *πᾶς ὁ διαιρούμενος εἰς πλείω ἀριθμὸν καὶ εἰς ἐλάττω διαιρεῖται.* Sed mitto in ea inquirere.

2) Tamen quae iam nunc affirmari liceat, breviter exponam. In differentia *κατὰ σχῆμα* valet ea quoque definitio, quae in harmonica profertur p. 108, 14 Mqd.: *γίγνεται* (*ἡ κατὰ εἶδος ἢ κατὰ σχῆμα διαφορὰ*) *δ' ὅταν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους ἐκ τῶν αὐτῶν ἀσυνθέτων συγκειμένου μεγέθει καὶ ἀριθμῷ ἡ τάξις αὐτῶν ἀλλοίωσιν λάβῃ*, et exempla ibi prolata docent spectare in rhythmica *σχήματος* differentiam eo, quod metrici dicunt *ἐπιπλοκὴν μέτρων*. Itaque eo pertinebit velut iambi et trochaei, anapaesti et dactyli differentia; de pedibus autem compositis non constat. Dactyli vero et anapaesti differentia, quam cadere in *διαφορὰν κατ' ἀντίθεσιν* temere opinati sunt, definitione *ἀντιθέσεως* Aristoxenea non excipitur. Quod tum alii aliter excusare studebant (Weil. Jahrbb. f. Phil. 1862 p. 349; 1865 p. 653; Caesar ibid. 1863. p. 18), Westphalius vero, ut tamen eo referre posset, definitioni nec suspectae nec corruptae vim attulit.

cognoscendo adeo provecti sumus, ut pedum compositorum — atque ad eos potissimum spectant tres illae differentiae — spatia ac naturam cognita habeamus ac perspecta. Nam temporibus non, ut usus docet, mensuratis, sed ex arbitrio sive productis sive correptis rhythmicae cognitionem nequaquam promotam esse adhuc nec promotum iri in posterum, quisquis sapit, intellegit.

Si igitur *ἀριϑμὸς* est intervallorum vel temporum summa, sequitur ut quaeramus, quomodo fiat *ἀριϑμὸς* in illo *ἀμελῳδήτῳ*, quo irrationalia spatia a rationalibus differunt.

Ut supra expositum est, *παραλλαγὴ* in eo inest, ut intervallorum duorum rationalium alteri detrahatur *ἀμελῴδητον*, alteri addatur. Si autem illud *ἀμελῴδητον* una qualibet toni parte minuta expressum esse cogitatur, rationalium illorum intervallorum unumquodque in eiusmodi *ἀμελῴδητα* solutum esse cogitari potest. Velut pycnum enharmonium rationale in sex partes duodecimas, *ὑπερέχον* in viginti quattuor, vel pycnum chromaticum molle in duodevicesimas duodecim, *ὑπερέχον* in triginta tria. Tum pycnum enharmonium irrationale quoddam ex duodecimis partibus septem, *ὑπερέχον* e viginti tribus, chromaticum autem irrationale e duodevicesimis tredecim, *ὑπερέχον* e triginta duabus constabit. Quoniam autem *παραλλαγὴ* inter pycna et hyperechonta maxime intercessisse veri simile est, pycna autem et hyperechonta ad duodecimas partes revocari possunt, duodecimam toni partem in omnes parallagas cadere cogitari potest, propter quod ab Aristoxeno prolata est exemplo.

Sed fac ne in singulis intervallis irrationalibus inesse credas *τοὺς τῶν ἀμελῳδήτων ἀριϑμοὺς*, ita ut in eorum proportione posita sit definitio, velut in systemate enharmonio supra dicto

---

At neutro opus est, si ad *ἀντικείμενον* supplemus, non quod illi volebant, *τάξει*, verum *μεγέϑει*. Quocum aperte concinit Aristidis definitio. Cadent igitur eo pedes duo, quorum alter in arsi tantum temporis habet, quantum alter in thesi, et quod ille in thesi, hic in arsi; velut iambus et trochaeus percussa brevi utentes, qui pedes coniuncti cum trochaeis iambisve vulgaribus efficiunt pedes compositos, velut choriambum (-◡́|◡-́) et antispastum (◡́-|-́◡). *Ἀντιϑέσει* autem pedes singulos in pedibus compositis differre posse auctor est Mart. Cap. p. 193.

$^7/_{12}$: $^{23}/_{12}$, neve igitur in rhythmica inter bina tempora irrationalia proportionem, fortasse aequam, intercedere arbitreris, quod nec cum Aristoxeni rationibus convenire neque eum sensum, quo vocem *λόγον* in harmonica certe quidem intellegi voluit, admittere supra satis demonstratum est. Verum enim vero *ἀριθμὸς* comprehendet omnia illa *ἀμελῴδητα*, quae in toto systemate inesse statuuntur, velut in systemate enharmonio illo *ἀλόγως* diviso triginta partes duodecimas, in chromatico duodevicesimas quadraginta quinque[1]), quae summae intervalli compositi definiti, dico *τοῦ διὰ τεσσάρων*, spatio aequae erunt; quo fit ut *οἱ ἀριθμοὶ* illorum *ἀμελῳδήτων* habeant *λόγους*. *Ἀμελῴδητα* igitur illa, quae in aliis systematis *ἀλόγως* divisis alia esse cogitari sive statui (*λαμβάνεσθαι*) possunt, dicuntur *κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους λαμβανόμενα ῥητά*, quod nos: „nur in sofern rational, als ihre Summen bestimmte rationale Grössen haben.“

Neque vero in eo offendendum est, quod de una re dici videntur numeris pluralibus *οἱ τῶν ἀριθμῶν λόγοι*. Nam *ἀμελῴδητα* spatia numero infinita statui possunt, quorum suum quodque facit *ἀριθμὸν*, qui *ἀριθμὸς* suum quisque habet *λόγον*. Itaque *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν* generaliter est dictum, non minus quam *τὸ κατὰ μέρος ῥητόν*. Totum enim caput ita comparavit Aristoxenus, ut non singulas quasdam res, sed universam rationalitatis et irrationalitatis naturam (*τὸ ῥητὸν* et *τὸ ἄλογον*) illustraret. Nam semel tantum, cum de rationalitate *ἐν ῥυθμοῖς* loquitur, adicit notionem certam (*ῥητὸν χρόνου μέγεθος*) atque id quidem non sine causa; ceteris vero locis consulto omisit notiones *διάστημα* et *χρόνος*. Unde fit, ut de rationalitate disserens modo complurium spatiorum coniunctiones (*ἀριθμοὺς ῥητοὺς*) respicere videatur, cum dicit *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν εἰλήφθη* et *τὸ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν λαμβάνεται ῥητόν*; nam et *κατὰ μέρος* non dici

1) Universe nobis dicetur *ἀριθμὸς* $S = \frac{ax+1}{x} + \frac{bx-1}{x}$, in quo a et b sunt spatia intervallorum rationalium, $\frac{1}{x}$ autem *ἀμελῴδητον*, quod *λαμβάνεται ἐν ταῖς παραλλαγαῖς*.

licuit nisi pluribus partibus propositis, et *ῥυθμοῦ φύσις* nisi in pluribus temporibus non cernitur; modo spatia singula atque absoluta, cum et *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν* primum *μελῳδούμενον,* deinde *γνώριμον τῇ αἰσθήσει* esse[1]) et *τὸ ἐν ῥυθμῷ λαμβανόμενον ῥητόν* primum *τῶν πιπτόντων εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν* esse, tum pedis, in quo inest, *μέρος ῥητὸν* esse debere ait. Ac profecto nihil interest, quoniam in rationalitate si spatia (*μέρη*) singula rationalia sunt, rationalis item erit *ἀριθμός.* In irrationalitate vero sine dubio singula intervalla minuta, quae doctrina statuuntur, et tempora minuta, e quibus tempora irrationalia et constare et a rationalibus differre cogitanda sunt, significavit illo *τῷ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητῷ.* Proposuit igitur Aristoxenus sibi animo (i. e. *ἔλαβε*) seriem (*τάξιν*) modo intervallorum vel temporum rationalium, quam dixit *κατὰ μέρος ῥητόν τι,* modo intervallorum *ἀμελῳδήτων* vel temporum minimorum in complura intervalla vel tempora ita dispertitorum, ut uno *ἀμελῳδήτῳ* vel tempore minimo excederentur vel relinquerentur intervalla illa rationalia, quam seriem dixit *κατὰ τὸν τοῦ ἀριθμοῦ μόνον λόγον ῥητόν τι.* Quibus *ἀμελῳδήτοις* et partibus temporis minutis ut habeat quod opponat, *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν* esse *μελῳδούμενον* et *τὸ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν ῥητὸν* esse *τῶν πιπτόντων εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν* postulat; quibus spatia rationalia definivit, non quatenus rationalia sint, sed quatenus ad *μελοποιίας* vel *ῥυθμοποιίας* usum spectant et opposita sunt par-

---

1) Nihil vero dandum est exemplis, quae non ab Aristoxeno, sed a lectore aliquo adiecta esse videntur. Suspecta enim sunt propter particulas *ἤτοι — ἤ.* Quibus duo genera intervallorum rationalium dignosci videntur, id quod in doctrina Aristoxenea non positum est. Fortasse respicitur canonicorum doctrina, ita ut alterum genus complectatur consonantias et tonum, scilicet intervalla proportionibus simplicioribus atque utique sibi constantibus definita, in altero autem insint quaecunque per ratiocinationes derivantur ex illis. Ceterum vox *σύμμετρος* sensu ab Aristoxeno alieno usurpari videtur. Nam ex eius sententia *σύμμετρόν τινι ἄλλῳ* est intervallum, si ex eorum coniunctione fit systema rationale, id quod ne in irrationalibus quidem pycnis et hyperechusi non accidere supra (p. 222) cognovimus.

tibus minutis; nam spatia ipsa irrationalia et ipsa vel sunt *μελῳδούμενα* vel cadunt in rhythmopoeiam. Rationalitatis autem ipsius definitionem secundo loco addit ita, ut intervallum rationale debeat esse *γνώριμον τῇ αἰσθήσει*, tempus autem pedis sui pars rationalis. Quae cur non accurate inter se respondeant, causa inest in eo, quod altera musicae pars alteris utitur perceptionis condicionibus.

Quae cum ita sint, facile iam intellegemus locum Aristideum de generibus irrationalibus p. 35 Mb. = 53, 10 W. Dicit enim *γένη ἄλογα κατὰ ἀριθμοὺς μᾶλλον ἢ κατὰ τὰ εἴδη ῥυθμικὰ σώζειν τὰς ἀναλογίας.* Quod cum viri docti ad unius temporis irrationalitatem referrent, non intellexerunt. Caesar enim ita interpretatur, ut pedes irrationales inter se ipsos convenire (*σώζειν τὰς ἀναλογίας*) dicat. At si rem ignotam atque indefinitam conferimus cum ignota et indefinita, an eo ipso fit clarior aut manifestior? Rossbachius vero aliique pedes irrationales convenire cum rationalibus *κατὰ ἀριθμοὺς* ait. At nec *μεγέθει* nec *γένει* cum eis convenire apertum est. Aperte autem inde proficiscuntur, quod choreum irrationalem trochaeis puris admixtum aliquo pacto cum eis concinnare student; quod qui fieri possit, non intellego, nisi forte revertuntur ad sententiam Feussnerianam. Verum si in generibus irrationalibus, quae dicit Aristides, duplicem inesse credimus irrationalitatem, nulla inerit interpretandi difficultas. *Ἀριθμὸς* enim duorum intervallorum irrationalium idem spatium servat, quod *ἀριθμὸς* duorum rationalium, ex quibus illa per parallagen orta sunt. Ita fit, ut *γένη ἄλογα* servent universum spatium *τῶν γενῶν ῥητῶν* (velut $\underset{-}{2}\ \overbrace{\underset{\smile}{x}\ \underset{-}{x}}^{3}\ \underset{\smile}{1} = \underset{-}{2}\ \overbrace{\underset{\smile}{1}\ \underset{-}{2}}^{3}\ \underset{\smile}{1}$), et habeant *λόγον*, i. e. tempora definita quamvis non *κατὰ μέρος*, tamen *κατὰ τὸν ἀριθμόν.* Articulum autem (*κατὰ δὲ τοὺς ἀριθμοὺς μᾶλλον*), quem flagitat usus Aristoxeneus, Aristidis inscitia omissum esse non mirum est. Formae (*εἴδη*) autem rhythmicae illae aeque atque *ἡ τοῦ ῥυθμοῦ φύσις* Aristoxeni in eo inerunt, ut *μέρη* singularia sint rationalia. *Ῥυθμοῦ* igitur *φύσις* e temporibus simplicibus *λόγῳ τινὶ ὡρισμένοις* componitur, cui opposita est *ῥυθμοποιίας θέσις*, in qua *λόγος* ex coniunc-

tis demum temporibus oritur; cf. p. 254. — De ceteris autem praecepti Aristidei verbis ac de praecepto universo quid iudicem, iam supra exposui (p. 233 adn.).

Quae si recte disputata videntur, certum est, quemadmodum ab harmonica eam irrationalitatem, qua ceteris manentibus unum tantum intervallum mutatur, omnino abesse vult lex Aristoxenea, item *ἐν ῥυθμοῖς* irrationalitatem unius temporis non inveniri, sed spectare ad pedes singulares (*πόδα ἕκαστον*). Pes igitur irrationalis *ἕκαστος* spatio inter duorum rationalium spatia medius est, in rhythmis vero temporum irrationalium coniunctio idem spatium servat, quod rationalia, e quibus per parallagen orta sunt; in illo spatium commune *εὔρυθμον* non est, in his vero duorum pluriumve temporum irrationalium vicinorum commune spatium est definitum. Agitur igitur de discrimine, quod intercedit inter notiones *ποὺς ἕκαστος* et *ῥυθμοί*. Quam rem, quippe quae pertineat ad rhythmicae partem difficillimam de pedibus compositis, postea usu et exemplis melius intellectum iri spero quam ratione ac disputatione. Sed priusquam eo transgrediamur, quaerendum est, quaenam fuerit irrationalitatis condicio, quinam ordo in Aristoxeni de temporibus explanatione, quae sint eius indicia ac vestigia.

CAPUT IX.

De Aristoxeni de temporibus explanatione.

A.

De differentia *κατὰ μέγεθος*.

Primam fuisse ut pedum (el. rh. p. 35, 10 W.), intervallorum systematumque (el. harm. p. 22, 15. 22 Mqd.), ita temporum *διαφορὰν κατὰ μέγεθος* apertum est. Quo pertinet explanatio de tempore primo et de eis temporibus, quae illo commensurabilia sunt (p. 31, 5—24 W.), nec minus fragmentum, quod Porphyrius tradit (p. 255 Wallis) inventum *ἐν τῷ περὶ χρόνου πρώ-*

του (scil. *λόγῳ*).[1]) In qua differentia temporum irrationalium mentio ita tantum fieri potuit, ut media inter tempora primo commensurabilia, tempore primo ipso non commensurabilia esse dicerentur.

B.

De differentia *κατὰ σύνθεσιν*.

Sed quae sequuntur in excerptis illis maioribus (p. 31, 25 W.), ea cum antecedentibus non protinus cohaerent. Quae enim de temporibus incompositis et compositis proferuntur, sic incipiunt: *λέγομεν δέ τινα καὶ ἀσύνθετον χρόνον πρὸς τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν ἀναφέροντες* = tempus autem quoddam item incompositum dicimus, cum ad rhythmopoeiae usum referimus. In eis igitur quae antecesserant, de alio temporum incompositorum genere exposuisse Aristoxenum docet illud *καί*. At in eo capite, quod est de tempore primo, notio *χρόνος ἀσύνθετος* non iam prolata est neque subaudienda esse mihi videtur, siquidem *χρόνος πρῶτος* et *χρόνος ἁπλῶς ἀσύνθετος* non unus idemque est. Inserenda igitur esse mihi videtur definitio atque explanatio de temporibus simpliciter incompositis, quam hunc fere in modum institutam esse ab Aristoxeno conicio: sunt autem alia quoque praeter tempus primum tempora, in quibus nec duo soni nec duae syllabae nec duo *σημεῖα* possint poni ullo modo, dico quaecunque versantur inter simplex et duplex temporis primi spatium. Nam

1) Westphalius (Rh.³ pp. 18 sq. 80 adn.) ea propria dissertatione disputata esse censet, quam inter Aristoxeni *σύμμικτα συμποτικὰ* esse inventam. In qua rationem suam rhythmi non syllabis, verum tempore primo dimetiendi elementis rhythmicis antea publici iuris factam eum defendisse contra adversarios. At Porphyrius adversarios omnino non iam extitisse testis est, cum dicit *τὴν ἐσομένην ἂν πρός τινων κατηγορίαν ἀπολυόμενον* ea scripsisse Aristoxenum. Sermonem autem in hoc fragmento alium atque in ceteris esse non video. Quod autem latior videtur et poetarum locis ornatus est, id mirum non erit ei, qui elementa et harmonica et rhythmica, qualia extant, non Aristoxeni manu perscripta, sed excerpta ex pristinis et lacunis intermixta credit. Loci autem, quibus cum lectore vel disciplulo agentem se inducit Ar., inveniuntur in harmonicis quoque reliquiis (cf. Marquard. p. 260 sqq.).

si tempus disemo minus dissecaretur in duo tempora, eorum si non utrumque, at certe alterum tempore primo esset minus, quod absurdum est. Primum enim tempus omnium temporum, quaecunque per rhythmizomena tria dissecantur, brevissimum esse statuimus; si igitur extarent tempora tempore primo minora rhythmizomenorum elementis rhythmicis expressa, primum illud tempus, quod statuimus, non esset primum, sed secundum fortasse vel tertium, vel alium maiorem acciperet numerum, quo plura tempora illo primum statuto minora statuerentur. Ex quo elucet, quaecunque temporis primi spatio duplici sunt minora, quoniam in eis *ἁπλῶς οὐκ ἔξεστι τίθεσθαι πλείω μιᾶς συλλαβῆς ἢ ἑνὸς φθόγγου ἢ ἑνὸς σημείου,* ea dici *ἁπλῶς ἀσύνθετα. Λέγομεν δέ τινα καὶ ἀσύνθετον χρόνον κτλ.* —

Quae ex Aristoxeni sensu recte restituta esse ab omni dubitatione remotum esse mihi videtur. Ac ne forte quis ex Aristide (p. 32 Mb. = 49,5 W.: *πρῶτος καταληπτὸς αἰσθήσει*) et Pselli definitione auctiore (§ 7: *πρῶτόν τε νοητέον χρόνον τὸν ὑπ' οὐδενὸς τῶν ῥυθμιζομένων δυνάμενον διαιρεῖσθαι γνωρίμως*[1])) efficiat, tempus primum esse minimum *τῶν γνωρίμων τῇ αἰσθήσει,* ad usum vero pertinere etiam breviora *οὐ γνώριμα τῇ αἰσθήσει* et irrationalia, quia tempore primo non sint commensurabilia: id certe constat irrationalitatem non esse nisi inter duos *λόγους γνωρίμους τῇ αἰσθήσει ἀνὰ μέσον.* Itaque inter monosemum et disemum extant tempora irrationalia, inter monosemum et *ἄσημον,* si verbo licet uti, non item. Mihi autem tempora irrationalia duabus syllabis non exprimi posse adeo persuasum est, ut inde documentum de eorum sedibus certissimum petendum esse confidam.

Atqui nostrorum rhythmicorum, quamvis eam legem, qua tempus primum omnium temporum, quae ad rhythmicae usum spectant, brevissimum esse statuitur, verbis probaverint, tamen

---

1) Sic enim certe scribendum, non, ut Westphalius scripsit, *γνωρίμων;* nam *ῥυθμιζομένοις γνωρίμοις* opposita essent *ῥυθμιζόμενα ἄγνωστα,* quod absurdum. *Ἀγνώστως* autem *διαιρούμενον* erit tempus, velut cum in lexi dividitur per litteras, non per syllabas.

alius aliter subterfugere studuit. Nam ipsum tempus primum in duas pluresve partes dividere plerumque veriti sunt, at maiora spatia dividerunt, velut sesquitertium temporis primi spatium in duas partes (Caesar p. 162), disemum in tres, trisemum in quattuor (Westphalius, Christius, alii). At qui temporis primi ipsa notione omnia minora exclusa esse non intellegit, habeat sibi. Neque vero operae pretium facturus esse mihi videor, si Westphalii novam rationem, qua in eodem pede composito complura tempora prima statuit, refutem; assentientem inveniet neminem, at iudices invenit acerbissimos (veluti Grafium p. 38: „eine Mustersammlung für den Missbrauch rhythmischer Termini").

Explanationem autem de temporibus *κατὰ σύνθεσιν* diversis Aristoxeneam, de qua extant reliquiae satis uberes et luculentae, breviter hic repetere non alienum, praesertim cum Westphalius in ultima rhythmicae editione (p. 90 sqq.) ea valde perturbari passus est sive potius diversas rationes miscuisse deprehenditur.

Cuius explanationis summarium est hoc:

1. Tempus *ἁπλῶς ἀσύνθετον* est, quod propter spatii sui angustias plus una syllaba vel sono vel *σημείῳ* uno uti non potest, sive, ut metricorum verbis utar, quod solvi nullo modo potest. Temporum *ἁπλῶς* incompositorum sunt species tres: monosemum vel *πρῶτον,* irrationale e monosemo per productionem ortum (x̆), irrationale e disemo per correptionem ortum (x̄). Irrationalia autem *ἀσύνθετα* inter maiora temporis spatia non extitisse testatur Bacchius p. 23.

2. Tempus *κατὰ τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν ἀσύνθετον* est, quod, quamvis spatium non obstet, quominus duobus rhythmizomenorum elementis expleatur, tamen uno utitur, sive cum solvi possit, tamen non solvitur. Certe hinc cadit disemum una syllaba longa expressum; de ceteris autem syllabis longis, quae dicuntur *παρεκτεταμέναι,* hic disserere nolo.

3. Tempus *πρὸς τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν σύνθετον* est idem spatium, quod *πρὸς τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν ἀσύνθετον,* quoties duabus pluribusve syllabis, sonis, *σημείοις*

exprimitur, sive quod cum contrahi possit, tamen solvitur. Ex eorum temporum cum antecedentibus mixtione in diversis rhythmizomenis oriuntur tempora mixta.

4. Tempora *ἁπλῶς σύνθετα* (Aristox.: *ὡσαύτως* = *ἁπλῶς*, cf. el. harm. p. 58, 6. 9 Mqd.: *ἁπλῶς εἰπεῖν* . . . . . . *ὡσαύτως εἰπεῖν*) sunt quae aut omnino excedunt temporum incompositorum spatium maximum, aut minora quae una syllaba etc. exprimi liceret, nisi propter quandam temporum singulorum naturam plura rhythmizomenorum elementa postularent; sive quae omnino non contrahi licet, velut *χρόνος δίσημος ἁπλῶς σύνθετος*, qui binis brevibus expletur in metris ionicis choriambicisque, in logaoedicis, dactyloepitritis, in pentametri altera parte, alias. Cuius rei quae sit causa, id potissimum indagare rhythmicae est.

Ab hac Aristoxeni ratione abhorrere Aristidem, iam alii viderunt; quae enim ille *κατὰ τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν* incomposita appellat, hic vocat composita, tempora aut *ἁπλῶς* aut *κατὰ τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν* incomposita et composita esse ignorat, alias differentias profert *χρόνων ἁπλῶν* et *πολλαπλῶν*, quorum utri vocentur *ποδικοί*, dissentiunt viri docti. Nos autem ista non curamus.

C.

De temporibus eurhythmis rhythmoidibus arrhythmis.

Cum autem de temporum differentia *κατὰ σύνθεσιν* expositum esset in excerptis rhythmicis maioribus, statim pergitur ad pedes. At in pristino Aristoxeni libro post temporum incompositorum et compositorum tractationem de temporibus podicis et rhythmopoeiae propriis expositum fuisse docet Psellus (§ 8), in fragmento autem Parisino (§ 7) et apud Aristidem (p. 33 Mb.) enumerantur alia temporum genera tria. Ac de his quidem prius agendum. Est enim:

in frgm. Parisino § 7, p. 79, 6 W.:	apud Aristidem p. 50, 4 W.:
Τῶν δὲ χρόνων οἱ μὲν εὔρυθμοι, οἱ δὲ ῥυθμοειδεῖς, οἱ δὲ ἄῤῥυθμοι.	*Τούτων δὴ τῶν χρόνων οἱ μὲν ἔῤῥυθμοι λέγονται, οἱ δὲ ἄῤῥυθμοι, οἱ δὲ ῥυθμοειδεῖς.*
Εὔρυθμοι μὲν οἱ διαφυλάττοντες ἀκριβῶς τὴν πρὸς ἀλλήλοις εὔρυθμον τάξιν·	1) *Ἔῤῥυθμοι μὲν οἱ ἔν τινι λόγῳ πρὸς ἀλλήλοις σώζοντες τάξιν, οἷον διπλασίονι, ἡμιολίῳ καὶ τοῖς τοιούτοις·*
ῥυθμοειδεῖς δὲ οἱ τὴν μὲν εἰρημένην ἀκρίβειαν μὴ σφόδρα ἔχοντες, φαίνοντες δὲ ὅμως ῥυθμοῦ τινος εἶδος·	3) *ῥυθμοειδεῖς δὲ οἱ μεταξὺ τούτων καί πη μὲν τάξεως τῶν ἐῤῥύθμων, πὴ δὲ τῆς ταραχῆς τῶν ἀῤῥύθμων μετειληφότες·*
ἄῤῥυθμοι δὲ οἱ πάντως ἄγνωστοι ἔχοντες πρὸς ἀλλήλοις σύνθεσιν.	2) *ἄῤῥυθμοι δὲ οἱ παντελῶς ἄτακτοι καὶ ἀλόγως συνειρόμενοι.* [Numeri adscripti significant eum ordinem, qui invenitur in codicibus.]

Sermonem esse de temporibus compositis et inde sequitur, quod unius temporis absoluti spatium per se cognosci non potest et quod notiones *σύνθεσις*, *συνειρόμενοι*, *λόγος πρὸς ἀλλήλους* inveniuntur, denique demonstrat praeceptorum conexus apud Aristidem, qui tempora composita, quamvis alia atque Aristoxenus intellexerit, antea tractata respicit verbis *τούτων δὴ τῶν χρόνων*. Quaerendum autem primum, utra praecepta notionem Aristoxeneam tradant, utrum quae *εὐρύθμους* vocant *χρόνους*, an quae *ἐῤῥύθμους*.

Εὔρυθμον scriptum videmus in fragmentis Aristoxeneis el. rh. p. 276 fin. = 30, 17 W.: *ἀμφότερα γὰρ πέφυκεν ἐπιδέχεσθαι τὸ ῥυθμιζόμενον* (subiectum) *τὰ συστήματα* (obiectum), *τό τε εὔρυθμον καὶ τὸ ἄῤῥυθμον*. P. 296 = 35, 7 W.: *οὐδὲν γὰρ αὐτῶν* (scil. *τῆς ἄρσεως καὶ τῆς βάσεως τοῦ χορείου ἀλόγου*) *μέτρον κοινὸν εὔρυθμον*. P. 298 = 35, 21 W.: pedes *γένει διαφόρους* habere praeter aequi et dupli rationes *ἄλλον τινὰ τῶν εὐρύθμων χρόνων*. Si autem *χρόνος εὔρυθμος* idem fere sibi vult quod *λόγος*, sequitur huc cadere non unam prae-

ter allatas, sed plures rationes, hemiolii, epitriti, triplasii, alias, quae dicuntur *γνώριμοι τῇ αἰσθήσει*. *Ἐῤῥύθμους* autem *λόγους* tres tantum extare tradit musicus p. 302 Mor. = 36, 14 sqq. W., dupli, aequi, sesquitertii; epitriti (p. 37, 14 sq.) vero rationem, triplasii (36, 21), pentaplasii (37, 10), hexaplasii (37, 14) non esse *ἐῤῥύθμους* affirmat. Item p. 272 Mor. = 29, 21 W. dicit *τὸν ῥυθμὸν γίγνεσθαι, ὅταν ἡ τῶν χρόνων διαίρεσις τάξιν τινὰ λάβῃ ἀφωρισμένην· οὐ γὰρ πᾶσα χρόνων τάξις ἔνρυθμος* (*ἐν ῥυθμοῖς* codd., *εὔρυθμος* Psell.). In eis autem, quae statim sequuntur, invenitur vox *εὔρυθμος;* sed verba *τὸ μὴ πᾶσαν χρόνου τάξιν εὔρυθμον εἶναι* claritatis causa a scriba quodam inepte sunt repetita. Aristoxenus enim tautologiam facile evitare potuit, si *πιθανὸν μὲν* praecedentibus adnectere voluisset pronomine demonstrativo vel relativo. Sed in eiusmodi locutionibus postpositis gaudet dissolutione sententiarum.[1]) Adde Aristox. apud Athen. XIV p. 630 F: *καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες ἐν τοῖς πολέμοις τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἐῤῥυθμον κίνησιν ποιοῦνται.* Quae cum ita sint, *εὔρυθμον* latius patere liquet quam *ἐῤῥυθμον*; illud enim de temporum definitorum coniunctionibus qualibuscunque usurpatur nec formas rhythmicas respicit, sed *αἴσθησιν*; hoc vero de eis solis temporum coniunctionibus, quae cadunt in rhythmopoeiam continuam. *Εὔρυθμοι* igitur — atque ea quidem lectio potior — erunt ei *χρόνοι σύνθετοι,* quorum singula tempora sunt *γνώριμα τῇ αἰσθήσει.*

Simile quoddam accidit in harmonica. *Μελῳδούμενον* enim est, quod unquam potest cadere in *μέλος*, *ἐμμελές* autem, quod certo quodam tetrachordi loco debet poni. Ex. gr. quarta toni pars est *μελῳδούμενον*, *ἐμμελὲς* autem non nisi in genere enharmonio, in diatono vero est *ἐκμελές*; hemitonium autem

1) Cf. el. harm. p. 6, 27 Mqd.: *περὶ ἧς οἱ πλεῖστοι τῶν ἁρμονικῶν οὐδ' ὅτι πραγματευτέον ᾔσθοντο· δῆλον δ' ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν γέγονεν;* adde pp. 46, 12; 62, 5; 76, 20; 92, 23; denique p. 106, 16, quem in locum corruptela irrepsit, cui ita medebimur: *ἐὰν οὖν . . . . . γένηται, τὸ δὲ τέταρτον ἄνισον, — γίγνεται* (*γένηται* codd.) *δ' ἐν τῷ συντονωτάτῳ διατόνῳ — κτλ.*

bene ponitur in tetrachordo, si interest inter hypaten et parhypaten; inter lichanum autem et mesen erit *ἐκμελές*.

De rhythmoidibus autem temporibus et arrhythmis difficilius est cognoscere. Arrhythma enim tempora non nisi ea de causa enumerari, ut a rhythmica protinus abesse demonstrentur, consentiunt viri docti (Caesar p. 92, quem sequitur Westphalius Rh.[3] p. 96); nam rhythmum exigere ordinatam temporum compositionem. Tamen *ἄλογον* omnino esse *ἄῤῥυθμον* idem Caesar (p. 93) concedit, irrationalitatem autem quandam non esse a rhythmo exclusam, quam subesse *χρόνοις ῥυθμοειδέσιν,* eam scilicet, quae terminis sit inclusa atque coercita. At nonne omnis arrhythmia finibus circumscripta esse cogitari potest? Cum autem nec cur altera arrhythmia sit accepta, altera exclusa, nec quid huic sit proprium exponat, ipsum, quod voluit, non plane vidisse apertum est, verum praecepta ad res accommodare studuit, cum ne res quidem, quaecunque accidere possunt, haberet perspectas.

Ac de *εὐρύθμων* quidem natura satis constat. In *ἀῤῥύθμων* autem definitionibus eaedem notiones inveniuntur, quas valere cognovimus de pedibus irrationalibus; nam sunt *ἀλόγως συνειρόμενοι* (Aristid.) et *ἄγνωστοι ἔχουσι πρὸς ἀλλήλοις σύνθεσιν* (frg. Paris.), quia sunt *οὐ γνώριμοι τῇ αἰσθήσει,* i. e. et universum spatium est indefinitum et spatia singula; nam in choreo irrationali etiam thesis non pedis ipsius ratione, sed per alios pedes definitur. Quoniam autem hic temporum compositiones ab omni rhythmorum copulatione absolutae cogitantur, thesis quoque illa ab omni rhythmo soluta erit *ἄλογος*. Itaque chorei irrationalis absoluti neutrum tempus est definitum. Quapropter eiusmodi temporum coniunctio ad *ἀῤῥυθμίαν* spectabit. Quod non mirum. Ipse enim Aristoxenus (p. 30, 16 W.) rhythmizomenum commune esse *ἀῤῥυθμίας τε καὶ ῥυθμοῦ* et excipere utrumque systema, *τό τε εὔρυθμον καὶ τὸ ἄῤῥυθμον,* testatur; rhythmizomenum autem absolutum a rhythmopoeiae usu non extat. Ubi autem illa arrhythmia a poetis admittatur vel adhibeatur, usu postea cognoscendum erit.

Rhythmoide autem erunt tempora ex duobus irrationalibus

per parallagen ortis composita, quae eurhythmis ita sunt cognata, ut spatium commune legitimum (ἀριθμὸν ῥητὸν) servent, arrhythmis autem propter singulorum temporum ἀλογίαν. Quod commune duorum irrationalium spatium rationale ita demum percipitur, ut accedat tertium tempus rationale. Itaque εὐρύθμον λόγος cernitur in binis temporibus incompositis, ῥυθμοειδοῦς in trinis pluribusve demum, ἄῤῥυθμον vero omnino non habet λόγον. Atque ἄῤῥυθμα dicta sunt tempora, quod ex eis iteratis non fit rhythmus, rhythmoide vero rhythmum non turbant, sed οὐ λίαν τὰ γένη μεταβάλλουσι (Aristid. p. 99 Mb.) et habent ῥυθμοῦ τινος εἶδος, quoniam servant τὴν ἀναλογίαν τὴν τῶν ῥητῶν χρόνων, e quibus per parallagen orta sunt.

Aristides autem addit species τῶν χρόνων στρογγύλων et περίπλεων, quae secundum praeceptorum ordinem ad rhythmoide pertinere videntur. At si ῥυθμοειδεῖς χρόνοι servant ἀναλογίαν τῶν εὐρύθμων, χρόνοι στρόγγυλοι et περίπλεῳ, quos per correptionem et productionem temporum eurhythmorum orta esse nomina declarant, non ad duplicem spectabunt irrationalitatem. Atqui tertio loco in pristino fonte posita fuisse tempora arrhythma, probatur fragmentis Parisinis, quandoquidem ea maiorem fidem et in notionibus praestare docuimus et in definitionibus praestant; nam cum alias quoque verba Aristoxenea retinuerint, tum verbum definiendum in temporum eurhythmorum definitione repetunt, quem morem Aristoxeni proprium fuisse supra cognovimus. Aristides vero cum alias praeceptorum ordinem non servavit (velut in differentiis pedum), tum hic rhythmoide tertio loco collocasse videtur, ut ea inter alia temporum genera media (μεταξὺ τούτων) posset dicere. Itaque χρόνοι στρόγγυλοι et περίπλεῳ non ῥυθμοειδῶν, verum ἀῤῥύθμων species habendi erunt. — Ἄῤῥυθμον autem περίπλεων erit tempus productum super spatium legitimum, velut choreus ille irrationalis, si trochaeis admiscetur. Ἄῤῥυθμον autem στρόγγυλον erit ex. gr. tempus e trisemo per correptionem ortum, quod interest inter trisemum et disemum, inter trochaeum rationalem et

pyrrhichium. Quod cum definitione illa Aristoxenea a pedibus singularibus (*ποδὶ ἑκάστῳ*) irrationalibus exclusum esse supra expositum sit, tamen non abest a rhythmopoeia; nam invenitur *ἐν ῥυθμοῖς* aeque ac *χρόνος* ille *ἄῤῥυθμος περίπλεως*, qui etiam absolute adhibetur.

D.

De temporibus podicis et rhythmopoeiae propriis.

Cum autem in eis differentiis, de quibus verba fecimus, tempora spectentur absoluta et a rhythmo aliquo libera, secuta est alia differentia, quae pertinet ad tempora in rhythmo certo quodam posita. De quibus unice extat caput Psellianum octavum. Ubi Aristoxenus: *χρόνοι ποδικοὶ*, inquit, sunt, qui tempus obtinent aut *σημείου ποδικοῦ*, i. e. sive arsis sive basis, velut in rhythmo trochaico thesis disema et arsis monosema, aut totius pedis, velut trisemi. Tempora autem rhythmopoeiae propria sunt *παραλλάττοντα ταῦτα τὰ μεγέθη ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ τὸ ἔλαττον*. Quae ita intellegenda sunt, ut ex. gr. in rhythmopoeia trochaica arsis una quaedam supra monosemum spatium producatur, quo facto tempus rhythmopoeiae proprium dicetur et arsis producta et totus pes trisemum spatium excedens, in quo inest arsis producta. Si autem rhythmi trochaici una quaedam thesis disema corripitur, item oriuntur tempora rhythmopoeiae propria *παραλλάττοντα ἐπὶ τὸ ἔλαττον* aut *τὴν βάσιν* aut *τὸν τρίσημον πόδα*. Itaque arsis disema et thesis monosema et totius pedis spatium tetrasemum vel disemum, quamvis sint *χρόνοι εὔρυθμοι*, tamen in rhythmo trochaico non sunt *ποδικοὶ*, sed *ῥυθμοποιίας ἴδιοι*. Quae temporum podicorum mutationes per se quaeque atque absolutae absunt a rhythmis, coniunctae vero admittuntur. In binorum igitur spatiorum mutatione inest *ἡ παραλλαγὴ ἡ τῶν χρόνων ποδικῶν* aeque atque ea, quam in irrationalitate harmonica accidere supra cognovimus. Atqui latius *ἐν ῥυθμοῖς* patet *παραλλαγὴ* quam illic. Deest enim a praecepto illo significatio mensurae, qua mutantur tempora podica. Quod propterea factum est, quod aut definita aut indefinita esse

potest illa mutatio (*παραλλαγή*). Si enim arsis trochaica augetur tempore primo, thesis vero eodem spatio definito deminuitur, oriuntur spondeus et pyrrhichius, in quorum compositione inest pedum trisemorum cum hexasemis mixtio, quae a metricis aut iam a rhythmicis (Mar. Vict. p. 94, 19 K.) vocatur *ἀνάκλασις*:

6
3 3 4 2 3 3
. . . 2 1 | 2 1 | 2 2 | 1 1 | 2 1 | 2 1 . . . .
3

Quoties vero parallage habet mensuram indefinitam, oriuntur tempora irrationalia rhythmopoeiae propria:

6
3 + x 3—x 3 3
. . . . 2 1 | 2 1 | 2 1 + x | 2—x 1 | 2 1 | 2 1 . . . .
3

Sin autem eundem rhythmum in iambos dividimus, *παραλλαγὴ* pertinebit ad tempora singula (*σημεῖα*) tantum, pes autem iambicus totus, qui temporum *ἀνάκλασιν*, i. e. commutationem est passus, non erit *χρόνος ῥυθμοποιίας ἴδιος*, verum *ποδικὸς*, quoniam non *παραλλάττει τὸν χρόνον τρίσημον ἐπὶ τὸ μικρὸν ἢ τὸ μέγα*. Contra in rhythmo iambico, cum *παραλλαγὴ* cogitatur talis, ut antecedat thesis correpta arsin productam, *χρόνον ποδικὸν* servabit trochaeoides aliquis pes:

3 3
. . . . ⏑ – | ⏑ x | ⏑ – | ⏑ – . . . . . vel . . . ⏑ – | ⏑ ⏑ | – – | ⏑ – . . . . .

Cum autem in eiusmodi rhythmopoeiis singuli pedes non sint apti ad rhythmum significandum (*σημαίνειν καὶ γνώριμον ποιεῖν* el. rh. p. 33, 1), ne tamen rhythmopoeiae pars, quae utitur temporibus rhythmopoeiae propriis, expers sit mensurae, dupla legitimae adhibetur mensura, hexasema, quae appellatur *ποὺς κατὰ συζυγίαν σύνθετος ἑξάσημος*. Itaque rhythmus (*ὁ ῥυθμὸς* Aristox.) *σημαίνεται καὶ γνώριμος γίνεται τῇ αἰσθήσει* pedibus duobus, i. e. *πλείοσιν ἑνός* (el. rh. p. 33, 2); mensura autem e pluribus pedibus composita vocatur *ποὺς σύνθετος*.

Sic unice locum illum de temporibus podicis et rhythmopoeiae propriis apte ac simpliciter intellegi et cum pedis de-

finitione Aristoxenea conciliari posse mihi persuasum est. De eis autem, quae viri docti (Feussnerus p. 60, Brambachius, Baumgartius, Weilius, Westphalius, de quibus adi Westph. Rh.³ p. 120 sqq.) de utroque praecepto senserunt, disputare supersedeo. Quis enim recte viderit, usus docebit.

Pars altera.

De irrationalitatis sedibus.

Irrationalitatis sedes, quatenus ad arses spectant, eo cognosci, quod in lexi exprimantur syllaba modo brevi modo longa, viri docti consentiunt [1]), rationales autem et monosemas esse eas arses, quae longas non excipiant, sed brevibus semper utantur. Quod si recte se habere concedimus, ita explicandum erit, ut monosemum spatium tam breve sit, ut longae pronuntiandae non sufficiat, irrationalitate vero tantum temporis adici monosemo, ut vel longam possit excipere. Usu autem probandum est tempus monosemum irrationalitate non tanto augeri, ut etiam duabus brevibus excipiendis par fiat, verum disemum demum tempus solvi; sive ut notionibus Aristoxeneis utar, tempus irrationale disemo minus esse *ἁπλῶς ἀσύνθετον*, minimum autem tempus *κατὰ ῥυθμοποιίας χρῆσιν σύνθετον* esse disemum. Si autem tempora disemo minora non excipiunt binas breves, sequitur disemum non excipere longam et brevem; nam aut brevis esset tempore primo minor, quod fieri posse secundum legem illam Aristoxeneam negavimus, aut longa in monosemum spatium corripienda; quod si fieret, ex metris de rhythmo aliquid cognosci posse prorsus desperandum est. Contra theses eae, quae disemae esse statuuntur, paene nusquam redduntur syllaba brevi. Sumimus igitur non posse exprimi tempus monosemum syllaba longa, brevi disemum.

---

1) Excepto uno, quoad sciam, Brambachio (Rhythm. u. metr. Unterss. p. 16), qui an irrationalitas temporum e metris omnino cognosci posset, dubitavit et in rhythmis cantu solo expressam esse opinatus est.

Quas leges ad metrorum numeros cognoscendos adhibeamus et quamvis usu non utique semper probari fortasse appareat, tamen exequi eas conemur atque in eis exequendis quatenus licet, progrediamur.

CAPUT X.

De metris ἀπεμφαίνουσι, quae dicuntur.

Trimetrum iambicum ad sena spatia trisema esse revocandum, ita ut universum eius spatium sit duodeviginti morarum, vulgo creditur. Atqui comici saepissime, tragici interdum pro iambo ponunt anapaestum, quattuor autem morae, quae in anapaesto inesse videntur, ad trisemum spatium revocari non possunt, nisi una pluresve morae in temporis spatium primo minus corripiantur, quod a temporis primi natura abhorrere contendimus. Sed salva lege Aristoxenea rem explicare poterimus variis modis. Nam aut tempus primum in pedibus illis anapaesticis vel in metris iambicis anapaestos admittentibus dimidium eius possumus putare, quod in ceteris pedibus vel metris iambicis esse consuevit, agoge autem duplo celerior, ita ut totus pes non sit trisemus, verum hexasemus, thesis autem quattuor moras complectatur. At de iambo trochaeove simplici hexasemo nihil compertum habemus. Aut tempus primum cum brevi anapaesti altera convenire statuimus, pedes autem anapaesticos et iambicos inter se esse aequales, ita ut iambi arsis tertia temporis primi parte anapaesti brevi sit maior. Quocum convenire dixerit quispiam, quod metrici quidam (Mar. Vict. p. 83, 17; Censorin. p. 613, 1) trimetrum iambicum recipere tempora plurima viginti quattuor dicunt. At id certe non a rhythmicorum doctrina repetendum est, sed est metricorum ipsorum, qui trimetra quaedam comica ex omnibus spondeis vel anapaestis composita (velut Ran. 1203), non trimetri comici figuram per se respiciunt. Neque vero de iambo tetrasemo quidquam traditum est. Aut cum Hermanno (el. doctr. metr. p. 21 sq., epit. d. metr. § 35) aliisque (velut Caesare, Grdzge. p. 164) syllabas sermonis cotidiani pronuntiatione

correptas in monosemum spatium putes. Quod quamvis comicis concedi possit, tamen cum tragicorum arte non convenit. Accedit quod si in illa explicatione acquiesceremus, quamvis res ipsae intellectae et numeri spatium servatum esset, tamen, praesertim cum anapaesti longam a comicis interdum solvi constet (Christ. Metr.[2] p. 328), facere non possumus, quin legem Aristoxeneam, qua tempus primum, quantum iambi arsi rationali exprimitur, omnium temporum, quaecumque ad usum spectant, minimum esse statuitur, falsam esse et cum rebus ipsis non convenire concedamus. Ultima autem via nobis erit ea, ut anapaestos iambis intermixtos trisemum spatium excedere statuamus, correptione autem alius pedis universum trimetri iambici spatium duodeviginti morarum servari. Quod accidere potest, si singuli vel pauci anapaesti iambis admiscentur, non vero, si plures deinceps ponuntur atque adeo, ut interdum fit apud comicos (ex. gr. Vesp. 879), totum trimetrum excepto pede ultimo ex anapaestis componitur.

Atqui anapaestos trimetris immixtos omnes una absolvere non licet. Nam per se liquet interesse inter comicorum in anapaestis admittendis licentiam ex pronuntiatione vulgari ortam [1]) et tragicorum artem, qua anapaestus nisi in primo pede sponte non ponitur, a ceteris vero pedibus abest, nisi inest in nominibus propriis. Huc autem spectare mihi videntur *μέτρα ἀπεμφαίνοντα*. De quorum natura, quamvis loci complures extent, tamen dilucidius solus refert Aristides in operis parte, quae est de metrica p. 57 fin. Mb.: *καλεῖται δέ τινα (μέτρα) καὶ ἀπεμφαίνοντα, ὅταν ἐν τοῖς συνθέτοις ποσὶν, ὅπου χρεία βραχείας, μακρὰ παραληφθῇ, ᾧ τινες καὶ τῶν ἀρχαίων κέχρηνται διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀνάγκην.* Quae si recte intellego, *μέτρα ἀπεμφαίνοντα* non sunt metra clauda, ad quae rettulit Rufinus (p. 559, 25 K.), nec metra, quae *παρὰ*

---

1) Unde item fluxisse videtur anapaestorum in fabularum satyricarum trimetris usus. Neque enim inveniri anapaestum nisi in versibus, qui personis lascivioribus (velut Sileno, Cyclopi, choro satyrorum in Euripidis Cyclope) tribuuntur, abesse a generosioribus notum est (cf. Hermann. praef. ad Cycl. p. XII).

τόπον spondeo utuntur, ut vult schol. Hephaest. p. 212, 9 Westph. Nam in choliambis pes ultimus vitiatur non *διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀνάγκην*, sed libero poetarum in metro eligendo arbitrio. Neque vero ea necessitas usu venit in versibus illis Simonideis (frg. 4.: *ἐβόμβησεν θάλασσα* et frg. 6) et Alcmanicis (frg. 1). Eadem enim metri natura invenitur apud Pindarum in metris Ol. VI str. 6, XIII str. 3, Py. I str. 3, aliis, quibus *παρὰ τόπον*, i. e. paribus metrorum iambicorum sedibus arsis longa esse videtur (cf. Py. X str. 6, Ol. IV str. 6, Py. VIII str. 7); nam cum longa aut per omnes strophas aut certa quadam condicione inveniatur, non propter verborum necessitatem positam eam esse elucet. Accidit autem illa *τῶν ὀνομάτων ἀνάγκη* maxime in nominibus propriis; nam cum nomina non propria rhythmo proposito non apta evitari possint synonymis adhibitis, propriis numero non convenientibus uti interdum sermo exigit. Scimus autem tragicos admisisse anapaestum in trimetri iambici pedibus mediis nec non in tetrametro trochaico (certe Or. 1535: *ξύγγονόν τ᾽ ἐμὴν Πυλάδην τε*) ita tantum, si expletur nomine proprio, cum comici eum trimetris immiscerent nulla verborum ratione habita. Ac ni fallor, ea quae de usu longae pro brevi tradita sunt ab Aristide, optime cadunt in anapaestum trimetro immixtum, si eius pedis non brevem utramque arsi adscribimus, ut vulgo fit, sed alteram trahimus ad thesin, anapaestum autem illegitimum non pro iambo vel dactylum pro trochaeo, verum anapaestum pro tribracho positum esse credimus, id quod veterum poetarum ipsorum fuisse probabile est. Nam apud comicos ut tribrachus ita anapaestus abest a pede ultimo (Ran. v. 1203 pro *θυλάκιον* scribendum est *θύλακον*, quemadmodum *ληκύθιον* illud ad versus finem (vv. 1214. 1216. 1224. 1227. 1231. 1234) semper dicitur *λήκυθος*). Porro ut tribrachi thesis soluta ita tantum dispertitur inter duo verba non arte conexa, si accedit vocalis ultimi elisio (cf. infra), ita ne anapaesti quidem brevem secundam in verbo maiore positam seiungi a verbo insequente in omnibus trimetri comici pedibus quidquam habet offensionis, si intercedit apocope (Bernhardi in act. soc. Lips. I p. 285). Sed de his accuratius, si licet, alias.

Ἀπεμφαίνοντα autem metra dicta esse videntur propterea, quod *ἀπεμφαίνουσι τὸν ῥυθμόν*, i. e. quia legitimus rhythmus eis non fit perspicuus (*ἐμφανὴς*), sed alium ostendere videntur. Cum autem universa metricae expositio tum ea, quae de metris illis tradidit Aristides, ex Heliodori metrici doctrina petita esse vulgo creduntur (Caesar p. 31). Sed fortasse id ipsum praeceptum altius repetendum et ad rhythmicos conferendum est, non tam propterea quod pedum compositorum fit mentio — nam ea non modo ab Hephaestione (schol. Heph. p. 218, 20 W.: *λέγει* (scil. *ὁ Ἡφαιστίων*) . . . . . *δευτέραν δὲ ἀντιπάθειαν τὴν ἐν τοῖς συνθέτοις* (*ποσὶ*), *λέγω τὴν ἐν τοῖς τετρασυλλάβοις*) sed etiam ab Heliodoro non aliena fuisse videtur, quamvis hic ipse in reliquiis ea non usus sit —, quam quod commemorantur *οἱ ἀρχαῖοι* scil. *ποιηταί*. Metricos enim non omnibus poetis parem auctoritatem tribuisse nusquam traditum est. An Hephaestio anapaestum inter pedes, quos iambus lege excipiat, enumerat, Heliodorum, cuius vestigiis institisse Hephaestio traditur, aliter egisse putamus? Rhythmicos vero praecepta sua non ad omnium poetarum artem pertinere voluisse probatur testimoniis. Nam in Plutarchi de musica libello, quo non nulla ex Aristoxeni libris decerpta sunt, narratur de musicae et adolescentia et depravatione, qualis Aristoxeni aetate fuit. Cum autem de melopoeia deflorescente verba fecisset is, quem Plutarchus loquentem facit, sic pergit (c. 12): *ἔστι δέ τις καὶ περὶ ῥυθμῶν λόγος. γένη γάρ τινα καὶ εἴδη ῥυθμῶν προσεξευρέθη, ἀλλὰ μὴν καὶ μελοποιιῶν*[1]) *τε καὶ ῥυθμοποιιῶν· προτέρα μὲν γὰρ ἡ Τερπάνδρου καινοτομία καλόν τινα τρόπον εἰς τὴν μουσικὴν εἰσήγαγε. Πολύμνηστος δὲ μετὰ τὸν Τερπάνδρειον καινῷ* (*καὶ ᾧ* codd.) *ἐχρήσατο, καὶ αὐτὸς μέντοι ἐχόμενος τοῦ καλοῦ τύπου, ὡσαύτως δὲ καὶ Θαλήτας καὶ Σακάδας· καὶ γὰρ οὗτοι κατά γε τὰς ῥυθμοποιίας ἱκανοί, οὐκ*

---

1) Westphalius scripsit *μετροποιιῶν*, quo opus non est. Immo *μελοποιία* et *ῥυθμοποιία* hic ita differre videntur, quemadmodum *μέλος ἔμμετρον* et *ῥυθμὸς* (Aristox. apud Quintil. I 10, 22), *μουσικη* et *ῥυθμικὴ* (Dionys. de comp. verb. c. 11; cf. Mar. Vict. p. 39). *Μέλος* igitur hic non dicitur compositio harmonica, verum idem quod *τελεία ᾠδή* (Aristid. p. 48, 16 W.).

ἐκβαίνοντες μέντοι τοῦ καλοῦ τύπου· ἔστι δέ τις Ἀλκμανικὴ καινοτομία καὶ Στησιχόρειος, καὶ αὐταὶ οὐκ ἀφεστῶσαι τοῦ καλοῦ. Κρέξος δὲ καὶ Τιμόθεος καὶ Φιλόξενος καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς τὴν ἡλικίαν γεγονότες ποιηταὶ φορτικώτεροι καὶ φιλόκαινοι γεγόνασι, τὸν (fort. *τὸ*) *φιλάνθρωπον καὶ θεματικὸν νῦν ὀνομαζόμενον* [*τρόπον* add. Scheibel, Volkmann, Westphal] *διώξαντες· τὴν γὰρ ὀλιγοχορδίαν καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς μουσικῆς παντελῶς ἀρχαϊκὴν εἶναι συμβέβηκεν.* Similiter Dionys. Hal. de comp. verb. p. 131 R.: *οἱ δέ γε διθυραμβοποιοὶ ...... καὶ τοῖς ῥυθμοῖς κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἐνεξουσιάζοντες διετέλουν, οἵ γε δὴ κατὰ Φιλόξενον καὶ Τιμόθεον καὶ Τελέστην· ἐπεὶ παρά γε τοῖς ἀρχαίοις τεταγμένος ἦν ὁ διθύραμβος.* Quicunque igitur poetae olim aliquid in rhythmis novarunt, non decesserunt a *τῷ καλῷ τύπῳ* scil. *τῆς ῥυθμοποιίας.* Sunt autem poetae primae et secundae *καταστάσεως* [1]) (c. 9a Westph.), quibus adscribuntur praeter vetustiores (c. 21 et 18) Pindarus (c. 31), Simonides (c. 20), Aeschylus et Phrynichus (ibidem), Lamprus, Pratinas (c. 31); Sophocles vero et Euripides non item. Tertia autem (cf. c. 6) incipit inde a Phrynide Mytilenaeo, qui narratur (schol. Ar. Nub. 971) primus vicisse Panathenaea citharodia *ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος* (Ol. 81, 1 = 45 6/5). Cuius aetatis antistites sunt Crexus, Timotheus, Philoxenus. Ac quoniam Sophoclem et Euripidem illorum aetatem non solum attigisse scimus, sed etiam tum illum duas certe, hunc plerasque fabularum, quae supersunt, conscripsisse, et cum ne sibi quidem ipsos constitisse in rhythmorum licentiis admittendis constet, dubium est, utrum ei ipsi *κατὰ τὰς ῥυθμοποιίας ἱκανοὶ* semper utique sint existumandi, an communi aetatis illius studio novitatis ducti easdem licentias capessiverint, quibus dithyrambici illi praeiverant.[2]) Quorum novationes inerant,

---

1) E secunda autem aetate nominantur eidem poetae, qui antea (capp. 8 et 9—10), et si capita 3—10 ex Heraclidis Pontici maxime libro, qui inscriptus erat *συναγωγὴ τῶν ἐν μουσικῇ,* decerpta sunt (Westphal. edit. suae p. 25), illud de rhythmopoeia mutata caput (12) fluxisse consentaneum est ex eodem auctore non despiciendo.

2) De Sophocle quidem Aristoxenus noster (vita Soph. anonym. § 23

ut eiusdem Plutarchi capite sexto edocemur, in *τῷ μεταφέρειν τὰς ἁρμονίας καὶ τοὺς ῥυθμούς,* id quod a vetustiorum arte *μεχρὶ τῆς Φρύνιδος ἡλικίας* abhorrebat. Diversa est igitur metaphora a metabole. Hanc enim a primae secundaeque aetatis musicae poetis non alienam fuisse testatur Plutarchus (auctore videlicet Aristoxeno) c. 21, cum dicit Tyrtaeum Andream Thrasyllum, veterum poetarum quosdam, consulto abstinuisse *χρώματός τε καὶ μεταβολῆς καὶ πολυχορδίας καὶ ἄλλων πολλῶν ἐν μέσῳ ὄντων ῥυθμῶν τε καὶ ἁρμονιῶν καὶ λέξεων.* Ab eodem Plutarcho (c. 8) Sacadae *νόμος τριμερὴς* ita dictus esse *διὰ τὴν μεταβολὴν* traditur. Ac Pindarum quidem metabole rhythmica satis usum esse cum alia carmina tum dithyrambi fragmentum (53 Bgk.) demonstrant. Definivit autem Aristoxenus (el. harm. p. 54, 18 Mqd.) *μεταβολὴν* hunc in modum: *λέγω (τὴν μεταβολὴν) δ' οἷον πάθους τινὸς συμβαίνοντος ἐν τῇ τῆς μελῳδίας τάξει* (cf. Marquard. pp. 244. 315 sqq.). De qua musicae disciplinae parte disseruisse dicitur Aristoxenus in conviviis (= in *συμμικτοῖς συμποτικοῖς* Mahne p. 146) et ad leges revocare studuisse (Plut. non posse suav. vivi sec. Epic. 13, 4 p. 1095 E). Quid vero sit *μεταφέρειν τὰς ἁρμονίας* (i. e. *τοὺς τόνους* secundum Aristoxenum), docet Philoxeni dithyrambici illius exemplo Aristoteles (Polit. VIII 7, 9). Nam *Φιλόξενος,* inquit, *ἐπιχειρήσας ἐν τῷ δωριστὶ ποιῆσαι διθύραμβον τοὺς Μυσούς, οὐχ οἷός τ' ἦν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐξέπεσεν εἰς τὸ φρυγιστὶ τὴν προσήκουσαν* (scil. *ἁρμονίαν*) *πάλιν* (simile quoddam Plut. de mus. c. 33). Si igitur *μεταβολὴ* est ea mutatio, per quam ab alio ad aliud sive harmonicae sive rhythmicae compositionis genus legitime transitur tum, cum *πάθος* exprimendum est, *μεταφορὰ* contra erit ea mutatio, in qua animus variatione non afficitur sive

---

Jahn) memoriae tradidit, *ὡς πρῶτος τῶν Ἀθήνηθεν ποιητῶν τὴν φρυγίαν μελοποιίαν εἰς τὰ ἴδια ᾄσματα παρέλαβε καὶ τοῦ διθυραμβικοῦ τρόπου* (sic cum codd. aliquot Bergkius) *κατέμιξε.* A quo *διθυραμβικῷ τρόπῳ* diversa esse videtur *διθυραμβικὴ ἀγωγή,* in quam convertit numeros (*μετέστησε τοὺς ῥυθμοὺς* Plut. de mus. 29) iam Lasus Hermionensis, Pindari praeceptor.

potius non afficiendus est. Quod aperte quadrat in anapaestos iambicis trimetris immixtos; nam anapaestus ponitur, non ut aliud numeri ἦθος exprimat atque iambus, sed quia verba pedem anapaesticum in numerum iambicum transferre (μεταφέρειν) et legitimo numero excidere (ἐκπίπτειν) poetas sive cogunt sive adducunt.

Cum autem Aristoxenus harmonicam aequalium artem adeo fastidiret, ut in barbariem delapsa theatra, musicam inquinatam esse et vulgivagam factam diceret (Athen. XIV p. 632 B) et musicae studiosis suadeat imitari τὸν ἀρχαῖον τρόπον (apud Plut. de mus. c. 32, ex Aristoxeno petita auctore Westphalio edit. p. 19), tum rhythmica doctrina non respexisse metra ἀπεμφαίνοντα consentaneum est, sed eorum artem, ex qua harmonica praecepta derivavit, primae et secundae aetatis auctorum, τῶν ἀρχαίων, a quibus adhibetur genus enharmonium suum (Plut. de mus. 39; Aristox. el. harm. p. 32, 8 Mqd.). Aristoxenus autem de genuinis lyricorum carminibus comicorumque fabulis inquisivit fortasse ea de causa, ut cognosceret, quae veteri, quae recentiori rhythmopoeiae τρόπῳ sint vindicanda. Abiudicavit enim Diagorae Melio carmina quaedam (Philodem. περὶ εὐσεβ. p. 85 Gomperz), Thespidi comoedias aliquot ab Heraclide Pontico subditas (Diog. Laert. V 92), Epicharmo a Chrysogono tibicine factas (Athen. XIV p. 648 E). Quamquam in Epicharmi, poetae dithyrambicis illis aetate multo maioris, fragmentis in suspicionem non adductis omnes comicorum posteriorum licentiae inveniuntur (cf. Grysar De Doriensium comoedia p. 227 sqq.; Lorentz Epicharmos' Leben und Schriften p. 158 sq. 226. 233 sqq.). Unde sequitur comicorum licentias non pendere a dithyrambicorum novationibus. Conicias igitur locos Plutarcheum et Aristideum pertinere ad veteris a recentiore arte tragica et lyrica discrimine. Ac tragicos quidem recentiores anapaestum in medio trimetro admisisse etiam in nominibus non propriis, testimonia sunt si non ipsorum fragmenta, at certe versus ab eis interpolati in Euripidis Iphigenia Aulidensi (v. 652. 817. 1584. 1589) et in Heracld. (v. 223), tum quod eidem legem Porsonianam neglexere (Iph.

Aul. 530. 635. 1589. 1596. 1612. 1613. 1623), quae omnia Euripides ipse nisi in satyrica fabula sibi non indulsit. Sed utut illud se habet, hoc certum est, rhythmicos praecepta sua non potuisse haurire ex metris neque adaptare ad ea, in quibuscunque syllabarum quantitates libidinose tractantur.

Neglectis igitur comicis convertamur ad tragicorum trimetra, quae utuntur pedibus anapaesticis. Quaeritur autem utrum tragici anapaesto sparsim utentes reliqui metri naturam pendere voluerint ab anapaesto immixto necne. Creberrimus autem apud eos est anapaesti usus in quarto pede ac quinto. Atque Aeschylus et Sophocles quidem, quoties in quarto posuerunt anapaestum, arsin paenultimam nusquam expressere longa: Prom. 840. Aesch. frg. 200. Soph. Oed. R. 285. 300. Oed. Col. 311. 507. 1313. Trach. 354 (unus exceptus est versus desperatus Pers. 321: *Ἀριόμαρδος Σάρδεσι,* cuius nominis prima longa est usus Aesch. vv. 38. 967); si autem in quinto adhibuerunt anapaestum, quoties abest a versu caesura semiquinaria, arsin tertiam brevem esse voluere: Antig. 991. 1045. 1180. Oed. Col. 1. 1415. Trach. 478. Euripides vero hoc decies servavit (Andr. 5. 29. 804. 1243. Phoen. 1113. 1476. 1588. Iph. Aul. 1201. Iph. Taur. 825. Cycl. 327 (in nomine non proprio)), semel (Bacch. 173) neglexit; post quartum autem anapaestum vicies bis brevem (Andr. 10. Or. 107. 112. 1193. 1211. 1676. Suppl. 158. 881. 1216. Herc. fur. 473. Phoen. 88. 767. 845. 1264. 1436. 1465. Bacch. 186. 210. 330. 1130. 1338. 1356), sedecies longam (Andr. 889. Troad. 1130. 1140. Or. 65. 659. 1184. 1654. Herc. fur. 701. Ion. 1581. Phoen. 757. 1590. Bacch. 225. 681. 1224. 1228. 1332) posuit, item in Cyclope in nominibus non propriis habet bis brevem (v. 232. 558), longam ter (154. 560. 581). — Sin vero anapaestum in quinto pede antecedit caesura semiquinaria, arsin tertiam longam admiserunt Aeschylus et Sophocles (Sept. 569. Ant. 11). De aliis autem pedibus mediis, in quibus invenitur anapaestus, nihil pro certo affirmari licet; in tertio enim anapaesto arses impares longae esse possunt (O. Col. 1317. Or. 23. Iph. Taur. 825. Iph. Aul. 90), in altero autem pede anapaestus apud Aeschylum et Sophoclem nusquam invenitur, apud

Euripidem raro, ac semel (Ion 21) quidem tantum cum arsi tertia longa insequente semiseptenaria).

Quod autem Aeschylus et Sophocles nec non quamvis minus diligenter Euripides, si anapaestum admittebant, pedes eiusdem membri (*κῶλον*) puros esse volebant, aut ea de causa fecisse videntur, ne rhythmus iambicus anapaesto admixto perturbatus irrationalitate pedum vicinorum plane evanesceret, aut propterea quod pedis iambici vicini alicuius correptione restituere vellent legitimum versus spatium, quod anapaestus inquinasset.

Aliter vero se habere videtur anapaestus in prima sede positus. In eo enim pede numeri amplificationem per anapaestum factam alius pedis correptione non modo non exaequare studuisse, sed etiam non curasse poetas, vel inde sequitur, quod anapaesto antecedente pedis alterius thesin iam Aeschylus solvit (Sept. 268 *ὀλολυγμὸν ἱερόν*) vel tertia arsi longa utitur et ante semiquinariam (Prom. 64. 366. Sept. 440. Pers. 184. Ag. 504. Eum. 92. 474. 517) et sine semiquinaria (Prom. 368. 722. Sept. 323. 423. Ag. 28), Euripides vero et solvit thesin alteram et simul longam ei subdidit (Herc. fur. 716. Ion. 310. 983. Or. 20. 37. 65. 471. 647. 905. 1196 alias). Res autem ita cogitanda est, ut temporis spatium, quo anapaestus iambum excedit, non ad rhythmum ipsum spectet, sed extra eum sit, rhythmi autem materies, quam legitimum tempus neque excedere nec relinquere opus sit, incipiat inde a thesi prima, quemadmodum a musicis nostris anacrusis ipsi rhythmo non adscribitur. Aeque autem res se habet in fine versuum vel metrorum. Nam quod thesis finalis est brevis, cum longam eam esse numerus postulet, item rhythmica non curat; tum enim versus a sequente secluditur tempore inani, quod complectitur id temporis spatium, quod de legitimi numeri spatio per rhythmizomenum non expletum superest, quo accedit tantum spatium, quantumcunque pronuntiantes vel cantantes inter binos versus intericiunt, unde fluxit hiatus licentia, quippe quae ita quoque inveniatur, ut thesis finalis exprimatur longa disema, sequens autem metrum ab arsi incipiat nec quidquam temporis

intermittere videatur. Ex quo tempore inter versus intercedente augmentum, quod sibi vindicat anapaestus ille primus, petitum esse putandum est. Quapropter non opus erit de anapaesti syllabis quidquam detrahere, verum obtinebunt spatium tetrasemum. Quae si ita se habent, trimetra ab anapaesto incipientia non ad metra *ἀπεμφαίνοντα* erunt deleganda.

Si igitur metri tempora primum et ultimum rhythmo legitimo non sunt subiecta, tum ea rhythmi materies, quae primo et ultimo metri ictu terminatur, spatium universum suum legitimum non mutabit; velut inter primum et ultimum trimetri iambici ictum interesse debebunt morae quindecim.

CAPUT XI.

De sedium irrationalium indiciis.

Constare autem statuimus sedem irrationalitatis, quatenus ad arsin spectet, ita significari, ut arsis, quam brevem esse rhythmus legitimus postulet, longam excipiat. Quod ita intellegi velim, ut eius arsis spatium sibi non constare putetur, verum si longa exprimitur, plus temporis sibi usurpare, sin brevi, minus, ita ut utraque condicione sit irrationalis, tamen ut, si brevi expressa est, ad monosemum spatium possit corripi et eisdem legibus uti, quibus arses in sedibus ad irrationalitatem non inclinantibus utuntur.

Sunt autem praeterea, ut supra docuimus, duo praecepta, quibus irrationalitas utitur vel cognoscitur. Primum enim in rhythmis tempus irrationale non absolute potest existere, sed producitur tempus supra mensuram genuinam ita demum, ut alterum tempus corripiatur. Altera autem lex est, ne tempus irrationale, quoniam disemo minus est, solvatur in duo tempora. Tertiam legem, sed minus certam postmodo cognoscemus. Habemus igitur, quo occultam irrationalitatem, quae in thesi inest, indagemus. Verum leges illas per omnes rhythmorum metrorumque formas persequi mihi non est propositum. Nam neque solutiones tam crebrae nec metra omnia tam usi-

tata, ut ubique larga suppeditetur materia. Satis autem habeo rem demonstrare paucis quibusdam, quae maxime in usu sunt et in quibus res facillime cognoscitur.

CAPUT XII.

De lecythio.

Ac primum quidem dicendum de dimetro trochaico catalectico, quod inest et in altera tetrametri trochaici parte et in trimetro iambico inde a caesura semiquinaria. Nam eam metrorum partem, quae a metricis dicitur lecythium (Hephaest. p. 20 Westph.), aequis uti legibus iam dudum intellectum.

Quod lecythium arsi irrationali utitur una paenultima. Cuius nullam habet rationem thesis prima, solvitur enim sexcenties, ex. gr. Sept. 3: *βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ*, Pers. 174 (tetram.): *δύναμις ἡγεῖσθαι θέλῃ*. Ab ultima autem uniuscuiusque metri ac finali thesi abesse irrationalitatem certis de causis, quarum unam supra indicavi, credendum est. Restant igitur theses et arsin irrationalem antecedens et subsequens. Ac prius quidem antepaenultimam contemplemur thesin. Pro trochaeo altero anapaestum, ut breviter, verum non *ῥυθμικῶς* dicam, Euripides posuit haud raro in posterioris aetatis fabulis (in Oreste undevicies, in Hel. vicies semel, in Bacchis vicies ter); ex primis vero fabulis tribus anapaestum pro trochaeo lecythii altero sola habet Medea (v. 1176: *ὀλολυγῆς μέγαν;* v. 960: *βασίλειον πέπλων*), Alcestis non nisi in nomine proprio (v. 483), in Hippolyto omnino non invenitur. Ac ne Aeschylus quidem et Sophocles eum anapaestum saepe admiserunt, ut Wundero (advers. in Phil. p. 34) omnino exclusisse visi sint. At quamquam aliquot exempla iure emendata (Prom. 213. Ai. 450), alia aliter removenda esse equidem censeo (Antig. 1209: *περιπίτνει βοῆς* scribo pro *περιβαίνει;* Sept. 650 ut e scholio confectum eiicio), tamen praeterquam quod in nominibus propriis invenitur (Sept. 448. 577. 641. 658. 1013. Ag. 523. 1404. Pers. 284. 447. Ai. 569(?) O. R. 950. 1053. 1235. Phil. 4.

243), restant exempla, quae aut synizesi non credibili curare (Sept. 1022. Suppl. 333. Pers. 332. Eum. 107. 450. Aesch. frg. 173, 4 in trimetris, Archil. frg. 71. Pers. 171 in tetrametris), aut emendatione non probanda (Trach. 743) expedire studuerunt Wunderus aliique. Itaque Wunderi sententia nunc abiecta est (Reissig. comm. crit. in Soph. Oed. Col. p. 385; C. Fr. Mueller de ped. sol. p. 75).

Restat igitur ea thesis, quae insequitur arsin irrationalem. Dactylum in pede iambico trimetri et tetrametri paenultimo non inveniri (excepto versu non Euripideo Iph. Aul. 1623: *μόσχον νεογενῆ*) notum est. Hermannus (praef. ad Eur. Hec. p. XXXXII sq.) eius rei causam esse ait, quod „properante ad finem numero solutio longae syllabae hoc magis in tragico versu displiceat necesse sit, quo aegrius exhaustis iam pulmonibus in fine versuum celeritas et vis numeri augeatur.“ At ea mihi non satisfaciunt. Lubricum enim esse mihi videtur rhythmi alicuius naturae qualitates quasdam indefinitas tribuere, celeritatem et vim, cum quo pertineant, quo oriantur, sit obscurum. Celeritatem numeri in solutis syllabis positam esse Hermannus voluisse videtur. At credibile est breves duas, praesertim cum in uno eodemque verbo insint, nec maius spatium nec minus sibi vindicare temporis quam longam unam perfectam ac disemam. Alii vero in arsi ipsa supra legitimum spatium producta numeri non tam celeritatem quam retardationem inesse aiunt. Quod quomodo cum celeritate illa numeri in duabus brevibus posita convenit? Porro etsi duarum brevium pronuntiatione pulmones linguamque magis intendi concedamus quam unius longae, ne ita quidem quidquam excusatur nisi solutionis raritas. Itaque si quid valent, quae Hermannus protulit, excusavit solutionis raritatem. At cur solutionem non omnino exclusere poetae a thesi quinta? At neque arsis longitudinem nec thesis solutionem evitari videmus, tamen semper exclusam solutionem simul longa antecedente. — Quid vero vis numeri? Quam si in ictus gravitate positam esse intellegimus, nonne in brevi — nam in unam cadit syllabam, non in binas — ictum non tantum valere apertum est, quantum in longa?

Oritur autem ex solutione non tam vis numeri quam incertitudo quaedam, cum varia metra et pedes eandem habeant solutionem (*κοινὴν λύσιν* Heph. p. 31 W.), velut Anacreont. frg. 24. 25.; Pers. 96. Ac solutionibus tum potissimum uti poetas constat, si trepidationem animi significare studebant, in gravissimis vero ac stabilissimis metris, velut dactyloepitritis, parcissime admittebant solutionem. Quae cum ita sint, cum notionibus istis vanis atque arbitrio nimis subiectis, quamvis nostra aetate a musicae studiosis peritisque saepissime usurpentur, nihil adiuvemur, eas a rhythmicae graecae disquisitione procul abesse velim. — Quis denique credat tragicae artis a comica differentias positas esse in pulmonibus histrionum? tragicos illis indulsisse, comicos non item?

Neque vero altera causa, quam protulit Hermannus, idonea est ad rem intellegendam. Nam hanc fere proponit (ibid. p. XLII) dactyli a pede paenultimo exclusi causam, quod, quum plerique versus trimetri arsin quinti pedis solutam habentes vocabulo quadrisyllabo definiantur, prima syllaba quinti pedis, si is pes dactylus esset, in fine vocabuli futura esset, quod evitari. At ne in hoc quidem acquiescere possum. Nam ne tragicis quidem necesse erat a solutionibus incipere verbum; Aeschylus enim et Sophocles in quinto pede trimetri admiserunt solutiones has (cf. Seidler. de versu dochm. p. 390 sqq.; Müller de ped. sol. §§ 6, 4. 11, 4. 15, 2):

Eum. 480: *ἀμφότερα μένειν*
„ 797: *μαρτύρια παρῆν*
Suppl. 388: *ἐγγύτατα γένους*,
O. R. 719: *εἰς ἄβατον ὄρος*
„ 1496: *πατέρα πατήρ*.

Ai. 459: *πέδια τάδε*.
El. 142: *οὐδεμία κακῶν*
„ 326: *ἐντάφια χεροῖν*
Ant. 418: *οὐράνιον ἄχος*.

Itaque nihil obstabat, quominus exempla illa secuti tragici imitarentur exitus versuum apud comicos non ita raros: Av. 95: *οἱ δώδεκα θεοί*, Vesp. 1250: *εἰς Φιλοκτήμονος ἴμεν*, Plut. 432: *αὐτίκα μάλα*, Plut. 1148: *ἐνθάδε μενεῖς*. — Ac cum ne medias quidem verbi syllabas solvere tragici veriti sint, ut in primo pede, in altero (Müller de. ped. sol. § 8, 2. § 13, 2), in quarto (Ion. 54. Bacch. 1276. Iph. Taur. 1371. Iph. Aul. 523),

ita in quinto idem eis licuit, cui rei testimonia sunt vv. Soph. frg. 305: *ἀλλοτριοφάγοι*, Bacch. 1067: *ἑλικοδρόμον;* neque igitur videmus causam, cur non concessa eis fuerit trimetri exitus formatus secundum versus Aristophaneos Vesp. 163: *οὐδέποτέ γε*, 908: *δεινότατα γάρ*, Equ. 946: *ἐσκορόδισας*, 1154: *δωδεκαπάλαι*. — Neque vero lex Porsoniana obfuit, quominus aemularentur tragici hos versus: Av. 94: *τῆς τριλοφίας*, 650: *οὐ πετομένω*, Pac. 682: *ποῖ περιάγεις*, 1061: *μὴ διαλέγου*, 1232: *τῆς θαλαμίας*, Ran. 1463 sq.: *τῶν πολεμίων*. Sed ne hunc quidem in modum trimetri exitum tragicorum ars fabricata est ullum. Itaque ex. gr. Euripides maluit eloqui Hel. 1036: *προσπόλοισι βασιλέως* quam *προσπόλοις ταῖς βασιλέως*.

Quae cum ita sint, solutioni post arsin paenultinam longam evitatae causa alia esse non potest, quam quod longa et duae breves non excipiuntur spatio rhythmico, quoniam pedi paenultimo maius trisemo spatio non conceditur; nam si longam adhibuissent in arsi, foret, ut thesi non relinqueretur spatium disemum, sed tanto deminutum, quanto longa arsis transgreditur monosemum.

CAPUT XIII.

De dimetro trochaico acatalecto.

Dactylum autem in paenultimo trimetri pede a tragicis evitatum esse, non quod histriones in fine metri deficeret spiritus, neque omnino rem pendere a metri fine, inde cognoscitur, quod eadem solutio abest a tetrametri parte priore. Nam in dimetro illo trochaico acatalecto solvitur thesis tertia tum demum, cum arsis antecedit brevis:

Archil. frg.	74, 2:	*οὐδὲ θαυμάσιον ἐπειδὴ*
Anan. frg.	5, 1:	*ἔαρι μὲν χρόμιος ἄριστος*
Herc. fur.	863:	*οἷ' ἐγὼ στάδια δραμοῦμαι*
Phoen.	615:	*ἔξιμεν· πατέρα δέ μοι δὸς*
Iph. Aul.	385:	*ἢ δάκνει σε τὸ φιλότιμον*
„	331:	*οὐχὶ δεινά; τὸν ἐμὸν οἰκεῖν*

Iph. Aul. 400: ταῦτά σοι βραχέα λέλεκται
„ 1363: αὐτὸς οὗτος. ΚΛ. ἴδια πράσσων
„ 1370: τῷ πόσει. τὰ δ' ἀδύναθ' ἡμῖν.

Animadvertas pleraque eius solutionis exempla in ultimis mediisve verbi vel verborum arte conexorum syllabis inesse [1], incipere autem verbum a solutis syllabis in ea tantum fabula, quam postremam ab Euripide inchoatam et a posteris edolatam ac suppletam esse constat. In eadem fabula quattuor unica solutionis post alteram tetrametri arsin longam inveniuntur exempla:

v. 319: σὺ δὲ τί τῷδ' εἰς ἔριν ἀφῖξαι
321: μῶν τρέσας οὐκ ἀνακαλύψω
364: ὡς φονεὺς οὐκέτι θυγατρὸς
883: πάντ' ἔχεις· Ἀρτέμιδι θύσειν

quorum primo et secundo facilibus emendationibus (ἐς et ἀγκαλύψω) subvenias, tertium cum Dindorfio eiicias, quartum ut in nomine proprio tolerari posse dicas. Sed eis non opus est, si depravatae arti eos versus tribuimus. Praeter ea leguntur duo in editionibus: Hipponact. frg. 83: λάβετε μοῦ θαἰμάτια, κόψω Βουπάλου τὸν ὀφθαλμόν scripsit Bergkius, θαἰμάτια μοῦ λάβετε Welckerus, λάβετε μοῦ θοἰμάτιον codices, ubi legendum esse conicio λάβετέ μοι, θῴμάντι (= τῷ ἱμάντι) κόψω = comprehendite mihi Bupalum, caestu enim feriam eius oculum, nisi forte θαἰμάτια tribus syllabis pronuntiandum. E versus autem Rhesi 685 pessime disturbati ruina Dindorfius restituit:

ἀλλὰ θάρσει· πέλας ἴθ', ἴστω·

---

1) Item in trimetri pede quinto Aeschylus et Sophocles evitarunt ante solutas syllabas versum incidere, sed aut eas in medio vel extremo verbo collocabant (cf. locos supra p. 271 enumeratos) aut, si ab eis verbum incipiebant, plerumque eis praeponebant monosyllabum cum eis arte conexum vel praepositionem (Pers. 448: ὁ φιλόχορος, 492: ἔς τε Μακεδόνων, Suppl. 259: τἀπὶ τάδε κρατῶ, O. R. 1505: σφε περιίδῃς, Phil. 1327: τὸν ἀκαλυφῆ, Soph. frg. 235, 1: τις ἐνάλιος, item in melicis trimetris: Sept. 849. El. 126∾142). Raro solutio post verbum bisyllabum maiusve invenitur; Prom. 52: δέσμα περιβαλεῖν, Eum. 40: ἄνδρα θεομυσῆ, Pers. 501: κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον (?). Unde elucet arsin brevem, quo magis a thesi sequente separata est, eo magis inclinare ad irrationalitatem.

At non recte. Nam versus facit non modo contra legem, quam ab Euripide semper servatam esse cognovimus, verum etiam contra legem illam a Porsono indagatam. Vetita enim est ut in lecythio caesura post arsin paenultimam longam, ita in priore tetrametri parte caesura post primum epitritum. In quibuscunque enim tetrametris verbum desinit in arsin alteram longam, in eis aut verbum insequens, quod est in thesi tertia, est monosyllabum cum antecedente arte cohaerens, ex. gr. Iph. Aul. 908: *οὐκ ἐκλήθης γοῦν ταλαίνης* (cf. Trach. 718: *δόξῃ γοῦν ἐμῇ*) Soph. frg. 33, 5: *ἤθελον γάρ κεν κρατήσας,* aut monosyllabum, quod est in arsi altera, artius coniunctum est cum sequente quam cum antecedente verbo; ita fit, quoties antecedit interpunctio: Pers. 231: *ὦ φίλοι*[1]*,* | *ποῦ τὰς Ἀθήνας,* Pers. 716: *οὐδαμῶς·* | *ἀλλ᾽ ἀμφ᾽ Ἀθήνας,* aut aliis modis, velut Phoen. 606: *καὶ θεῶν* | *τῶν λευκοπώλων,* Herc. fur. 869: *ἀμπνοὰς* | *δ᾽ οὐ σωφρονίζει.* Neque vero refragari mihi videntur versus hi: Ion. 557: *τῷ θεῷ* | *γοῦν οὐκ ἀπιστεῖν,* ibid. 560: *ἢ θιγῶ* | *δῆθ᾽, οἵ μ᾽ ἔφυσαν* et v. 1253: *ποῖ φυγῶ* | *δῆτ᾽; ἐκ γὰρ οἴκων.* Nam in trimetri ac tetrametri ultima quoque syzygia, ex qua Porsonus rem perspexit legemque constituit, accidit, ut particulae monosyllabae modo ad antecedens modo ad sequens verbum magis inclinent, velut *γὰρ*: Prom. 107: *θνητοῖς γὰρ* | *γέρα* et Trach. 932. Heracld. 303. Hel. 1552. I. T. 678. I. Aul. 1611, sed Andr. 230: *τῶν κακῶν* | *γὰρ μητέρων* et Ion. 954: *οὐ* | *γὰρ δὴ σύγε,* Soph. El. 376: *εἰ* | *γὰρ τῶνδέ μοι* (*εἰ δὲ* Elmsleius)[2], quin pronomina enclitica interdum sequente verbo magis attrahuntur quam antecedente: Aesch. Suppl. 785: *πάλλεται* | *μου καρδία* (trimetr. melicum), Troad. 1182: *ἢ πολὺν* | *σοι βοστρύχων,* Alc. 1080: *ἀλλ᾽ ἔρως* | *τις μ᾽*

1) Caesuram eam, quae non seiungit tempora duo irrationalia, hasta simplici (|) indico, duplici (‖) autem, quae intercedit inter tempora irrationalia vel ad irrationalitatem idonea.

2) Wecklinius (Stud. zu Aesch. p. 130) semiseptenariâ talia excusavit; at eam nihil valere docent exempla, a quibus abest, velut Heracld. 529: *καὶ κατάρχεσθ᾽, εἰ* | *δοκεῖ.* Itaque quamvis refragante Hermanno assentior Porsono, qui caesuram inter *οὐδεὶς* pronominis syllabas intercedere statuit (Alc. 671. Phoen. 747. H. fur. 1338. Cycl. 120. 672. Eur. frg. 497).

ἐξάγει (τις ἐξάγει Galenus), Phoen. 403: ἢν | τις δυστυχῇ (τι δυστυχῆς in cod. Parisin. Maximi Planudis superscr.).

Magnus vero eorum versuum est numerus, in quibus arsis invenitur brevis ita, ut aut claudat verbum bisyllabam maiusve aut insit in monosemo cum antecedente arte conexo aut posita sit ante monosyllabum, quod cum sequente verbo coniungendum est. Quarum formarum specimina sunt haec:

Pers. 217: εἴ τι φλαῦρον ‖ εἶδες, αὐτοῦ
Pers. 175: εὐμενεῖς γὰρ ‖ ὄντες ἡμᾶς
Pers. 173: εὖ τόδ' ἴσθι ‖, γῆς ἄνασσα.

Adde Archil. frg. 54, 2; 64; 70, 3; 78, 2. Anan. frg. 5, 8. Anacr. frg. 75, 6. Solon. frg. 35, 1. Aesch. Pers. 223. 228. 707. 725. 739. 749. Ag. 1655. 1657. Soph. O. R. 1528. O. C. 887. Phil. 1403. Rhes. 676. 677. Eur. Troad. 444. Or. 739. 741. 742. 782. 784. 787. 798. 1506. 1513. 1515. 1536. Phoen. 588. 610. 612. 618. 619. 625. 627. 630. 1339. 1761. Herc. fur. 856. 861. Ion. 520. 531. 541. 564. 1255. 1260. 1610. 1614. Hel. 1626. 1635. 1636. 1637. 1638. Bacch. 609. 618. 625. 629. 639. Iph. Taur. 1205. 1233. Iph. Aul. 329. 331. 339. 344. 350. 354. 365. 371. 372. 380. 382. 383. 393. 399. 860. 867. 872. 874. 903. 1338. 1340. 1351. 1361. 1377. 1383. 1385. 1391 (versus CI).

Contra arsis longa verbum duarum pluriumve syllabarum claudens non invenitur nisi in versibus corruptis aut spuriis. Hipponact. frg. 78: *Μητροτίμῳ* ‖ δηῦτέ με χρή, *Μητρόδημε* Io. Sicil. apud. Walz. Rhet. gr. VI p. 240, fort. *Μητρότιμε*. Rhesi versum 685 non recte a Dindorfio refectum esse iam supra monuimus; v. 687 autem idem scripsit: *ΟΔ.* ἴσχε πᾶς, ἴσχ'. *ΗΜ. Β.* οὐ μὲν οὖν. *ΟΔ.* ἆ, quod eodem vitio laborat, accedit quod inaudita est ἀντιλαβή ante arsin quartam, quapropter ἆ ἆ, quod est in codicibus, utique retinendum esse censeo. — Iph. Aul. 1431: τί δὲ σὺ φεύγεις, ‖ τέκνον; *ΙΦ.* ἄνδρα τόνδ' ἰδεῖν αἰσχύνομαι scripsit Dindorfius, Ἀχιλλέα pro ἄνδρα codd.; verba facile expediuntur ordine mutato: τί δέ, τέκνον, | φεύγεις; *ΙΦ.* τὸν ἄνδρα τόνδ' κτλ. — Restat v. Or. 804: τοῦτ' ἐκεῖνο· ‖ κτᾶσθ' ἑταίρους. Dicat quispiam hac ipsa syllabae positione longae specie procul arceri distinctionis moram, quo-

niam verba maxime copulentur, pausa autem, si intercederet, tolli positionem. At in trimetro eadem positio non invenitur nisi locis infirmis: Hec. 729: *οὐδὲ ψαύομεν* codd., *οὐδ' ἐψαύομεν* Bothius, Andr. 346: *ἀλλὰ ψεύσεται* codd., *ἀλλ' ἐψεύσεται* Porsonus, Iph. Aul. 530: *κᾆτα ψεύδομαι*, seclusit Ddf. Sed versus illi Orestis (804—806) ex Euripidis fabrica prodiisse mihi non videntur. Tragici enim histrionis ad spectatores cohortatio est inaudita et Euripide auctore parum digna, cum boni sit tragici virtutes docere et vitia diluere sine praecipiendi ratione (Aristot. de arte poet. c. 19: *τὰ μὲν* (scil. *τό τε ἀποδεικνύναι καὶ τὸ λύειν*) *δεῖ φαίνεσθαι ἄνευ διδασκαλίας*). Si tamen versum illum retinere vis, nil restabit, quam ut arti iam depravatae eum adscribas.

CAPUT XIV.

De lege Porsoniana.

Quae autem est legis Porsonianae intima ratio ac natura? Atqui evitari pausam post longam arsin iam alii viderunt. Etsi enim loco illo inter duo verba inciditur, tamen alia incisio vicina maiorum verborum quasi hiatum efficit, ita ut vox histrionis non cogatur respirare post arsin paenultimam, sive gravior incisio est ante arsin paenultimam sive post thesin paenultimam. Sed cur tandem post arsin longam evitatur incisio, post brevem non item? Ac Christius quidem (p. 339) dicit, si post arsin longam incidatur metrum, spondeum antecedentem versui adeo finem facere videri, ut creticus extremus metro superaddi potius, quam cum eo cohaerere videatur. Cui rei testem quispiam afferat Quinctilianum IX 4, 93 sq.: „clausula quoque e longis firmissima est; sed cludent etiam breves, quamvis habeatur indifferens ultima ....., aures tamen consulens meas intelligo multum referre, verene longa sit, quae cludit, an pro longa ...... Atqui si nihil refert, brevis an longa sit ultima, idem pes erit, verum nescio quo pacto sedebit hoc, illud subsistet.“ At certe ut metricorum grammaticorumque atque adeo poetarum Romanorum

nemo, ita ne rhetor quidem ille legis Porsonianae notitiam habuit ullam; accedit, quod spectat non caesuras femineas, quas dicere consuevimus, verum hexametri clausulam, in qua pro pede tetrasemo ponitur trisemus i. e. correptus, neque, ut fit in trimetro, pro trisemo productus. Magis ad rem nostram, quae idem § 108: „Non turpe duceres. Sed hic est illud inane, quod dixi. Paululum enim morae damus inter ultimum ac proximum verbum et „turpe“ illud intervallo quodam producimus.“ Atque quoniam lex in priore tetrametri parte item valet atque in posteriore, incisionem post arsin longam liquet non evitasse tragicos, ut praematuri exitus speciem effugerent. Ac ne in aliis quidem metris simile quidquam fieri videmus, quo illud probetur; velut ab hexametro dactylico non abest caesura bucolica, si quartus pes est spondeus.[1]) Atque si creticum ultimum a metro divelli noluissent poetae, certe post arsin paenultimam non interpunxissent. Tamen interpunctiones vel graviores illo loco occurrunt, ut a cretico illo extremo incipiant sententiae non modo subiunctivae, verum etiam paratacticae: Prom. 508. O. R. 63. 967. 1171. Alc. 805, alias. Quin etiam ante lecythii thesin paenultimam personae mutatio (*ἀντιλαβή*) invenitur: O. R. 943. Phil. 981, post tetrametri syzygiam primam: Phoen. 612. Ion. 531. Iph. Aul. 1351. 1363. Neque vero incisio evitata esse videtur, ne vel tetrametrum in quattuor partes inter se aequas vel trimetrum in partes aequaliter desinentes dissecetur; apud comicos enim tetrametra post singulos epitritos inciduntur haud raro, ex. gr. Equ. 576. Nub. 448. 455. Ar. 325 sq. alias, neque lyrici metra similia in syzygias dissecare veriti sunt velut Pindar. Ol. X 45: *υἱὸς σταθμᾶτο | ζάθεον ἄλσος | πατρὶ μεγίστῳ | περὶ δὲ πάξεις,* et alias.

Quae cum ita se habeant, post longam arsin esse evitatam et thesis solutionem et distinctionis moram ea de causa, quod thesis quoque paenultima est irrationalis, persuasum habeo. Tantum enim temporis arsis irrationalis longâ expressa praeoccupasse credenda est, ut legitimo metri spatio

1) In simili fortasse re ac lex Porsoniana positum est, quod in hexametro caesura post quartum trochaeum epicis non grata est.

servato thesi sequenti non restet duarum morarum spatium, sed tanto minus, quanto arsis aucta est. Si vero tempus inane quantulumcunque inter duo illa tempora irrationalia intercedit, tum temporis spatium, quod restat thesi, adeo deminuitur, ut ne longae quidem syllabae pronuntiandae sufficiat. Quapropter factum est, ut iambographorum et tragicorum optimus quisque, quoties arsi praecedente quamvis brevi solvit thesin paenultimam, ne tum quidem ante solutas syllabas admittat pausam, sed solutas syllabas collocet in extremo mediove verbo vel media in duorum verborum coniunctione; sin autem pausa vel minima est interiecta, solutionem non admittat. Id quod causae fuisse mihi videtur, cur in pede quinto solutiones inveniantur tam raro. Solutiones enim, a quibus verbum non incipit, apud Aeschylum et Sophoclem non pauciores sunt in quinto pede (Eum. 480. 797. Suppl. 388. Ai. 459. O. R. 719. 1496. El. 326. Ant. 418. Soph. frg. 305, in melicis trimetris: El. 142. Sept. 849) quam in quarto (Pers. 491. Sept. 1022. Eum. 107. Aesch. frg. 173, 4. O. R. 826. Soph. frg. 396, 3. O. C. 42. Phil. 4. Pers. 171 [tetram.]). A solutionibus autem tum demum licet incipere verbum, a thesi non soluta sententiam, cum oratio concitate ac festinanter decurrit, velut Eum. 41 sq. Soph. El. 887. O. R. 430 (anaphora festinationem ostendit).

Irrationalitatem autem non modo ad arsin, verum etiam ad thesin spectare, docent metrorum iambicorum catalecticorum clausulae. Arsis enim paenultima tum demum excipere irrationalitatem valet, cum thesis sequens correptionem irrationalem admittit. Thesin autem uniuscuiusque metri ultimam semper rationalem esse debere supra statuimus. Ex quo sequitur arsin eam, quae in metris iambicis acatalectis irrationalitatem excipit (⏑ – ⏑ – ⏑̽ –̽ ⏑ ⏓), in catalecticis irrationalitate carere necesse esse (⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏒). Neque vero hic locus est inquirere, utrum thesis illa usque ad trisemum spatium producatur, ut vulgo creditur, syllaba autem finalis pro thesi sit accipienda, an illa servet spatium disemum, ita ut finalis syllaba arsis loco ponatur et inane tempus addendum sit,

monosemum (*λεῖμμα*), si arsis est disema, sin monosema, disemum (*πρόσθεσις*) (cf. Buchholtz. Philol. XXXIII pp. 464. 473).

CAPUT XV.

De metris anaclomenis.

Sed redeamus ad trimetri et tetrametri tragici syzygiam ultimam. Cuius diagrammata haec sunt: ⏑ͯ –ͯ ⏑ ⏑̲^̲ et ⏑ ⏑̲⏑̲ ⏑ ⏑̲^̲. Aristoxenus ille quidem, cum de temporibus irrationalibus exponeret, eorum spatia definiri non posse, tamen intra certos fines contineri ait, ita ut unumquodque inter duo rationalia intermedium sit et bina tempora *ἐν ῥυθμοῖς* servent commune temporum eorum spatium, ex quibus per parallagen orta sint. Itaque arsis illa irrationalis est media inter arsin iambi rationalis monosemam et arsin disemam, thesis autem inter disemam et monosemam; quo fit ut eorum coniunctio media sit inter iambum rationalem et eum pedem, qui speciem praebet trochaei, in quo percutitur brevis. Tota autem syzygia non est media inter diiambum et epitritum heptasemum, ut adhuc creditum est, verum inter diiambum et choriambum, pedes hexasemos. Quo fit, ut choriambi cum diiambis misceantur; choriambus enim, si fit irrationalis, eadem fere temporum spatia habet, quae sunt in diiambo irrationali (–ͯ ⏑ͯ ⏑ – = ⏑ͯ –ͯ ⏑ –).
Inde sequitur, choriambi, quoties diiambo respondet, non percuti longam priorem, sed priorem brevem; idem usu veniet, quoties admiscentur diiambis choriambi. Cum autem choriambis par sit diiambus, ditrochaeo respondeat ionicus a minore necesse est. Sed in ionicorum a minore et trochaici rhythmi mixtione accidit, ut ionicum non statim sequatur ditrochaeus, sed ut conglutinatio quaedam et confusio fiat diversorum rhythmorum talis, ut a rhythmo choriambo-iambico mutuata esse appareat. Metrici autem (Heliodorus et Juba apud Mar. Vict. p. 93, 11 sqq.) quodammodo recte dipodiae superioris tempora e subditis compleri aiunt. Nomen autem metro anaclomeno mixtioni illi ex ionico et trochaeis soli tribuunt, sed idem

de metris choriambo-iambicis usurpare non dubito, atque adeo de syzygiis iambicis et trochaicis irrationalibus possis dicere, quoniam in omnibus eiusmodi metris similes temporum mutationes (*παραλλαγὰς*) inesse liquet.

Iam demonstrandum est syllabam dimetri ionici a minore anaclomeni quartam, quintam dimetri choriambici anaclomeni praeditas esse eadem irrationalitatis facultate, qua utitur arsis lecythii paenultima. Hermannus ille quidem (El. doctr. metr. p. 465) negavit, cum diceret formam ionici anaclomeni, quae quarta syllaba utitur longa, constare ex ionico puro, cui adderetur aut ditrochaeus aut epitritus secundus. Nam, inquit, ob id ipsum, quia illa sociata cum sequente huic dimidium sui attribuit, non potest maior dimidio (i. e. irrationalis) esse eximique comparatione illa, per quam solam sustinetur anaclasis. At dimidia illius extremae in ionico a minore longae pars ad tempus insequens trahi potuit, minores partes non potuerunt? Atque si ionicum anaclomenum ex ionico a minore et syzygia trochaica addita constaret, quo tandem pacto in quartam sedem pro longa illapsa est brevis? Constare enim mihi videtur, ea metra, quorum alterum quartam syllabam habet brevem, alterum longam, neque origine nec natura inter se plane discrepare. „At choriambicum, pergit Hermannus p. 467, numerum si subesse ionicis a minore putabimus, anaclasis quidem explicari poterit, quoniam etiam in choriambis dactylus in amphibrachum mutatur, sed primo tollitur plene natura numeri ionici pro eoque exhibetur choriambicus." Tamen ionico anaclomeno numerum choriambicum subesse credo aut potius metro choriambico anaclomeno numerum eum, quem ionico anaclomeno ille subiecit. Principalis enim error, quo Hermannus rem intellegere prohibitus est et plerorumque adhuc virorum doctorum animi obstringebantur, is est, quod in choriambum illatus est dactylus cyclius, quo adducti metra choriambo-iambica confundebant cum glyconeis asclepiadeis aliis eiusmodi metris. Sed abiecto dactylo isto cyclio choriambos et meros et anaclomenos ad ionicorum exemplum percutiamus et metiamur. Mihi equidem inter rhythmum choriam-

bicum et ionicum a minore nihil aliud intercedere videtur quam inter iambicum et trochaicum. Si autem dimetri choriambici et puri et anaclomeni spatia delineamus lineis duabus continuis (a et b), tum earum puncta coniungimus lineis transversis: linea inter duas illas media quaelibet (c_1, c_2) ita secabitur, ut dimetri irrationalibus temporibus mediis utentis alicuius spatia oriantur:

a	◡	◡	–́	–	◡	◡	–́	–
c_1	◡	◡	–́	×–	×◡	◡	–́	–
c_2	◡	◡	–́	×◡	×–	◡	–́	–
b	◡	◡	–́	◡	–	◡	–́	–

Item se habet dimetrum choriambicum anaclomenum, quod ex illo ita fit, si tempus disemum ultimum ponitur primum. Quod autem choriambi quartam syllabam accipere ictum graviorem contendimus, convenit cum percussione syzygiae iambicae, utpote cuius thesin posteriorem ictu graviore feriri metricorum consentiant testimonia (Iubae apud Priscian. de metr. Terentii p. 420 K. Terent. Maur. v. 2249 sqq. Caes. Bass. apud Rufin. p. 555, 22 sqq.).[1] Si igitur in ultima trimetri et tetrametri syzygia thesis prior in brevius contrahitur per irrationalitatem, ut supra docuimus, et in stropharum responsionibus metrorumque mixtionibus diiambus excipitur choriambo, facile sequitur, eam thesin, quae nec corripitur nec in brevem mutatur per rhythmum, tutam atque integram esse propter percussionem ipsam graviorem.

---

1) Christius (Metr.[2] p. 68) Romanos a Graecis in syzygia iambica percutienda discessisse contendit. Nam in priore thesi graviorem ictum posuisse Graecos cum magis ex animo suo esse — speciosum sane argumentum! — tum probari loco illo Aristideo (p. 39 Mb.), quo dipodia iambica dicitur *δάκτυλος κατ᾽ ἴαμβον, ὅς σύγκειται ἐξ ἰάμβου θέσεως καὶ ἰάμβου ἄρσεως*. At nec constat, quos rhythmos locus ille spectet, tum ne loci ipsius quidem auctoritas satis firma est, cum paulo ante arsis et thesis notiones inter se commutatae esse videantur. Accedit, quod loci grammaticorum latinorum repetendi sunt a Graeci metrici doctrina, Heliodori Alexandrini, cuius vestigiis insistisse traditur Iuba (Mar. Vict. p. 94, 6).

Adsuescendum vero iam eius, quod choriambi brevem priorem contendimus praeditam esse thesis dignitate et ordine. Choriambum enim veterum nemo dividit nisi in trochaeum et iambum, in trochaeum scilicet non eum, qui thesi utitur disema, arsi monosema, sed contra. Nam nisi prior brevis percussa esset quamvis levissime, non intellegeremus, qui fieret, ut produceretur. Si autem, ut adhuc creditum est, quoties diiambo choriambus respondet, idem pedis spatium exprimeretur modo longa trisema, modo longa disema et brevi

praeter omnem opinionem praeterque leges rhythmicas fieret. In quotquot enim locis aut metrum cum anacrusi metro anacrusis experti aut clausula catalectica acatalectae respondere videbatur, ei omnes corrupti sunt et plerumque emendati. Omnium autem absurdissime egit Meissnerus (Philol. X p. 1 sqq.), qui in diiambi cum choriambo responsione adaptavit choriambo diiambum, ita ut huius percuteret arsin; quin Christius (Metr.[2] p. 472) ipse id capessiturus fuisse videtur, nisi brevem percutere saepe cogeretur. At mihi quidem ignota notis potius adaptanda esse videntur, diiambo choriambum.

Itaque si choriambi et ionici brevem priorem percutiemus, anaclasis et originem et naturam eiusmodi esse consentaneum est, ut quo gravior thesi ictus additur, eo maius fiat tempus ictu subiectum, sin thesium ictus aequi facti sunt, tum spatia eis obnoxia quoque fiant aequa.

In ionico dimetro anaclomeno temporis quinti partem ad quartum trahere, ut syzygiae fierent inter se non tam reapse, quam origine et ratione aequales, metricorum fuisse constat. Dubium autem est, utrum Aristoxenus idem fere voluerit, an in illo metro pedes trochaicos servare rhythmum legitimum, anaclasin vero sive parallagen spectare ad dimetri ionici anaclomeni primum tempus et ultimum, et anaclomenum ortum esse dixerit ex tetrapodia trochaica ita, ut de thesi prima detraheretur tempus monosemum, adderetur arsi ultimae. Atque ita quidem sensisse musicum non abnuendum est, si modo

ionicum et choriambum non simplices, verum compositos pedes esse iudicavit. Si igitur proficiscimur a numero trochaico, aut primam syzygiae thesin corripere, producere arsin ultimam, aut arsin alteram producere, corripere thesin tertiam licebit, in numero autem iambico tempora similia. Unde duae anaclasis species oriuntur, altera in qua choriambus antecedit diiambum, ionicus a minore ditrochaeum, altera in qua antecedit diiambus choriambum, ditrochaeus ionicum.

Rarissima autem est ea forma, in qua ionicus a maiore circumdatur singulis trochaeis. Hermannus eam omnino extare negavit. Tamen certe huc referenda sunt haec metra:

Eur. Hel. 1340 sq.: *ματρὸς ὀργάς, ἐνέπει ∧ βᾶτε, σεμναὶ χάριτες.*

∾ 1356 sq.: *ματρὸς, ὦ παῖ, θυσίας ∧ οὐ σεβίζουσα θεοῖς.*

Timoth. frg. 12, 1—2: *οὐκ ἀείδω τὰ παλαιά,*
καινὰ γὰρ νῦν μάλα κρείσσω, sic vel *νῦν θάμα* scribo, cum Luthmerus (de choriamb. et ion. a min. p. 57): *γὰρ πάνθ᾽ ἅμα,* alii aliter, *γὰρ ἅμα* codd. Insequuntur autem ionici anaclomeni speciei alterius.

Timoth. frg. 11, 3: *τὸν Κάμωνος τὸν ἰωνοκάμπταν.*

Pindar. Ist. IV ep. 4. v. 16: *θνατὰ θνατοῖσι πρέπει*
v. 37: *Ἡρακλῆι πρότερον*
v. 58: *ἐλπίδων ἔκνιξ᾽ ὄπιν* (sic codd., *ἔκνισ᾽* schol. et edd.); respondet dimetrum trochaicum dimetro anaclomeno. Adde Aesch. Suppl. 141 = 151: *σπέρμα σεμνᾶς μέγα ματρὸς εὐνάς,* et fort. Choëph. 830 = 837. Soph. El. 854 sq. ∾ 865 sq. Cf. Ar. Ran. 326 ∾ 343. Thesm. 108.

Venio ad ceteras anaclomenorum formas. Probandum autem est eam thesin, quae in eis sequitur arsin irrationalem, item affici irrationalitate. Ac solutiones quidem in anaclomenis raro inveniuntur. In syzygia iambica choriambo admixta, thesis altera solvitur etiam tum, cum arsis prior est longa: Anacr. frg. 32, 2: *οἶνον, τρικύαθον κελέβην ἔχουσα,* unde liquet thesin choriambo antecedentem nullo modo trisemam esse posse, ex quo sequitur

choriambi priorem longam non thesin esse, sed arsin. Adde solutae thesis alterius exempla: Hipp. 147: *ἀνίερος ἀθύτων πελανῶν* ∾ 157: *λιμένα τὸν εὐξεινότατον*. Or. 842: *σφάγιον, ἔθετο ματέρα πατρῴων παθέων ἀμοιβάν;* antecedunt choriambi anacl.: *χρυσεοπηνήτων φαρέων* | *μαστὸν ὑπερτέλλοντ᾽* [*ἐσ*]-*ἰδών*. — Priorem autem thesin tum demum solvere licet, cum arsis antecedit brevis, ex. gr. Trach. 118: *πολύπονον, ὥσπερ πέλαγος* ∾ 128: *ἐπέβαλε θνατοῖς Κρονίδας;* Hipp. 147 ∾ 157; Herc. fur. 639 ∾ 657; Eur. El. 181 ∾ 204; Bacch. 432: *ἐνόμισε χρῆταί τε, τόδ᾽ ἂν δεχοίμαν* (sic Kirchhoffius) ∾ 415: *ἐκεῖ δὲ βάκχαις θέμις ὀργιάζειν;* Eur. frg. 1069: *Ἀκροκόρινθον,* ‖ *ἱερὸν ὄχθον, πόλιν Ἀφροδίτας*. Solvitur thesis prior respondente choriambo: Troad. 541: *νύχιον ἐπεὶ κνέφας παρῆν* ∾ 523: *Τρῳάδος ἀπὸ πέτρας σταθείς*, item Iph. Aul. 1036: *τίς ἄρ᾽ ὑμέναιος διὰ λωτοῦ* ∾ 1058: *ἀνὰ δ᾽ ἐλάταισι στεφανώδει*, in quibus eadem solutio syzygiae iambicae et choriambicae communis inest, quae in Anacreontis frgg. 24. 25. — Excepti vero videntur esse loci Soph. El. 824: *ποῦ ποτε κεραυνοὶ Διὸς ἢ* ∾ 837: *οἶδα γὰρ ἄνακτ᾽ Ἀμφιάρεων*. Sed in his quoque metris primus periodi pes exemptus est a rhythmi aequabilitate, quemadmodum anapaestum in trimetri iambici exordio se habere vidimus, dactylum videbimus.

Cum autem hic solutiones parum suppeditent, documenta petenda sunt e syllabarum conexu. Atque irrationalem arsin in dimetris iambicis choriambo vicinis tum demum longa syllaba expressam esse observamus, cum copulata est cum syllaba sequente vel una voce vel una verborum coniunctione.

Quod accidit et in dimetro post choriambum posito: Anacr. frg. 21, 10: *νῶτον σκυτίνῃ* | *μάστιγι θωμιχθείς, κόμην;* v. 12: *νῦν δ᾽ ἐπιβαίνει σατινέων,* | *χρύσεα φορέων καθέρματα.* Pers. 856: *ἰσόθεος Δαρεῖος ἆρχε χώρας;* Pers. 977: *ἐή, ἐή, τλάμονες ἀσπείρουσι χέρσῳ* ∾ 991: *βοᾷ βοᾷ μοι μελέων* | *ἔντοσθεν ἦτορ;* Ai. 390: *ἐχθρὸν ἄλημα, τοὺς δὲ δισσάρχας ὀλέσσας βασιλῆς.* O. Col. 1050: *οὗ πότνιαι σεμνὰ τιθηνοῦνται τέλη* ∾ 1065:

ἁλώσεται· δεινὸς ὁ προσχώρων Ἄρης; 1055: Θησέα καὶ | τὰς διστόλους ∾ 1070: ἄμβασις, οἳ | τὰν ἱππίαν; Alc. 216: καὶ μέλανα | στόλμον πέπλων ἀμφιβαλώμεϑ' ἤδη; Or. 840 sqq. (cf. supra p. 284); Eur. Suppl. 372: γᾶν δὲ φίλαν | τὰν Ἰνάχου (∾ 369: καὶ μεγάλᾳ Πελασγίᾳ); Iph. Aul. 761 ∾ 772; scol. 19, 2 (Bgk. lyr. gr.[4] III p. 649): καί με καλοὶ | παῖδες φέροιεν. Adde metra ionica a maiore, quae eandem rationem sequuntur: Trach. 637: χρυσαλακάτου | τ' ἀκτὰν κόρας (antistr. v. 644 corruptus); Troad. 515: νῦν γὰρ μέλος ἐς | Τροίαν ἰακχήσω ∾ 553: καὶ Δαρδανίας | ἄταν ϑεᾷ δώσων.

et in dimetro ante choriambum posito:

Aesch. Suppl. 812: βίαια μὴ | φαιδροῖς ὁρῶν ὄμμασιν ἐνδίκοις· σεβίζου ∾ 821: βίαια δίζηνται λαβεῖν. σὸν δ' ἐπίπαν ζυγὸν ταλάντου; O. Col. 1057: αὐταρκεῖ τάχ' ἐμμίξειν βοᾷ τούσδ' ἀνὰ χώρους ∾ 1072: καὶ τὸν πόντιον | γαιάοχον Ῥέας φίλον υἱόν; Alc. 219: ϑεοῖσιν εὐχώμεσϑα· ϑεῶν γὰρ δύναμις μεγίστα.

et in ionicis anaclomenis:

Prom. 405: πάρος ἐνδείκνυσιν αἰχμάν ∾ 414: πή-μασι συγκάμνουσι ϑνατοί; Sept. 723 ∾ 730 (syllabae communes); Suppl. 1021: περιναίονται παλαιὸν ∾ 1030: τόδε μειλίσσοντες οὖδας; Pers. 950 sq.: Ἰάων | ναύφαρκτος Ἄρης ἑτεραλκὴς ∾ 962: Τυρίας | ἐκ ναὸς ἔρρόντας ἐπ' ἄκραις. Prom. 399 scribo: δάκρυσι· | στακτὸν δ' ἀπ' ὄσσων ῥαδινῶν [λειβομένα] ῥέος παρειὰν νοτίοις ἔτεγξε παγαῖς. Forma enim δακρυσιστακτος, si extaret, metro non conveniret, quoniam υ longo uteretur. Στένειν δάκρῡσι cf. Herc. fur. 1045. Eur. frg. 44. Aesch. Pers. 62. Alexin ap. Stob. floril. 124, 20; eiecto autem λειβομένα stropha convenit cum antistropha ita, ut anaclomenum respondeat dimetro ionico puro. Pind. Nem. III 59: ὄφρα ϑαλασσίαις ἀνέμων | ῥιπαῖσι πεμφϑείς ∾ 80: ὀψέ περ. ἔστι δ' αἰετὸς ὠκὺς ‖ ἐν ποτανοῖς.

Idem accidit in dimetris iambicis, quae choriambis uno metro vel una periodo adiunguntur:

Anacr. 21, 4: ἀστραγάλους ἐν ὠσὶ καὶ ψιλὸν περὶ | πλευ-

ῥῆσι <δέρμ' | ἤει> βοός; ibid. v. 3: καλύμματ' ἐσφηκώμενα, v. 8: κίβδηλον εὑρίσκων βίον, v. 11: πώγωνα τ' ἐκτετιλμένος. In v. 14 est γυναιξὶν αὔτως; quod si defectivum est, non potest ita suppleri, ut voluit Schoemannus, cum adderet ἐμφερής. Aesch. Suppl. 62 sq.: μήτιδος οἰκτρὰς ἀλόχου | κιρκηλάτας ἀηδόνος ∾ 66 sq.: ὤλετο πρὸς ματρὸς ἕθεν | δυσμάτορος κότου τύχων; O. Col. 1720: ἀλλ' ἐπεὶ ὀλβίως γ' ἔλυσε (ἔλυσεν vulgo) ‖ τὸ τέλος, ὦ φίλαι, βίου ∾ ὦ διδύμων (δίδυμα L, διδύμα Triclin.) τέκνων ἄριστα (ἀρίστα Triclin.), ‖ τὸ φέρον ἐκ θεοῦ καλῶς.

Ubicunque vero in arsin irrationalem desinit verbum, arsin brevi syllaba exprimi necesse est: Ant. 1130: νύμφαι στίχουσι ‖ Βακχίδες Κασταλίας τε νᾶμα; Aesch. Suppl. 114. Ai. 374∾390. Eur. frg. 1069. Anacr. frg. 21, 7. 9; frg. 30. — Unum locum, qui exceptus sit, invenio Hipp. 1149: τὸν οὐδὲν ἄτας αἴτιον πέμπετε τῶνδ' ἀπ' οἴκων.

Item antecedentibus choriambis: Ai. 890: ἀλλ' ἀμενηνὸν ‖ ἄνδρα μὴ λεύσσειν ὅπου; Aesch. Suppl. 563 ∾ 573; Ant. 332 ∾ 343; O. R. 463 ∾ 473; Trach. 119 ∾ 129; Hipp. 877; Eur. El. 204; Or. 823; Rhes. 360 ∾ 370. 461. Recte igitur Hermannus Choëph. 391: δριμὺς ἄηται κραδίας pro καρδίας, quamvis accurata responsione (cf. v. 416) opus non esset, velut Sept. 736: καὶ χθονία κόνις πίῃ ∾ 744: αἰῶνα δ' ἐς τρίτον μένει, Anacr. frg. 21, Phil. 1138 ∾ 1162; Ant. 950 ∾ 960. Itaque Aesch. Supp. 107 choriambus diiambo (v. 100: θᾶσσον ἄνω φρόνημά πως) respondisse videtur; μενόλιν autem, quod est in codicibus, in μαινόλιν mutantes editores, quamvis accuratiorem responsionem restituisse sibi viderentur, tamen fecerunt contra irrationalitatis legem. Itaque Weilii coniectura μαργοσύνην τε μαινόλιν praeferenda est.

Id enim certum est, quoties verbum desinit in arsin longam illam, poetas brevi subdita numerum variare maluisse quam longa thesi sequente rhythmum inquinare, ex. gr.

Phil. 1162: μηκέτι μηδενὸς κρατύνων
∾ 1138: μυρί' ἀπ' αἰσχρῶν ‖ ἀνατέλλονθ'

Anacr. frg. 21, 10: πολλὰ δὲ νῶτον σκυτίνῃ | μάστιγι θωμιχθεὶς, κόμην

∾ v. 7: κἀθελοπόρνοισιν ὁμιλέω̣ν ‖ ὁ πονηρὸς Ἀρτέμων,

et v. 13: πάϊς Κύκης, καὶ σκιαδίσκην ‖ ἐλεφαντίνην φορεῖ.

Apud comicos autem lex a tragicis et lyricis servata item valere videatur (in choriambicis metris: Ach. 1151. Eq. 552. Nub. 571 ∾ 603. 700 ∾ 804. 813. 1028. Vesp. 540 ∾ 644. 542 ∾ 646. 1450 ∾ 1462. Thesm. 356. Ran. 213; in ionicis: Vesp. 296. 298. Thesm. 116 sq. 123. Ran. 328: πολύκαρπον μὲν | τινάσσων, 330. 336. 346; in antispasticis: Ran. 324). At etiam solutae post arsin longam thesis exempla invenio (Vesp. 1454. 1467. Lysistr. 339. 342) et longae arsis in fine verbi: Nub. 514: τὴν φύσιν αὐτοῦ ‖ πράγμασιν χρωτίζεται et in Eupolidis cratineo illo: ἄνδρες ἑταῖροι, ‖ δεῦρο δή. Quae cum ita se habeant, vitiosum esse non videtur, quod Bergkius Vesp. 308 scripsit: πόρον Ἕλλας ‖ ἱερὸν εἰπεῖν; ∾ 296: ἀστραγάλους | δήπουθεν, ὦ παῖ.

CAPUT XVI.

De metris iambicis quibusdam.

Lex autem Porsoniana, ut rem breviter appellem, item servatur in metris iambicis, quae adnectuntur metris logaoedicis, quae nunc dicuntur per iniuriam. Nam aut longa arsis cum thesi sequenti coniungitur, velut:

Simonid. frg. 5, 16: ἐς ἄπρακτον ἐλπίδα, μοῖραν αἰῶνος βαλέω̣; frg. 4, 5: οὐδ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος; frg. 36, 3. Timoth. 11, 2: νικᾷ Τιμόθεος | Μιλήσιος. Lycophronid. 1, 3: καλὸν τὸ πρόσωπον, ἂν | μὴ κόσμιον πεφύκῃ. Alcae. 49, 1: Ἀριστόδαμον φαισ' οὐκ ἀπάλαμνον ἐν | Σπάρτᾳ λόγον, frg. 50, 4; 15, 1: δ' Ἄρῃ κεκόσμηται στέγα, v. 5: ἀσπίδες | βεβλημέναι, v. 4 ἄρκος ἰσχῦρῷ βέλευς. Oed. Col. 1047: τὸν χαλκοβόαν Ἄρη | μίξουσιν ἢ πρὸς Πυθίαις ∾ 1061: Οἰάτιδος ἐκ νόμου | πώλοισιν ἢ ῥιμφαρμάτοις; Hippol. 531: οὔτε γὰρ πυρὸς οὔτ' | ἄστρων ὑπέρτερον βέλος ∾ 541: φιλτάτων

θαλάμων | κληδοῦχον, οἱ σεβίζομεν. Ai. 196: *ἄταν οὐρανίαν φλέγων· | ἐχθρῶν δ' ὕβρις.* O. R. 1109: *Νυμφᾶν Ἑλικωνίδων, | αἷς πλεῖστα συμπαίζει;* Trach. 963, El. 486 sq. ∾ 502 sq., alias.

aut arsis brevis seiuncta est a sequente, ita ut versui O. R. supra allato respondeat v. 1097: *ἰήιε Φοῖβε, σοὶ δὲ ‖ ταῦτ' ἀρέστ' εἴη*, et apud Alcaeum frg. 49, 2: *πένιχρος δ' οὐδεὶς πέλετ' ἔσλος οὐδὲ ‖ τίμιος;* 50, 2: *Ϝᾶδυς περὶ φρένας οἶνος αὖ δὶς ‖ ἄθλιος;* Simonid. 5, 9: *εἰρημένον χαλεπὸν φάτ' ἔσλον ‖ ἔμμεναι.* Ai. 715: *κοὐδὲν ἀναύδατον φατίσαιμ' ἄν, ‖ εὖτε γ' ἐξ ἀέλπτων,* El. 502: *εἰ μὴ τόδε φάσμα νυκτὸς ‖ εὖ κατασχήσει* ∾ 486: *ἅ νιν κατέπεφνεν αἰσχίσταις ἐν αἰκίαις.* O. R. 465: *ἄρρητ' ἀρρήτων τελέσαντα ‖ φοινίαισι χερσίν;* ∾ 475: *φάμα Παρνασσοῦ τὸν ἄδηλον ‖ ἄνδρα πάντ' ἰχνεύειν.* O. R. 883 sq.: *εἰ δέ τις ὑπέροπτα χερσὶν ‖ ἢ λόγῳ πορεύεται* ∾ 897 sq.: *οὐκέτι τὸν ἄθικτον εἶμι ‖ γᾶς ἐπ' ὀμφαλὸν σέβων.* O. R. 885 sq.: *δίκας ἀφόβητος οὐδὲ ‖ δαιμόνων ἕδη σέβων* ∾ 899 sq.: *οὐδ' ἐς τὸν Ἄβαισι ναὸν ‖ οὐδὲ τὰν Ὀλυμπίαν.* 887 sq.: *κακά νιν ἕλοιτο μοῖρα ‖ δυσπότμου χάριν χλιδᾶς* ∾ 901 sq.: *εἰ μὴ τάδε χειρόδεικτα ‖ πᾶσιν ἁρμόσει βροτοῖς.* Trach. 633: *ὦ ναύλοχα καὶ πετραῖα ‖ θερμὰ λουτρὰ καὶ πάγους* ∾ 640: *ὁ καλλιβόας τάχ' ὑμὶν* (*ὑμῖν* libri) ‖ *αὐλὸς οὐκ ἀναρσίαν.* Trach. 957: *μὴ ταρβαλέα θάνοιμι ‖ μοῦνον εἰσιδοῦσ' ἄφαρ* ∾ 966: *προκηδομένα βαρεῖαν ‖ ἄψοφον φέρει βάσιν.* Trach. 960 sq.: *χωρεῖν πρὸ δόμων λέγουσιν ‖ ἄσπετόν τι θαῦμα* ∾ 969: *τί χρὴ θανόντα νιν ἢ | καθ' ὕπνον ὄντα κρῖναι;* El. 481: *ἁδυπνόων κλύουσαν ‖ ἀρτίως ὀνειράτων* ∾ 497: –⏑⏑ *μήποτ' ἡμὶν* (*ἡμῖν* libri) ‖ *ἀψεγὲς πελᾶν τέρας.* Ai. 625: *λευκὰ δὲ γήρᾳ μάτηρ νιν ὅταν νοσοῦντα ‖ φρενομόρως ἀκούσῃ* ∾ 637: *ὃς ἐκ πατρῴας ἥκων γενεᾶς* ⏑–⏑ ‖ *πολυπόνων Ἀχαιῶν;* Triclinio praeeunte editores falso *ἄριστος* supplevere, desideratur verbum, quod facit amphibrachum. Propono *ἄμυνα*, quod sensui magis aptum est et fortasse propterea excidit, quod ad vocis *ἄμυγμα* (v. 634) glossema tractum est. Hipp. 755 sq.: *ἐπόρευσας ἐμὰν ἄνασσαν ‖ ὀλβίων ἀπ' οἴκων* ∾ 767 sq.: *χαλεπᾷ δ' ὑπέραντλος οὖσα ‖ συμφορᾷ* (*ξυμφορᾷ* libri) *τεράμνων.* Ion. 1078: *ὅτε καὶ Διὸς*

ἀστερωπὸς ‖ ἀνεχόρευσεν αἰθήρ ∾ 1094: *ὅσον εὐσεβίᾳ κρατοῦμεν ‖ ἄδικον ἄροτον ἀνδρῶν.* Troad. 517: *Ἀργείων ὀλόμαν τάλαινα ‖ δοριάλωτος* ∾ 536: *κλωστοῦ δ' ἀμφιβόλοις λίνοισι ‖ ναὸς ὡσεί.*

Sin autem ultimam metri pseudologaoedici thesin sequitur arsis longa a verbo insequente disiuncta, arsin sequi necesse est syllabam brevem ita, ut glyconeo vel telesilleo adiungatur non diiambus irrationalis, sed choriambus, ex. gr. Trach. 517: *τότ' ἦν χερὸς, ἦν δὲ τόξων ‖ πάταγος.* Adde Pind. Ist. VI ep. 2, v. 29: *ἀστῶν γενεᾷ μέγιστον ‖ κλέος αὔξων;* Py. V ep. 9; Pers. 572 ∾ 580; Choëph. 320 ∾ 337; O. Col. 133 sq. ∾ 165 sq.; Med. 650 ∾ 662; Hipp. 740 ∾ 750; Heracld. 361 ∾ 370. 380; alias.

CAPUT XVII.

De Pindari metris pseudologaoedicis.

Venio nunc ad metra pseudologaoedica ipsa. Contemplemur autem Pindari carmina, quippe in quibus propter maiorem stropharum inter se respondentium numerum res facilius perspiciuntur.

Ac primum quidem glyconea et similes metrorum formas, quas basin perfectam habere dicunt. Animadvertendum autem est ad ea eiusmodi metra, quae ex duorum simplicium copulatione (*συναφείᾳ*) oriuntur. In eis enim metrum posterius, sive medium habere videtur choriambum sive extremum, syllaba prima utitur semper longa; nam basis, quae dicitur, tum iambi formam non recipit. Secunda autem syllaba irrationalitatis indicia praebet, nam modo longa est, modo brevis, atque ita quidem, ut longa non ponatur, nisi cum syllaba sequente coniungitur, brevis autem, quoties sequitur caesura, ponenda sit. Quod invenitur locis his:

Py II str. 2: v. 2: *τέμενος Ἄρεος ἄνδρων | ἵππων τε σιδαροχαρμᾶν* et vv. 10. 82 (edit. Teubnerian. rec. W. Christ. Lps. 1887)

quibus opponuntur versus hi:

v. 26: *γλυκὺν ἑλὼν βίοτον, μᾶκρὸν ‖ οὐχ᾽ ὑπέμεινεν ὄλβον* et vv. 34. 58. 74.

Alia eiusmodi inveniuntur Ol. IX str. 2: v. 68 ∾ v. 96; Py. VIII str. 5: vv. 5. 12. 25. 32. 85 ∾ vv. 65. 45 (*ἐκ πατέρων παισὶ ‖ λῆμα. θαέομαι σαφές; παισὶν* libri, *παῖ, σοὶ* Hermann); Py. VIII ep. 2: vv. 56. 76 ∾ vv. 16. 36; X ep. 1: v. 49 ∾ vv. 13. 67; Nem. VI str. 3: v. 61 ∾ vv. 3. 11. 27. Ist. VII str. 5: v. 55 ∾ vv. 5. 45. Addas fortasse Ist. VI v. 51: *εὐανθέα καὶ Πυθῶνι* (*Πυθόι* libri) *στέφανον* ∾ 34: *εὐανθέ᾽ ἀπέπνευσας ‖ ἁλικίαν*. In Py. VIII ep. 3 ut a syllaba illa ancipiti semper incipit verbum, ita semper est longa. — Unus, qui exceptus esse videtur, locus est Nem. II 19: *παρὰ μὲν ὑψιμέδοντι Παρνασῷ ‖ τέσσαρας ἐξ ἀέθλων*, cum in antistrophis recte se habeat. Quod quomodo explicandum sit, postea apparebit.

De Py. XI str. 4 alterius membri metro constare non videtur; si enim esset glyconeum tertium, quod dicitur, violaretur lex versibus 4. 20. 25. 52; accedit quod tertia metri syllaba solvitur per omnes strophas, id quod fieri non potest, si esset irrationalis. Fortasse trimetrum anapaesticum, quod scriptum videmus in codicibus vv. 36. 42, restituendum est per omnes strophas.

Adde ea metra pseudologaoedica, quibus praemissum est monometrum iambicum: Py. II. ep. 5: v. 21: *θεῶν δ᾽ ἐφετμαῖς Ἰξίονα φαντὶ ταῦτᾶ βροτοῖς;* Py. VII str. 3/4, v. 3/4: *κρηπῖδ᾽ ἀοιδᾶν | ἵπποισι βαλέσθαι*, v. 11/12. Py. VI str. 7/8. Ol. X ep. 4/5. Eadem lege, qua basis metrorum pseudologaoedicorum, utitur primus pes membrorum trochaicorum, quae glyconeis vel telesilleis adnectuntur. Unum tantum extat metri illius exemplum temporibus irrationalibus utens, quod dici potest Eupolideum acephalum, Py. VIII str. 6:

v. 13: *παρ᾽ αἶσαν ἐξερεθίζων· | κέρδος δὲ φίλτατον,* et vv. 26. 46. 53. 66. 73. 86.

∾ v. 6: *τὺ γὰρ τὸ μαλθακὸν ἔρξαι τε ‖ καὶ παθεῖν ὁμῶς* et v. 93.

Atque in omnibus metris, in quibuscunque anceps, i. e. irrationalis non sua sede posita esse videtur, idem invenitur:

Py. X str. 6, v. 6: *ἀγαγεῖν ἐπικωμίαν | ἀνδρῶν κλυτὰν ὄπα* et v. 24.

∾ v. 12: *τὸ δὲ συγγενὲς ἐμβέβακεν ‖ ἴχνεσιν πατρός* et vv. 30. 42.

Ol. IV str. 6, v. 6: *ἶπον ἀνεμόεσσαν ἑκατογκεφάλα | Τυφῶνος ὀμβρίμου* et v. 14.

Py. VIII str. 7, v. 7: *ἐπίστασαι | καιρῷ σὺν ἀτρεκεῖ* et vv. 27. 54. 94.

∾ v. 14: *ἑκόντος εἴ τις ‖ ἐκ δόμων φέροι* et vv. 34. 47. 67.; adde Ist. VI str. 5.

Neque minus invenitur lex tum, cum membro pseudologaoedico ab arsi incipienti antecedit monometrum iambicum:

Ol. IX ep. 8, v. 56: *κοῦροι κορᾶν | καὶ φερτάτων Κρονιδᾶν* et v. 112 (secundum Rauchensteinium), in aliis epodis brevis inest medio in verbo.

Ol. XIV v. 1: *λαχοῖσαν* (sic Boeckhius) *αἵ τε ‖ ναίετε καλλίπωλον ἕδραν*

v. 14: *φιλησίμολπε ‖ τ' Εὐφροσύνα, θεῶν κρατίστου.*

Py. XI ep. 6, v. 48: *ἔσχον θοὰν | ἀκτῖνα σὺν ἵπποις*

∾ v. 64: *τὸ δ' οἰκέοντας ‖ ἔνδον Ὀλύμπου.*

Nem. III 6, v. 48: *Κένταυρον ἀσθμαίνων ἐκόμιζεν*

∾ v. 6: *διψῇ δὲ πρᾶγος ‖ ἄλλο μὲν ἄλλου* et v. 56.

Ist. VI str. 3, v. 25: *χάλκασπις ᾧ | πότμον μὲν Ἄρης ἔμιξεν*

et v. 8: *ἢ ἀμφὶ Τειρεσίαο πυκναῖσι* (*πυκναῖς* codd.) *βουλαῖς*, *Τειρεσίαο* quadrisyllabe est pronuntiandum; Pauwius quod ordine verborum mutato scripsit *ἀμφὶ πυκναῖς ‖ Τειρ.*, fecit contra legem (cf. p. 297).

∾ v. 3: *εὔφρανας; ἦ ρα ‖ χαλκοκρότου πάρεδρον* et vv. 20. 37.

Py. VII v. 18: *εὐπραγίᾳ | χαίρω τι· τὸ δ' ἄχνυμαι.*

Adde denique metrum Py. VIII ep. 6, in quo tres deinceps pedes irrationales esse videntur, nisi in altero pede iambum restituas (v. 20: ποΐᾳ, v. 40 υἱοὺς cf. Nem. VI 25: υἱέων, v. 80: νίκαισι τρισὶν)

v. 20: υἱὸν | ποίᾳ Παρνασίδι Δωριεῖ τε κώμῳ.
v. 40: Θήβαις | υἱοὺς αἰνίξατο παρμένοντας αἰχμᾷ.
v. 80: νίκαις | τρισσαῖς, ὦ ᾿ριστόμενες, δάμασσας ἔργῳ.
∾ v. 100: Πηλεῖ τε ‖ κἀγαθῷ Τελαμῶνι σύν τ᾿ Ἀχιλλεῖ.

Cum eis metris cohaerent ea Pindari metra pseudologaoedica, in quibus choriambo plus uno trochaeo antecedit, glyconea et telesillea tertia, quae vulgo dicuntur, sive polyschematista. Neque vero in eis aliter se habet pedis alterius ratio; nam syllaba choriambo, qui videtur, antecedens aut longa est ita, si conexa est cum prima choriambi longa sive uno verbo sive una verborum copulatione, aut disiuncta a sequente est brevis. Exempla autem promam ex eis tantum locis, in quibus longa et brevis inter se respondent; ubi autem brevis ubique invenitur (Ol. XIII str. 6. Py. II ep. 7. VI str. 2. 4. 8. VIII str. 3. 6. ep. 2. X ep. 4. 5. XI str. 2. Nem. IV str. 3. 5. Ist. VII 1. 2. 3. 5), ea omittam.

Ol. IX str. 6, v. 6: Δία τε φοινικοστερόπαν et vv. 62. 72.
∾ v. 16: μεγαλόδοξος ‖ Εὐνομία et vv. 34. 44. 90.
Ol. IX str. 10, v. 66: ὤπασεν | λαόν τε διαιτᾶν et v. 94.
∾ v. 10: κάλλιστον ἕδνον ‖ Ἱπποδαμείας et vv. 20. 48. 104.
Py. VI 5, v. 50: ὀργᾶς ὃς ἱππειᾶν ἐσόδων
∾ v. 5: ὀλβίοισιν ‖ Ἐμμενίδαις et vv. 14. 23. 32.
Py. VII str. 2, v. 2: Ἀλκμανιδᾶν | εὐρυσθενεῖ γενεᾷ
∾ v. 10: ἀστῶν, Ἄπολλον, ‖ οἳ τεόν γε δόμον
Py. X str. 2, v. 8: στρατῷ | τ᾿ ἀμφικτυόνων ὁ Παρνάσιος
∾ v. 2: μάκαιρα ‖ Θεσσαλία· πατρὸς et vv. 20. 26. 56. 62.
Nem. IV str. 1, v. 16: Κλεωναίου τ᾿ ἀπ᾿ ἀγῶνος ὅρμον et v. 49.
∾ v. 1: ἄριστος ‖ εὐφροσύνα πονῶν et vv. 33. 57. 65.

Nem. IV str. 2, v. 66: εἶδεν | δ' εὔκυκλον ἕδραν et vv. 10. 90.
∾ v. 2: ἰατρός· ‖ αἱ δὲ σοφαὶ et vv. 18 (ubi πέμψαντα codicum meliorum lectio servat legem, πέμψαντος deteriorum laedit) 26. 42. 58. 82.

Nem. IV str. 6, v. 70: αὖτις Εὐρώπαν ποτὶ χέρσον
∾ v. 46: Οἰνωνᾷ τε ‖ καὶ Κύπρῳ, ἔνθα et v. 54.

Unice exceptus est v. Ol. IX 108: αἰπειναί· ‖ τοῦτο δὲ προσφέρων, cum in epodis respondentibus (vv. 24. 52. 80) lex sit servata.

Sed iam transeamus ad eas Pindari metrorum compositiones, in quibus metro pseudologaoedico in thesin desinenti adiungitur per synaphiam metrum pseudologaoedicum, quod vulgo dicitur acephalum (Christ, Metr. p. 115), sive ut metricorum notionibus utar, in quibus glyconeo vel telesilleo adnectitur telesilleum (–⏑–⏑⏑–⏑–⏓–⏑⏑–⏑–). In quibus res per se non liquet. Nam in aliis carminibus legem, quam Porsoni auspiciis invenimus et Porsonianam appellamus, semper servavit poeta, in aliis interdum neglexit.

Servavit autem in carminibus his:

Nem. IV 5, v. 5: γυῖα, τόσσον εὐλογία | φόρμιγγι συνάορος et v. 13.
∾ v. 21: Καδμεῖοί νιν οὐκ ἀέκοντες ‖ ἄνθεσι μίγνυον et vv. 29. 85.

Nem. IV 7/8, v. 7/8: ὅ τι κε σὺν Χαρίτων τύχᾳ | γλῶσσᾰ φρενὸς ἐξέλοι βαθείας et vv. 15/16. 31/32. 39/40. 55/56. 71/72. 79/80. 87/88. 95/96.
v. 23/24: ξένιον ἄστυ κατέδραμε̄ν | Ἡρακλέος ὀλβίαν πρὸς αὐλὰν et v. 47/48.
∾ v. 63/64: ὄνυχας ὀξυτάτους ἀκμάν τε ‖ δεινοτάτων σχάσαις ὀδόντων. — Similis metrorum alias hiatu syllabave ancipiti disiunctorum synaphia inest in Ist. VII 9/10. (∾ 29/30. 39/40. 49/50. 69/70) cf. Ol. II 29. Nem. VI 48.

Py. X str. 4, v. 10: Ἄπολλον, γλυκὺ δ' ἀνθρώπων τέλος ἄρχα
et v. 58: ἕκατι στεφάνων | θᾱητὸν ἐν ἅλιξι et v. 22.
∾ v. 4: τί κομπέω παρὰ καιρόν; ‖ ἀλλά με Πυθώ
et v. 28: ὅσαις δὲ βροτὸν ἔθνος ‖ ἀγλαΐαις
Nem. III ep. 4, v. 83: τίν γε μέν, εὐθρόνου | Κλειοῦς (Κλεοῦς libri) ἐθέλοισας
∾ v. 62: Αἰθιόπεσσι χεῖρας, ‖ ἐν φρασὶ πάξαιθ'.

Adde metra, in quibus nusquam invenitur longa: Nem. IV 4. 6. Ol. XIV 3. 4. 12; Nem. III 1; Ol. I ep. 4.

Quotquot eiusdem usus exempla apud tragicos inveni, hic afferam: Antig. 789 sq.: οὔθ' ἁμερίων σ' γ' ἀνθρώπων· ὁ δ' ἔχων μέμηνεν ∾ 799/800: θεσμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμπαίζει θεὸς Ἀφροδίτα; Alc. 970/1: Ἀσκληπιάδαις ἔδωκε ‖ φάρμακα πολυπόνοις ∾ 981/2: δαμάζεις σὺ βίᾳ σίδαρον, ‖ οὐδέ τις ἀποτόμου; Ant. 354 sq. ∾ 365 sq.; 841 sq. ∾ 860 sq.; O. C. 1044 sq. ∾ 1059 sq.; Alc. 987/8 ∾ 1000/1; Med. 854 sq. ∾ 864 sq.; Herc. fur. 787 ∾ 804; Ion. 455 ∾ 475; 461 sq. ∾ 481 sq.; 1050: ὅδωσον ‖ δυσθανάτων(!) ∾ 1064: ἐλπὶς ἢ | θηκτὸν ξίφος ἢ; Hel. 1109 ∾ 1124; El. 168 ∾ 191; Bacch. 72 sqq. ∾ 88 sqq.; Rhes. 457 sq. ∾ 822 sq.; antecedente metro iambico: Ai. 408 sq.: πᾶς δὲ στρατὸς δίπαλτος ἄν με ‖ χειρὶ φονεύει ∾ 426 sq.

Pindarus vero in aliis quattuor carminibus (Ol. IX, Py. II, Nem. II, Ist. VI) caesuram posuit et ante longam illam irrationalem et post eam.

Ol. IX str. 3. 4. 5., v. 60: Λοκρῷ, μὴ καθέλοι νιν αἰὼν ‖ πότμον ἐφάψαις et vv. 61. 88. 97. 99.
∾ v. 5: ἀλλὰ νῦν ἑκαταβόλων | Μοισᾶν ἀπὸ τόξων et vv. 6. 13. 15. 16. 31. 32. 34. 44. 59. 62. 69. 70. 71. 72. 90. 98. 100.

et v. 3: ἄρκεσε Κρόνιον παρ' ὄχθον ‖ ἁγεμονεῦσαι et v. 41.
Py. II str. 2, v. 2: ἀνδρῶν ἵππων τε σιδαροχαρμᾶν ‖ δαιμόνιαι τροφοί et vv. 10. 26. 34. 58. 74. 82 per omnes strophas; semel longa medio in verbo v. 50.
Nem. II str. 3, v. 13: καὶ μὰν ἁ Σαλαμίς γε θρέψαι ‖ φῶτα μαχατάν et v. 23.
∾ v. 8: αἰὼν ταῖς μεγάλαις δίδωκε ‖ κόσμον Ἀθάναις; caesura ante longam non invenitur.
str. 5, v. 10: Τιμονόου παῖδ'. ‖ ἔστι δ' ἐοικός
∾ v. 15: παγκρατίου | τλάθυμος ἀέξει et v. 25; brevis medio in verbo: v. 20.
Ist. VI str. 5, v. 10: ἢ Σπαρτῶν ἀκαμαντολογχᾶν; ‖ η ὅτε καρτερᾶς et v. 44.
∾ v. 22: νίκαν παγκρατίου· σθένει τ' | ἔκπαγλος ἰδεῖν τε μορφάεις.

In eorundem autem quattuor carminum quibusdam extant loci supra memorati, qui faciunt contra legem Porsonianam: Nem. II 19. et Ol. IX 108.

Porro in ceteris carminibus pseudologaoedicis basis glyconei, a quo incipit periodus, ita tantum utitur spondeo, si spondei altera syllaba cum sequente coniungitur et metrum incipit vel a verbo trisyllabo vel maiore vel monosyllabo cum sequente plurium syllabarum verbo arte coniuncto: Py. V 93: *σκυρωτὰν ὅδον, ἔνθα πρυμνοῖς,* Py. X 25: *καὶ ζώων ἔτι νεαρόν,* Py. XI 20. 36, Nem. IV 21. 22. 29. 46. 53. 69. 78, Ist. VII 16, Py. VIII 57, frg. 35 Bgk. (Sed Py. VIII 97: *λαμπρὸν ‖ φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν* et Nem. VI 49: *νικῶντ' ‖ ἤρεφε δασκίοις;* at ea sunt editorum, non codicum; in hoc scilicet loco ne de metro quidem satis constare mihi videtur.) Sin vero altera glyconei primi syllaba disiungitur a sequente, basin esse trochaicam necesse est: Py. V 62, VIII 17. 37. 77. Nem. IV 5.

13. 37. 85. 93., Ist. VII 26. 36. 56. 66. In eorundem vero quattuor illorum carminum tribus glyconeum in periodi principio positum incipit a verbo spondaico: Ol. IX 14: *κλεινᾶς* || *ἐξ Ὀπόεντος*, *αἰνήσαις* et vv. 42. 43. 59. 60. 69. 73. 88. 89, Nem. II 8. 13, Ist. VI 22. Adde huc membrum pseudologaoedicum in strophae dactyloepitritae initio positum Nem. VIII str. 1, et frg. 72 Bgk.

Cur autem legis Porsonianae varie violatae exempla in quattuor illis epiniciis pseudologaoedico metro compositis inveniantur, a ceteris vero absint, de eo liceat coniecturam facere. Scilicet carminum, in quibus lex Porsoniana semper servatur, pleraque pueris sunt dedicata (Ol. XIV, Py. X, Nem. IV) atque cantata saltataque a pueris aequalibus (excepto, ut videtur, carm. Py. X, ubi v. 6: *ἀνδρῶν κλυτὰν ὄπα*), unum (Nem. III) quamvis homini seniori transmissum, tamen a pueris cantatum (cf. vv. 5 et 66). Viris autem sunt dedicata quattuor illa carmina Ol. IX, Py. II, Nem. II, Ist. VI et a viris victori aequalibus cantata et saltata esse putanda sunt. Fortasse autem carmina a pueris decantari solebant ductu alacriore (cf. Ol. XIV 17: *τόνδε κῶμον κοῦφα βιβῶντα*), quo factum est, ut singula tempora essent minoribus spatiis, *ἀριθμὸς* autem trisemus non excipere posset longas binas, si huc accederet temporis spatium, quo longae dirimuntur. Si vero a viris carmina cantabantur moderata plerumque agoge, *ἀριθμὸς τρίσημος* minus aegre excipiebat longas duas quamvis seiunctas tempore inter duo verba intercedente. Quod quidem in carminibus dactyloepitritis etiam magis saepiusque usu venisse videtur. Ea enim, qua erant gravitate, usa sunt agoge admodum tarda, minus autem habilia pueris visa sunt poetae; pueris enim tria tantum eorum, quae extant, dedicata sunt, aliis autem metris composita novem, cum viris metrum dactyloepitritum multo aptius esse videretur quam alia (20:12).

Probabilem igitur statuimus causam, cur in metris dactyloepitritis caesuram modo ante arsin longam irrationalem modo post eam liceat ponere locis inter se respondentibus.[1])

1) Quamquam in duobus carminibus dactyloepitritis ad pueros missis — tertium enim Ol. XI cantui non destinatum esse videtur, quo lex Porso-

Quemadmodum autem in carminibus dactyloepitritis arsis irrationalis raro exprimitur brevi, quoniam agoges tarditate cum omnia tempora producuntur tum irrationalia adeo, ut breves eis explendis vix aut omnino non sufficiant, eodem modo in metris illis pseudologaoedicis, in quibus caesura et ante longam arsin irrationalem et post eam ponitur, arsis irrationalis raro utitur syllaba brevi; in carmine enim Ol. IX str. 3—6 brevis semel (v. 3), anceps semel (v. 41), longa tricies; Py. II str. 2 anceps semel (v. 50), septies longa; Nem. II str. 5 semel brevis (v. 20), longa quater, Ist. VI str. 5 b semper longa; item in versibus Ol. IX 108 et Ist. II 19 longae praeter legem ad verbi finem positae nusquam respondet brevis; in carm. vero Ist. VI str. 3 quater brevis, anceps semel, ergo contra omnem opinionem accideret, si, ut est in Pauwii v. 8. emendatione (cf. p. 291), longa irrationalis poneretur ante caesuram.

---

niana non violatur, si scribis v. 2: *ἔστι δ᾽* — eadem caesurae varietas invenitur, quae in carminibus ad viros missis, velut Nem. V v. 1: *ἐπ᾽ αὐτᾶς* ‖ *βαθμίδος* ∾ v. 7: *χρυσεᾶν* | *Νηρηίδων;* Ol. VIII 49: *ἐπ᾽ Ἰσθμῷ* ‖ *ποντίᾳ* ∾ 56: *με λίθῳ* | *τραχεῖ φθόνος* et in metro, quod simile est ionico anaclomeno catalectico: Ol. VIII v. 6: *ἀρετὰν* | *θυμῷ λαβεῖν* ∾ v. 51: *ἀποπέμπων* ‖ *Αἰακόν*. Eis autem metrorum dactyloepitritorum locis, ubi arsis irrationalis frequentiore utitur brevi, ibi longa et brevis interdum inter se respondent ex lege Porsoniana (Py. IX str. 1, ubi longa sexies, brevis quater, v. 1: *ἐθέλω* | *χαλκασπίδα* et vv. 34. 51. 76. 84. 109 ∾ v. 9: *ὑπέδεκτο* ‖ *δ᾽ ἀργυρόπεζ᾽ Ἀφροδίτα* et v. 59; Ist. IV str. 2, v. 2: *σέο γ᾽ ἕκατι* ‖ *καὶ* et vv. 8. 29 ∾ v. 23: *θεοδότων* | *ἔργων* et vv. 44. 50. In ep. 7 semper brevis ante caesuram) aut saltem non inciditur post longam (Nem. VIII str. 5, vv. 5. 10. 22. 27 ∾ 39. 44; Ist. I str. 2, vv. 2. 42 ∾ 8. 19. 25. 36. 53. 59, alias). Aliis vero locis, ubi brevis invenitur frequentior, non curatur lex Porsoniana (Ist. III str. 2, ubi quater brevis, sexies longa, v. 20: *ἔφανας* ‖ *Ἰσθμίοις* et vv. 44. 56 et fortasse v. 8: *χαρίτεσσι[ν] βαστάσαι*, sed v. 26: *κελαδεννᾶς* ‖ *τ᾽ ὀρφανοὶ* et vv. 38. 80). Itaque quod Christius (Metr.[2] p. 581) duas compositionis dactyloepitritae species dignoscit argumento maxime ex brevis arsis crebritate sumpto, sequi non possum. Neque enim carmina tota inter se differunt, verum metra singula, non compositio, verum agoge. Ceterum carmen, quod deteriori compositionis speciei adscribit (Ist. IV), non pusillis, ut illi videtur, utitur versibus, siquidem strophae versus tertius cum quarto, quintus cum sexto, epodi sextus cum septimo atque fortasse cum quinto, quem acatalectum esse iudico, coniungendi erunt.

Cum autem in eisdem non modo carminibus, sed etiam periodis (Py. II str. 2. Ist. VI str. 5) inveniantur metra illis paria, quae brevibus irrationalibus utentia frequentioribus servent legem Porsonianam, statuendum erit agogen mutari posse in eiusdem periodi membris, laesae autem legis Porsonianae exempla posita esse non in totius carminis indole, sed in locorum ipsorum, in quibus insunt agoge, nec carminum, quae viris dedicata sunt, naturam per se differre ab eorum, quae pueris, sed in illis gravitatem ac rhythmi tarditatem magis adamari quam in his.

Sunt autem in epiniciis Pindaricis pseudologaoedicis eis, quae maxime utuntur metris alloeometris, metra quaedam in periodo sua prima, quae incipiant ab iambo aut ita, ut iambum statim sequatur dactylus, quem inesse dicunt (Ol. I str. 1, ep. 2, X str. 6, Py. II ep. 2. 3. 6, V ep. 2. 5, X str. 4, Nem. II 1, VII str. 1) aut ut intercedat trochaeus (Ol. X ep. 1. Ist. VII 1. 5). Supersedeo inquirere, quem ad modum is pes iambicus sit percutiendus. Nostra hic id solum interest, quod iambus ille excipitur spondeo duobus locis Pindaricis:

Ol. X 48: *τιμάσαις πόρον Ἀλφεοῦ*
90: *θνάσκοντι στυγερώτατος*
∾ v. 6: *ἐνιπὰν ἀλιτοξένων.*

Anacreonti autem nulla alia responsionis in glyconeorum basibus forma usui est quam iambi et spondei [1]); in periodorum exordiis illum admisit, hoc semper usus est in ceteris periodi membris. Atque quamquam semper caesuram ponit post thesin glyconei extremam, tamen metra non tempore inani diremta sed synaphia quadam inter se conexa esse docet productio brevis finalis per duplices consonantes, a quibus incipit glyconeum sequens, ut iam in praefatione (p. 178 adn.) docuimus. Quae cum ita sint, primae in glyconeis mediis syllabae longitudo non fluxit ex ea temporis rhythmici licentia, quae in periodorum vel versuum initiis admittitur, verum posita est in propria irrationalitatis duplicis forma. Quoniam

1) Nam frg. 5, 2: *Σμερδίῑη*; 14, 3: *νηνῑ́* (*νηνίϊ*); frg. 12: *οὔτ' ἐμὴν ἁπαλὴν κάσιν* dubium an recte sit restitutum, fort. *ἀμήν*.

autem a basi trochaeum exclusit Anacreo, sequitur irrationalem spondeum ita ortum esse, ut posteriori iambicae basis tempori aliquid detraheretur, adderetur priori. Itaque eiusmodi metra, quae non admittunt basin trochaicam, sed iambicam, basi ipsa continere censeo sedes irrationales, quae faciunt *ἀριθμὸν τρίσημον*. Apertum est igitur, cur Anacreo glyconea semper incidat post thesin finalem neque metrum incipiat a vocabulo monosyllabo, nisi forte id cum sequente vocabulo arte coniunctum est: scilicet ne caesura post primam glyconei syllabam intercedente divellantur tempora irrationalia.

CAPUT XVIII.

De tragicorum metris pseudologaoedicis.

Iam transeamus ad tragicorum in metris pseudologaoedicis usum. Qui in metris inter se respondentibus rarissime utuntur caesurae varietate, sed plerumque caesuram, qua in stropha usi sunt, eandem in antistropha adhibuerunt, quo factum est, ut periodos in metra dissoluisse dicerentur. Maiore etiam caesurae libertate usus est Euripides. Apud quem pauca eius responsionis exempla invenio, in quibus legem Porsonianam servatam esse eluceat: Med. 650 sq.: *τάνδ' ἐξανύσασα μόχθων | δ' οὐκ ἄλλος ὕπερθεν ἢ* ∾ 660 sq.: *τιμᾶν καθαρὰν ἀνοίξαντα ‖ κλῇδα φρενῶν· ἐμοὶ,* et Hipp. 765 ∾ 753. Troad. 1062 ∾ 1073. El. 199 ∾ 176. Hel. 1482 ∾ 1499.

Constat autem iam ab Aeschylo in basi glyconei non incipientis periodum positum esse spondeum ita, ut in eum desineret verbum, velut Pers. 635: *αἰ-ανῆ ‖ δύσθροα βάγματα;* ∾ 644: *Περσᾶν ‖ Σουσιγενῆ θεόν*; Soph. El. 123 ∾ 139, O. R. 1203 (∾ 1194) Ant. 333 ∾ 344. 832 (∾ 815). Tamen in stropharum inter se respondentium altera caesuram ante arsin illam irrationalem longam collocatam esse, in altera post eam non invenio nisi in Euripidis fabulis posterioribus aetate:

Ion. 189: *τῷ Λατοῦς διδύμων προσώπων | καλλιβλέφαρον φῶς.*

∾ 200: κοινοὺς αἰρόμενος πόνους Δίῳ ‖ παιδὶ συναντλεῖ;

Iph. Taur. 406: βωμοὺς καὶ περικίονας ναοὺς ‖ αἷμα βρότειον;

∾ 420: γνώμα δ' οἷς μὲν ἄκαιρος ὄλβου, | τοῖς δ' ἐς μέσον ἥκει.

Iph. Taur. 1101: δάφναν τ' εὐερνέα καὶ γλαυκᾶς ‖ θαλλὸν ἱρὸν ἐλάας

∾ 1118: ζηλοῦσ' ἄταν διὰ παντὸς | δυσδαίμον'· ἐν γὰρ ἀνάγκαις.

Aliquot autem locis invenitur ea metrorum responsio, ut in altera stropha incidatur post spondeum, a quo metrum incipit, in altera caesura sit post basis priorem syllabam longamque, insequatur brevis: Aesch. Suppl. 578 sq.: *παύεται, δακρύων δ' ἀπο-στάζει ‖ πένθιμον αἰδῶ* ∾ 586 sq.: *τίς γὰρ ἂν κατέπαυσεν Ἥ-ρας | νόσους ἐπιβούλους;* Adde Suppl. 642 ∾ 655. Ag. 419 ∾ 436. O. C. 127 ∾ 159. 1212 ∾ 1226. Herc. fur. 424 ∾ 441; et glyconea per synaphiam cum antecedentibus non coniuncta: Ant. 100 ∾ 117. Alc. 974 ∾ 963. Hec. 468 ∾ 477. Sed exempla sunt rariora, quam ut inde aliam irrationalitatis formam liceat efficere, praesertim cum Aeschylus in metris phalaeceis, quibus strophas claudere solet, ne alteram quidem caesuram, quae est ante secundam pherecratei syllabam longam, non adhibeat (Suppl. 664 sq. ∾ 676 sq. 686 sq. ∾ 696 sq.).

Luculentius autem res perspicitur in eis tragicorum glyconeis, quae dactylum cyclium tertio loco habere rati glyconea (glyconeos!) tertia appellare consueverunt viri docti. Quorum primas syllabas binas una cum ceterorum glyconeorum basibus absolvi. Atque a Pindaro quidem abest in eis binorum pedum ante dactylum cyclium irrationalitas, sed irrationales sunt, ut supra docuimus, aut altera eius glyconei syllaba cum tertia (Py. VIII str. 5, Nem. VI str. 3) aut quarta cum quinta (Ol. IX str. 6), non utraeque, nisi in telesilleo tertio incipiente (Nem. IV str. 2, Ol. IX ep. 4). Tragici vero quattuor omnibus deinceps syllabis irrationalibus usi sunt. Ac in quarta quidem sede longa et brevis inter se saepe respondent ex lege Porsoniana:

Soph. Ai. 1188: *δορυσσοή-των μόχθων | ἄταν ἐπάγων*
∾ 1194: *ἔδειξεν ὅ-πλων Ἕλλασι ‖ κοινὸν Ἄρη*
Ant. 123: *πευκάενθ᾽ | Ἥφαιστον ἑλεῖν*
∾ 106: *τὸν λεύκασπιν ‖ Ἀργόθεν ἐκ*

Adde huc Ant. 137 ∾ 151. 810 ∾ 827. Phil. 207 ∾ 216. 1141 ∾ 1164. Hipp. 146 ∾ 156. Eur. Suppl. 961 ∾ 969 (scribe *ζῶσι*, libri *ζῶσιν*). Herc. fur. 683 ∾ 697. 796 ∾ 813. Ion. 459 ∾ 479. Hel. 1345 ∾ 1361. El. 174 ∾ 197. 178 ∾ 201. Bacch. 867 ∾ 887. Iph. Aul. 547 ∾ 562. 552 ∾ 567. Iph. Taur. 427 ∾ 444.

Porro utriusque strophae versus habet quartam longam in verbi e pluribus syllabis constantis principio:

Soph. El. 121 ∾ 137. 122 ∾ 138. Ant. 1138 ∾ 1147. Trach. 841 ∾ 852. Phil. 204 ∾ 213. 1081 ∾ 1102. 1103 (∾ 1082 glyc. II). 1123 ∾ 1146. 1142 ∾ 1165. Hipp. 144 ∾ 154. 148 ∾ 158. Hec. 474 ∾ 483. Phoen. 205 ∾ 217. Suppl. 959 ∾ 967. 997 ∾ 1020. 1007 sq. ∾ 1029 sq. Herc. fur. 351 ∾ 367. Ion. 116 sq. ∾ 132 sq. 455 ∾ 475. 465 ∾ 485. Hel. 1346 ∾ 1362. 1464 ∾ 1477. El. 180 ∾ 203. 734 ∾ 744. Bacch. 409 ∾ 425. Iph. Taur. 437 ∾ 454. 1026 ∾ 1040.

Haud raro in utraque stropha verbum desinit in quartam brevem: Ai. 1185 ∾ 1192. Ant. 107 ∾ 124. 809 ∾ 826. 1145 ∾ 1154. Phil. 208 ∾ 217. Alc. 573 ∾ 583. Eur. Suppl. 998 ∾ 1021. Hel. 1347 ∾ 1363. Eur. El. 170 ∾ 193. Iph. Taur. 1101 ∾ 1118.

Adde metra acephala sive telesillea tertia: Trach. 638 ∾ 645. Phoen. 205 ∾ 217, glyconea cum anacrusi: O. Col. 513 ∾ 525. 520 ∾ 533. Soph. El. 473 ∾ 489. Phil. 831 ∾ 847. Hipp. 535 (∾ 525). Or. 828, alia. In aliis metris post caesuram longa in stropha, brevis in antistropha (Phil. 1167 ∾ 1144. Hec. 460 ∾ 449. 645 ∾ 636), in aliis glyconeo tertio ante quartam longam inciso respondet glyconeum alterum (Phil. 1082 ∾ 1103. O. C. 512 ∾ 524. Ion. 466 ∾ 486. Hel. 1481 ∾ 1498. El. 148 ∾ 165. 173 ∾ 196), in aliis longa utrimque inest medio in verbo (O. R. 465 ∾ 475. Herc. fur. 784 ∾ 801. Hel. 1312 ∾ 1331. 1316 ∾ 1335. Bacch. 864 ∾ 884, alias). Omnino autem in Corinnae et tragicorum glyconeis tertiis, quotquot

extant, invenio sedem quartam longam post caesuram centies sexagies septies, brevem ante caesuram undenonagies.

Multo rarior is usus est, quo post glyconei III quartam vel telesillei tertiam longam desinit verbum; si enim exempla dubia vel e coniectura profecta numero comprehendimus, vix quadraginta extant. Invenitur iam apud Corinnam frg. 13: *καὶ πεντήκοντ᾽ οὐψιβίας*. Huc autem non cadunt primum loci, in quibus eam sedem tenet monosyllabum aut ad antecedens verbum trahendum (Eur. Suppl. 961: *πλαγκτὰ δ᾽ ὡσεί τις νεφέλα*) aut ad insequens (Hipp. 148. Eur. Suppl. 959. 1006. Ion. 475. Iph. Taur. 447, cf. p. 274); deinde nonnullis locis longa in quarta sede posita est per falsam lectionem ab editoribus sive inlatam sive retentam (Iph. Taur. 448: *δεξαίμεσθ᾽ Ἑλλάδος ἐκ γᾶς* Aldina, *δεξαίμεθ᾽* PC recte; deleto *ν ἐφελκυστικῷ* tollitur longa: Eur. Suppl. 969. Iph. Taur. 439. Iph. Aul. 570. frg. 775, 30). Restant autem primum loci pauci, in quibus utriusque strophae metrum inciditur post quartam longam:

Ant. 811: *ὁ πάγ-κοινος Ἅιδας ‖ ζῶσαν ἄγει*
∾ 828: *καί νιν ὄμβροι ‖ τακομέναν*
Iph. Taur. 432: *πρύ-μναν εὐναίων ‖ πηδαλίων*
∾ 449: *γᾶς πλωτήρων ‖ εἴ τις ἔβα.*

item in glyconeis anacrusi praeditis: Soph. El. 473: *καὶ γνώμας ‖ λειπομένα σοφᾶς* ∾ 489: *ἁ δεινοῖς ‖ κρυπτομένα λόχοις*, Phil. 831: *τάνδ᾽ αἴγλαν, ‖ ἃ τέταται τανῦν* ∾ 847: *ὡς πάντων ‖ ἐν νόσῳ εὐδρακής*. Porro longa desinens respondet brevi desinenti: Ai. 1194: *κεῖνος ἀνήρ, ‖ ὃς στυγερῶν* ∾ 1187: *τὰν ἄπαυστον* (*ἀπαύσταν* Nauck) *αἰὲν ἐμοί*, Eur. El. 729 ∾ 739. Hel. 1482 ∾ 1499, frg. 775, 22 ∾ 30. Quin loci, in quibus post longam illam inciditur, respondent eis, qui caesuram habent ante quartam longam: Ant. 1124: *Ἰσμηνοῦ | ῥείθρων ἀγρίου* ∾ 1135: *εὐαζόντων ‖ Θηβαΐας*; Phil. 205: *βάλλει | βάλλει μ᾽ ἐτύμα* ∾ 214: *ὡς ποιμὴν ‖ ἀγροβότας*, fort. *ποιμὴν | ὡς ἀγρ.*; Or. 810: *πάλιν ἀνῆλθ᾽ | ἐξ εὐτυχίας Ἀτρείδαις* ∾ 822: *ξίφος ἐς αὐγὰς ‖ ἀελίοιο δεῖξαι*; 812: *ὅποτε χρυσέας ‖ ἦλθ᾽ ἔρις ἀρνὸς* (Ddf.) ∾ 824: *κακοφρόνων | τ᾽ ἀνδρῶν παράνοια*; Suppl. 999: *χαλκεοτευχοῦς ‖ τὰς Καπανέως* ∾ 1021: *Φερσεφόνας | ἥξω θα-*

λάμους; Herc. fur. 646: *πλή-ρη τᾶς ἥβας* ‖ *ἀντιλαβεῖν* ∾ 664: *ἂν εἶχε* | *ζωᾶς βιοτάν*; 648: *ὄλ-βῳ κάλλιστα* ‖ *δ' ἐν πενίᾳ* ∾ 6?6: *ἂν γνῶναι* | *καὶ τοὺς ἀγαθούς*; 675: *συγκαταμι-γνὺς, ἁδίσταν* ‖ *συζυγίαν* ∾ 689: *τὸν Λατοῦς* | *εὔπαιδα γόνον*; Hel. 1315: *ἁ μὲν τόξοις* ‖ *Ἄρτεμις, ἃ δ'* ∾ 1333: *οὐδ' ἦσαν* | *θεῶν θυσίαι*; El. 702: *εὐαρμόστοις* ‖ *ἐν καλάμοις* ∾ 716: *λῶτος δὲ* | *φθόγγον κελάδει*; 736: *καλλίστων* | *ὄμβρων Διόθεν στερεῖσαι* ∾ 746: *κτείνεις, κλεινῶν* ‖ *ξυγγενέτειρ' ἀδελφῶν*; Iph. Taur. 1102: *ἐλά-ας, Λατοῦς* | *ὠδῖνα φίλαν* ∾ 1119: *ἀνάγ-καις οὐ κάμνει* ‖ *ξύντροφος ὤν*; Cycl. 42: *γενναίων* ‖ *δ' ἐκ τοκάδων* ∾ 56: *δέξαι* | *θηλαῖσι γονάς*.

Adde locos, in quibus altera stropha caesuram habet post quartam longam, altera nullam: Herc. fur. 645: *μὴ χρυσοῦ* ‖ *δώματα πλήρη* ∾ 663: *ἁ δυγένεια δ' ἁπλᾶν ἂν*; Ion. 1087 ∾ 1103; Hel. 1313 ∾ 1331; Iph. Taur. 434 ∾ 451; Iph. Aul. 546 ∾ 561; in locis monostrophicis: Or. 834 (ex Hartungii coniec tura); Iph. Aul. 220. 222 sq. 1086 (?); Cycl. 660; antistropha perdita: Eur. frg. 775, 25. 28. Denique invenitur aliquoties glyconeum III caesura post quartam longam utens respondere glyconeo II: Phil. 1124: *πόντου θινὸς ἐφήμενος* ∾ 1147: *ἔθνη θηρῶν,* ‖ *οὓς ὅδ' ἔχει.* Herc. fur. 690: *εἰλίσσουσαι* ‖ *καλλίχοροι* ∾ 676: *μὴ ζῴην μετ' ἀμουσίας*; ibid. 791: *Μουσῶν θ' Ἑλι-κωνίδων* ∾ 808: *Πλούτωνος* ‖ *δῶμα λιπών*; Eur. El. 184: *καὶ τρύχη τάδ' ἐμῶν πέπλων* (sic C) ∾ 207: *ναίω ψυχὰν* ‖ *τακομένα.*

Quae cum ita se habeant, in tragicorum glyconeis syllabarum conexu sedes irrationalitatis non semper indicari liquet; verum tamen, quoniam in stropharum inter se respondentium metro altero alias irrationalitatis sedes inesse non sit veri simile, ea irrationalis, quae brevis et longae syllabae vicissitudine cognoscitur, ad sequentem syllabam conferenda erit, etiamsi ab ea disiungitur caesura. Itaque in glyconeo quidem tertio, quod dicitur, quamvis choriambo praecedant spondei duo, tamen spatium pedis compositi universum dodecasemum non excedi mihi persuasum est.

CAPUT XIX.

De metrorum pseudologaoedicorum solutionibus.

Quas autem sedes irrationales e caesuris verborumque conexu effecimus, eaedem probantur solutionibus, quae in metris illis inveniuntur.

Quoties enim dactyli istius, quem inesse dicunt, thesis solvitur, tum tempus, quod antecedit, simodo longam et brevem mutare potest, brevi expressum esse necesse est. Quod profecto accidit in Pindari loco Py. XI str. 4, v. 4: *ματρὶ παρὰ* (*πὰρ* libri) *Μελίαν;* v. 9: *ὄφρα Θέμιν ἱερὰν;* v. 41: *Μοῖσα, τὸ δὲ τεόν, εἰ;* v. 52: *τῶν γὰρ ἀνὰ πόλιν εὑ-ρίσκων*; v. 55: corruptus, sed v. 20: *Κασσάνδραν πολιῷ*; v. 36: *Παρνασσοῦ πόδα ναί-οντ᾽*.

Obesse legi videntur telesillea quaedam, primum

Nem. VII 70: *Εὐξενίδᾰ πάτραθε Σώ-γενες, ἀπομνύω*

in quo solutionem aut nominis proprii necessitate aut anacrusis in periodi exordio libertate excuses. Verum — etsi formam *Εὐξενίδα* habere posse *α* breve concedas — difficultatem praebet interpretationi; nam *πάτρα* non est, ut volunt, gens (*Ϝοῖκος* cf. Py. VII 5); itaque non tam cum Hartungio scribam *Εὐξείνιδι Σωγένους πάτρᾳ*, quam faciliore emendatione: *εὔξεινε πάτραθε Σώγενες,* = o Sogenes, iuvenis hospitalis, ut patrius Aeginetis mos est. Tum

O. R. 883: *εἰ δέ τις ὑπέροπτα χερσὶν ἢ λόγῳ πορεύεται,*
∾ 897: *οὐκέτι τὸν ἄθικτον εἶμι γᾶς ἐπ᾽ ὀμφαλὸν σέβων.*

Qui versus ex sequentium similitudine constare videntur e telesilleo et dimetro iambico. Nam quamvis ionici a maiore et dipodiae trochaicae coniunctio talis inveniatur in eadem fabula v. 471 sq.: *δειναὶ δ᾽ ἅμ᾽ ἕπονται | κῆρες ἀναπλάκητοι* ∾ 481 sq., tamen illa a ditrochaeo incipere, ut vult Christius (Metr.[2] p. 493), nolim, quoniam syllabae solutae vocabulis inter se non disiunctis attribuendae erunt. Usu igitur venire mihi videtur potius anacrusis libertas, qua arsis in periodo primae ratio non habetur in spatio rhythmico computando.

Quod non cadit in eiusdem fabulae versum 1195: *οὐδένα μακαρίζω*; nam eum a glyconeo antecedente ne minimo quidem tempore inani diremtum esse docet versus antistrophae (1202 sq.): *ἐτι-μάθης, ταῖς μεγάλαισιν ἐν Θήβαισιν ἀνάσσων.* Itaque quod Hermannus scripsit *οὐδὲν*, accipiendum, quod probatur magis Cyri apud Herodotum I 86 dicto: *ὡς οὐδὲν εἴη τῶν ἐν ἀνθρώποισιν ἀσφαλέως ἔχον*, quam improbatur Soloneo illo ibidem: *μηδένα εἶναι τῶν ζωόντων ὄλβιον. Οὐδὲν* nimirum respicit illud, quod est in v. 1192: *τὸ σόν τοι παράδειγμ᾽ ἔχων* (sic cod. Laur., *τὸν σόν* Camerario praeeunte plerique); *βροτῶν* autem non est genitivus neutrius generis partitivus, sed masculini possessivus.

Unum solutae post longam thesis exemplum certum invenitur in carminis Iph. Aul. ab Euripide non compositi v. 222: *λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιούς*, cui nihil tribuendum.

Extant autem apud tragicos loci nonnulli, in quibus tertia glyconei II vel quinta glyconei III syllaba soluta esse mihi videtur, cum antecedat aut trochaeus aut, ut plerumque fit, tribrachys. Sunt quidem, qui ea metra iambice percuti iubeant (Christ. p. 145); at si eam legem in eis valere statuimus, ut syllabae solutae inter duo verba non uno spiritu pronuntiata non distribuantur, mensura iambica abhorrebit a quibusdam (Trach. 1008 ∾ 1030. Alc. 907 ∾ 930. Iph. Taur. 1250 ∾ 1274). Libenter equidem concedo legem, quam in trimetris iambicis accurate observatum esse a poetis scimus (cf. Christ. p. 323), eandem in aliis metris valere a nemine iam probatum esse.[1]) At certe non forte fortuna factum esse videtur, ut in

---

1) Sane Pindarus quidem summa solutionis libertate usus est. Solvit enim ex. gr. glyconei thesin finalem ita, ut breves inter duo verba ex compluribus syllabis composita distribuat (Py. VI 3: *ἀναπολίζομεν, ὀμφαλὸν ἐριβρόμον* ∾ v. 48: *ἄδικον οὔθ᾽ ὑπέροπλον ἥβαν δρέπων*), thesin paenultimam glyconei solutam varie distribuit: Py. VIII str. 2:

v. 2: *ὦ μεγιστόπολι θύγατερ* et v. 22.
v. 69: *ἀμφ᾽ ἕκαστον ὅσα νέομαι* et vv. 82. 89.
v. 9: *καρδίᾳ κότον ἐνελάσῃ* et vv. 29. 42. 49. 62.

Quo cum cohaeret, ut in eiusmodi solutionibus vocalis ante vocalem

omnibus eiusmodi metris eae sedes, quae in glyconeis longa exprimi solent, cadant in singula verba. Inveniuntur autem interdum metra illa inter glyconea (Eur. Suppl. 979) aut a glyconeis ad alia metra traducunt (O. C. 186 ∾ 205. Ion. 497. Bacch. 106 ∾ 122) vel ab aliis metris ad pherecratea (Med. 211. Hel. 1486 ∾ 1503). Videntur autem consulto ita comparata esse a poetis, ut alium quoque numerum admittant (*κοινὴ λύσις* Heph. p. 34 W.); numerus enim quodammodo suspensus esse videtur, sive ut trepidationem quandam significet sive ut numeri variationem (*μεταβολὴν*) obscuret. Sunt autem metra, quae ad glyconeum alterum revocanda sunt, haec:

Choëph. 28: *λακίδες ἔφλαδον ὑπ᾽ ἄλγεσιν*
∾ 38: *θεόθεν ἔλακον ὑπέγγυοι.*
Ai. 608: *τὸν ἀπότροπον αἴδηλον Ἅιδαν*
∾ 621: *ἔπεσ᾽ ἔπεσε μελέοις Ἀτρείδαις.*
El. 209 sq.: *οἷς θεὸς ὁ μέγας Ὀλύμπιος*
ποίνιμα πάθεα παθεῖν πόροι.
∾ 229 sq.: *ἄνετε μ᾽ ἄνετε, παράγοροι·*
τάδε γὰρ ἄλυτα κεκλήσεται.
O. Col. 186: *τέτροφεν ἄφιλον ἀποστυγεῖν*
∾ 205: *τίς ὁ πολύπονος ἄγει; τίν᾽ ἂν*
O. Col. 538: *ἔπαθες ΟΙ. ἔπαθον ἄλαστ᾽ ἔχειν*
∾ 545: *ἔκανες ΟΙ. ἔκανον. ἔχει δέ μοι.*
Trach. 947 sq.: *πότερα πρότερον ἐπιστένω,*
πότερα μέλεα περαιτέρω.
∾ 950 sq.: *τάδε μὲν ἔχομεν ὁρᾶν δόμοις,*
τάδε δὲ μένομεν ἐπ᾽ ἐλπίσιν.
Trach. 1008: *ἀνατέτροφας ὅ τι καὶ μύσῃ*
∾ 1030: *ἀποτίβατος ἀγρία νόσος.*
Phil. 1210: *τί ποτε; ΦΙ. πατέρα ματεύων.*
Alc. 907: *ἔφερε κακὸν ἅλις, ἄτεκνος ὢν*
∾ 930: *ἔθανε δάμαρ, ἔλιπε φιλίαν* (glyc. III ?)
Med. 211: *δι᾽ ἅλα νύχιον ἐφ᾽ ἁλμυρὰν*
Suppl. 979: *δάκρυσι νοτερὸν ἀεὶ πέπλων*

correptio admittatur (Py. VIII 28. XI 9. Nem. III 39). Sed ea omnia disquisitione maxime digna sunt.

Herc. fur. 776: δύνασιν ἄδικον ἐφέλκων
∾ 767: ⟨ἔτεκον⟩ ἔτεκον ἀοιδάς.
Ion. 497: στάδια χλοερὰ πρὸ Παλλάδος.
Hel. 1486: ἐπιπετόμενος ἰακχεῖ
∾ 1503: ῥόθια πολιὰ θαλάσσας.
El. 126: ἄναγε πολύδακρυν ἁδονάν
Bacch. 106: βρύετε βρύετε χλοήρει
∾ 122: Διογενέτορες ἔναυλοι.
Iph. Taur. 1250: ἔτι νιν ἔτι βρέφος, ἔτι φίλας
∾ 1274: γέλασε δ', ὅτι τέκος ἄφαρ ἔβα.

Basis trochaica non invenitur nisi in versu spurio Iph. Aul. 781: ἁ δὲ Διὸς Ἑλένα κόρα; fortasse tamen Soph. El. 153sq.: οὔτοι σοὶ μούνᾳ | τέκνον ἄχος ἐφάνη βροτῶν ∾ 173sq.: θάρσει μοι, θάρσει | τέκνον, ἔτι μέγας οὐρανῷ, item apud Aristoph. Lys. 277: ᾤχετ' ὅπλα παραδοὺς ἐμοί ∾ 262.

Sunt autem glyconea tertia, sive a basi trochaica incipiunt: Phoen. 1513: τοιάδ' ἄχεα φανερά; τάλαιν', sive a basi tribrachica: Aesch. Suppl. 112: λιγέα βαρέα δακρυοπετῆ ∾ 124: ἐπίδρομ', ὁπόθι θάνατος ἐπῇ; Med. 205: λιγυρὰ δ' ἄχεα μογερὰ βοᾷ; Hec. 928: ἀνὰ δὲ κέλαδος ἔμολε πόλιν· ∾ 938: τὸν ἐμὸν ἅλιον ἐπὶ πέλαγος.

Sunt autem loci, in quibus basi iambica antecedente solvitur dactyli thesis:

Choëph. 317: τύχοιμ' ἂν ἕκαθεν οὐρίσας
∾ 334: δίπαις τοί σ' ἐπιτύμβιος.

Quod a viris doctis in suspicionem vocatum est (ἂν σέθεν Heimsoeth, ἂν καθ' ἓν Dindorf). At in solutione ipsa non offendimur, quoniam in glyconeis a basi iambica incipientibus dactyli thesis eximitur irrationalitate. Sed, ut recte se habeat, ne iambicum quidem numerum inde exclusum esse conicias. Talis autem dimetri iambici cum glyconeo a basi iambica incipiente responsio non inaudita; nam Herc. fur. 792: ἐμὰν πόλιν, ἐμὰ τείχη, quod nihil aliud quam pherecrateus esse potest, respondet versui 810: ἢ δυσγένει' ἀνάκτων; item fortasse Ion. 233: θεοῦ γύαλα τάδ' εἰσιδεῖν ∾ 215 Μίμαντα πυρὶ καταιθαλοῖ; Ag. 697: ἀκτὰς ἐπ' αὐξιφύλλους (ἐπ' ἀξιφ.

vel *ἐπ' ἀεξιφ.* codd., *εἰνοσιφύλλους* Weilius) ∾ 715: *αἰῶν' ἀμφὶ πολιτᾶν;* Choëph. 824: *μεθήσομεν πόλει· τὰ δ' εὖ* ∾ 835: *λυγρᾶς Γόργονος ἔνδοθεν* (?); glyc. III a basi iamb. ∾ choriamb. anacl.: Eur. El. 438 ∾ 448 (?).

Si autem glyconeum ab iambo incipiens primis duabus sedibus excipit irrationalitatem, sequitur ab eo exclusam esse basin dactylicam; item a glyconeo a trochaeo incipiente, quippe in quo altera sedes et tertia sunt irrationales; in hoc vero metro admitti posse basin anapaesticam, si modo prima eius sedes est disema. At anapaestum a mediis extremisque in periodo glyconeis exclusum esse certum est. Poetae enim, quoniam caesura vel vocabuli finis post primam alterius metri longam ponenda erat, reformidasse videntur a metrorum clausulis dactylicis, cum metrum soluta arsi finali trepidum et instabile fieret. In primo autem periodi metro basis anapaestica inveniri videtur loco singulari: Iph. Taur. 1120: *μεταβάλλει δυσδαιμονία*; sed id ab editoribus vel alia de causa emendatum.

Praeterea anapaestum inesse conicias in Hel. v. 526: *πόδα χριμπτόμενος εἰναλίῳ*; antecedit penthemimeres dactylicum, quocum si sequens metrum conectimus, fit tetrapodia dactylica et membrum pseudologaoedicum enneasemum. — Bacch. 144: *Συρίας ὡς λιβάνου καπνός*; antecedit heptametrum dactylicum, cuius pes ultimus cum sequente metro coniungendus. — Iph. Taur. 1132: *ἐμὲ δ' αὐτοῦ προλιποῦσα βήσει ῥοθίοις πλάταις* ∾ 1147 sq.: *ἐς ἁμίλλας Χαρίτων, ἁβρōπλούτου ἔριν χλιδᾶς*; at de lectionibus cum in stropha tum in antistropha parum constat. Metrorum igitur nullum tale est vel ita ponitur, ut numero glyconeo id adscribere cogamur.

Carpi autem talia videntur versu Aristophaneo Ran. 1322: *περίβαλλ', ὦ τέκνον, ὠλένας.* At ne comicum quidem id in glyconeorum numero habuisse veri simile est. Is enim nescio an in eo offenderit, quod eiusmodi metra, cum ei viderentur dimetra ionica a minore, non, ut par erat, desinerent in duas longas, sed haberent clausulam hypercatalectam. Nam metri istius absurditatem et inconcinnitatem non tam in lexi, i. e.

in eo, quod syllabarum spatia numeri tempus excedunt, positam esse quam in saltatione, qua cavillationes suas prosequentem Aristophanes facit Aeschylum, docent verba *ὁρᾷς τὸν πόδα τοῦτον;*

Si igitur constat anapaestum si non omnino, at certe bono poetarum usu exclusum esse a glyconei basi, contra tamen admittitur dactylus, quem utique propter syllabae glyconei secundae irrationalitatem inde abesse exegeramus. At non invenitur in metris per synaphiam adiunctis, sed ita tantum; ut non modo verbo, verum etiam metro ac periodo faciat initium. Nam aut in initio strophae invenitur (Or. 831) aut antecedit metrum catalecticum (Ai. 702 ∾ 715; Iph. Taur. 1092 (∾ 1109); Iph. Aul. 168 ∾ 189; 764 (∾ 753)) aut hiatu syllabave ancipiti dirimitur a metro antecedente (Phil. 1213; Eur. El. 151; 169 ∾ 191). Atque quamvis indiciis extantibus nullis ab his quoque metris inchoandi esse videntur versus vel periodi: Eur. Suppl. 999 ∾ 1022; El. 155; Iph. Aul. 547 (∾ 563), 553 ∾ 569. 556 ∾ 572. Mitto versum Eur. Suppl. 993 in periodi exordio positum, in quo dactylus sublatus est Hermanni emendatione. Legitur autem dactylus etiam in metris, quae in versus vel periodi exordio non ponuntur. At Iph. Taur. 1144: *ὅθι καὶ | παρθένος εὐδοκίμων γάμων*, recte *πάροχος* scripsit Nauckius (∾ 1129: *κέλαδον ἑπτατόνου λύρας*); alia autem exempla ita tolluntur, ut metrum ali rhythmo adscribamus. Nam

Phil. 1185: *μείνατε πρὸς θεῶν. ΧΟ. τί θροεῖς,* est dimetrum choriambicum, eodem enim numero paulo ante (vv. 1175—77, 1181 sqq.) supplicaverat Philoctetes, ita ut interiecto diiambo uno numerus sit continuus (*ἱκετεύ-ω. ΧΟ. μετρία-ζε. ΦΙ. ὦ ξένοι, μείνατε, πρὸς θεῶν. ΧΟ. τί θροεῖς*). Item

Or. 840 sq.: *χρυσεοπηνήτων φαρέων*
μαστὸν ὑπερτέλλοντ᾽ [εσ]ἰδὼν

sunt choriambi anaclomeni post choriambos meros v. 839: *ὦ μελέος, ματρὸς ὅτε χρ. κτλ.* et ante tetrametrum iambicum catalecticum altera syzygia in choriambum infracta v. 842 sq.: *σφάγιον ἔθετο μάτερα πᾱτρῴων παθέων ἀμοιβάν.* Alia adscribe numero dactylico: Heracld. 751 ∾ 762; Eur. El. 459 ∾

471 (ultima utrimque brevis, subiunguntur dactylis iambi, cf. Phoen. 1516. Ion. 213 sq. ∾ 230 sq.).

Cum autem dactyli illius breves inter duo verba interdum dispertiantur, sequitur dactylum esse positum pro tribracho trochaeoidi; explicandus autem est eadem ratione, qua in nominibus propriis pro trimetri iambici tragici tribracho aliquo dactylum adhiberi cognovimus. Tamen glyconea a dactylo incipientia non metris *ἀπεμφαίνουσιν* adscribenda, sed quoniam dactylus non invenitur nisi in periodi vel versus exordio, eadem licentia poetis a rhythmica concessa excusanda sunt, qua trimetra iambica ab anapaesto incipientia.

Item exclusa est in metrorum synaphia bono tragicorum usu basis tribrachica. Pindarus vero, qua utitur solutionis libertate, eam vel ita in media periodo adhibuit, ut post primam eius brevem incideret: Nem. VII 84: *ὀπί· λέγοντι γὰρ Αἰακόν νιν | ὑπὸ ματροδόκοις γοναῖς φυτεῦσαι,* et v. 105. Ol. IV 6. Py. II 67. 91. 90. V 59. 90. VI 1. 19. Idem fecisse videtur Euripides duobus Orestae locis v. 813: *ὁπότε χρυσέας ἦλθ' ἔρις ἀρνὸς | ἐπάγουσα Ταντα λίδαις* ∾ 825: *κακοφρόνων τ' ἀνδρῶν παράνοια. | θανάτου γὰρ ἀμφὶ φόβῳ* et v. 827: *Τυνδαρὶς ἰάκχησε τάλαινα, | τέκνον, οὐ τολμᾷς ὅσια* (∾ 815), nisi forte ea e pentapodia logaoedica, quae dicitur, et tripodia vel e monometro iambico et binis tripodiis composita esse voluit poeta. Idem semel basin tribrachicam cum antecedente metro coniunxit per synaphiam caesura non intercedente: Iph. Aul. 185: *πολύθυτον δὲ δι' ἄλσος Ἀρ-τέμιδος ἤλυθον ὀρομένα.*

In glyconeo autem tertio, quod dicitur, sedem tertiam solvere non licebit, quoties antecedit basis spondaica, quae ex trochaica per irrationalitatem orta sit. Unicum autem in glyconeo tertio solutae post spondeum tertiae exemplum inest in Eur. Suppl. v. 975: *λοιβαί τε νεκύων φθιμένων;* in quo basin spondaicam esse formam irrationalem basis iambicae docent versus sequentes, in quibus ter repetitur metrum glyconeum tertium ab iambo incipiens. Sequi vero in glyconeo III tertiam solutam licebit longae, si illi antecedit brevis, velut in versibus Or. 814 ∾ 826; sed in eis, ut supra dictum est, numerus est incertus;

glyconeis vero adscribere non dubito Or. 836: *Εὐμενίσι* (*Εὐμενίσιν* Seidlerus) | *θήραμα φόνῳ* inter glyconea tertia inventum; Hel. 521: *τρυχόμενος* | *οὔπω λιμένων*, post telesilleum et ante pherecrateum (cf. Ar. Ran. 1315 sq.); in versu Hel. 520: *ἀλλ' ἔτι κατ' οἶδμ' ἅλιον* unicum in telesilleo alterius sedis post primam longam solutae exemplum inest. Quod anacrusis extra rhythmum positae libertate excusandum est; metrum enim initium facit periodo. — Paulo crebriores in glyconeo tertio sunt tertiae solutiones, si utrimque sepitur brevi: Ai. 1185: *τίς ἄρα νέατος* ‖ *ἐς πότε λή-ξει* ∾ 1192; Ant. 108 ∾ 125, Herc. fur. 682 sq. (∾ 696 sq.) Hel. 1347 ∾ 1363. Bacch. 874 ∾ 894. Iph. Aul. 168 ∾ 189. 1037 ∾ 1059.

Alia autem metri telesillei forma ab Euripide adhibita esse videtur in periodorum exordiis, quae pro iambo vel spondeo incipiente anapaestum habet. At in ea duplices breves non e longae irrationalis solutione ortas esse id documento est, quod pro eis nusquam invenitur longa, nedum brevis, sed breves duae, cum inveniuntur in stropha, eaedem semper extant in antistropha (Hippol. 755 ∾ 767. 757 ∾ 769. Hec. 905 ∾ 914. 909 ∾ 918. 910 ∾ 919. 927 ∾ 937. 634 ∾ 643. Heracld. 750 ∾ 761. 373. Ion. 460 ∾ 480. 468 sq. ∾ 488 sq. 1078 ∾ 1094. El. 167 ∾ 190. 709 ∾ 722. 733 ∾ 743, nec non Ion. 458: *μόλε Πύθιον οἶκον Οὐ-λύμπου χρυσέων θαλάμων* ∾ 478: *διαδέκτορα πλοῦτον ὡς ἕξοντες ἐκ πατέρων;* El. 699: *ἀταλᾶς ὑπὸ ματρὸς Ἀρ-γηίων κτλ.* ∾ 713: *θυμέλαι δ' ἐπίτναντο χρυ-σήλατοι κτλ.* Iph. Taur. 396: *Ἀσιήτιδα γαῖαν Εὐρώπας διαμείψας* ∾ 411: *φιλόπλουτον ἅμιλλαν αὔ-ξοντες μελάθροισιν*). Quin invenitur in eis brevibus vocalis ante vocalem correptio: Heracld. 768: *ἔχει οὔποτε θνατῶν* ∾ 757: *ἱκέτας ὑποδεχθείς*. Breves igitur faciunt tempus non compositum *κατὰ τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν*, sed *ἁπλῶς σύνθετον*. Unde elucet metra illa telesilleis, quae decasema esse putanda sunt, non esse adscribenda, sed vere logaoedicis.

Glyconei spatium admittit unum tantum dactylum; unde exceptum esse primum periodi metrum propter anacrusis licentiam supra cognovimus. Sequitur autem ab eo glyconeo, unde

incipit periodus, abesse dactylos trinos, a ceteris binos. Quod si aliter se habere videtur, aut metrum mendosum est aut rhythmo glyconeo non adscribendum. Nam Heracld. 777 *ἐπεί σοι πολύθυστος ἀεὶ* scripsit Dindorfius, ut versum antistrophae versui (770) exaequaret. At codices recte *πολύθυτος*, in antistropha potius alterum *σὸν* delendum: *ἀλλ᾽, ὦ πότνια, σὸν γὰρ οὖ-δας γᾶς καὶ πόλις, ἇς σὺ μά-τηρ* ∾ *ἐπεί σοι πολύθυτος ἀεὶ τιμὰ κραίνεται, οὐδὲ λά-θει.* — Herc. fur. 791 scribendum *μουσῶν Ἑλικωνίδων* (sic C, *Ἑλικωνιάδων* Barnesius) vel quod in O. R. v. 1108 proposuit Wilamowitzius: *Νυμφᾶν ἑλικωπίδων* (*Ἑλικωνιάδων* L). Referuntur autem vulgo inter glyconea metra pauca quaedam in duos anapaestos desinentia. Quod aliquo iure factum esse videtur, quoniam eiusmodi metrum invenitur inter glyconea unico loco Eur. El. 439: *κοῦφον ἅλμα ποδῶν Ἀχιλῆ* ∾ 449: *ἱππότας τρέφεν Ἑλλάδι φῶς.* At quis huic soli loco tantum tribuat, ut eo lex tollatur, praesertim cum insit in carmine, in quo metra et verborum syllabas summa licentia tractasse Euripidem constat? Mihi quidem numerus iambo-anapaesticus vel trochaeo-dactylicus, i. e. vere logaoedicus inesse videtur, qualis in Iph. Taur. v. 402: *ἢ ῥεύματα σεμνὰ Δίρ-κας ἔβασαν ἔβασαν ἄμι-κτον* ‖ *αἶαν, ἔνθα κούρα* ∾ 417: *ὄλβου βάρος οἳ φέρον-ται πλάνητες ἐπ᾽ οἶδμα πόλεις τε* ‖ *βαρβάρους περῶντες* et El. 700: *ἀταλᾶς ὑπὸ ματρὸς Ἀρ-γηίων ὀρέων ποτὲ κληδὼν* ∾ 714: *θυμέλαι δ᾽ ἐπίτναντο χρυ-σήλατοι, σελαγεῖτο δ᾽ ἀν᾽ ἄστυ.* Similiter se habere videntur versus Bacch. 112 ∾ 127. 115 ∾ 130. Atque iam in priorum fabularum Euripidearum una duplex anapaestus in glyconeo inesse videtur: Hipp. 739 ∾ 749. At metrum quemadmodum sit dirimendum, maxime incertum.

Mihi igitur persuasum est neque in glyconeo altero, quod dicitur, pro iambo ultimo poni potuisse anapaestum neque in glyconeo tertio pro trochaeo altero dactylum. Nam in eorum metrorum responsione ut trochaeo dactylus, dactylo trochaeus respondere videtur, ita trochaeo et dactylo vel dactylo et trochaeo nusquam respondent dactyli bini. Nam Iph. Taur. versui 1109: *ὀλομένων ἐν ναυσὶν ἔβαν* recte codices opponunt

v. 1092: *εὐξύνετον ξυνετοῖς βοάν*, Aldina et Erfurdtius false *ξυνετοῖσι*.

Qui autem fiat, ut glyconeo eo, quod choriambum medium habere videtur, respondeat id, quod in choriambum desinit, haud facile est intellectu. Sed id mihi quidem constare videtur non respondere dactylo trochaeum et trochaeo dactylum, invitis rhythmicorum neotericorum fere omnibus, utpote qui dactylum illum, quem cyclium appellant, eodem fere iure uti opinentur, quo anapaestum trimetri comici iambis admixtum. Cui obstant cum aliae causae permultae tum ea potissimum, quod, si responderet trochaeo dactylus, non modo numerus valde mutaretur, sed etiam modulatio prorsus perturbaretur, nisi forte dactyli brevium utramque eodem sono cantatam esse putas, id quod parum credibile; quin breves interdum ponuntur ne in eodem quidem verbo (Phil. 1124 ∾ 1147. Phoen. 209 ∾ 221. El. 196 ∾ 173. Herc. fur. 808 ∾ 791), id quod comicos rarissime atque certis legibus admisisse constat. In eam potius sententiam adducor, ut quemadmodum in choriambi et diiambi responsione, ita in glyconeorum polyschematismo neglectis temporum spatiis syllabam syllabae respondere credam et choriambum glyconei III ultimum eiusdem sonis decantatum esse, quibus quattuor glyconei II syllabas ultimas. Verum eam diiambi et choriambi responsionem non prorsus eandem esse quam in choriambico anaclomeno apertum est. Ibi enim mutationem numeri adiuvari ac leniri formis irrationalibus cognovimus; inter glyconeum vero alterum et tertium forma irrationalis, quae sit inter utrumque media, non intercedit aut certe intercedere probari non potest. Immo glyconeum III sedes irrationalitatis alias habet, quam ut ex glyconeo II derivandum esse inde eluceat.

CAPUT XX.

De metrorum pseudologaoedicorum origine ac natura.

Forma autem irrationalis, si qua glyconeorum amborum discrepantiam conciliari ac leniri statuimus, si tempora irrationalia

syllabis longis exprimuntur, speciem praebebit tripodiae trochaicae catalecticae cretico subdito (– ⏑ – ⏑ – – ⏑ – = – ⏑ – ⏑ ⏑̄ ⏑̱ ⏑ –), inter telesillea autem intercedet forma, quae ex dipodia iambica et cretico constare videatur (⏑̄ – ⏑ – – ⏑ – = ⏑̱ x ⏑ ⏑̄ ⏑̱ ⏑ –).

Quemadmodum autem in intervallorum harmonicorum irrationalitate variisque systematum divisionibus (*διαιρέσεσι*), ita in quavis irrationalitate rhythmica possunt constitui regiones (*τόποι*) quaedam variis temporum singulorum terminis (*μεταβάσεσι* Psell. § 6).

Itaque sic delineo glyconei diagramma universum, in quo numeris arabicis significo tempora eius prima duodecim, numeris autem latinis temporum *μεταβάσεις* octo, litteris denique, quas his adscripsi, varias glyconei formas (a = glyc. a basi iambica, b = gl. a b. trochaica, c = gl. a b. iamb. irrationali (spondeo expressa), d = gl. a b. troch. irrat. (*χορεῖος ἄλογος* – ⏑̱ | x̱ ⏑ ⏑ – ⏑ –), e = gl. II, f = glyc. III. rat., g = gl. III irrat.)

0 1 *1+x* 2 3 *3+x* 4 5 6 *6+x* 7 8 9 10 11 12

I a; *I c*; I b d; II a b c; *II d*; III; IV e f; *IV g*; V e; V f g; VI; VII; VIII

τόπος τῶν πρώτων μεταβάσεων μονόσημος.

τόπος τῶν δευτέρων μεταβάσεων μονόσημος.

τόπος τῶν τετάρτων μεταβάσεων μονόσημος.

τόπος τῶν πέμπτων μεταβάσεων μονόσημος.

Μεταβάσεις tertia, sexta, septima, octava omnibus glyconei formis communes sunt neque omnino habent *τόπον* (Aristox. el. harm. p. 80, 2 Mqd.), quemadmodum in systematis harmonicis soni stabiles (hypate, mese, paramese, nete). *Τόπους* autem omnes unius morae esse statuimus; quod in prima re-

gione apertum est, nam basi iambicae respondet interdum trochaica et primum tempus modo monosemum modo disemum est. Item certum est in quintarum divisionum τόπῳ, quamvis in eo non extet irrationalis divisio, quae faciat metrum medium inter glyconeum II et III. In altera vero et quarta regionibus eae formae rationales, ad quas formae irrationales traducunt a formis rationalibus usu cognitis atque inclinant, non inveniuntur ita, ut aliis metrorum pseudologaoedicorum formis respondeant.[1]) Statui vero possunt, ex glyconeo enim II irrat. efficitur metrum hoc: – – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –, e glyconeo autem III vel – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – vel – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – vel – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –. Item telesilleorum formae se habebunt; e telesilleo II fit – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –, e tertio autem vel – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – vel ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑ – vel – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –.

Ex eis autem formis de glyconei et telesillei origine licebit conicere. Formam enim rationalem, ad quam telesillei II forma irrationalis inclinat, e paeone primo et cretico constare statuimus. Quae si esset dimetrum creticum, in quo soluta sit prioris pedis longa altera (*χρόνος κατὰ τὴν τῆς ῥυθμοποιίας χρῆσιν σύνθετος*), percutienda est trium brevium media. At e tali metro telesilleum fluere non poterat. Cogitandum vero est in metrorum continuatione rhythmum iambotrochaicum, in quem metrum prius desinere videtur, ita valuisse ad metrum insequens, ut ictus non alteram e brevibus tribus, sed primam occuparet, ictum autem secum duxisse brevis productionem, quae non fieri poterat, nisi longa antecedens cor-

1) Quanquam autem quaedam eiusmodi metra, quae e glyconeorum telesilleorumque irrationalitate efficienda sunt, inveniuntur interdum tragicorum comicorumque carminibus pseudologaoedicis admixta, tamen rariora vel magis dubia et incerta sunt, quam ut in eis niti possimus. Pindarus vero tota fere carmina ex eis composuisse videtur, quae vulgo paeonico-trochaica esse creduntur (Ol. II, X, Py. V), eisque admiscuit metra pseudologaoedica vel metris pseudologaoedicis addidit creticos (Ol. I str. 7, Nem. III str. 7, post glyconea: Py II ep. 4, VI str. 3, X ep. 6. XI str. 2. Nem. III str. 4 VI str. 2, post telesillea: Ol. IV str. 5; IX str. 9 Py. X ep. 4. Nem. III str. 1, alias aliis modis item interdum apud tragicos). Sed eis disputandis non iam par est rhythmicae ratio, quam instituimus, in primis enim rudimentis adhuc versatur.

repta erat; sive potius, prius longa correpta est, ut spatio numeri iambici, quo arsin brevem esse exigitur, quam maxime accederet, deinde secuta est brevis sequentis ictu percussae productio.

– ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –̋ – ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –́ ⏑ –̋ ×̆ ×̲ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́
. . . . ⏑ –́ ⏑ –̋ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –̋

Itaque numerus iambicus e priore metro in posterius irrepsit et temporibus duobus inversis vel paene inversis ex pedibus duobus spatio aequis fecit iniquos. Idem accidisse cogita in telesilleo tertio. In quod numerus iambicus influxisse diutius videtur, ita ut tertiae quoque quartaeque sedis tempora inverteret.

– ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –̋ – ⏑́ – ⏑́ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –́ ⏑ –̋ ×̆ ×̲ ×̆ ×̲ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –́ ⏑ –̋ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –̋

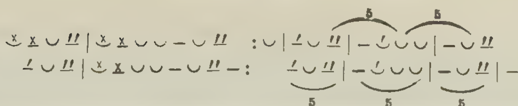
In glyconeo vero altero creticus numerus, qui in prioris metri fine inesse videtur, irrepsit in posterius ita, ut alteram eius sedem e longa in brevem verteret, tertiam, ut quae in pede cretico percutitur, produceret.

– – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –̋ – – ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑ –̋
. . . . – ⏑ –̋ – ×̆ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –̋
. . . . – ⏑ –̋ – ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –̋

In glyconeo autem tertio numerus bacchius, qui metrum prius hypercatalectum claudere videtur, influxit in sedes metri posterioris insequentes. In quartam vero sedem et quintam rursus numerus iambicus valuisse videtur e telesillei III similitudine.

– – ⏑ – ⏑ ⏑ | ⏑ –̋ –, – ⏑́ – ⏑ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –̋ –, ×̆ ×̲ – ⏑ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –̋ –, ⏑ –́ – ⏑ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –̋ –, ⏑ –́ ×̆ ×̲ ⏑ ⏑ –̋
. . . . ⏑ –̋ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ ⏑ –̋

Ab hoc enim metro proficiscendum est, quippe quod, quamvis absolute a posterioribus demum poetis, ut videtur, usurpatum, tamen cum membris iambicis trochaicisve coniunctum a vetustissimis lyricis aeolicis, Alcaeo et Sappho, sit adhibitum.

In telesilleo autem tertio intellegitur, qui fieri potuerit, ut irrationalitas duos deinceps pedes afficeret. Telesillei enim III forma, ad quam forma irrationalis inclinat, incipere videtur a duobus pedibus trochaicis, quorum breves ictu sunt percussae. Tum quemadmodum in ionici a minore et choriambi anaclasi pes trochaeoides in iambum vertitur per ictum in brevi positum, ita in telesilleo III bis factum est.

Quae choriambici et iambici numeri mixtio est documento rem ita fere, ut exposuimus, se habere in metris illis pseudologaoedicis. Nam ex pede hexasemo, qui tribus longis disemis exprimitur, dipodia iambica vel trochaica nullo modo oriri potuit, sed numerus molossicus omnis mutationis expers esse putandus est. Si vero una ex longis illis tribus in unoquoque pede solvitur, i. e. si est *χρόνος δίσημος ἁπλῶς σύνϑετος*, numerus fit plane alius atque ad mutationem in diiambum propensus. Unde apertum est, cur molossus pedibus simplicibus adscribatur ab Aristoxeno, choriambus vero et ionicus a minore compositis. Item dimetrum e duobus creticis constans non patitur mutationem, sed opus est unum ex temporibus disemis mediis esse *ἁπλῶς σύνϑετον*. Si igitur a dimetro cretico proficiscimur, fit e numero incomposito numerus compositus, i. e. tellesilleum ita, ut datis mutationis condicionibus in partem illius numerus alius irrepat. Irrationalitas autem, i. e. ea numeri forma, quae est inter duos alios numeros media, est numeri inversio (*ἀνάκλασις*) non perfecta significatque numeri compositi originem.

CAPUT XXI.
De dochmiis.

Pauca addam de dochmiis. Quorum duo genera dignoscit Christius (Metr.[2] p. 427), quae quamvis inter se respondeant, tamen esse origine diversa, alterum ab iambo incipere,

alterum a dactylo. Quod, quamquam e causis parum gravibus effecit, tamen recte se habere videtur. Nam forma a dactylo incipiens non semper redigi potest ad spatium octasemum. Dactylum enim illum ipsum excedere trisemum spatium liquet; solvuntur autem longae insequentes non modo in periodi exordio (O. R. 661 ∾ 690. Or. 1305), verum etiam in media periodo, cum antecedit metrum in thesin solutam desinens (Soph. El. 1247: *ἀνέφελον ἐπέβαλες οὔ ποτε καταλύσιμον* ∾ 1267: *τᾶς πάρος ἔτι χάριτος, εἴ σε θεὸς ἐπόρισεν*, Herc. fur. 745 ∾ 758), ubi dactyli longa neque anacrusis libertate excusari neque alius temporis correptione exaequari potest. Itaque missis illis dochmiis a dactylo incipientibus octasemos saltem eos ducamus, qui ab iambo vel spondeo ordiuntur. Quoties autem dochmius a spondeo incipit, plerumque inest in periodi exordio (Sept. 101. 116 (∾ 135). Ant. 1275 (∾ 1299). 1276 ∾ 1300. 1311 (∾ 1333). 1317 (∾ 1339). El. 483 ∾ 499. 485 ∾ 501. O. C. 836 (∾ 879). Phil. 511. Hipp. 844 (∾ 825). 870. Hec. 684. 1057 sq. 1062. 1074. Or. 146 ∾ 158. 1388 sq. 1466. Phoen. 1345. Herc. fur. 1060. 1071. Ion. 764. 782. 1495 a. El. 591. Bacch. 982 sq. ∾ 1002 sq. 985 ∾ 1002. 1035. Iph. Taur. 861. 869 sq.), interdum autem in metris synaphia rhythmica[1]) coniunctis (Pind. Ol. X ep. 1. Sept. 164. 566 ∾ 629. Eum. 781. Herc. fur. 757. 1027. 1193. Ion. 1495 c), raro in dochmiorum synaphia metrica (Or. 322: *ταναὸν αἰθέρ᾽ ἀμ-πάλλεσθ᾽ αἵματος*, unicum in dochmiorum binorum synaphia metrica exemplum; post elegiambum Ai. 902: *οἴμοι, κατέπεφνες, ἄναξ, | σὸν τόνδε συν-ναύταν, ὦ τάλας* ∾ 948: *δισσῶν ἐθρόησας ἄναυδον ‖ ἔργον Ἀ-τρειδᾶν τῷδ᾽ ἄχει*).

In locis autem, quos enumeravimus, longae ambae insunt in eodem verbo vel in verbis arte coniunctis. Dochmius vero a spondeo ita incipiens, ut post primam eius syllabam incidatur, invenitur paucis locis, quorum plerique suspecti sunt

1) Rhythmicam appello synaphiam, cum metra, quamvis in utraque stropha disiungantur caesura, tamen coniungenda esse arguuntur sive thesis prioris metri ultimae solutione sive elisione sive aliis indiciis; metricam vero synaphiam eam, qua unum verbum utrique metro commune est.

vel male correcti (Bacch. 998: *περὶ σά, Βάκχι᾽, ὄρ-για* ‖ *ματρός τε σᾶς*, in quo propter synizesin inauditam *ἔργα* scribi iussit Elmsleius; Eur. El. 479: *ἔκανεν ⟨ἔκανεν⟩ ἀν-δρῶν* ‖ *Τυνδαρὶ, σὰ λέχε-α κακόφρων κούρα*; *ἔκανεν* supplevit Hermannus, fortasse: *ἀνδρῶν ἔκανεν ἔκα-νε Τυνδ.* vel *ἀνδρῶν ἔκαν᾽ ἔκανε, Τυνδαρὶ, τὰ σὰ λέχεα κακόφρων κούρα* vel *ἔκανεν ἔκαν᾽ ἀνδρῶν*; Iph. Taur. 646: *σὺ δὲ τύχας μακαί-ρας*, ‖ *ὦ νε͜-νία* minus recte Kirchhoffius, *σὺ δὲ τύχας μάκαρ, σὲ δ᾽ ὦ νε͜ανία* Hermannus; restant Ion. 797: *αἰθέρα πόρσω* (sic Dindf., *πρόσω* codd.) *γαί-ας* ‖ *Ἑλλανίας*; et Herc. fur. 917: *πῶς παισὶ στενακτὰν* ‖ *ἄταν ἄταν.* In illo aliud quoque vitium inest, de quo postea (p. 342), metrumque incertum, hunc scribas *παισὶ πῶς* | *στενακτὰν ἄταν*; creticus enim dochmiis praemittitur post metrum iambicum et paulo antea (vv. 897. 910. 912) et postea (v. 921).

Sed misso utrum lex Porsoniana pertinuerit ad eiusmodi dochmios, statuamus in dochmiis a spondeo incipientibus primae productionem cum alterius correptione fieri. Inerit igitur in eo eadem irrationalitatis species, quae in glyconeo ab iambo incipiente accidere potest. Forma autem rhythmica rationalis, ad quam irrationalis inclinat, erit ut in illo glyconeum a trochaeo incipiens, ita in hoc ea dochmii forma, quae praebet speciem tripodiae trochaicae catalecticae, qualis in periodorum dochmiacarum exordiis interdum usurpatur (Or. 140 ∾ 153. Heracld. 82 ∾ 103. Ion. 799). Si autem metra duo coniungimus, inde elucet dochmium octasemum ita ortum esse, ut numerus iambicus ex prioris metri fine in posterioris initium trochaeoide irreperet. Tactus autem aequi spatio, e quibus dochmii numeri iniquitas fluxit, erunt spondeus et amphibrachys, cuius prior brevis percutitur.

4 4
– ⏑́ – ⏑ | –̋ – | ⏑́ – ⏑ | –̋
⏑/x x – ⏑ –̋ ⏑/x x – ⏑ –̋
⏑ –́ – ⏑ –̋ ⏑ –́ – ⏑ –̋

CAPUT XXII.

De prioribus trimetri iambici syzygiis ac de prioris tetrametri trochaici partis fine.

Sed iam revertamur ad trimetrum iambicum.

Constat ultimam eius syzygiam habere eandem semper formam irrationalem, in qua arsis prioris productio compensatur thesis sequentis correptione, ictu autem graviore percuti thesin finalem probavimus. In media vero syzygia res non eadem est simplicitate ac claritate. Constat autem, si versus utitur caesura semiquinaria, usitatissimam atque omnino omnium solutionum frequentissimam esse thesis tertiae solutionem. Sin vero abest caesura semiquinaria, Aeschylum et Sophoclem adeo solutionem thesis eiusdem reformidasse, ut eam non admiserint nisi antecedente brevi (Eum. 485. Sept. 55 (e Wellaueri coniectura). Suppl. 875 (*πῐκρότερον* coni. Hermannus). El. 1361. O. R. 301. O. C. 1316; cf. C. Fr. Mueller pp. 22 sq. 35), longa autem antecedente Sophocles bis tantum adhibuerit in nominibus propriis (Ai. 340. Phil. 241; cf. Mueller p. 87). Quae cum ita sint, his paucis versibus ad metra *ἀπεμφαίνοντα* delegatis syzygiam mediam, quoties versus caesura semiquinaria caret, eadem forma irrationali uti apertum est qua tertiam.

At apud Euripidem extant trimetra, in quibus deficiente semiquinaria solvitur thesis tertia post arsin longam (Mueller p. 101 sq.). At e prioribus eius fabulis certum eius usus exemplum afferas nullum. Nam Ion. 60: *οἳ γῆν ἔχουσ᾽ Εὐβοΐδα* et Hel. 767 tollenda esse synizesi veteris scripturae vestigia docent (cf. frg. 659), syllabae autem ancipitis correptione tolluntur Hel. 753: *τί δῆτα μαντεῠόμεθα* et 1016: *ἀθάνατον, εἰς ᾰ̓θάνατον αἰθέρ᾽ ἐμπεσὼν* (versus 1013—16 eiecit Dindorfius), in nomine proprio excuses eodem modo, quo Sophoclis duos illos versus, Iph. Aul. 1563: *στὰς δ᾽ ἐν μέσῳ Ταλθύβιος.* Denique nimis incerta sunt, quae in Thesei[1]) frg. 388, 2 re-

1) Theseus fabula ante Ol. 89, 2 = 423/2 scenae commissa est, nam alludunt in eam (frgg. 389 sq.) versus Vesparum 312 sqq.; est igitur priorum fabularum, a quibus illiusmodi solutiones absunt.

stituere conatus est Matthiae: *ῥανῶ τε πεδόσ᾽ ἐγκέφαλον· ὀμμάτων δ᾽ ἄπο*; *ῥάνατε δ᾽ ἐγκέφαλον* cod. Venetus; fort.: *κἀγκέφαλον ἐκρανῶ σόν· ὀμμάτων δ᾽ ἄπο,* cf. Cycl. 402: *ἐγκέφαλον ἐξέῤῥανε.* Restant tamen:

Or. 444: *κύκλῳ γὰρ εἱλισσόμεϑα παγχάλκοις ὅπλοις.*

Bacch. 1342: *ἔγνωϑ᾽, ὅτ᾽* (*ὅν* Nauck) *οὐκ ἠϑέλετε, τὸν Διὸς γόνον.*

Iph. Aul. 846: *ἄμφω γὰρ ἐψευδόμεϑα τοῖς λόγοις ἴσως.*

et cum thesis antecedentis solutione:

Bacch. 278: *ὃς δ᾽ ἦλϑεν ἐπὶ τἀντίπαλον ὁ Σεμέλης γόνος, ὁ δ᾽ ἡδονὴν ἀντίπαλον* Badhamius.

Atqui fabulas, in quibus ea inveniuntur, ultimis vitae annis (a. Chr. 409—407) composuisse Euripidem traditum est. Quae cum ita sint, in versibus quattuor illis arsis tertiae productionem alius temporis correptione non compensari, sed a poeta praeter rhythmi legem pro brevi longam adhibitam esse mihi persuasum est, metraque adscribenda erunt *ἀπεμφαίνουσιν.*

Sunt autem etiam in prioribus fabulis Euripideis loci nonnulli, qui, si verba arte cohaerentia non divelli caesura statuimus, non habeant semiquinariam, tamen dactylo utantur in pede tertio:

Alc. 611: *καὶ μὴν ὁρῶ σὸν πατέρα γηραιῷ ποδί*

locisque similibus: Med. 578. Hipp. 1167. Andr. 334. Ion. 618. El. 1086. Or. 632. 1578. 1609. Iph. Aul. 950. 972. Cycl. 583 et Herc. fur. 95: *γένοιτό τἄν, ὦ ϑύγατερ, οὔριος δρόμος.* At in eis magis valere semiquinaria quam simiseptenaria putanda est, ita ut metrum incidatur post pronomen possessivum vel interiectionem. Caesura enim semiquinaria iam ab Aeschylo ita adhibetur, ut seiungat articulum a nomine suo:

Prom. 589: *πῶς δ᾽ οὐ κλύω τῆς | οἰστροδινήτου κόρης,* Prom. 797. 856. Ai. 1228. 1289. El. 282. 407. Ant. 95. Trach. 725. Alc. 322. Hipp. 413. Troad. 624. 1169. Suppl. 177. El. 385. Cycl. 182. Eur. frg. 134.; rarius, si articulus facit brevem syllabam: Ant. 503: *κατέσχον ἢ τὸν | αὐτάδελφον ἐν τάφῳ,* Cycl. 213. Eur. frg. 494, 3.; intercedit autem semiquinaria item

inter praepositionem brevem vel longam et nomen: Soph. El. 921: *οὐ πρὸς | ἡδονὴν*, O. R. 615: *κἂν ἐν | ἡμέρᾳ*, Troad. 946. 1211. Heracld. 641. Ion. 594; Ag. 326: *ἀμφὶ | σώμασιν*, O. R. 455: *ἀντὶ | πλουσίου*; deinde inter negationem et verbum negatum: Ai. 677. O. R. 538. Trach. 444. Eur. Suppl. 179; Ag. 1139, inter *καὶ* (= etiam) et nomen: Choëph. 558. O. R. 94. 302. Troad. 56, inter coniunctionem monosyllabam et verbum: Prom. 345: *ἐγὼ γὰρ οὐκ, εἰ | δυστυχῶ*, post *ὡς* (= ut): Eum. 861. Ai. 64, denique post alia monosyllaba arte cum verbo sequente conexa, disiuncta ab antecedente per interpunctionem vel sententiae incisionem: Andr. 440: *ὅταν τάδ' ᾖ, τότ' | οἴσομεν· σὲ δὲ κτενῶ*, Ion. 1380: *καὶ νῦν λαβὼν τήνδ' | ἀντίπηγ' οἴσω θεῷ*, alia.

Quaeritur autem, quae fuerit semiquinariae natura atque indoles. Mediam trimetri syzygiam incisione, quam proprie caesuram vocamus, carere non posse, cum metrici veteres (apud Gell. XVIII 5, 1) animadverterunt, tum nostri probarunt (Porson. praef. ad Hec. p. XXVII). Sunt igitur sedes tres, in quibus caesura potest collocari. Atque omnibus tribus invenitur quamvis non pari frequentia ac gratia. Crebrior enim semiquinaria est quam semiseptenaria, haec autem quam caesura media, quae dicitur, eamque ipsam Aeschylus et Sophocles saepe, Euripides plerumque sive, ut Meklerus (Wien. Studd. III 1881, p. 37 sqq.) studuit probare, ubique ita comparavere, ut ei adderent vocalem elisam, ut tamen in arsin desinere videretur prius trimetri membrum.[1]) Poetae autem caesuram poni

1) Versibus semiquinaria utentibus adscribenda sunt pauca trimetra, quae post primam syzygiam incidi videntur. Nam ceteris correctis (Pers. 501 emend. Heimsoethius, Ag. 1252 em. Hartungius) restant Aesch. Suppl. 244: *καὶ τἄλλα πόλλ' | ἐπεικάσαι δίκαιον ἦν*, Ai. 969: *τι δῆτα τοῦδ' | ἐπαγγελῷεν ἂν κάτα*; Herc. fur. 183: *ἐροῦ τίν' ἄνδρ' | ἀριστέα κρίνειαν ἄν* (sic Hartungius), Andr. 397: *ἀτὰρ τί ταῦτ' | ὀδύρομαι, τὰ δ' ἐν ποσὶν* (*ταῦτα δύρομαι* Porson). In quibus non claudentis vocalis apocope, sed incipientis aphaeresi utendum est, aut potius utriusque vocalis correpta quadam pronuntiatione. Ita fit, ut eiusmodi incisio non sit diaeresis, sed caesura in mediâ syzygiâ alterâ posita. Quod accidere non potest, si altera vocalis est longa, nam tum opus esset caesura semiseptenaria vel media. Itaque nullo modo excusari potest versus spurius Iph. Aul. 1586.

in loco minus grato vel verba arte conexa dirimi malebant quam versum caesurae omnino expertem esse. Utitur igitur semper caesurâ versus, non quo metrum longius caesurae expers minore sit elegantia, sed quia poscit usus recitantis, ut medio in versu locus detur, ubi vox possit respirare. Quo neque in prima neque in tertia syzygia opus est, quoniam vox eo tempore inani, quod inter versus intercedit, tantum spiritus sive hausit sive hausura est, ut vocabulis quadrisyllabis maioribusve pronuntiandis par sit. Persuadere autem mihi non possum in semiquinaria tantam fuisse respirationis moram, ut in ea posita esset arsis antecedentis productio. Nam si membrum penthemimeres legitime desineret in pedem trochaicum accedente tempore inani, longae autem ea pars, qua procerior est brevi, expleret spatium illud inane, respirationi nihil temporis restaret. Sin autem pes spondaicus membri penthemimeris legitima esset clausula: cum in trochaeum desinit, ut idem spatium servaretur, orationis sensum ibi intercisum esse, metrum autem admittere hiatum expectaremus. At hiatum inde prorsus exclusum esse constat, in multis autem versibus verba per semiquinariam disiuncta arte conectenda esse pronuntiatione docent exempla supra allata, praeter quae extant multa etiam, in quibus cum post spondeum tum post trochaeum pausae locus est nullus. An vero in arsi quinta, si post eam accedit respirationis mora, longa exclusa est, in tertia plane contra accidere credamus, ut eo libentius adhibeatur longa, quo magis arsis a thesi sequente distineatur? Numerum autem semiquinaria interrumpi versumque in duas partes non continuas dissecari parum est probabile. Nam in trimetris inter se respondentibus non modo quae recitata (Prom. 590 ~ 610. 592

Emendatione autem non egebit v. Pers. 165: *ταῦτά μοι διπλῆ μέριμν(α)* | *(ἄ)φραστός ἐστιν ἐν φρεσίν.* Eadem autem in re positum est, quod caesurae mediae, quae dicitur, duritas lenitur elisione. Namque vocalem elisam non prorsus evanescere, sed eius rationem haberi a poetis, testimonio id est, quod lex, qua solutas syllabas in verba duo non arte conexa dispertire non licet, tamen in elisione violari videtur: Or. 632: *πόδ(α) (ἐ)πὶ συννοίᾳ κυκλεῖς*; Bacch. 1338: *σχήσουσι· σὲ δ(ὲ) (Ἄ)ρης*; Hel. 293; Vesp. 69 *τὸν πατέρ(α) (ἐ)πέταξε νῷν*; Vesp. 967. Av. 1283 et alias apud Aristophanem.

∾ 612. Sept. 208 ∾ 216. 236 ∾ 242 sq. Suppl. 357 ∾ 368. 739 ∾ 746, alias), sed etiam quae, quoniam in strophis lyricis insunt, cantu expressa esse videntur (Eum. 144 ∾ 150. 147 ∾ 153. Phil. 393 ∾ 509. Heracld. 80 ∾ 101), invenitur caesurae varietas cum tertiae arsis irrationalitate.

Quibus causis ad eam sententiam adducor, ut semiquinariae propriam ac singularem naturam esse eam, ut arsin tertiam per se possit reddere longam, et in ea arsi absolutam irrationalitatem inesse negem, verum quam sibi vindicat productionem, eam ipsam quoque ceterorum temporum aliquo corripiendo compensandam esse censeam. Atque in tertia quidem arsi ante semiquinariam posita saepissime tempus irrationale exprimitur longa; ibi enim longarum numerus brevibus est triplo maior, cum in eadem sede ante alias caesuras longae brevibus numero fere aequae sint, in prima autem arsi paulo crebriores, in quinta vero rariores.

Iam quaeritur, ad quam thesin conferenda sit arsis tertia insequente caesura. Ac sequentis alicuius thesis correptione compensari eam non verisimile est, quoniam irrationalitas caesuram transilire non videtur. Accedit quod post longam arsin non modo aut tertia thesis aut quarta, sed etiam ambae solvuntur haud raro (Pers. 284. O. R. 967. Trach. 1096. Phil. 932. Troad. 44. 249. Or. 1645. Phoen. 477. 1669. 1415. 1702. Suppl. 15. H. fur. 489. Bacch. 236. 320. 747. Iph. Taur. 107. Eur. frg. 541, 2. Rhes. 286). Restat igitur, ut antecedentium thesium alterutra compensetur arsis tertia. Atqui solvitur per se utraque cum tertiae longitudine; p r i m a enim Hippon. frg. 35, 3. Prom. 730. Suppl. 320. Aesch. frg. 134; 250; 293, 2. Ai. 846. O. R. 270. Ant. 746. El. 433. Trach. 74. 318. O. C. 1634. Phil. 791. 999. 1003. Soph. frg. 520. 781. 875. — Prom. 666. Pers. 613. Suppl. 234. Ag. 274. 626. 630. 1584. Choëph. 120., in omnibus Euripidis fabulis excepta Medea, in Hippol. autem in nomine proprio; s e c u n d a autem Archil. frg. 20; 25, 3; 26. Hippon. frg. 13. Aesch. Suppl. 248. Ag. 539. Pers. 405. 475. Ai. 862. 1008. El. 30. O. R. 26. 775. 1428. Ant. 419. Trach. 4. 607. 878. O. C. 634. 1357. Soph. frg. 104, 8; 144,

1; 206; 631; 687; 781; in Phil. non nisi in extrema parte: 1006. 1014. 1226. 1232. 1235. 1323., apud Euripidem autem ea solutio in omnibus fabulis, quo recentiores sunt, eo saepius invenitur (Alc. ter, Med. quater, Hipp. bis, Andr. IX, Heracld. VII, Hec. XV, Herc. fur. XII (in priore maxime parte), Suppl. XI, Iph. Taur. XIII, Troad. XX, El. XIX, Ion. XXXII, Phoen. XXXIV, Hel. XXXXIV, Bacch. LI, Or. LXII, Cycl. XIX, Rhes. bis), cum ante brevem modice increbrescat (Hipp. O, Alc. Med. Andr. Heracld. Hec. Suppl. Troad. I—V, H. fur. Phoen. Iph. Taur. Or. VIII—X, Ion. XIII, Bacch. XIII, Hel. XVII). Ambae autem theses primae non solvuntur tragicae artis aetate meliore, nisi insequitur brevis:

Ai. 854: *ὦ θάνατε θάνατε, νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολών.*
Phil. 797: *ὦ θάνατε θάνατε, πῶς ἀεὶ καλούμενος.*
Troad. 769: *ἀλλ' ἄγετε, φέρετε, ῥίπτετ', εἰ ῥίπτειν δοκεῖ.*
" 960: *Δηΐφοβος ἄλοχον εἶχεν ἀκόντων Φρυγῶν.*
" 1186: *γραῦς, ἄπολις, ἄτεκνος, ἄθλιον θάπτω νεκρόν.*
Hel. 711: *ὦ θύγατερ, ὁ θεὸς ὡς ἔφυ τι ποικίλον,* fortasse etiam v. 390.
Eur. El. 506: *καὶ πατέρα τὸν ἐμὸν, ὅν ποτ' ἐν χεροῖν ἔχων.*
Or. 1614: *σὲ σφάγιον ἐκόμισ' ἐκ Φρυγῶν ΟΡ. εἰ γὰρ τόδ' ἦν.*
Iph. Aul. 1114: *Ἀρτέμιδι, μέλανος αἵματος φυσήματα.*
Cycl. 1: *ὦ Βρόμιε, διὰ σὲ μυρίους ἔχω πόνους.*
" 410: *ἀνέπεσε, φάρυγος αἰθέρ' ἐξιεὶς βαρύν.*
" 560: *ᾠνοχόος ἄδικος. ΣΕ. οὐ μὰ Δί' ἀλλ' ᾦνος γλυκύς.*

Verum tamen sunt pauci versus, in quibus duplices solutiones sequitur ante semiquinariam longa. At in Ionis versu 365: *πῶς ὁ θεὸς, ὃ λαθεῖν βούλεται μαντεύσεται;* inaudita inest solutio; nam in pronomen relativum alteram solutae thesis brevem cadere, alteram in verbum, nusquam alias invenias (Iph. Taur. 556?). Scribendum: *πῶς θεὸς, ὃ λήθειν βούλεται, μαντεύσεται;* Eur. autem frg. 174 ex Antigona laudatum apud Stob. 108, 3, in quo versus tertius: *καὶ τὸ κακὸν ἀγαθοῦ γίγνεται*

παραίτιον, scribae errore Euripidi addictum esse ratus Dobraeus Philemoni tribuit. Restant vero in Oresta et Bacchis exempla trina, unum in Iph. Aul. (quod cum versibus vicinis (465—68) seclusit Dindorfius), quae recte se habere videntur:

Or. 248: *εἰ δ' ἄλοχον ἄγεται, κακὸν ἔχων ἥκει μέγα.*
„ 643: *ἃ δ' ἔλαβες, ἀπόδος, πατρὸς ἐμοῦ λαβὼν πάρα.*
„ 1603: *καὶ σφάγια πρὸ δορὸς καταβάλοις. ΟΡ. σὺ δ' ἂν καλῶς;*
Bacch. 57: *ἐκόμισα παρέδρους καὶ ξυνεμπόρους ἐμοί.*
„ 494: *ἱερὸς ὁ πλόκαμος· τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω.*
„ 1110: *προσέθεσαν ἐλάτῃ κἀξανέσπασαν χθονός.*
Iph. Aul. 466: *οὐ ξυνετὰ συνετῶς· ἔτι γάρ ἐστι νήπιος.*

Inveniuntur autem in eisdem fabulis tribus extremis, in quibus solis thesin tertiam post longam non intercedente semiquinaria solutam esse cognovimus. Eodem autem fere tempore a Sophocle composita est Philocteta, in qua v. 1420: *ἀθάνατον ἀρετὴν ἔσχον, ὡς πάρεσθ' ὁρᾶν*; *ἀρετὴν* cum Musgravius et Martinus exemplis collatis comprobaverint, invito Meklero recte se habere confido. Itaque ut illos versus, ita hos delegabimus ad metra *ἀπεμφαίνοντα*.

Ante semiquinariam igitur tertia arsis longa conferenda erit aut ad alteram thesin, cum prima solvitur, aut ad hanc, cum illa accipit solutionem.

Primae vero arsis longitudo compensatione non utique egere neque eius ratio semper habenda esse videtur. Nam ut in trimetris ab anapaesto incipientibus aliisque metris, a quibus versus periodusve incipit, ita in primo trimetri pede dactyli longa excusatur anacrusis rhythmico tempori non subiectae libertate.

Sunt tamen certe versus quidam, in quibus arsis prima compensatur thesi sequente, dico trimetra a choriambo incipientia. Liquet enim thesin primam brevem non conferri ad arsin tertiam, quippe quae in tribus exemplis, quae extant, sit brevis. Sunt autem loci hi:

Sept. 488: *Ἱππομέδοντος | σχῆμα καὶ μέγας κτύπος.*
„ 547: *Παρθενοπαῖος | Ἀρκάς· ὁ δὲ τοιόσδ' ἀνήρ.*

Choëph. 657: *εἶεν, ἀκούω· | ποδαπὸς ὁ ξένος; πόθεν;*
„ 1049: *φαιοχίτωνες | καὶ πεπλεκτανημέναι*
Soph. frg. 795: *Ἀλφεσίβοιαν* (*Ἀλφεσσίβ.* Nauck) | *ἣν ὁ γεννήσας πατήρ.*
Eur. Suppl. 889: *Παρθενοπαῖος | εἶδος ἐξοχώτατος.*
Cf. Hec. 715: *οὐδ᾽ ὅσι᾽, οὐδ᾽ ἀνεκτά· ποῦ δίκα ξένων;* (trimetr. lyricum).

Adde Aristoph. Vesp. 902. Qui loci thesin irrationalem syllaba brevi exprimi posse testantur. Nempe irrationales sunt versuum syllabae alterae et monosemum spatium excedunt, quemadmodum syllabae breves consonanti vel liquida vel sibilante vel denique muta terminatae in thesi adhibentur ab Homero. Quod autem in thesi irrationali tam raro invenitur brevis, id inesse puta aut in ipsa thesis natura diversa ab indole arsis, aut in eo, quod *ἀριθμὸς τρίσημος* dividitur inter thesin et arsin partibus non aequis, sed illi obvenit spatium maius.[1])

Aeschylo autem, ut is thesin brevem adhibuit in nominibus etiam non propriis, ita usitata fuisse videtur illa primi pedis forma irrationalis, qua fit, ut trimetri iambici tempora aequa sint tetrametri trochaici temporibus cretico primo resecto. Is enim poeta operam dedit, ut post arsin primam non intericeretur respirationis mora. Qua de causa verbum monosyllabum — nisi est articulus vel praepositio vel aliud monosyllabum, quod conectitur cum sequente verbo, velut *καὶ ἢ εἰ πῶς οὐ ὦ* — dico monosyllabum ita demum in trimetri initio posuit, si aut ex disyllabo ortum est per vocalis extremi elisionem aut si alterum monosyllabum subditur; duobus autem locis, ubi prima trimetri syllaba a reliqui versus sententia dis-

1) Nescio an lateat irrationalitas quaedam in brevibus quibusdam in thesi positis. Sed quamquam de tantilla temporum mutatione vix quidquam cognoscitur e syllabis ipsis, tamen aliquo iure eam exaudire mihi videor in choriambis, praesertim cum diiambis respondent vel admiscentur: Phil. 1138: *μυρί᾽ ἀπ᾽ αἰσχρῶν ἀνατέλλονθ᾽, ὅσ᾽ ἐφ᾽ ἡμῖν κάκ᾽ ἐμήσατ᾽ οὐδείς.* ∾ 1161: *μηκέτι μηδένος κρατύνων ὅσα πέμπει βιόδωρος αἶα.*

iungitur, cohaeret cum versus antecedentis sensu, eam expressit brevi (Prom. 821. Suppl. 483); quo accedit, quod ea syllaba in altero loco per elisionem, in altero per enuntiatorum conexum arte cohaeret cum sequente. Dactylum autem, si omittimus nomina propria, in primo pede Aeschylus et ante eum iambographi[1]) praeter Hipponactem (cf. frg. 35, 2(?). 3) raro admiserunt atque ita quidem semper, ut in arsi inesset monosyllabum (Archil. frg. 21, 4. Sept. 653. Ag. 1312. Choëph. 216. Aesch. frg. 250. 383, 1), cum tribrachi primi syllabas uno verbo comprehendere solerent.

Sophocles vero et Euripides ab utraque re abscessere; nam in pede primo verbum dactylicum posuerunt (Mueller p. 19) in fabulis recentioribus, ille quidem ita tantum, ut a priore brevi inciperet verbi compositi pars (Oed. Col. 1634. Phil. 999. 1003. 1392), hic autem item in Andromacha (v. 464. 1157), inde autem ab Herculis furentis fere aetate (a. circiter 421) verba incomposita quoque a dactylo incipientia in trimetri exordio posuit. Eidem haud raro monosyllabum longum ad versus prioris sensum pertinens posuere in posterioris arsi prima: Ai. 752. El. 340. OR. 546. 986. 1448. Ant. 464. Phil. 1396. Heracld. 407. 455. Hec. 963. Herc. fur. 326. 1284. Ion. 801. Phoen. 491. Hel. 46. 1409, alias; quin Euripides post primam arsin longam non veritus est admittere *ἀντιλαβήν*: Herc. fur. 1421.

Ea autem irrationalitatis forma, qua arsis tertia ad thesin alteram confertur, in membro penthemimeri usitatissima fuisse credenda est. Unica autem erat ea irrationalitatis forma in tetrametri partis prioris exitu, quoniam thesis tertia, cum compensaret arsin antecedentem, conferri non poterat ad arsin quartam et quia id tetrametri spatium, quod respondet penthemimeri iambico, thesibus primis tamquam terminis firmis stabilibusque coercebatur, ut nulli eius tempori quidquam posset addi, quod non detrahendum esset de alio tempore. Quo factum est, ut tetrametri thesin quartam ante arsin longam omnino non solverit bona ars. Nam Phoen. 607: *ἐξελαυνό-*

1) Archil. frg. 104, 1 lege: *εὖτε̄ πρὸς ἄεθλα*, Sim. Amorg. 7,78: *δή-νεα δὲ*; Aesch. Ag. 7 et frg. 452, 12 sunt spuria.

μεσθα πατρίδος ET. καὶ γὰρ ἦλθες ἐξελῶν verborum transpositione sublatum est a Blomfieldio; Or. 786: *ἀκλεῶς* et Ion. 512: *ἱερὸν* per synizesin legenda atque hoc quidem etiam scribendum est *ἱρὸν*, quemadmodum Pers. 745: *ὅστις Ἑλλήσποντον ἱρὸν δοῦλον κτλ.* praeter scribarum usum forma disyllaba extat in codicibus; item nescio an in frg. Hippon. 80: *μηδὲ μωμύλλειν Λεβεδίην* nomen *Λεβεδίην* tribus syllabis pronuntiandum, fortasse etiam scribendum sit (*Λεβέζην*, ut *κάρζα* pro *καρδία* Aesch. Sept. 288. Suppl. 71. 799). In Euripidis vero fabula sola ea, quam a posterioribus edolatam ac suppletam esse scimus, ante longam arsin solvitur thesis quarta duodecies (Iph. Aul. 317. 324. 334. 355. 358. 379. 881. 882. 886. 888. 911. 1354). Quin ne ante brevem quidem saepe solvitur thesis illa, nempe eadem de causa, qua trimetri thesis quinta, etiamsi antecedit brevis, tamen raro solvitur. Nam irrationalis esse videtur thesis quoquomodo, siquidem ei compensanda est temporis rhythmici in arsi positi non modo pars, quae expletur syllaba brevi, sed etiam pars minuscula inter verba intercedens. Itaque praeter Or. 1524 et Iph. Aul. 346. 884. 1382 eam solutionem semel una habet Iph. Taur. v. 1232. Quoniam autem tempora bina irrationalia inter se conferenda inter duas personas distributa esse non est consentaneum, *ἀντιλαβή*, cum post ceteras tetrametri sedes omnes praeter primas et ultimas inveniatur, ut non post alteram utriusque partis arsin longam (verum post brevem: Phoen. 612. Ion. 531. Iph. Aul. 1351. 1364), ita ne post quartam quidem thesin admittitur. (De Rhes. vv. 685. 687. cf. pp. 273. 275). In trimetro autem post primam syzygiam *ἀντιλαβή* ita tantum invenitur, ut sequatur semiseptenaria, quamvis item semiquinaria inesse videatur (Trach. 418: *κάτοισθα δῆτ᾽; ΑΙΧ. οὔ φημι· | πρὸς τί δ᾽ ἱστορεῖς;* O. C. 861. Alc. 1119. Phil. 1296).

Rationales autem formae, ad quas membri penthemimeris formae irrationales tres, quas posuimus, traducunt numerum mere iambotrochaicum, statuendae sunt hae:

1) x̆ x̲ ⏑ x̲ x̆ : – ⏑́ ⏑ ⏑́ – ; 2) ⏕ ⏑́ ⏑ x̲ x̆ : ⏕ ″ ⏑ ⏑́ – ;

3) ⏕ x̲ ⏑ ⏑́ x̆ : ⏕ ⏑́ ⏑ ″ –.

Quarum tertia, in qua ditrochaeus inclinat ad ionicum a minore, eadem utitur irrationalitatis specie, quae inest in metris anaclomenis et in ultima trimetri iambici et tetrametri trochaici syzygia, nisi quod sedes irrationales non vicinae, sed temporibus rationalibus separatae sunt, quo fit, ut ἀϱιϑμὸς ῥητὸς insit in hexasemo demum spatio.

CAPUT XXIII.

De altero temporum irrationalium ordine. De duabus irrationalitatis duplicis formis.

De ceterarum penthemimeris formarum initio iam satis dictum est; restat ut de earum fine loquamur. In quo inversa est altera irrationalitatis forma, nam arsis irrationalis thesi, ad quam confertur, non antecedit, sed sequitur eam. Quae quo facilius intellegatur, delineemus tetrametri totius formam eam, ad quam irrationalis inclinare statuenda est:

–́ ⏑ | –̋ – ⏑́ ⏑ | ⏑́ –, –̋ ⏑ | –̋ – ⏑́ ⏑ | ⏑̋ ⋀̄.
– ⋀

Quae si nostro more dividitur in tactus hexasemos, componitur primum ex anacrusi trochaica, sequitur ionicus a maiore, qui inclinat ad epitritum quartum (–̋ ⏑̆ × ⏑), ad quam pedum hexasemorum vicissitudinem metra anaclomena redigi posse apertum est; tum antispastus, in quo tempora duo priora, quae iambi speciem praebent, cum feriatur brevis, inclinant ad trochaeum. Quem antispastum sequitur rursus ionicus ille a maiore, denique metrum clauditur thesi et tempore inani, quae ad anacrusin addita complent spatium hexasemum. In quo tactu hexasemo, si thesin extremam esse brevem, tempus inane autem disemum esse statuimus, eadem inerit antispasti figura, quae in altero. Iure igitur dicere possumus, tetrametrum redigendum esse ad tactus hexasemos ita alternos, ut alius ad ionicum a maiore, alius ad antispastum inclinet. In trimetro autem iambico modo duo tactus ad ionicum inclinant, unus ad antispastum, modo duo ad antispastum, unus ad ionicum, modo omnes tres ad ionicum. Paenultimus enim tactus, qui incipit a thesi

quarta, inclinat semper ad ionicum, antepaenultimus semiquinaria utens ad antispastum, semiseptenaria vero vel media utens caesura ad ionicum; ultimus, qui extremam et tres primas sedes comprehendère cogitandus est, ad ionicum inclinat, si prima arsis confertur ad thesin sequentem, si minus, ad antispastum.

Videntur autem universe statuendae esse duplices irrationalitatis et anaclasis formae, quae positae sunt in varia pedum hexasemorum percussione. Quae accuratius exponere longum est et abhorret a proposito. Quem autem ad modum rem se habere cogitem, doceat haec diagrammatorum tabula:

Anaclasis prima, in qua percutiuntur longarum vicinarum priores:	Anaclasis altera, in qua percutiuntur longarum vicinarum posteriores:
. . . . – ⏑́ ⏑ –ʺ – ⏑́ ⏑ –ʺ	. . . . –ʺ ⏑ ⏑́ – –ʺ ⏑ ⏑́ – . . . . .
. . . . x̆ x̲ ⏑ –ʺ x̆ x̲ ⏑ –ʺ	. . . . –ʺ ⏑ x̲ x̆ –ʺ ⏑ x̲ x̆ . . . . .
. . . . ⏑ –́ ⏑ –ʺ ⏑ –́ ⏑ –ʺ	. . . . –ʺ ⏑ –́ ⏑ –ʺ ⏑ –́ ⏑ . . . . .

Unde elucet inclinare

choriambum I	ad	syzygiam	iambicam	(x̆ x̲ ⏑ –ʺ),
„ II	„	„	trochaicam	(–ʺ ⏑ x̲ x̆),
ionicum a min. I	ad	„	„	(x̲ ⏑ –ʺ x̆),
„ „ „ II	„	„	epitritam I	(⏑ x̲ x̆ –ʺ),
antispastum I	„	„	„ I	(⏑ –ʺ x̆ x̲),
„ II	„	„	„ IV	(x̲ x̆ –ʺ ⏑),
ionicum a mai. I	„	„	„ IV	(–ʺ x̆ x̲ ⏑),
„ „ „ II	„	„	iambicam	(x̆ –ʺ ⏑ x̲),

Rhythmicae autem doctrinae erit ostendere, quae ex eis figuris fuerint in usu, quae formae rationales inter se diversae, sed ad communem formam metricam irrationalem redigendae in mutationibus rhythmicis sint adhibitae, denique indagare, num in aliis spatiis, velut octasemis, extiterint tales rhythmorum vicissitudines. Quod ut exemplo doceam, metrorum quae in strophis dactyloepitritis inesse solent, vicissitudines explicari possunt ita, ut syzygiae trochaicae, quae antecedunt tripodias dactylicas, quae inesse dicuntur, habeant irrationalem pedem alterum trochaeoidem, syzygiae vero iambicae, quae subduntur tripodiae anapaesticae, utantur irrationali priore pede iamboidi,

ita ut trochaei antecedentes inclinent ad choriambum (II) insequentem, iambi insequentes ad choriambum (I) antecedentem:

. . . . ⏒́ ◡ x̲ x̆ | ⏒́ ◡ ◡́ – | ◡́ ◡ – . . . .

. . . . ⏒́ ◡ ◡́ | – ◡́ ◡ ⏒́ | x̆ x̲ ◡ ⏒́ . . . .

choriambi autem, qui epitritis alteris immiscentur (velut Py. I str. 2), sequantur anaclasis speciem alteram (⏒̋ ◡ x̲ x̆ : ⏒̋ ◡ ◡́ –).

CAPUT XXIV.

De irrationalitate simplici.

Disseruimus autem hactenus de binorum maxime temporum, quae ad commune spatium rationale revocantur, irrationalitate, quam Aristoxenus in rhythmis (*ἐν ῥυθμοῖς*) inesse ait. Alteri autem irrationalitati, quae inest in pede singulari (*ποδὶ ἑκάστῳ*), in quo *τὸ ἄνω* est *ἄλογον πρὸς τὸ κάτω*, non *τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω*, adscripsimus, si quis pes in versus vel periodi exordio arsi producta plus temporis sibi vindicat, quam medio in versu mediave periodo ei conceditur, nisi is ipse pes tantopere augetur, ut, quemadmodum fit in trimetris ab anapaesto incipientibus, spatium rationale uno tempore primo maius legitimo assequatur. Item in versus vel periodi fine arsis extrema irrationalis excedere putanda est spatium legitimum, velut si numerum trochaicum iambicumve claudit spondeus trochaeoides. Nam quoties versus in thesin desinit, thesin statuimus esse rationalem atque ictu graviore percussam ea de causa, ne in infinitum excurrat neve debilem effeminatumque praebeat exitum. Ea enim de causa tetrametrum illud trochaicum, quod *κατὰ στίχον* adhibetur, catalecticum esse videtur. Partes enim eius aeque comparatae sunt, praeterquam quod, cum in altera parte ventum est ad thesin quartam, ut debilis exitus in duo tempora irrationalia effugiatur, ultimum tempus inane relinquitur. Item extrema versus thesis plerumque rationalis esse mihi videtur, si ei additur arsis praeter numeri spatium longa. Quod ut documentis certis probari non posse concedo, ita maxime est consentaneum. Quamquam enim

ut nullum thesis claudentis [1]), ita thesis extremae ante arsin solutae exemplum non extat certum (Alcman. frg. 23, 2? Pind. Nem. III 14? Telest. frg. 4, 2), tamen ea solutio evitata esse videtur, non quia irrationalis esset thesis extrema illa, verum quod ictus ultimus paenultimo tempore longius a versus fine abesse nequit. Quamquam thesin versus extremam semper esse rationalem nego. Nam ex. gr. in carmine illo Anacreonteo (frg. 75 Bgk.), quod constat e trinis dimetris trochaicis acatalectis et quarto dimetro catalectico stropha una comprehensis (cf. Christ. Metr. p. 291), bina dimetra uno versu complectenda esse docent clausulae libertates post dimetra paria admissae. Tamen stropharum dimetra altera non alia clausulae forma uti ac prima et tertia manifestum est. Atque clausula illa mollis ter repetita atque in versuum etiam exitu adhibita maxime consentanea est cum carminis lascivia. Ab aliorum vero carminum imprimis eorum, quae numero dactyloepitrito composita sunt, natura abhorret clausula binorum temporum irrationalium. Atqui versus in epitritum alterum desinentes a carminibus dactyloepitritis non absunt. Multo autem acceptior est clausula acatalecta quam catalectica in stropharum epodorumque fine; ibi enim apud Pindarum invenitur illa vicies quater, haec tredecies, in ceterorum vero versuum exitu raro adhibetur epitritus II [2]), nempe quia media in stropha inter versus non tantum quantum inter strophas intermittitur temporis, ex quo petatur numeri legitimi augmentum. In eis igitur ver-

---

1) Solutiones vero in metrorum tam creticorum, dochmicorum, glyconeorum quam dactylicorum finibus, quibus in codicibus editionibusque claudi videntur versus, demonstrant metra illa arte cohaerere cum sequentibus, quamvis mutetur numerus, unamque facere periodum unumve versum.

2) Liquet in epitrito altero versus vel periodi finem non significari syllaba ancipiti, sed solo hiatu. Tamen editores, quamvis hiatum non invenissent, versus saepe clausere pede acatalecto (ed. Teubnerianam recogn. Christius: Ol. VII ep. 4, XI ep. 8, XII ep. 1. 4, XIII ep. 1, Py. IV ep. 5, IX ep. 4, Ist. I str. 1, ep. 4, II str. 4, III str. 1. 3. 4, V str. 3, ep. 4). Invenitur autem hiatus his novem locis solis: Ol. VI str. 3 (v. 52), XIII ep. 3 (v. 42), Py. IV str. 3 (vv. 57. 103? 172), str. 4 (vv. 35. 119. 242. 288), Nem. V str. 2 (v. 26), ep. 1 (v. 13), Ist. II ep. 2 (v. 12), ep. 3 (v. 45), III str. 5 (vv. 41. 83).

suum clausulis χορεῖον illum ἄλογον, quam describit Aristoxenus, inesse mihi persuasum est.

CAPUT XXV.

De metrorum claudorum natura ac generibus.

Maxime autem usu venit simplex illa atque absoluta irrationalitas in metris, quae clauda appellantur.

In trimetri iambici et tetrametri trochaici syzygia ultima arsin et thesin paenultimas irrationalitatem excipere docuimus, thesin autem extremam, sive disema est sive monosema, semper rationalem esse debere, ne in temporum spatia indefinita versus excurrat, expositum est. Atqui arsis ultima, quae monosema esse debet propter rhythmi iambici naturam, tamen longam excipit in metris quibusdam, quae clauda appellari consuerunt. Quod si ita se habere sumemus, nullum erit in metro tempus, cuius correptione arsis ultimae productio possit compensari. Nam in trimetro claudo, quamvis raro, tamen pedem paenultimum irrationalibus temporibus interdum affectum esse iam a metri inventore Hipponacte constat, Ananius autem eo saepius usus esse videtur, quo factum est, ut ea trimetri claudi species metrum Ananium appellaretur. Ἰσχιοῤῥωγικὸν autem idem metrum vocatur (grammat. Bernens. apud Hermann. E. D. M. p. 142 sq.), quod numeri iambici natura ac vis triplici irrationalitate prorsus tollitur. Quae cum ita sint, arsis ultimae irrationalitatem singularem atque absolutam esse putabimus. Habemus igitur sine ulla dubitatione in metris claudis exempla eius pedis, quem in priore de irrationalitate capitis parte descripsit Aristoxenus.

At quae de metris claudis statuimus, non probabuntur a viris doctis. Plerique enim metrorum claudorum tempora extrema plane aliter metiuntur. Alii enim in eis ultimum pedem ita inversum esse aiunt, ut pro iambo legitimo ponatur trochaeus, syllabamque metri percutiunt paenultimam, qua longarum duarum percussarum collisione fieri, ut insit in numero

absona quaedam ac singularis natura (Hermann. opusc. III p. 121 sqq., Caesar. Grdzge. p. 142 adnot.). Quibus alii suo iure oblocuti rhythmum ita sibi constare posse negant, nisi antepaenultimae syllabae tribuatur spatium trisemum (Christ. Metr. p. 361). At neutram sententiam cum rebus ipsis convenire mihi persuasum est. Primum enim de illa percussione et mensura ne metrici grammaticique quidem quidquam compererunt. Marius enim Plotius Sacerdos (p. 519, 23 Keil.) „Hipponactium, inquit, trimetrum clodum percutitur sicut iambicum trimetrum Archilochium, comicum vel tragicum, sed paenultimam longam habet contra illorum rationem.“ Iuba apud Rufin. p. 562, 19 de choliambico: „est autem proceritatis eiusdem versus, qui pedis differentiâ nomen amittit.“ Irrationalem autem sedem paenultimam esse nec thesis, immo arsis loco positam inde elucet, quod interdum exprimitur syllaba brevi. Quod iam animadvertit Heliodorus apud Priscian. p. 428, 24 K.: „Hipponactem etiam ostendit Heliodorus iambos et choliambos confuse protulisse“; exemplo autem attulit illud (frg. 16 Bgk.):

Ἑρμῆ φίλ' Ἑρμῆ, Μαιαδεῦ Κυλλήνιε,
ἐπεύχομαί τοι· κάρτα γὰρ κακῶς ῥιγῶ.

Quamquam huic *Κυλλήνιε* Welckerus (Hippon. et Anan. frgg. p. 38) et Meineckius (poes. chol. p. 104) vim intulere, cum scribant ille *Κυλλήνειε*, hic *Κυλλήναιε*, invito, ut videtur, ipso Hipponacte, in cuius frg. 20 extat forma *Κυλλήνιε.*[1] Bergkius „librariorum manifesto errore“ Heliodorum illud protulisse ait; at quis credat Heliodorum ex hoc uno exemplo praeceptum hausisse? Atqui ne nos quidem, qui integro Hipponacte nondum utimur, latebit, cum habeamus alia iamborum purorum choliambis admixtorum et testimonia et exempla. Nam iam comici veteres et Rhinthon phlyacographus trimetris suis puris choliambos admiscuerunt; Eupolis enim in Baptis iure iurando usus est eodem illo quo Ananius (Priscian. p. 427 Keil.), Rhin-

1) Qui locus non sat expeditus. Fortasse *Ἑρμῆ* glossema iam Heliodori aetate in verborum contextum illapsum est; nescio an significet poeta locum illum ipsum frg. 16, cum dicit: *ἐρῶ γὰρ οὕτω· Μαιαδεῦ Κυλλήνιε.*

thon autem (apud Hephaest. p. 6, 12 W.) καὶ ἐν ἰάμβῳ ἐπισημασίας ἠξίωσε τὸ τοιοῦτον· ἐν γὰρ Ὀρέστῃ δράματί φησιν·

ὥς σε Διόνυσος αὐτὸς ἐξώλη θείη·
Ἱππώνακτος τὸ μέτρον, οὐδέν μοι μέλει.

Paenultimam illum duxisse arsin irrationalem inde liquet, quod longam illegitimam etiam in aliis pedibus paribus usurpare potuisse Hipponactem opinatus est. Hipponactem autem imitatus Callimachus librum, quo trimetra pure iambica cum choliambis coniunxit, inscripsit ἰάμβους (frg. 90 Schneider). In quo carmina alia ex puris iambis, alia ex choliambis composita fuisse putavit Schneiderus (Callimachea II p. 230). At librum in carmina complura et ad diversas poetae aetates spectantia divisum fuisse non est cur credamus; sed quamvis fragmenta rariora sint, quam ex quibus argumentum unum ac continuum fuerit necne, appareat, tamen cum Heckero (comment. Callim. p. 40) faciam, qui fragmentum 82 b restituens utrumque metrum miscuit; in frg. 87, 3 inter clauda exhibent libri trimetrum purum, quod quidem in scazon mutare Bentleius et Meinekius tentarunt.

In ipsis autem Hipponactis Ananiique libris metra pura inventa sunt.

Hippon. frg. 43, 4: κυκεῶνα πίνων φάρμακον πονηρίης; in quo ι de industria produxisse poetam, ut Bupali malam artem carperet, quis credat Tenbrinkio (Philol. VI p. 52)? Nam si mala adversarii carmina illudere voluisset, certe non falsam verbi prosodiam addidisset rhythmo illegitimo, ita ut hoc illo tolleretur. — Frg. 49, 6: ἢν αὐτὸν ὄπφις τὠντικνήμιον δάκῃ, sic enim sive δάκοι habent Tzetzae loci complures, Hermannus vero scripsit δάκνῃ; pro μάρτυσιν frg. 51, 1 Bergkius μάρτυρσιν, formam inauditam; tetrametri autem claudi paenultima est brevis apud Hippon. frg. 84: ὑποργάσαι, apud Anan. frg. 5, 3: κρέας, ubi κρεῖας Hermannus; sequens versus desinit in ἐσθίειν, ubi ἔστ' ἡδὺ Schneiderus, ἥδιστον Bergkius coniecere, ille autem scripsit in frg. 5, 5 ἀλωπήκων pro forma unice probata ἀλωπέκων et eo audaciae progressus est hic, ut eandem in Timocreonteo illo (frg. 3, 5 Bgk.[4] III p. 539) proponeret.

Atque idem Bergkius in longae paenultimae studio eo descendit, ut ceteros Hipponactis versus, ubi brevis mutari nullo modo potuit, in peculiare caput, nimirum ex alio libro petitum, congereret, et cum in uno fragmento (74) choliambum cum puro trimetro coniunctum invenisset, choliambum trimetro puro adaptare studuit, cum scriberet *δόμῳ* pro *δούλῳ*, quod verbum et singularitate sua et Hesychii glossa satis tutum est. Sane quidem unicus versus integer (frg. 26), qui ex libro altero nominatim citatur, pede ultimo utitur iambico, sed inde nequaquam sequitur eum librum ex meris trimetris compositum fuisse, priorem autem ex choliambis. Nam uterque eadem voce appellatur *οἱ ἴαμβοι, ὁ πρῶτος ἴαμβος* (frgg. 1. 2. 3. 22), *τὸ πρῶτον τῶν ἰάμβων* (frg. 15), *τὸ δεύτερον τῶν ἰάμβων* (frg. 26), neque in eis carmina ex meris trimetris composita infuisse videntur; unum enim mere iambicum (frg. 72) est subditicium.

Exemplis autem illis brevi paenultima utentibus alia certe addenda sunt, si paenultimam arsis vicibus fungi credimus. Hipponactem enim vocalem ante vocalem medio in verbo semper corripuisse in arsi docent exempla ab Hephaestionis scholiasta (p. 107 W.: *παρὰ δ' Ἱππώνακτι ἐπὶ τῆς αι καὶ οι διφθόγγου πολλή ἐστιν ἡ χρῆσις* (scil. *τῆς συστολῆς*)) allata (frg. 22 A. B.), quibus addas exempla inventa et in arsi quarta (frg. 42, 1: *καὶ Θρηϊκίων πώλων*) et quinta, quam raro productam esse constat (frg. 6; 14, 1; 42, 3; 43, 3; 44, 1). Item diphthongum iudico corripi ab Hipponacte in ultimo pede versuum frg. 2, 1: *καύ̆ης* et 51, 2: *καπηλεύ̆ει*. Etenim si choliambos suos cum trimetris puris confundi noluisset poeta, in extremis sedibus certe syllabis usus esset eis, quarum quantitates non essent dubiae. Quod ne in antepaenultima quidem sede fecit. Quam si voluisset esse trisemam, certe eam adiuvisset plena perfectaque longa, non, ut compluribus locis fecit, levissima positione syllabam produxisset, scilicet ea, quae fit duabus consonantibus, a quibus verbum subsequens incipit, velut 15, 1: *ἐπὶ Σμύρνης,* 15, 5: *γαστέρα τρέψας,* 35, 5: *μητέρα τρώγων*; 15, 3; 48; 49, 1; 51, 4; 63, 1: *παρᾱ ῥητήρ.* Nam si con-

sideramus talem productionem, constat nec vocalem fieri productiorem quam natura est, nec consonantes duas tantam habere vim, ut disemum temporis spatium, quod superest de spatio trisemo, unquam explere potuerint, nisi vis eis inferatur, ut non dicam de syllaba positione longa per ϱ literam (frg. 63, 1). Neque vero tempore inani interiecto trisemum expletur spatium; quid enim tum omnino opus esset positione? Accedit quod si antepaenultima esset trisema, paenultima autem thesis, choliambus non esset trimetrum, verum heptapodia iambica catalectica icosasema, tetrametrum, autem claudum non ad tetrametrum purum catalecticum, sed ad acatalectum esset conferendum. Quo obscuratur ac tollitur plane affinitas inter metra ὀϱϑὰ et χωλὰ intercedens, qua eorum, qui audiebant, aures pellicere studebant poetae. Atque hoc quoque quaeso cogites. Etenim supra (p. 278) exposuimus in metris iambicis catalecticis syllabam antepaenultimam, quae in acatalectis est irrationalis, irrationalitate eximi propterea, quod thesis subsequens ad productionem illius arsis compensandam non est idonea. Atqui metrorum et claudorum et catalecticorum illorum mensura Christiana (p. 361, coll. pp. 110. 341 aliis) una eademque est, praeterquam quod illa auctiora sunt unâ syllabâ. Ergo cum easdem leges rhythmicas in utrisque pariter valere existimandum esset, a choliambi sede inde a fine quarta abesse deberet irrationalitas. At quoniam id non accidit, sequitur mensuras metrorum diversas esse. Itaque in metris claudis antepaenultimam trisemam esse nego, cum tamen in metris catalecticis illis paenultimam trisemam esse non concedam.

Indicia autem, quibus alii freti paenultimam esse thesin, antepaenultimam autem trisemam volunt, caduca sunt. Neque enim quidquam dandum est versuum nomini nec pedis rhythmici clauditati cum pede humano conferendae neque ex usu Babrii, qui paenultimae semper addiderit accentum, neque inde, quod poetis latinis verbi trochaici brevem percutere non licuerit, quidquam de metri percussione ab Hipponacte instituta efficiendum.

Metrorum claudorum vis inde oriri mihi videtur, quod

λέξεως tempus tempori numeri legitimi non convenit, sed rhythmus ipse syllabâ longâ intumescit neque alterius temporis correptione purgatur ac reficitur. Quod certamen syllabae rhythmum extendentis cum rhythmo lexin reprimere frustra laborante quicunque laxa temporum productione tollere studet, eius aures hebetes factae sunt nostro sermone, qui litteras non tam pronuntiare quam evomere, syllabas autem nimis corripere et quasi devorare consuevit. Quotus enim quisque est nostrum, cuius aures arrigantur animusque percutiatur versibus Schillerianis:

„Und huldiget der furchtbarn Macht."
„Und rufe selbst das Unglück her."
„Sobald das Mädchen Abschied nahm."

vel Klopstockianis:

„Die das Ross, mutig im Lauf, niemals gab"
(Eislauf v. 11).
„Doch wenn dich, Jüngling, andere Sorg' entflammt"
(Rheinwein v. 45).

Quis vero erit, quin vituperet Klopstockii eiusdem illud:
„Sieht er, von richtendem Ernst schauernd, die
Leichname" (Lehrling der Griechen v. 19)?
At id mihi quidem optimum e litteris nostris metri claudi videtur specimen. Persuasum autem habeo plebem graecam, cum litteras distincte et articulate pronuntiaret, rhythmos multo subtilius audivisse et mutationem numeri quantulamcunque auribus percepisse, praesertim si eo loco, ubi numerum purum ac sincerum audire consueverat, sonus illegitimus obiiciebatur.

Mirum autem est, quod in trimetro et tetrametro claudo paenultimam irrationalem esse non concedunt viri docti plerique, cum in aliis metris similibus iam dudum intellexerint concesserintque. Nam inter metra clauda referenda sunt, quaecunque in arsi ultima ante thesin extremam posita exhibent pro syllaba legitime brevi longam. Quod saepe invenitur in metris dochmiacis, creticis, telesilleis glyconeisque, asclepiadeis, rarius in aliis.

Omnibus autem metris claudis id commune est, ut in thesin eam, quae sequitur arsin singulariter irrationalem, desinat si non versus, at certe verbum, exclusa autem utique est metri claudi ea cum sequente communio verborum, quam metricam vocamus synaphiam. Nam quoniam in hac absoluta irrationalitate numerus transgreditur tempus legitimum, metri partes, quae sequuntur tempus illegitime productum, tanto temporis spatio dimoventur loco suo ac serius accidunt, quanto illud unum tempus legitimo procerius est. Quod ne in infinitum pergat neve totus numerus perturbetur periculumque sit, ne in plurium concentu voces dissonent, numero quam primum finis est faciundus, tum tempore intermisso instaurandus. Atque quemadmodum in irrationalitate, quae inest *ἐν ῥυθμοῖς*, tempus alterum altero compensatur, ita in hac absoluta irrationalitate opus est tempore, quo rhythmus perturbatus reficiatur, dico tempus rhythmo non subiectum, quod intercedit inter metra ac versus.

Sed iam quae posuimus, poetarum usu probanda sunt. Ac de trimetro tetrametroque choliambico, de glyconeo asclepiadeo aliisque metris minus usitatis, quae clauda esse ex ipsa sede extrema cognoscimus, non est quod moneamus. Cotidiana autem est *χωλότης* in dochmiis. Ad rem nostram erunt formae Seidlerianae (de versibus dochmiacis pp. 29—52) inde a nona usque ad sextam decimam.

At excludendae inde sunt eae, in quibuscunque post sedem paenultimam longam solvitur thesis. Nam ipsa thesis extremae solutio, etiamsi non accedit synaphia metrica, tamen metrum cum sequente arte cohaerere indicat. Itaque ex. gr. versus Herc. fur. 887 vulgo dirimuntur:

ἰὼ Ζεῦ, τὸ σὸν | γένος ἄγονον αὐτίκα | λυσσάδες ὠμοβρῶ|τες κτλ. At videtur primus bacchius abscidendus esse, ut Med. 1251: *ἰὼ γᾶ | τε καὶ παμφαὴς* ∾ 1261, Or. 145: *ἆ ἆ, σύ|ριγγος ὅπως πνοά* ∾ 157; ab *αὐτίκα* vero incipiunt duae tripodiae dactylicae catalecticae: *αὐτίκα λυσσάδες ὠμο-βρῶτες ἀποινόδικαι.* Suo autem iure Matthiae scripsit Herc. fur. 1183 *ἔκανε* pro *ἔκτανε* (Seidler. p. 77) in dochmii fine.

Sunt autem inter ceterarum formarum exempla, quae attulit Seidlerus, nonnulla, quae per synaphiam cum insequentibus cohaereant. Sed constat Seidlerum furore quodam dochmiorum investigandorum inflammatum multa dochmiis adscripsisse, quae ab eis aliena sunt. Cum enim dochmii longae sine ulla exceptione solvi et pro arsibus brevibus ubique longas poni posse crederet, factum est, ut numerus dochmiacus constitueretur tamquam asylum omnium metrorum, quibus aliter prospici non poterat.

Prom. 692: *λύματα δείματ᾽ ἀμ-φήκει κέντρῳ ψύ-χειν ψυχὰν ἐμάν* (Seidl. p. 33) a Weilio in anapaestorum modum disposita sunt:

πήματα, λύματα, δείματα κέντρῳ ψύχειν ψυχὰν ἀμφάκει.

Oed. Col. 1491: *ἰὼ ἰὼ παῖ βᾶ-θι βᾶθ᾽ εἴτ᾽ ἄκραν* Seidlerus; lacunosum esse indicavit iam Reiskius; antistropha (v. 1477) iambicum potius dimetrum cum hiatibus (Wundero auctore) significare videtur quam dochmios. Sept. 205 ∾ 213 (Seidl. p. 77) erit paeon quartus cum trimetro dactylico logaoedico:

ὅτε τε σύ-ριγγες ἔκλαγξαν ἑλίτροχοι
∾ *ὅτ᾽ ὀλοᾶς | νιφομένας βρόμος ἐν πύλαις.*

Aliis autem locis aliter atque a Seidlero distribuenda sunt verba in numeros dochmiacos:

O. Col. 1563 ∾ 1574 (Seidl. p. 30) cum Wundero melius bacchium et dochmium, quam dochmium cum cretico facias. Eandem numerorum coniunctionem video in Phoen. v. 176 (Seidl. p. 32): *Σελάνα* (*Σελαναία* libri) *χρυσόκυκλον* (sic codd., *χρυσεόκυκλον* vulgo) *φέγγος*; Med. 1251 ∾ 1261. Or. 145 ∾ 157. Phoen. 169. In Phil. v. 1096 ratus est Seidlerus dochmium complecti syllabas *ὦ βαρύποτμ᾽ οὐκ ἄλλ-*, mihi videtur arsis ultima hypercatalecta dimetri iambici antecedentis trahenda ad dochmium esse, quem sequatur tetrapodia dactylica:

σύ τοι σύ τοι κατηξίω-σας, ὦ βαρύπŏτμ᾽ οὐκ
ἄλλοθεν ἁ τυχὰ ἅδ᾽ ἀπὸ μείζονος.

Iph. Aul. 1289 (Seidl. p. 52) si dochmios inesse vis, lege: *ματρὸς ἀπōπρὸ νο-σφίσας ἐπὶ μόρῳ | θανατόεντι Πάριν | ὃς Ἰδαῖος Ἰ-δαῖος ἐλέγετ᾽ ἐλέγετ᾽ | ἐνὶ Φρυγῶν πόλει.* — In

Iph. Taur. v. 828 sqq. Seidlero (pp. 76. 115. 219) videtur pes iambicus solus dochmiis praemissus esse. Melius vero verba sic distribuuntur, ut praemittatur dochmiis membrum penthemimeres iambicum, tum dochmii, quibus laetitiae ex fratris amplexu captae admiscetur exulis dolor, sic constituuntur eiecto glossemate *Ἀργόθεν*: *ἔχω σ᾽ Ὀρέστα — — τηλοῦ γε χθονὸς* | *πατρίδος, ὦ φίλος.* Similiter Seidlerus (pp. 76 et 133) dispertitus est versum Ionis 717, ubi video penthemimeres iambicum, quod sequitur tetrapodia dactylica; cf. Ion. 1483 sq. Or. 1277. Herc. fur. 1184 sqq. Idem a Seidlero (p. 77) factum est in Hel. v. 687, quem scribo: *οὐκ ἔστι μήτηρ·* | *ἀγχόνιον δὲ βρόχον δι᾽ ἐμὲ* | *καταδήσατο δύσγαμον αἰσχύναν*; cf. Ion. 1441 sq.

Alibi autem correctum est; velut Sept. 155: *δορυτίνακτος δ᾽ αἰ-θήρ, δ᾽* eiecit Hermannus. — Or. 327 sq., in quo legit Seidlerus (p. 38): *μαινιάδος φοιτᾶ-λέον φεῦ μόχθων,* ab Hermanno mutatum in *μαινιάδος δεινᾶς* | *φοιτᾶλέου μόχθων,* ut accurate respondeat antistr. 343 sq. — Herc fur. 758 (Seidl. p. 77): *ἄφρονα λόγον οὐρανί-ων* ∾ 745: *πάλιν ἔμολεν ἃ πάρος,* formam a tragicis non alienam *ὀρανίων* scribi velim; proposuit enim eam Dindorfius Aesch. Suppl 808: *ἴυζε δ᾽ ὀμφὰν ὀρανίαν* ∾ 817: *γένος γὰρ Αἰγύπτιον ὕβριν,* et O. Col. 1466: *ἔπτηξα θυμὸν· ὀρανία γάρ.* — Ion. 797: *αἰθέρα πόρσω* (*πρόσω* codd.) *γαί-ας Ἑλλανίας*; facili emendatione scribo: *αἰθέρ᾽ ἀπὸπρὸ γαί-ας.* — E dochmiis claudis eximendus est diphthongi correptione v. Bacch. 1006: *χαίρω θηρεύου-σα κτλ.* Item, cum post dochmium claudum liqueat dochmium non posse incipere ab enclitico, diphthongum corripio in Phoen. 187: *εὔ-χεται Λερναίᾳ τε δώσειν τριαί-νᾳ.*

Sunt autem dochmii claudi, qui videntur respondere dochmiis puris per synaphiam metricam cum sequente coniunctis. Quamquam multa inter se respondere opinatus est Seidlerus, quae non convenire inter se editores post eum consentiant: Phoen. 114 (∾ 147), 194 (∾ 170), 196 (∾ 172), 323 (∾ 331), Hec. 1075 (∾ 1059), Or. 154 (∾ 142). Alia eius usus exempla levare possumus diphthongi correptione: Pers. 657: *βαλὴν ἀρχαῖος* ∾

664: ὅπως καινά τε κλύῃς, Ant. 1307: τί μ' οὐκ ἀνταιαν ∾ 1330: ὦ κάλλιστ' ἐμῶν ἐμοὶ τερμίαν; alia tolluntur emendationibus: Sept. 698: μὴ 'ποτρύ-νου· κακὸς οὐ κεκλή-σει βίον εὖ κυρήσας ∾ 705: παρέ-στακεν· ἐπεὶ δαίμων | λήματος ἐν τροπαί-ᾳ, ubi pro δαίμων Hermannus recte κλύδων; versus autem eius, cui in Oed. Col. respondet v. 1478: ἵλαος ὦ δαῖμον nimis incerta est lectio; lacuna enim, quae in Laur. intercedit post γύαλον maior esse videtur, Ποσειδαωνίῳ L autem vel Ποσειδαονίῳ recc. codd. glossema est. Qui autem Wecklinium sequens scribit Phil. 188: ἁ δ' ἀθυροστομοῦσ' | ἀχὼ (ἀθυρόστομος L), ei non licet in antistropha v. 177 retinere Laurentiani ὦ παλάμαι θνητῶν, ubi θεῶν Lachmannus. Item quod Hipp. 826: βαρύποτμον, γύναι ∾ 845: μέλεος, οἷον εἶ-δον ἄλγος δόμων pro γύναι codd. PC habent τλῆμον, nullo modo ferri potest.

Sedis autem eius, quae antecedit arsin irrationalem, solutio non admitti videtur. Nam quod Hipp. 1272: ποτᾶται δ' ἐπὶ γαῖ-αν εὐαχητόν θ' | ἁλμυρὸν ἐπὶ πόντον Seidlerus (p. 54) sublato ἐπὶ priore in dochmiorum formam redegit, parum probabile. Si enim ea cum verbis antecedentibus coniungemus, resilient choriambi anaclomeni, quod metrum maxime sensui idoneum est, claudit eos pherecrateus, ut Herc. fur. 681 ∾ 695. Sic enim scribo: ὠκυτάτῳ πτέρῳ, ποτᾶ-ται δ' ἐπὶ γαῖαν εὐαγῆ θ' (cf. Pers. 466) ἁλμυρόν τ' ἐπὶ πόντον. — De Herc. fur. v. 887 iam supra dictum est.

Si igitur dochmio claudo versus clauditur, quemadmodum trimetrum iambicum plerumque desinit in verbum e duabus pluribusve syllabis compositum, in monosyllaba vero ita tantum, si cum antecedente verbo arte coniunguntur vel aliud monosyllabum antecedit, ita et in dochmio et in aliis metris claudis accidere oportet. In trimetro enim respirationis mora ante thesin extremam ea de causa evitatur, ne metrum clauditatem quandam sibi contrahat, item a claudis metris ante thesin extremam exclusa est respiratio sive caesura, ne arsis spatium ita quoque satis amplificatum eo magis augeatur neve numerus, cum continuum eum esse aures vixdum percipiant,

non tam tumere quam rumpi videatur. Quae cum ita sint, in dochmiis his: Sept. 699: *κυρή-σας· μελάναιγις δ' ἐκ εἶσι δόμων* recte Weilius *ἐκ δ'*; Phil. 517: *δόμους, τὰν ἐκ θεῶν*, Hermannus: *τὰν θεῶν*; Or. 147 sequor codd. M et V (sec. man.) lectionem: *ἴδ' ἀτρεμαῖον* (*ἀτρεμαίαν* vulgo) *ὡς ὑπ' ὄροφον φέρω βοάν*. Concessus vero est monosyllabi usus, si adhibetur encliticum:

Or. 146: *φίλα, φώνει μοι.* ∾ 159: *φερομένῳ χάριν.*
Phil. 845: *ὧν δ' ἂν ἀμείβῃ μ' | αὖθις, βαιάν μοι, βαιάν, ὦ τέκνον,*
∾ 828: *εὐἀὲς ἡμῖν | ἔλθοις, εὐαίων εὐαίων, ὦναξ.*

Praeterea poetae monosyllabo claudebant dochmios claudos in exclamationibus, quas uno spiritu pronuntiatas esse verisimile est:

Ai. 694: *ἰὼ ἰὼ Πᾶν Πᾶν* ∾ 707: *ἰὼ ἰὼ νῦν αὖ*
Soph. El. 1084: *νώνυμος, ὦ παῖ παῖ* ∾ 1092: *νῦν ὑπόχειρ ναίεις.*
Hipp. 365: *ἰώ μοι, φεῦ φεῦ* ∾ 672; *ἰὼ γᾶ καὶ φῶς.*
Eur. El. 1177: *ἰὼ Γᾶ καὶ Ζεῦ | πανδερκέτα*, melius Nauckius: *ἰὼ Γαῖα καὶ Ζεῦ πανδερκέτα.*
∾ 1190: *ἰὼ Φοῖβε, σὰν υμνήσας δίκαν.*
Bacch. 1169: *τί μ' ὀροθύνεις ὤ;* ∾ 1083: *τί μετέχω τλάμων;*
Hec. 1056: *ὤ μοι 'γώ, πᾶ βῶ, πᾶ στῶ, πᾶ κέλσω;*
Hipp. 814: *αἰαῖ τόλμας, ὦ* Ddf., *ὦ τόλμας* PC.

Quibus addenda fortasse Sept. 134: *σὺ δ' Ἄρης φεῦ φεῦ* (∾ 116: *ἀλλ' ὦ Ζεῦ πάτερ*), Dindorfius eiecit *φεῦ φεῦ*; et Herc. fur. 1052: *φόνος ὅσος ὅδ'· ΑΜ. ἆ ἆ.*

Ea autem absurditas (*δεινότης: μέτρον δεινόν, ὡς οἱ χωλίαμβοι* Demetr. de el. p. 251; vel *σκληρότης: τριῶν ἐφεξῆς μακρῶν κειμένων σκληρὸν γίνεται τὸ ποίημα* Aristid. Quint. p. 55 Mb.), quae inest in numero, eadem expressa est verbis metrorum claudorum extremis, quibus id proprium est, ut grave terribile vastum quidquam significent. Nam cum iam ab Hipponacte in choriambi fine adhibeantur verba gravitate

partim generosa partim scurrili praedita velut ῥιγῶ, ῥιγηλή, ῥιγεύς, παλμύς, φαρμᾱκός (φαρμᾰκός?, cf. Eq. 1405), πύργοι, τοῖχος; πέρνα, πυρόν, κριθαί, μᾶζα, alia, tum apud tragicos in fine metrorum claudorum invenias, ut ita dicam, thesaurum tragicae ampullae. Sed de eis adi ipsos poetas.

Mihi vero restat, ut afferam cetera claudorum metrorum genera. Invenitur autem clauditas in pedibus incompositis generis hemiolii. Cretico enim numero tribuo metra, quae longis trisemis factis vulgo expediri solent:

Sept. 346: ὀρκάνα πυργῶτις·
∾ 358: corruptum, ὄμμα πῶς ἀλγύνει Weil.
Choëph. 587: πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων ἀνταίων
∾ 597: καὶ γυναικῶν φράσαι τλαμόνων παντόλμους.
Choëph. 806 sq. = 818 a?
Choëph. 819: καὶ τότ' ἤδη πλοῦτον
∾ 831: Περσέως τ' ἐν φρεσίν.
Soph. El. 160 sq.: ὄλβιος, ὃν ἁ κλεινὰ
γᾶ ποτε Μυκηναίων
∾ 180 sq.: οὔτε γὰρ ὁ τὰν Κρίσᾳ
βούνομον ἔχων ἀκτάν
504 sqq.: ἁ Πέλοπος ἁ πρόσθεν
πουλύπονος (πολύπ. codd.) ἱππεία,
ὡς ἔμολες αἰανής
τᾷδε γᾷ.
εὖτε γὰρ ὁ ποντισθεὶς
Μύρτιλος ἐκοιμάθη,
∾ 510 sqq.: παγχρύσων | ἐκ δίφρων
δυστάνοις | αἰκίαις
πρόῤῥιζος | ἐκριφθείς,
οὔ τί πω
ἔλιπεν ἐκ τοῦδ' οἴκου
πουλύπονος (πολύπ. codd.) αἰκία.
Oed. Col. 121 sq.: προσδέρκου,
λεῦσσέ νιν, προσπεύθευ
πανταχῇ

∾ 151 sq.: ἀλλ᾿ οὐ μὰν
ἔν γ᾿ ἐμοὶ προσθήσεις
τάσδ᾿ ἀράς.
Trach. 653 sq.: νῦν δ᾿ Ἄρης | οἰστρηθεὶς
ἐξέλυσ᾿ ἐπιπόνων ἁμερᾶν.
∾ 661 sq.: τᾶς πειθοῦς | παγχρίστῳ
συγκραθεὶς | ἐπὶ προφάνσαι θηρός.
Trach. 828 sq.: ἔμπεδα κατουρίζει
πῶς γὰρ ἂν ὁ μὴ λεύσσων
∾ 838 sq.: φλέγματι; μελαγχαίτα
δ᾿ ἄμμιγά νιν αἰκίζει.

Trach. 846 sq.: ἦ ποῦ ὀλοὰ στένει | ἦ ποῦ ἀδινῶν χλωράν, sequitur telesilleum claudum: τέγγει δακρύων ἄχναν, ∾ 857 sq.: ἃ τότε θοὰν νύμφαν | ἄγαγες ἀπ᾿ αἰπεινᾶς | τάνδ᾿ Οἰχαλίας αἰχμᾷ.

Phil. 832 sqq.: ἴθ᾿ ἴθι μοι παιήων
. . . .
πῶς δέ μοι τἀντεῦθεν
φροντίδος· ὁρᾷς ἤδη
πρός τι μένομεν πράσσειν.
∾ 848 sqq.: ὕπνος ἄϋπνος λεύσσειν.
. . . .
ἐξιδοῦ ὅπᾳ πράξεις.
οἶσθα γὰρ ὃν αὐδῶμαι.

Troad. 512: Μοῦσα, καινῶν ὕμνων ∾ 532: πρὸς πύλας ὡρμάθη. Adde Bacch. 598. Post dochmium creticus irrationalis Ion. 695: φίλαι, πότερ᾿ ἐμᾷ | δεσποίνᾳ ∾ 676: ὁρῶ δάκρυα καὶ | πενθίμους.

Non claudicare videntur vv. Andr. 275: Ἰδαῖαν ἐς νάπαν ∾ 285: οὐρεῖαν πιδάκων, Phoen. 1021 ∾ 1045. 1287. Eur. El. 1157. In aliis autem metris, quae huc spectare videntur, nescio an insit bacchius irrationalis cum cretico coniunctus: Troad. 579 sqq. ∾ 583 sqq.

Venio ad glyconea clauda. In quibus syllabae paenultimae irrationalitatem non ita esse explicandam, ut quemadmodum in choriambico anaclomeno choriambum insequatur arsis

anceps, inde efficitur, quod inter glyconeum et choriambicum anaclomenum nulla intercedit necessitudo, nedum ea, quae a metricis dicitur *ἐπιπλοκὴ μέτρων*, tum inde quod glyconeum arsi ultima irrationali utens eisdem legibus accipit longam quibus clauda alia. Quamquam in eo metro ab editoribus peccata sunt plura, quam quae enumerari possint. Sed exemplis rem explanabo. Sunt enim (ex. gr. Wolffius in ed. Teubn. in us. schol. pp. 127. 131), qui dactyli cyclii sedes potius quam temporum, quae metris continentur, convenientiam secuti scripserint invitis codicibus Ant. 104 sq. ∾ 121 sq.:

ἁμέρας βλέφαρον Διρκαί- ∾ *αἱμάτων γέννσιν πλησθῆ-*
ων ὑπὲρ ῥεέθρων μολοῦσα *ναί τε καὶ στεφάνωμα πύργων.*

Vel metrorum divisionibus, quales extant in codicibus, nimis freti sunt, ut Ant. vv. 814 sqq. ∾ 832 sqq. dirimerent hunc in modum:

ἀκτάν, οὐδ᾽ ὑμεναίων
ἔγκληρον, οὐδ᾽ ἐπινύμφειός
πώ μέ τις ὕμνος
ὕμνησεν, ἀλλ᾽ Ἀχέροντι νυμφεύσω.
∾ *χιών τ᾽ οὐδαμὰ λείπει,*
τέγγει δ᾽ ὑπ᾽ ὀφρύσι παγκλαύτοις
δειράδας· ᾇ με
δαίμων ὁμοιοτάταν κατευνάζει.

Quae ita ordinanda, ut syllabae, quae clauditatem efficere videntur, cadant in basin metri sequentis:
χιών τ᾽ οὐδαμὰ λεί-πει, τέγγει δ᾽ ὑπ᾽ ὀφρύσι παγ-κλαύτοις δειράδας· ᾇ με δαί-μων ὁμοιοτάταν κατευνάζει. Cf. Eur. Suppl. 956 sq. ∾ 964 sq. El. 709 sq. ∾ 722 sq., alia.

Ultimae autem duae periodi syllabae utrum pedem claudum efficiant an bina tempora trisema cum illo Antigonae loco (816 ∾ 833) tum aliis (Soph. El. 123 ∾ 139. Ai. 597 ∾ 610. 604 ∾ 615. 1191 ∾ 1198. Alc. 576 ∾ 586. Med. 159 ∾ 183. Hipp. 130 ∾ 140. Hec. 926 ∾ 936. Eur. El. 174 ∾ 197. Iph. Taur. 1093 ∾ 1110), in medio relinquo.

Restant autem glyconea clauda locis his: Ant. 1122 ∾ 1133. Trach. (1006) ∾ 1016. Phil. (1128) ∾ 1151. Med. 851 ∾ 861.

Hipp. 141 ∾ 151. 150 ∾ 160. 741: *τὰς ἠλεκτροφαεῖς αὐγὰς* (*στάγας* Weilius) ∾ 751: *χθὼν εὐδαιμονίαν θνατοῖς* (sic Nauckius et ante eum Brunckius, *θεοῖς* codd. et Weilius), in quo emendationem Nauckianam praefero, quoniam purum glyconeum alterum, quod dicitur, nusquam invenitur ad strophae finem positum apud veteres poetas, apud recentiores in strophis asclepiadeis III et IV, quae a poetis lesbicis adhibitae esse non videntur; Eur. Suppl. 1008 ∾ 1030. Hel. 1462 ∾ 1476. El. 116 ∾ 131 et fort. 167 (secundum Plut. Lys. c. 15), Iph. Aul. 789, item invenitur clauditas in pentapodia pseudologaoedica: Bacch. 887 (∾ 867), in telesilleo: Ai. 198. 200. 704 ∾ 717. Trach. 848 ∾ 859. Troad. 514 ∾ 533. Iph. Aul. 799; in asclepiadeis: Simonid. frg. 32, 3. O. R. 870 ∾ 880. Ant. 706 ∾ 718. 708 ∾ 720. 786 ∾ 796. 945 sqq. Soph. El. 836 ∾ 848. Trach. 851 ∾ 862. Phil. 681 ∾ 697. Alc. 984 ∾ 995. Hipp. 734 ∾ 744. Quin ne a choriambicis quidem aliisque metris anaclomenis abesse videtur clauditas: Trach. 949 ∾ 952. Hipp. 147 ∾ 157. Troad. 515 ∾ 535. Cycl. 502 ∾ 510 ∾ 518. Abest vero certe a metris, quae non desinunt in thesin, ita ut in paroemiaco logaoedico, quod dicitur, Eur. El. 740: *χρυσωπὸν ἕδραν ἀλλάξαντα* scribendum sit *ἀμείψαντα*, ut voluit Dindorfius; in phalaeceo autem Ion. 1236: *λεύσιμοι δὲ καταφθοραὶ δεσποίνᾳ* (*δ'σποινα* codd.) scribo *κρεούσᾳ*.

Est autem in Baccharum vv. 72 sqq. ∾ 88 sqq. locus, quo altera irrationalitatis species traducat ad alteram: *ὦ μάκαρ, ὅστις εὐδαίμων | τελετὰς θεῶν εἰδὼς | βιοτὰν ἁγιστεύει κτλ.* Nam quin in tertiis periodorum metris insit clauditas, non dubium; parum enim verisimile est et ultimas periodorum theses esse irrationales et arses irrationales conferri ad theses antecedentes, quippe a quibus plerumque dirimuntur caesuris. In prioribus vero periodorum metris binis inerit *ἀλογία ἡ ἐν ῥυθμοῖς*; nam quamquam pleraque metra in verbum desinant simul cum thesi, quae sequitur arsin irrationalem, tamen neque hiatus post thesin illam usquam invenitur et semel (v. 9²/₃) metrorum synaphia metrica accidit, qua re excluditur clauditas. Itaque periodi ita comparatae esse mihi videntur, ut in primis alte-

risque metris arsis irrationalis compensetur thesi sequente, cum autem ad tertia metra ventum est, ipso periodi fine thesis extrema fiat rationalis, pes autem claudus. Quo fit ut bina metra, quae ceterum ad telesillea magis quam ad choriambica anaclomena inclinare videntur, sequatur hypercatalectum.

Eodem autem modo claudicant interdum metra dactyloepitrita et vere logaoedica, cum arsis irrationalitas non aliam teneat sedem quam in irrationalitate duplici. Quod inest in eis et post membra, quae e dactylis constare videntur (Simonid. frg. 57, 4; Bacchylid. 2, 2; 29, 3; Eur. Troad. 258 ∾ 267. El. 701 ∾ 715; numeri continuitas claudítate non interrumpi videtur: Pind. Ol. VI v. 54 (ceteroquin brevis) et Py. I str. 2) et post membra ex epitritis composita: Stesichor. frg. 32, 2 (clauditatis exemplum vetustissimum?), Simonid. 4, 4. Bacchylid. 13, 1. Melanippid. 6, 2 (?), Pind. Py. IX str. 2; in versibus vere logaoedicis: Ion. 1480: *τὸν ἐλαιοφυᾶ πάγον θάσσει,* vv. 1482. 1486. 1494. Hel. 657. 680 sq. Alc. 586 (?).

Haec habui de irrationalitate quae dicerem. Quae autem exposuimus, ea brevi complectamur summario.

Summarium.

Prooemium: Rhythmicae graecae rationes, quales a viris doctis adhuc traduntur, et Aristoxeni praecepta violant neque adhiberi possunt ad poetarum metra, nisi vis eis infertur. Itaque qui arbitrariis syllabarum aut correptionibus aut nimiis productionibus efficiunt pedum singulorum aequalitatem numerorumque concinnitatem, non sunt sequendi (pp. 175—180). Loci enim, quibus nixi viri illi effrenatam producendi et corripiendi licentiam sibi vindicarunt, non recte ab eis intellecti; quos si inter se conferimus atque examinamus, elucet finibus sat angustis circumscriptas esse temporum rhythmicorum declinationes a syllabarum spatiis eis, quae metricorum doctrinae subiecta sunt (pp. 181—188).

Tum exponitur de praecipuis rhythmicae doctrinae fontibus quid iudicandum sit; Aristoxeni praecepta, quae libri *στοιχείων ῥυθμικῶν* alterius exordium integrum esse vulgo credunt, ex eodem libro primo excerpta sunt, e quo Pselli *προλαμβανόμενα εἰς τὴν ῥυθμικὴν ἐπιστήμην*; denique de necessitudine, quae intercedit inter Aristidem Quinctilianum et Martianum Capellam, quid sentiam (pp. 189—195).

Pars I: De irrationalitatis natura.

Quid senserint viri docti de irrationalitate, imprimis G. Hermannus et Aug. Boeckhius (pp. 196—198).

De duabus capitis de irrationalitate Aristoxenei partibus. Aristoxeno duce confertur irrationalitas rhythmica cum ea irrationalitate, quae pertinet ad harmonicam; disputatur, quae intervalla ab Aristoxeno dicta sint rationalia, quae et qualia

irrationalia, quid sit *ῥητὸν* et *ἄλογον*, quid *τὸ κατὰ μέρος ῥητὸν* et *τὸ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητὸν*, de parallage, de aliis rebus (pp. 198—247). Unde elucet duas esse irrationalitatis species, alteram simplicem atque absolutam, quae spectat ad pedes singulares, alteram vero, quae invenitur *ἐν ῥυθμοῖς*, pertinere ad tempora bina.

Adumbratur universa Aristoxeni de temporibus explanatio, maximeque quae in ea de temporibus irrationalibus docuerit et quae eorum sint indicia, exponitur (pp. 247—258).

Pars II: De irrationalitatis sedibus.

Aristoxenus doctrinam suam non ad omnia metra pertinere voluit; quae autem non curavit, ea vocantur *ἀπεμφαίνοντα* (pp. 258—268).

Irrationalitatis sedes indagantur legibus tribus. Primum de ea irrationalitate, quae inest *ἐν ῥυθμοῖς*. Ostenditur thesin, quae sequitur arsin irrationalem syllaba ancipiti expressam, esse irrationalem, cum nec solvatur nec caesura ab arsi illa dirimatur (lex a Porsono observata); quod accidit non modo in ultima trimetri iambici et tetrametri trochaici syzygiis, sed etiam in priore tetrametri parte, in metris choriambicis ionicisque a minore anaclomenis, in glyconeis telesilleisque, aliis; simul exponitur, quid e sedibus irrationalibus de pedum compositorum origine effici possit (pp. 268—319).

Alius autem irrationalium binorum temporum ordo diversaque numeri natura et origo inest in trimetro iambico ante semiquinariam et in prioris tetrametri trochaici partis fine et in aliis eiusmodi metris (pp. 320—332).

De altera irrationalitate, quae spectat ad pedes singulares. Quae invenitur, ut iam antea sparsim demonstratum est, in versuum periodorumve exordiis, tum in arsibus extremis inesse consentaneum est (pp. 332—334), maxime autem in clausulis metrorum claudorum, de quorum natura et generibus exponitur (pp. 334—349).

I. Zu Plautus' Bacchides.

In dem kunstvollen Finale führt die feine Schattirung der Charaktere hier und da auf eine von der gewöhnlichen abweichende Vertheilung der Personen. Ohnehin geben die Handschriften, die zum Theil (besonders CD) jede Bezeichnung unterlassen, zum Theil schwanken, auch geradezu Unmögliches bieten, freien Spielraum. Der polternde Nicobulus hält länger und energischer an seiner sittlichen Entrüstung fest als der behäbige lässigere Philoxenus, der selbst gesteht, dass er in seiner Jugend ein lockerer Vogel war. Jenem kommt es zu, den Spott der Schwestern gleich zu Anfang übel zu nehmen, während dieser sich nichts daraus macht. Also 1125 NICOBULUS. *ut videntur|derídere nos.* PHILOXENUS. *sine suo úsque arbitratu.* Wie nun die Spottreden immer boshafter werden, muss wiederum Nicobulus die bittere Bemerkung dazwischen werfen (1132): wir haben es nicht anders verdient, *merito hóc nobis fít, qui quidem húc venerímus.* Er fährt denn auch auf die Mädchen los, als diese Anstalten machen sich zurückzuziehen, und hier giebt der Vetus, dem schon Camerarius gefolgt ist, auch das richtige Zeichen (1140): *ilico ámbae| manéte: haec oves volúnt vos.* Aber auch die gleich darauf (1142) erfolgende Drohung gehört ihm, wie im Widerspruch zum Vetus der Lipsiensis richtig angiebt: *haéc oves vobis malam rem magnam quom* (*quam* B *cum* rell.) *debent dabunt.* Schon die spitze Wiederholung des Ausdruckes 'haec oves' führt darauf; vgl. auch 1172.

Von den beiden Schwestern spielt die eine die vornehmere Rolle der Hausherrin, sie hat die führende Stimme; die

Schwester begleitet sie mit witzigen und anmuthigen Bemerkungen. Schwerlich würde Nicobulus V. 1122 im Plural sprechen: *ovís nos vocánt pessumaé,* wenn nicht beide Schwestern bereits das Wort genommen hätten. Demnach wird 1121 mit Brachmann unter beide zu vertheilen sein: A *quid hóc est negóti nam, amábo?* | B *quis hásce huc oves adégit?*

Pistoclerus erklärt dem Lydus, dass er sich drinnen bei den Damen nicht als Pädagogen aufzuspielen habe, V. 139: *non pár videtur neque sit consentaneum, Quom haec intus* (*haec intus intus* CD) *sit et cum amica accubet ... praesénte una illis paedagogus ut siet* (der letzte Vers nach G. Hermann). Im zweiten Vers kommt Vahlens Conjectur 'quom *ephebus* intus sit' der Absicht des Dichters am nächsten, aber den Spuren der Ueberlieferung, wie sie in CD vorliegen, schliesst sich noch enger an: '*quom alumnus intus sit.*' So wird dem zudringlichen *paedagogus*, der seine Auctorität auch geltend machen will wo sie nicht hingehört, der emancipirte *alumnus* unter die Nase gerieben.

V. 123: *i stultior es barbaro puticio* ist doch wohl am passendsten '*balbulo p.*' herzustellen (vgl. Rhein. Mus. XXXXV 313).

II. Zu Aischylos.

Choeph. 763 ff. K. ist überliefert:

νῦν παραιτουμένᾳ μοι, πάτερ
Ζεῦ θεῶν Ὀλυμπίων,
δὸς τύχας τυχεῖν δέ μου κυρίως
τὰ σωφροσυνευ μαιομένοις ἰδεῖν.
διαδικᾶσαι πᾶν ἔπος
ἔλακον.

Richtig hat Bamberger hergestellt *δὸς τύχας εὖ τυχεῖν κυρίως*. Die Ergänzung *εὖ* hatte sich in die folgende Zeile (*σωφροσυνευ*) verirrt. Ich fahre fort: *τὰ σύμφροσιν* (vgl. 786) *μαιομένοις ἰδεῖν,* d. h. 'quae consciis videre est lubentibus', was

die Verschworenen erfüllt zu sehen wünschen. Sie sprechen das verhängnissvolle Wort, das ihnen auf der Zunge schwebt, nicht aus. Sie verwahren sich, dass jedes Wort, was sie gesagt, in Dike's Sinne sei: *διὰ δίκας πᾶν ἔπος | ἔλακον* (Pauw: vgl. 624. Die Sylbe *αι* nach *δίκας* scheint von einem Glossem *δικαίως* herzurühren, welches die Scholien geben).

V. 790 ist *τόδε καλῶς κτάμενον* einfach durch Interpunktion vom Folgenden zu trennen und als selbständiger Satz zu fassen: laudabilis haec caedes. Apollo soll geben, dass Agamemnons Haus von neuem aufleuchte, 791: *εὖ δὸς ἀναίθειν δόμον ἀνδρός* (überliefert ist in Strophe und Antistrophe *ἀνιδεῖν*: vgl. 523 *πολλοὶ δ' ἀνῆθον, ἐκτυφλωθέντες σκότῳ, λαμπτῆρες* nach Valckenaers Verbesserung für *ἀνῆλθον*, in den Schol. erklärt: *ἀνέλαμψαν*). Dazu passt das folgende: *καί νιν ἐλευθερίας φῶς | λαμπρὸν ἰδεῖν φιλίοις | ὄμμασιν ἐκ δνοφερᾶς καλύπτρας* (mit Dindorf und Hermann).

Septem 751 K.

Der Chor hat von den Wogen des Krieges gesungen, welche das Schiff der Stadt umbranden, und die Befürchtung ausgedrückt, dass sie bezwungen werde (*δέδοικα δὲ σὺν βασιλεῦσι μὴ πόλις δαμασθῇ* 747 f.). Er begründet sie (749 f.):

τελειᾶν γὰρ παλαιφάτων ἀρᾶν
βαρεῖαι καταλλαγαί.

„Denn wenn ehedem ausgesprochene Flüche sich erfüllen (vgl. 814. 678. Agam. 1386), ist die Versöhnung schwer." Der Mediceus hat von erster Hand *τέλεια* mit Rasur eines Buchstabens, von jüngerer Hand übergeschrieben: *αι*. Der Scholiast las unmetrisch *τέλεια*; aber richtig erklärt er *βαρεῖαι καταλλαγαί· δυσχερὲς τὸ φιλιωθῆναι αὐτοὺς διὰ τὰς κατάρας*. Er wollte *τέλεια . . ἀρᾶν* verbinden im Sinne von *τέλειαι . . ἀραί*, und nach *ἀρᾶν* interpungiren, so dass 749 und 750 als zwei unabhängige Sätze neben einander ständen. Weiter liest man im Mediceus von erster Hand: *τὰ δ' ὀλοὰ πελόμεν' οὐσπαρέρχεται* d. h. einfach *οὓς παρέρχεται*. „Das Unglück (womit die Flüche drohen) erfüllt sich bereits in dem gegenwärtigen Kriegsgetöse und dringt unmittelbar an mein Ohr." Offenbar

hat auch der alte Erklärer so gelesen, denn das Scholion *τὰ δὲ δεινὰ τελούμενα οὐ παρέρχεται ἡμῶν* ist sinnlos, wenn man nicht *οὐ* in *οὓς* verbessert. Einen Gegensatz zwischen Armuth (*πενομένους* nach Conjectur) und Reichthum (*ὄλβος* 754) kann ich hier nicht angezeigt finden, denn nicht der Uebermuth, der die Folge des Wohllebens ist, hat über Theben das Verhängniss gebracht. Die Phantasie der Mädchen, an deren Ohr der Waffenlärm dringt, kehrt zu dem Bilde von Meereswogen und Sturm (741 ff.) zurück. Die über die Mauer der Stadt stürzenden Leichen der Krieger erscheinen ihnen wie der Ballast, welchen Kaufleute über Bord des zu schwer beladenen Schiffes werfen:

πρόπρυμνα δ᾽ ἐκβολὰν φέρει
ἀνδρῶν ἀλφηστᾶν
ὄλβος ἄγαν παχυνθείς.

(Med.: *ἐκβολῶν*, übergeschrieben *ὰ*).

O. R.

Druck von J. B. Hirschfeld in Leipzig.

LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. RIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

FÜNFZEHNTER BAND.

LEIPZIG

VERLAG VON S. HIRZEL

1894.